
3 1761 08121516 2





# MAGYAR

# TÖRTÉNETI ÉLETRAJZOK

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ÉS

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1890


MATIAS·GEWESEN·KINIG·IN
VNGERN·VND:PEHAM·DALM

# HUNYADI

# MÁTYÁS KIRÁLY

1440—1490

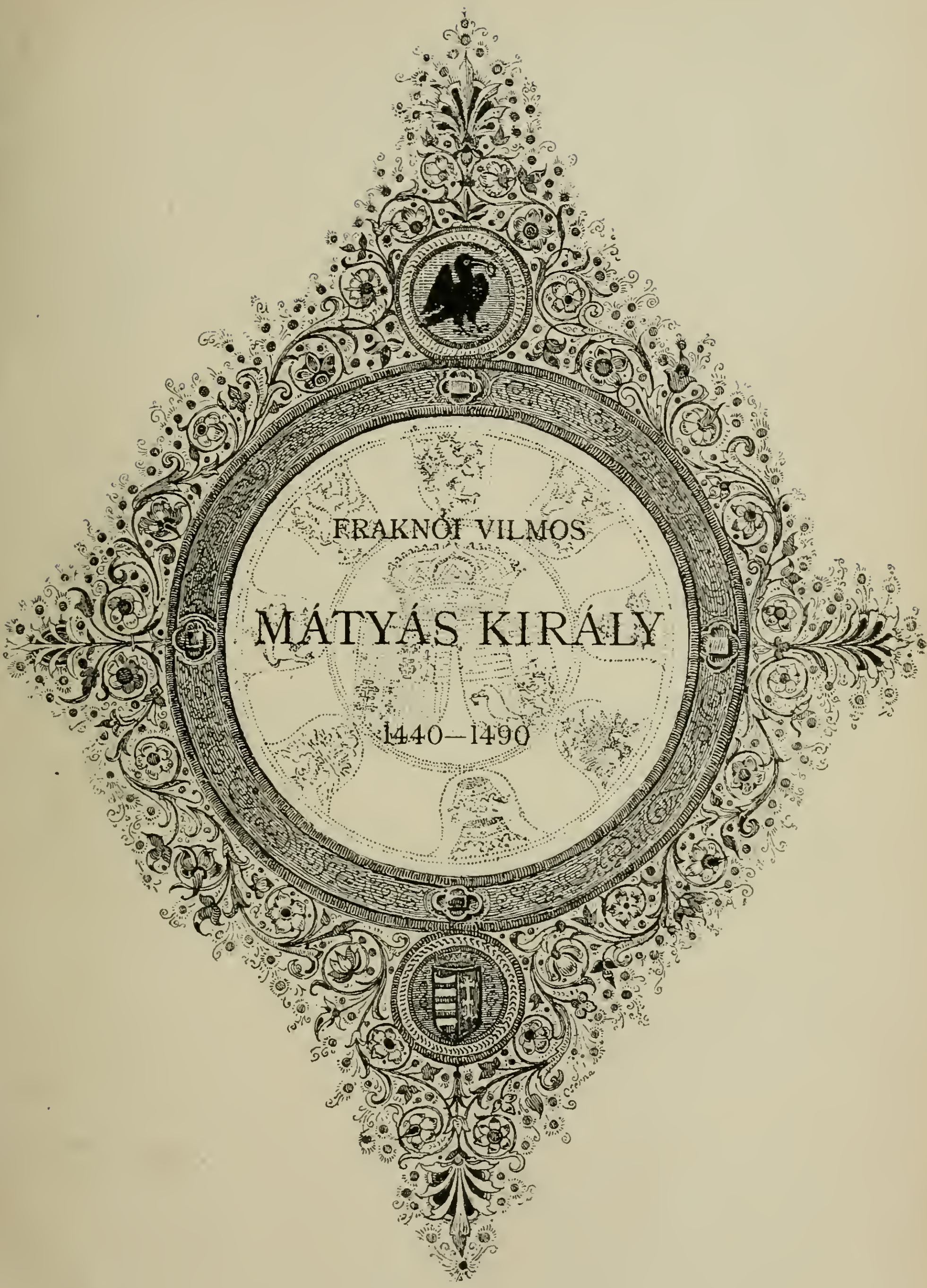
IRTA

FRAKNÓI VILMOS

BUDAPEST

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT KIADÁSA

1890


FRAKNÓI VILMOS
MÁTYÁS KIRÁLY
1440–1490

ELSŐ KÖNYV.

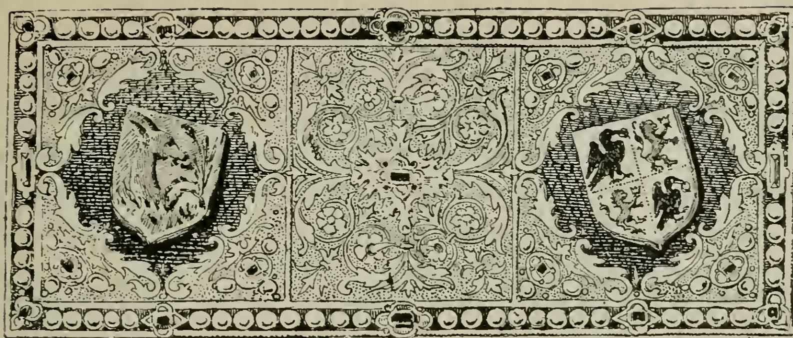
# MÁTYÁS FIATALKORA

ÉS

# KIRÁLYLYÁ VÁLASZTATÁSA.

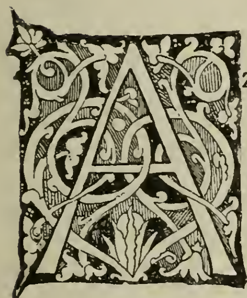
1440–1458.


LIBRARY
APR 15 1970
UNIVERSITY OF TORONTO



2. A SZILÁGYI ÉS HUNYADI CSALÁDOK CZÍMERE.

# I.

ZON két család, melyből Hunyadi Mátyásnak, Magyarország egyik legdicsőségesebb királyának szülei származtak, csak fél századdal az ő trónralépte előtt emelkedik ismeretlen lét homályából a történeti szereplés világosságába, hogy azután hirtelen ragyogó fényárral sugározza be a hazát és az egész keresztény világot. Épen ez a körűlmény késztette a kortársakat és későbbi nemzedékeket arra, hogy a mesés arányokban emelkedő pálya kiinduló pontját, a nagy uralkodó eredetét, mesés magyarázatok csillámló díszével környezzék. Ennek szükségességét korunk tisztúlt világnézete nem érezi többé. Elfogulatlanúl üdvözli az igazságot, a valót, a mit a történetírás a megnyílt levéltárak rejtekeiből felszínre hoz.

Kétségtelenűl áll az a tény, hogy Mátyás atyjának elei az oláhok elnevezésével összefoglalt albán, rumén és bolgár eredetű pásztornéphez tartoztak, melyet a Balkán tájairól a legelő elégtelensége, majd a törökök terjeszkedése, a magyar-havasalföldére és tovább éjszak felé szori-

tott. A királyi uradalmak és magán birtokosok örömmel vették igénybe az erőteljes jövevények munkás karját. Főképen a nagykiterjedésű erdőkben telepítették meg őket, hogy ezek rengetegeit írtsák, a ragadozó vadat üldözzék, a legelőket nyájakkal népesítsék be; ekképen a civilisatió művének kezdetleges feladatait oldják meg.

Vállalkozó férfiak, kik a testi erő és ügyesség fölényével tűntek ki, eszközlék a megtelepítést, melynek keresztülvitele után, a telep főnökei és bírái (vajdák, kenézek) lettek; tisztjök a családban apáról fiúra szállván át.

Ezekkel szemben is érvényesült az assimilatió hatalma, melyet a magyar nemzet, kezdettől fogva, kivételes mértékben bírt és feltünő szerencsével gyakorolt; amennyiben fel tudta venni magába a vándorlása útjain vele érintkező, a meghódított új haza területén talált, és idők folyamán körébe jött idegen fajok legnemesebb elemeit. Nagylelkűségének és példátlanúl álló elfogulatlanságának varázserejével vonzotta, az érdekek solidaritásának kapcsaival csatolta magához; egyszersmind a fensőbb culturai és politikai életképesség színvonalára is emelte.

Mikor az oláhok előkelői részéről, a XIV. század második felében, azon ambitió kezdett nyilvánulni, hogy a magyar nemesség előjogainak részeseivé váljanak: ezt a magyar korona hagyományos politikájának bölcsesége készséggel kielégítette; annál inkább, mert az ős-természet lélek- és izom-edző foglalkozásai közepett élő néptől most már a harczi téren is várt szolgálatokat.

Az oláh vajdák és kenézek, a mint hadi érdemek jutalmául a magyar nemesi rendbe fölvétetnek: magyarokká is válnak. Két tényező sietteti ezen processust: a vallás és a nyelv. Elhagyván a görög-keleti szakadást, a római egyház kebelébe lépnek. Elsajátítják a magyar nyelvet.*

* Ezen utóbbi tekintetben, igen érdekes, a mit AENEAS SYLVIUS (a későbbi II Pius pápa) 1457 táján ír, hogy a katonáskodó oláhok között keveset találni, ki

Az elsőkhöz, kik ily átalakuláson keresztül mentek, tartoznak a Hunyadvára királyi uradalmában megtelepített oláhok főnökének, Serbának fiai. Az egyik az oláh Radul nevet, melyet a keresztségben nyert, a László névvel cserélte föl.* A másik, Vojk, Zsigmond király szolgálatába lépett és «a királyi udvar katonái» (mintegy nemes testőrök) csapatába vétetett föl. Hadi tetteivel sikerült magára vonnia uralkodója figyelmét. És 1409-ben a hunyadvári birtokra egy korábbi adomány megerősítését eszközölhette ki a maga és egész családja javára. Az ezen ügyben kiállított okírat, melynek eredeti példánya ránk maradt, a Hunyadi-ház legrégibb ismert emléke.**

3. ZSIGMOND KIRÁLY OKLEVELE 1409. OKT. 19.

nem beszél magyarúl *(hungaricae lingvae nescius)*. Európa czímű munkája II. fejezetében.

* Az erdélyi káptalan 1419 február 12-iki okíratában említtetik: «Ladislaus alio nomine Radul, germanus Woyk militis.» (A müncheni állami levéltárban.)

** Az 1409 october 18-án kelt királyi adománylevél az országos levéltárban. Az erdélyi káptalanhoz ugyanazon napon intézett királyi beiktatási rendelet, és a káptalannak october 31-ikén kelt jelentése a müncheni állami levéltárban. — Minthogy korábbi adományozás megújításáról van

Vojk nemcsak a király kegyét küzdötte ki vitézségével, hanem előkelő hölgy kezét is.[1]

Amint később a hadi pályáról lelépett, és hunyadi birtokára — melytől nevét kölcsönzé[2] — elvonúlt, itt is tekintélyes állást foglalt el. Egyik leányát az oláh fejedelem fiával házasítja össze; a másik kettőt előkelő erdélyi nemesek: Dengelegi Pongrácz és Székely János, veszik nőűl;[3] mi annak jele, hogy bár őseinek hazájával nem szakította meg összeköttetéseit, családjában új hazájának nyelve és szelleme emelkedett uralomra.

Három fia közől a legifjabb Vojk, úgy látszik, korán elhúnyt. A másik kettő a katonai pályán dicsőségre és magas állásokra tett szert. Mindketten a János nevet viselték.[4]

Az elsőszülött, a későbbi ország-kormányzó, atyjának nyomdokaiba lépvén, kora ifjúságában Zsigmond király szolgálatában állott. Híven kísérte uralkodóját nyughatatlan élete útjain. Már 1414-ben körűlötte volt Aachenben, mikor a császári koronát fejére tették; majd oldala mellett harczolt a csehországi hadjáratban (1420).[5]

Egész lelkesedéssel szentelte magát a katonai hivatásnak, melyre a testi és lelki szervezet minden előnye meg volt benne. Tudományos műveltsége fogyatékos volt ugyan,

szó, következtetni lehet, hogy az első adományt nem Vojk, hanem már atyja nyerte. A királyi oklevélben említtetnek Vojk mellett, fia *János*, két testvére: *Magas* és *Radul*, végre atyja testvérének fia: szintén Radul.

[1] Bonfin (Dec. III. L. IV.) Hunyadi János anyjáról följegyzi, hogy a görög császárok házából származott. — Kaprinai (Historia Diplomatica. II. 559—69.) Hunyadi János és Mátyás okleveleit közli, melyekben a Marnavicsokat «Albánia és Thesszália fejedelmeit» az ő «kedves vérrokonaiknak», czímezik. De ezen authenticitása nem áll kétségen fölül

[2] Zsigmond király 1434 január 17-iki okíratában áll: «Condam Woyk de Hunyad». (Az országos levéltárban.)

[3] Gróf Teleki József: Hunyadiak kora. II. 63. l.

[4] Az erdélyi káptalan 1419 február 12-iki oklevelében áll e hely: «Johannis, Johan et Woyk. filiorum dicti Woyk, nobilium de Hunyad.» (A müncheni állami levéltárban.) Minthogy a harmadik fiúnak ezentúl nem találjuk nyomát, azt következtetjük, hogy gyermekéveiben húnyt el. A második fiú 1438-ban bátyjának a szörényi bánságban társa lesz, és 1442-ben, a szentimrei csatában hősi halállal múlt ki

[5] Ezt a két körülményt különösen ki-

mert még a latin nyelvet sem sajátította el;* de pótolta ezen hiányt nyílt elméje, egészséges ítélete, éles megfigyelő tehetsége és fogékonysága a szellemi világ legmagasabb érdekeinek méltatására.

Zsigmond király udvaránál, a keresztény népek nagy mozgalmainak góczpontján, — bár az intéző köröktől távol tartotta szerény állása — bőven nyílt alkalma megszereznie a széles látkör és az emelkedett felfogás előnyeit. Az ó- és középkori művészetek nagy alkotásai sem vonúltak el hatás nélkül lelke előtt; megnemesítették ízlését.

És bár a három pápa között megoszlott egyház kínos vergődéseinek, a vallásszakadással járó aggasztó kórtüneteknek a konstanczi zsinaton közvetlen tanúja volt: az istenit az emberek gyarlóságától meg tudván különböztetni, mély vallásossága, melyet Erdély bérczei közől magával hozott, nemcsak érintetlen maradt, hanem rajongásig fokozódott.

Bajtársai, kik vele együtt szolgáltak a királyi udvarnál, csodálattal eltelve beszélték, hogy gyakorta éjnek idején elhagyta fekhelyét, és templomba sietett, hol a Megváltó feszülete előtt térdre borúlva, áhitatos imába merűlve, hajnal hasadtáig időzött.**

Már ekkor megfogamzott lelkében az elhatározás, hogy Istennek szenteli fegyverét, áldozza életét. Karját megedzette, bátorságát élesztette azon tudat, hogy mikor a hitetlen törökök és az eretnek husszíták ellen harczol: nemcsak földi jutalmat és múló dicsőséget érdemel ki, hanem az örök boldogság biztosítékait is kiküzdi.

emeli V. László 1453 január 30-iki adománylevelében. Teleki: x. 349. l.

* Az ország főrendei 1450 april 16-án kelt oklevélben kiemelik, hogy Hunyadi János bizonyos oklevél kiállításához «*illiteratus existens*» tévedésből adta beleegyezését. Teleki: x. 253. l.

** Andreas Pannonius karthauzi szerzetes, ki előbb öt esztendeig Hunyadi János zászlaja alatt szolgált, jegyzi föl ezt, több hasonló részlettel. Mint forrásra Fancslaki Jakabra, Hunyadi Jánosnak ifjúkori bajtársára utal. (Mátyás királyhoz intézett munkájában, melyet e sorok írója bocsátott közre. Irodalomtörténeti Emlékek. I. 36. l.)

A fegyveres foglalkozás és az áhitat gyakorlatai között megoszlott élete el nem némította szívében az emberi érzések szavát. A keresztény lovag eszménye testesűlt meg benne. És ezen eszmény egyik jellemző vonása: a hódolás női erények és bájak előtt.

A szerencse kedvezése útjába hozta azon hölgyet, ki az ő nemes lelkének hódolatára méltó vala, és kezét nyújthatta neki.

Az 1428-ik év nyarán Zsigmond király az alsó Dunánál harczolt a törökök ellen; az őszi és téli hónapokat Temesvár vidékén töltötte. Ezen alkalommal eshetett meg, hogy Hunyadi János, ekkor még csak «a királyi udvar katonája»,* a temesmegyei Horogszeg uradalmát birtokoló Szilágyi László-val megismerkedett, és egyik leányát nőül nyerte.

A Szilágyiak szintén a magyar nemzet törzsébe nem rég oltott idegen ágat képeztek. Bosnyákországból eredtek, a Garázda-nemzetségből, melynek ősi fészke, Gorázda, a Drina partján máig fönnáll.

A XV. század első éveiben Garázda Miklós és Szilágyi László, közel rokonok** és bajtársak, vitéz tetteikkel nagy hírnevet szereztek magoknak. A törökök és a pártütő Hervoja bosnyák bán ellen harczoltak. Négy esztendeig hősi elszántsággal oltalmazták Zrebernik várát, melynek parancsnoki tisztét közösen viselték. Nemcsak az ostromokat verték vissza, hanem több ízben sikeres kitöréseket is intéztek az ellenségre. Utóbb hatalmukba ejtették Branics várát. Harczaikban több súlyos seb ékességét szerezték meg. És az önfeláldozás tényeire nem egyedűl hűségök Zsigmond iránt lelkesítette őket. A magyar államhoz való

* «Aule nostre miles» nevezi őt Zsigmond még 1434 január 17-ikén is.

** A középkorban gyakran fordúl elő azon eset, hogy közel vérrokonok, még testvérek is, két különböző vezeték nevet viseltek. Miképen történt, hogy László a Szilágyi nevet vette föl, nem tudom megmagyarázni.

ragaszkodás és ennek egyik jellemző vonása, a kegyelet a nemzeti múlt nagy alakjai iránt, mély gyökeret vert a családban, melynek mindkét ágán, férfiak és nők, úgyszólván mindnyájan, magyar szentek: István, László, Imre, Erzsébet nevét viselik.

Hűségökért és szolgálataikért dús jutalomban részesültek. A közösen kiküzdött babérokhoz közösen nyert kitüntetések és jószágadományok fűződtek. Doboka és Alsó-Fehér-, Nógrád-, Heves- és Temesmegyékben terjedelmes birtokokat kaptak. (1407—8.) A nagyságos urak, a főrendek sorába léptek.*

Szilágyi László harczias szelleme és vitézsége örökségképen szállott át fiaira, Mihályra és Lászlóra, kik mindketten életöket áldozzák föl a törökök elleni küzdelemben. Az elszántság és áldozatkészség szellemének örökségében velök leánytestvérök, Erzsébet, is osztozott.

Illő házastárs oly férfiúnak, ki élete nagy részét távol a családi tűzhelytől, folytonos veszélyek közepett tölti; mi alatt a hitvesnek, szíve sovárgását és aggodalmait leküzdve, a gyermekek nevelésének, a ház és az uradalmak ügyei intézésének súlyos terheit kell viselnie. Minderre Szilágyi Erzsébet elegendő erőt meríthetett lelkéből. «Hős asszonynak» nevezték kortársai.** És ezen kitűntető czímre válságos helyzetek viszontagságai között szerezte meg a jogosúltságot.

Nagy ambitióval lépett férje oldala mellé. Senki sem volt inkább mint ő áthatva Hunyadi János jelentőségének tudatától, jövendő nagyságának előérzetétől. Ezért fokozott buzgalommal teljesíté állása és hivatása kötelességeit. Minden helyzetben egyaránt fel tudta magát találni. Takarékos

* Az 1407 december 9- és 1408 december 21-ikén kelt királyi adománylevelek (az utóbbiban már «Magnifici» czímet viselnek) Fejér-nél: Codex Diplom. Tom. x. vol. iv 654 és kk. ll.

** «Mater .... heroica mulier fuit» mondja a Mátyás fölött Raguzában tartott emlékbeszéd szerzője.

háziasszony a pálya kezdetén, ki lehetővé teszi férjének, hogy vitéz karja mellett erszényét is Zsigmond király rendelkezésére bocsássa;[1] utóbb fejedelmi fénynyel környezi családját, mint az ország kormányzójának neje; végül valóságos «anya-királyné» szerepét játszsza. Egyúttal alkalma nyílt szeretetét férje és gyermekei iránt azzal bizonyítani be, hogy becsületökért és jövőjükért kész volt vagyonát feláldozni, életét is koczkára tenni. Misem jellemezi hívebben, mint a spártai hősök anyáira emlékeztető mondása, melyet a felháborodás adott ajkaira, mikor fiát kevéssel királylyá választatása után már trónjától akarták megfosztani: «Inkább halva lássam fiamat, mint korona nélkül!»[2]

Azok, kik közel állottak hozzá, vallásos buzgóságáért, — melyről több egyházi alapitvány tanúskodik — és bölcseségeért is magasztalásokkal halmozzák el.[3]

Nem nélkülözte a fensőbb műveltséget sem, melynek virágai bőven díszlettek az ő családja egyik ágán. A Garázdák vele egykorú sarjadékai között hárman ékeskedtek a költészet borostyánával; élükön Csezmiczei János, ki Janus Pannonius név alatt világhírrel dicsekedett.[4]

És a Garázda-Szilágyi czimernek lángokból kiemelkedő zergéje, mely büszkén társul a Hunyadiak gyűrűs hollójához monumentális épületek boltívein;[5] nem kevésbbé

1 Zsigmond 1434 január 17- és 1435 junius 2-án kelt okleveleiből tudjuk, hogy Hunyadi János első izben 1200, azután 300 forintot kölcsönözött a királynak. (Országos levéltár.)

2 A mantuai őrgróf követének a császári udvarból 1459 martius 28-án írt jelentése (Mantuai állami lvtár)

3 III. Calixtus pápa 1458 majus 16-án kelt levelében

4 A pápai követ 1463-ban írja Mátyásról «Magnam ei adauget æstimationem mater, quæ cum sit sanctissima et sapientissima mulier, apud omnes est in reverentia et amore.» KOVACHICH: Scriptores minores. II. 30. l. AURELIUS BRANDOLINUS a következő nyilatkozatot adja egy általa írt párbeszédben RANZÁN ajkaira: «Propone tibi rex ... Elisabeth matris tuæ prudentiam, severitatem, constantiam, animi magnitudinem ... Qua providentia non modo domum, sed magna ex parte *etiam regnum* viro absente ... administravit ...»

5 Egyik Garázdának sírirata emlékezik meg a család három költő tagjáról

dicsőséges helyet talál azon fényes hártyakéziratokon, melyekkel Janus Pannonius bőkezű műízlése gazdagította a pécsi, esztergomi és budai könyvtárakat.[1]

## II.



zilágyi Erzsébetnek 1433-ban fiúgyermeke született, ki a keresztségben vitéz nagyatyja nevét nyerte; Szent-László, a hős magyar király, lett védszentje.[2] Hét esztendő múltával adott életet második gyermekének. Ez is fiú volt. Az 1440. év február 23-ikán született,[3] Kolozsvártt az Ó-vár egyik szerény házában, mely ötödfél század viszontagságait túlélve, és folytonosan a nemzeti kegyelet ünnepelt tárgyát képezve, mai napig áll.[4] A keresztelési szertartás illő fénynyel ment véghez. Az apa, hű fegyvertársainak kíséretében jelent meg. Egyikök, évtizedekkel később, dicsekedve emlegeti, hogy ott állott ő is a keresztelő-kútnál, melynek szentelt vize kereszténynyé avatta a kereszténység leendő bajnokát.[5]

Védszentjéül Mátyás apostolt választották szülei; kétségkívül azon oknál fogva, mert az ünnepét megelőző napon jött világra.

1 A bécsi udvari és a müncheni királyi könyvtárak több codexében találkozunk a Garázda-czímerrel.

2 Születése esztendéjének megállapításában irányt ád azon biztos adat, mely szerint 1457 martius havában bekövetkezett halálakor 24 esztendős volt.

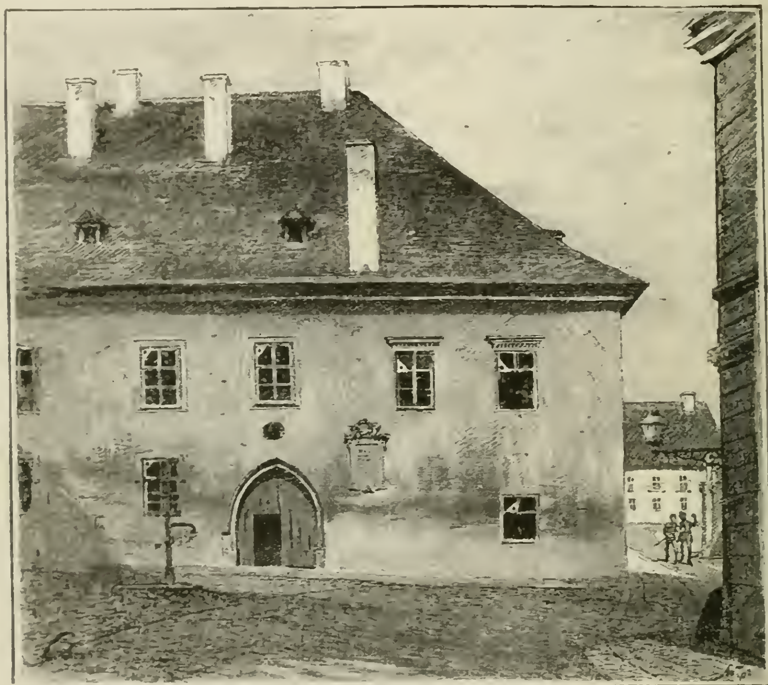
3 Mátyás születése időpontjának meghatározását külön terjedelmesebb jegyzetben kell tárgyalnom, mely a fejezet végén áll.

4 Lásd II. Rákóczy Györgynek 1648 december 18-ikán kelt okíratát, melyben kegyeletes módon írja át Mátyás királynak szülőháza javára 1467 augustus 28-ikán kelt kiváltságlevelét. Történelmi Tár. 1880. évfolyam. 170. l. A házat 1888-ban emléktáblával jelölték meg.

5 Andreas Pannonius karthauzi szerzetesnek Mátyás királyhoz intézett munkájában Irodalomtörténeti Emlékek. I. 130. l.

Atyja ez időben már magasra emelkedett a hír és a hatalom lépcsőin. Több diadal dicsősége fűződik nevéhez. Albert király által szörényi bánná neveztetvén, zászlós úrrá lett.

De életének legfényesebb korszaka Mátyás születésével egy időben kezdődik.



4. MÁTYÁS SZÜLŐHÁZA KOLOSVÁRTT.

I. Ulászló király az ország második méltóságát, Erdély kormányát, ruházza rá, és az ország kulcsának, Nándorfehérvárnak őrizetét bízza gondjaira. Ily módon hazájának a törökök ellen megvédelmezése, az egész vonalon, az ő feladatává lesz. És a hozzá csatolt bizodalmat, a következő években (1441—3) kivívott győzelmek hosszú sorozatával igazolja.

A hadi tettei által előidézett öröm és lelkesedés nyilvá-

nulásaitól nyerte a gyermek Mátyás ébredező szelleme a legelső mély benyomásokat.

Gyakorta történhetett meg, hogy tajtékzó ménen száguldó hírnökök érkezése zavarta meg ártatlan játékaiban, riasztotta föl csendes álmaiból; tanúja lehetett meglepő jeleneteknek: mikor anyja a megindulás könnyeivel szemeiben, feszűlt figyelemmel hallgatta végig a férje által kiállott veszélyek és kiküzdött győzedelmek elbeszélését, azután lázasan dobogó szívéhez ölelve gyermekeit, velök Isten házának oltárához sietett, hogy hálát adjon a Mindenható kegyeiért. És ismételten volt szemlélője annak, a mint a türelmetlenűl várt atya családjának látogatására megjelent, kelet tarka szöveteibe öltözött foglyoktól kísérve, ragyogó fegyverek és ékszerek dús zsákmányával megrakodva.

De korán kellett megismerkednie a szerencsétlenség napjainak gyászával is.

Alig volt négy esztendős, mikor egy őszi napon megrendítő hír érkezett: a várnai csatavesztésről, Ulászló király elestéről, Hunyadi János eltünéséről. A férjeért aggódó hitves fájdalmát az országos csapás súlya még fokozta. Hetek múltak el iszonyú bizonytalanság kínjai között.

Végre megjött a vígasztalást nyújtó tudósítás, hogy az, kihez a nemzet utolsó reménységének szálait kötötte, életben van, és a havasalföldi vajda által fogságban tartatik. Csakhamar kiszabadíttatván, megjelent ő maga, meg nem tört lelkében a haza megmentésének hő vágyával. Alig szentelt néhány napot családjának, hadi készületekre fordította egész figyelmét. És a következő év (1445) tavaszán, a Száva partján megvervén egy török haderőt, újból fölébreszté a bizalom érzését a csüggedő nemzetben.

Az ország rendei méltó módon bizonyították be háladatosságukat. Az 1446-ik év tavaszán kormányzónak választották meg Hunyadi Jánost, ki ettől fogva hatodfél esz-

tendőn át gyakorolta Magyarországon a főhatalmat.

A középkori arisztokratia súlyának egyik jelentékeny tényezőjét bírta abban, hogy nem képezvén mereven elzárkózó kasztot, az uralkodók bölcsesége vagy szeszélye gyakorta nyitotta meg sorompóit az alsóbb osztályok kiemelkedő alakjai előtt, melyek — mint a föld mélyéből fakadó források a tó vizét — folytonosan fölfrissítették életerejét.

Magyarország történetében is sűrűn fordúlnak elő esetek, hogy alacsony sors szülöttei, ha karjok erejét vagy eszök fölényét a szerencse kedvezése érvényre juttatja, hirtelen magas állásokra emelkednek. A királyi pártfogás áthidalja a távolságot az új jövevények és a régi családok sarjai között; az udvari és tábori élet érintkezései elősegítik a kölcsönös közeledést; míg rövid idő múlva házassági frigyek szálaiból szoros kötelékek fonódnak.

Hunyadi Jánost, az oláh kenéz unokáját az ősi magyar nemzetségek nemcsak körükbe fogadták, hanem vezéröknek is elismerték.

De nemességének és magyarságának új eredetét régen elfeledteté dicső tetteivel és egész egyéniségével. Magyar főúr volt tetőtől talpig, vérének minden lüktetésében, szívének minden ér-

5 TÖREDÉK HUNYADI JÁNOS 1446-IKI KORMÁNYZOI OKLEVELÉBŐL

zésében, elméjének minden gondolatában; csak úgy, mintha Árpád vezértársainak egyikében bírta volna ősét. Az illusiót teljessé tette azon véletlen körülmény, hogy a latin nyelvben járatlan volt, a mi egyebek között azt is maga után vonta, hogy a magyar nyelvet kellett használnia a kormányzói eskü letételénél,* a melyhez hasonló ünnepélyes alkalommal talán századok óta nem hangzott a nemzeti nyelv. És ő megelégedvén a magyar nemesség rangjával, elhárította magától azon kitűntetést, melyben a pápa részesíté, a herczegi czímet adományozván neki. Ezt maga sohasem használta, gyermekeire sem ruházta át.**


6. HUNYADI JÁNOS PECSÉTJE 1450-BŐL.

Különben állása külső igényeinek kielégítésére nem nélkülözte az anyagi eszközöket. Zsigmond, Albert és Ulászló királyok kegyéből nagy kiterjedésű uradalmakat kapott, melyeket saját szerzeményei gyarapítottak. Az ősi örökség is egészen rászállott, mert testvérei és atyai nagybátyjának fiai korán elhaltak.

Családjának fő székhelyéül Hunyadvárát választotta, és ott pompás kastélyt építtetett.

Már ifjú korában, mikor Zsigmond királyt kisérve a művelt Európát bejárta, minden nemesért és szépért hevülő lelke fölismerte azon jelentékeny befolyást, melyet a monumentális építkezések úgy a családok hatalmának, mint a nemzetek erejének megszilárdítására gyakorolnak.

* Az eskü szövege ki van adva a Régi Magyar Nyelvemléktár II. kötetében

** TELEKI: II. 64., 65. ll. Fiai gyermekkorukban az «Egregius» czímet viselik, melyet csak 1453-ban cserélnek föl a «Magnificus» czímmel.

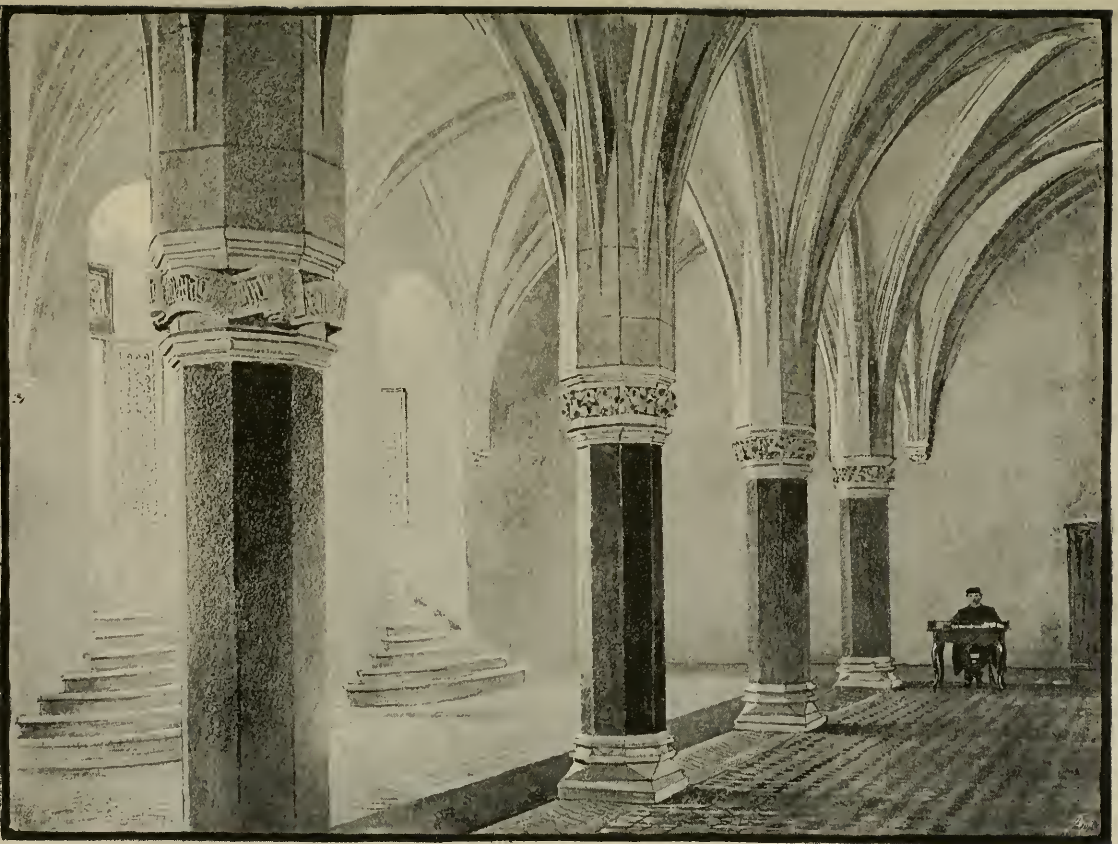
1416-ban Avignonból Párisba utazván, megragadták figyelmét a francziaországi várkastélyok, magas támoszlopokon merészen emelkedő erkélysorozataikkal; a szilárd állandóság és a finom ízlés frigyének szülöttei.

Több évtized múltával franczia építész terve szerint



7. A HUNYADVÁRI PALOTA RÉSZLETE.

indítja meg Hunyadvárában építkezéseit. Ezeknek maradványai, legavatottabb ismertetőjök és restauratoruk tollára a csodálat kifejezéseit idézik. «Ha a történet — így szól Schulcz Ferencz építész — nem jegyezte volna föl, hogy Hunyadi János kora eszméit jóval meghaladott férfiú



A LOVAGTEREM VAJDA-HUNYADON.

(Dr. Czobor Béla fénykép-felvétele után rajzolta Cserna Károly.)

volt, eléggé bizonyítaná ezt maga ezen kővé vált eszméje, mely nagyszerűségében és pompájában majdnem páratlanul áll!»[1]

Ezen várpalotában, épen a legjelentékenyebb építkezések idején, mikor azok körűl franczia, olasz és német építészek, szobrászok, festők sürgölődtek, — tölték Hunyadi László és Mátyás gyermekkoruk éveit.[2]

A leggondosabb nevelésben részesűltek. Erre irányadó befolyást gyakorolt Zrednai Vitéz János, kit az atyához ifjúkori barátság kötelékei fűztek,[3] azóta, hogy Zsigmond, Albert és Ulászló udvaránál a királyi cancellaria jegyzője, majd titkára gyanánt működött.

8. VITÉZ JÁNOS ALÁIRÁSA.

A várnai csata után Hunyadi János az ország alsó részeinek főkapitányává rendeltetvén, sietett hatalmát arra használni, hogy barátját, ki ekkor váradi prépost volt, a megüresedett váradi püspöki székre emelje. Majd, mikor az ország kormányzója lett, a cancellári tisztre hívta meg őt, hogy tanácsával és tollával folytonosan élhessen; súlyt helyezvén arra, hogy a külső hatalmasságokhoz intézett hivatalos iratok a classicai irály tisztasága tekintetében kifogástalanok legyenek, s így az ország műveltségi állapotait előnyös világításban mutassák be.

Természetszerűen gyermekei nevelésének fontos kérdéseiben szintén igénybe vette a tudós főpap utasításait. Ez

1 Egyszersmind állítja, hogy a mostani várépület legrégibb részét Hunyadi János koránál előbbre vinni nem lehet. Közleménye a Századok 1869-ik évi folyamában. 429. l.

2 Hogy Mátyás Erdélyben töltötte gyermekkorát, tudjuk Szilágyi Mihálynak 1458 január 24-ikén Erdély rendeihez intézett leveléből, melyben őket Mátyás megválasztatásáról értesítvén, így szól hozzájok: «Vos . . . Matthiam in media vestri nasci, inter vestros lares educari, primamque juventutem agere vidistis.» Teleki: x. 572. l.

3 Bonfin Mátyásról szólva, Vitézt «paternorum amicorum principem» nevezi. Dec. iii. L. ix. L. e sorok irójának Vitéz János Élete cz. munkáját. (1878.

a bizalmas barát önzetlen buzgóságával, melyet az államférfiúnak a jövendő tényezők jelentőségét felismerő éles látása élesztett, oda irányozá igyekezeteit, hogy a kormányzó fiai méltó módon készíttessenek elő a rájok várakozó hivatásra. Felhasznált minden alkalmat, mikor a Hunyadi-család körében tartózkodott, hogy a gyermekekben a tudomány iránti szeretetet, a nemes ambitiót és a jó ízlést fejleszsze. Nevelőik és tanítóik megválasztására, tanulmányaik rendjének és folyamának intézésére gondja volt.*

Vitézt és Hunyadit közös barátság csatolta I. Ulászló lengyel környezetének egyik kiváló tagjához: Sanocki Gergely vieliczkai plébánoshoz, kit a király gyóntatóul hívott meg maga mellé, és politikai ügyekben is bizalmas tanácsosúl használt. Ezen kitüntetésre érdemessé tette őt sokoldalú tudományos képzettsége mellett jellemének függetlensége, melyet az 1444-ik évi hadjáratot megelőző tárgyalások alkalmával is igazolt. Mikor a szegedi táborban a török követek békeajánlatokkal jelentek meg, elfogadásukat határozottan ellenezte; de miután elfogadtattak, a békekötés felbontása ellen erőteljesen felszólalt. Majd, miután szavára most sem hallgattak, híven kísérte uralkodóját végső hadjáratában.

A várnai csatából szerencsésen megmenekűlt, és Magyarországba tért vissza. Ekkor Hunyadi János azt az ajánlatot tette neki, hogy fiai mellett a nevelői tisztet fogadja el. Nagyravágyásának hízeleghetett a gondolat, hogy elhúnyt királyának lelki vezetője fogja gyermekei nevelését vezetni; de ettől eltekintve, Sanockit humanista műveltsége, két országban szerzett tapasztalatai és jellemének

* Így értem azt, a mit Bonfin (L. III D. VIII. 358. l.) mond, hogy Vitéz Hunyadi János fiai mellett «moderator et magister» volt. Ugyanis Vitéz még Zsigmond életében, mielőtt Hunyadi László harmadik évét elérte, a királyi cancellariában volt alkalmazva és az udvart csak 1444-ben hagyta el. Nem foglalhatott el tehát állandó nevelői állást Hunyadi házánál.

fényoldalai kiválóan alkalmassá tették a nevelői hivatás betöltésére, a mire készséggel vállalkozott.*

A nagy korkülönbség miatt, mely növendékeit elválasztotta, kettős feladatot kellett megoldania. Míg a tizenkét éves Lászlónál a tanítás már előhaladott stadiumban állott, öt éves öccsét az ismeretek elemeibe kellett avatnia; de az utóbbira épen ezért mélyrehatóbb befolyást gyakorolhatott. Az eredmény megfelelt a várakozásnak, melyet a jeles mester keltett.**

Ő vezette a gyermek Mátyást a classicai műveltség előcsarnokaiba; nemcsak a latin nyelvet sajátíttatta el vele, hanem elbeszéléseivel fölébresztette az el nem múló érdeklődést Róma hőseinek halhatatlan emlékezetű tettei és íróinak örökbecsű könyvei iránt.

Maga Hunyadi János is, mikor kormányzói és hadvezéri elfoglaltságában némi szünet állott be, részt vett fiainak tanúlmányaiban. Hő vágya volt elsajátítani azt a műveltséget, melyet kora a fejedelmektől és hadvezérektől is megkövetelt; amint hogy Olaszországban nemcsak a Mediciek és Esték voltak az irodalom avatott ismerői és a művészet pártolói, hanem még a vakmerő condottierik, a Malatesták és Montefeltrék is könyvtárak alapításában, fényes paloták építésében találtak gyönyörűséget, udvari költők és történetírók által szerették megörökíttetni tetteiket.

Hunyadi János foglalkozni kezd a régi classicusokkal

* Sanocki életírója, az olasz Buonaccorsi Fülöp (Callimachus), ki később Sanockinak, mint lembergi érseknek házánál tartózkodott, írja, hogy Hunyadi János «statuit curæ ac disciplinæ Gregorii filios suos Ladislaum et Matthiam committere, inter primas ipsorum felicitates ducens, quod ab illo viro erudiri contingeret, qui Regis vitam et mores temperare consvevisset. Ille negotium propter amplitudinem Principis libenter suscepit». (Az életrajzot kiadta Wissniewski. Pomniki Historii Literaturi Polsky czímű gyűjteményes munkában. IV. 34—83. ll. Krakkó. 1837.)

** «Mira quidem dexteritate ac diligentia pueros ita erudiebat, ut tam de moribus quam de doctrina eorum jam tum optime operari posset.» (Az idézett életíratban.)

és kora irodalmának termékeivel. És habár tanúlmányainak eredménye alig lehetett jelentékeny, az élelmes humanisták csakhamar fölkeresik dicsőítő leveleikkel. Így Poggio Bracciolini, a szent-szék nagyhírű titkára (1448), magasztalván hőstetteit, ezek leírására ajánlkozik; majd örömét fejezi ki a fölött, hogy munkáit a kormányzó olvassa, felszólítására megküldi néki újabb dolgozatait, és buzdítja, hogy folytassa tanúlmányait, melyek — úgymond — a hatalom birtokánál állandóbb dicsőséget biztosíthatnak!*

A humanismus szellemének uralomra jutását a Hunyadiházban, bizonyára élénk örömmel üdvözölte Vitéz János. De egyúttal nem zárkózhatott el azon gondolat előtt, hogy Magyarország kormányzója gyermekeinek nevelésében nem szabad háttérbe szorúlni a nemzeti szempontnak. Ezért, néhány esztendő letelte után, azt javasolta Hunyadi Jánosnak, hogy magyar nevelőt alkalmazzon Mátyás mellé; míg Sanockit ő maga a váradi káptalanban kanonokká nevezte ki, és udvarába hívta meg, hol a tudósok körének fő dísze lett.**

Sanocki utódjának, a magyar nevelőnek, nevét nem jegyezték föl a történetírók; nem tartották fönn az ekkorig napvilágra jutott egyéb emlékek. Így tehát nem iktathatjuk a haza körűl érdemesűlt jelesek sorozatába, hol helyet igényelhetnek mindazok, kik a nagy király szellemének fejlesztése és irányozása tekintetében szolgálatokat tettek.

Egyébiránt mestereinek a sikert megkönnyítette a jeles

* Poggiónak Hunyadi Jánoshoz írt két levelét kiadta Mai bíbornok. Spicilegium Romanum. x. 248—50. ll.

** Sanocki életírója úgy adja elő a dolgot, hogy Vitéz rég óhajtotta Sanockit Váradnak megnyerni. »Sed non prius id assequi potuit, quam Gubernatori persvasisset, commodius filios erudiri posse per hominem propriæ lingvæ quam a peregrino . . .« De ezen indokolás valószinűtlen. Sanocki nem soká maradt Váradon. 1451-ben lembergi érsekké lett. 1479-ben bekövetkezett haláláig viselte e méltóságot.

tulajdonságok összhangja, mely a gyermekben, korát megelőző módon nyilvánult.

Könnyű felfogás és hű emlékezet az ismeretek minden ágának felkarolására képesítették. Kitartó szorgalom fokozta tehetségeinek értékét.

A nyelvek elsajátításában és gyakorlati használatában nagy könnyűséggel rendelkezett. Folyékonyan, választékos kifejezésekkel beszélt magyarúl, németűl, több szláv dialektusban, és latinúl. Ezen utóbbi nyelvben már korán felajánlhatta az ő tolmácsi szolgálatait atyjának, mikor külföldieket kellett fogadnia.

Élénk phantasiájáról tanúskodott azon hatás, melyet a hősöket dicsőítő irodalmi művek gyakoroltak rá. Oly hatalmasan ragadták meg, hogy órákon át, ételről-italról megfeledkezve, el tudott merűlni olvasásuk és hallgatásukba. Ilyenkor arczának váltakozó kifejezésével és taglejtéseivel elárulta, hogy a hősök szerepébe beleéli magát. De ez nem volt ártalmára ítélőtehetségének, mely annyira erős és biztos lett, hogy a szülők nem egyszer indúlhattak gyermekök szava után.*

A lángelme nála azon legritkább alakjában jelentkezett, mely birtokosát az eszmék világának magas régióiban otthonossá, és egyúttal a közélet gyakorlati problémáinak megoldására is alkalmassá teszi.

* Mindezen részleteket Galeotti följegyzései nyomán mondhatjuk

## III.



Mátyás ifjú évei, melyek a komoly tanúlmányoknak voltak szentelve, nem folytak zavartalanúl. Atyja pályájának válságos eseményei nem egyszer mélyen megrendítő hatást gyakoroltak egész családjára. Ilyen eset fordúlt elő 1448 őszén, mikor a törökök ellen vívott rigómezei ütközetben vereséget szenvedett, és hosszú bujdosás után Szendrőbe jutván, Brankovics György szerb fejedelem fogságába kerűlt. Csak súlyos föltételek árán nyerhette vissza szabadságát. Egyebek között idősebbik fiát, Lászlót, Szendrőre kellett hozatnia, és túszul hagyni, egyúttal eljegyezni a fejedelem egyik unokájával, Cillei Ulrik gróf leányával, Erzsébettel.* Ezen házassági frigy biztosítékot volt nyújtandó Brankovicsnak, hogy Hunyadi János a szenvedett sérelemért nem fog boszút állani; és hivatva volt véget vetni azon elkeseredett ellenségeskedésnek, mely a Frigyes császár pártján álló Cillei gróf és Hunyadi János kormányzó között fönnállott.

Azonban Brankovics és Cillei számításaikban csalódtak. Hunyadi János a kényszerrel kicsikart föltételek teljesítésére nem tartván magát kötelezettnek, seregeit csakhamar Szerbországba vezette, mire a fejedelem békeért esedezett és Lászlót szabadon bocsátotta.**

A házassági terv ekkor elejtetett. De már két évvel utóbb új alakban merűlt föl. Most Mátyás áldoztatott föl

* Bonfin az 1448-ban és 1451-ben történteket összezavarván, úgy adja elő a dolgot, hogy Hunyadi Mátyás jegyeztetett el Cillei Erzsébettel. (L. III. D. VII 342. l.) De V Miklós pápának 1450 april 12-ikén kelt íratából kétségtelenűl kitünik, hogy László jegyeztetett el. (Raynald: Annales Ecclesiastici. XVIII. az 1450. évhez.)

** Bonfin. 342. l.

a politikai érdekek követeléseinek.* Az 1451-ik év nyarán Szendrőn tárgyalások folytak, az ország legelőkelőbb főurai és Vitéz János püspök közbenjárása mellett, oly czélból, hogy Brankovics és Hunyadi között állandó béke létesíttessék. Ez sikerűlt. Augustus 7-ikén megköttetett a szerződés.

Főpontját a házasság képezte: Hunyadi Mátyás és Cillei Erzsébet között. Megállapíttatott, hogy a tíz éves menyasszony, két esztendő múltával a házasságra alkalmas kort elérvén, jegyesével egybe fog kelni, és ezután is anyja ó-hitű vallását követheti, ó-hitű papokat és udvari hölgyeket tarthat házánál. A menyegző napját is kitűzték: 1453 december 6-ikára.**

Ezen házasság a Hunyadi-házra több tekintetben előnyösnek ígérkezett. Cillei Ulrik gróf, Stiria egyik legtekintélyesebb főura, Horvátországban is számos várat és uradalmat bírt. Mivel pedig fiúgyermeke nem volt, remélleni lehetett, hogy az örökség tetemes része a leánygyermekre lesz szállítható. Még nagyobb értékkel bírtak Ulrik gróf családi összeköttetései: unokatestvére volt Garai László nádornak; veje Brankovics György szerb fejedelemnek; nagybátyja V. László királynak és testvéreinek, kik közől az egyik Kázmér lengyel királylyal, a másik Vilmos szász herczeggel élt házasságban.

9. CILLEI ULRIK ALÁIRÁSA.

Az eljegyzésre következő esztendőben (1452) még növekedett Cillei állásának fontossága.

Frigyes császár kényszerítve látta magát arra, hogy a magyar, cseh és osztrák rendek erőteljes sürgetésének

* Valószínűleg azért, mert Hunyadi Lászlónak ekkor Garai László nádor leánya jelöltetett ki hitvesűl.

** A Hunyadi Janos és Cillei Ulrik között létesűlt szerződés szövege Telekinél. x. 305. l.

engedjen és kezeiből V. László királyt kibocsássa. Átadta őt nagybátyjának, Ulrik grófnak, ki ily módon a tizenhárom éves gyermek oldala mellett tényleg a gyám szerepét nyerte, és a főhatalmat kezeibe ragadta. Ezt nem mulasztotta el a Hunyadi-ház javára értékesíteni.

Hunyadi János, ki a kormányzói tisztről lemondott, az ország főkapitányává, a közjövedelmek kezelőjévé, és fia László — bár még csak huszadik évét töltötte be — Horvátország bánjává neveztetett ki. Czímere a hősi bátorság jelvényével, az oroszlán képével, gyarapíttatott. Dús adományokkal halmoztatott el; egyebek között a beszterczei örökös grófságot nyerte, melynek czímét László és Mátyás is fölvették, kik ezzel a főrendek, a nagyságos urak, sorába léptek.*

Így szerencsés előjelek között közeledett Hunyadi Mátyás és Cillei Erzsébet egybekelésének határideje.

Hunyadi János és neje a magok és menyök családja helyzetének megfelelő módon, valóban fejedelmi fénynyel készültek megünnepelni a menyegzőt és felszerelni a fiatal házaspár lakóhelyét.

Megbízható udvari embereket küldöttek Velenczébe, mely kelet és nyugat ipara s művészete termékeinek világpiacza vala.

Azon korban mesés összeget, 8000 ducátot, szántak ékszerek, aranyos szövetek és egyéb fényűzési czikkek bevásárlására. És a megbizottak úgy találták, hogy küldőik igényeinek és ízlésének kielégítésére azon összeg nem elegendő; az előirányzott költséget öt ezer ducáttal lépték túl, melynek erejéig a köztársaság kormánya vállalta el a jótállást a kereskedőknél.**

* Az 1453 január 30. és február 1-én kelt királyi adománylevelet Telekinél. x. 347. és köv. lapok.

** A velenczei senatusnak 1453 martius 20-kán kelt végzése, melyben Hunyadi János kérésére, az illető kereskedőknél 5000 ducát erejéig jót áll, — a velenczei állami levéltárban. (Deliberationi del Senato a Secreta. 1450—3. p. 189.)

Azonban alig hogy Magyarországba megjöttek a fényes árúczikkek, kitűnt, hogy azokra nincs többé szükség.

A barátság Hunyadi és Cillei között nem volt tartós. Ulrik gróf zsarnoki önkénynyel gyakorolta a hatalmat; nem kímélte Hunyadit sem. Az ekképen keletkező surlódások felújították a nehezen leküzdött gyűlöletet, melyet Cilleinek lelkében készségesen tápláltak a régi magyar oligarchia sarjadékai: a Garaiak és Ujlakiak, kik a saját érdemeinek lépcsőin és a köznemesség vállain emelkedő Hunyadi Jánost dicsőségét és hatalmát irígyelték. Ezek, az 1453-ik év nyarán Cilleivel, mint «a király úr ügyeinek igazgatójával», szövetségre léptek, melynek éle egyenesen Hunyadi ellen irányúlt.*

Csakhogy két héttel később, az osztrák nemesség és a bécsi polgárság által támasztott lázadás Cilleit megbuktatta, az udvarból eltávolította.

Ekkor a gyermek király környezetében azon urak emelkedtek hatalomra, kik az udvari párttal szemben, a király jogara alatt álló nemzetek érdekeit és igényeit képviselték, a köznemesség és a polgári rend bizalmát bírták. Ezek: Hunyadi János és Vitéz János a magyarok részéről; Podjebrád György kormányzó és a Sternbergek a csehek, az Einzingerek az osztrákok részéről, szoros szövetséget kötöttek, hűséget fogadván a király iránt, kölcsönös támogatást biztosítván egymásnak.**

Hunyadi a legnagyobb súlyt arra fektette, hogy Podjebráddal való viszonya a tartósság és bensőség biztosítékait elnyerje. Az ő mély belátásával fölismerte a cseh főúr hatalmának és ambitióinak horderejét. Ezért vele az 1454-ik év elején külön confœderatiót kötött, melynek előnyeit fiaira, Lászlóra és Mátyásra, is kiterjesztette.

* Az 1453 september 13-ikán Pozsonyban kiállított szövetség-oklevelet közzétette Chmel: Fontes rerum Austriaca- rum. II. 31. l.

** Az 1453 october 27-ikén kelt okírat ugyanott.

«Mi — így nyilatkozik Podjebrád — igaz lélekkel és buzgó szívvel óhajtván és kívánván, nagyságos Hunyadi Jánossal, beszterczei örökös gróffal teljes, állandó, örök barátságot és testvéri viszonyt kötni: ígérjük, hogy Hunyadi János úrnak és fiainak örök időkre erős szeretettel, szilárd hűséggel, barátsággal és testvéri érzéssel, fenséges László király urunk és tanácsosai előtt, mindennemű ellen-

Georgius de Cunstat et de podiebrad
Regni Bohemie Gubernator

10. PODJEBRAD ALÁIRÁSA.

ségeikkel szemben, jó és balszerencsében tanácscsal és segítséggel szolgálunk, őket minden erőnkkel támogatjuk; fenséges királyunk, valamint Hunyadi János úr és fiainak érdekeit, mint a magunk és fiaink érdekeit, előmozdítjuk ... És sohasem engedjük, hogy János úr és fiainak személye és javai ellen bármiféle merénylet elkövettessék, sőt ilyennek elhárítására őszinte barátsággal és testvéri érzülettel közre fogunk működni!»*

Hunyadi János ugyanekkor Brankovics Györgygyel is föntartani igyekezett a barátságos viszonyt, melyet külsőképen legalább, a Cilleivel támadott viszályok nem szakították volt meg. Az 1454-ik év nyarán, mikor a szultán Szerbországba tört és a fővárost ostrom alá vette, Hunyadi segítségűl sietett, és a krussováczi ütközetben egy harminczezernyi török sereget megsemmisítvén, Pirotig és Viddinig nyomúlt elő.

Amikor visszatértében diadalmasan Nándorfehérvárra bevonúlt, itt — a hagyomány szerint — fiát, Mátyást, ki ekkor már tizenötödik évéhez közeledett, ünnepélyesen lovaggá ütötte, azzal a karddal, melylyel egy századdal

* A Podjebrád, György által 1454 február 14-ikén kiállított oklevél eredeti példánya a müncheni állami levéltárban.

előbb Laszkfi András, Nagy Lajos kapitánya, a nápolyi hadjáratokban dicsőséges tetteket vitt véghez.*

A következő év tavaszán Hunyadi János ismét válságos helyzetbe jutott. Cillei Ulriknak sikerült útat találnia a király szívéhez. Visszatért az udvarhoz, — és a mint régi hatalmát visszanyerte, Garaival és Újlakival megújította szövetségét. Hogy Hunyadit egészen elszigeteljék, Podjebrádot is megnyerni igyekeztek, azzal hogy egyik fiának Ujlaki leányával eljegyzését vitték keresztűl.

Erre megkezdették ismét az ármány aknamunkáját. Elhitették a királylyal, hogy Hunyadi a koronára vágyik, és ha másként nem sikerül, a törökök segítségével ejti hatalmába a trónt; sőt a királyt, ha Magyarországba megy, fegyverrel vagy méreggel láb alól elteszi. Ilyen fenyegetések nyomásával, rávették a királyt, hogy közügyek tárgyalásának ürügye alatt hívja őt Bécsbe, és a mint megjelenik, fogassa el és végeztesse ki; mert csak így ígérhet magának békés uralkodást.

Hunyadi, barátai által a veszedelemről értesíttetvén, erős csapat oltalma alatt indúlt útnak, és vonakodott Bécsbe bemenni. A tárgyalások folyamán, nyílt mezőn találkozott Cilleivel. Ez csekély számú kísérettel jött, Hunyadi ellenben módot talált csapatát a közelben elrejteni. De az alkalmat nem használta föl a visszatorlásra.

«Tőrt vetettél nekem, — így szólott hozzá — és ime, magad estél a verembe, melyet nekem ástál. Gonosz tetteid jutalmául megölethetnélek. A tisztelet, melyet királyom irányában érezek, megmenti életedet. De óvakodjál még egyszer szemem elé kerülni!»**

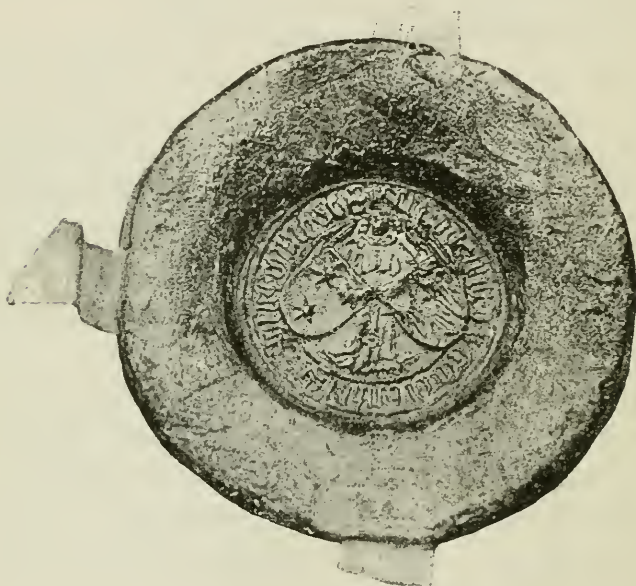
Ez május havában történt. Azt kellett várni ilyen

* FESSLER: Geschichte der Ungern. IV. 804. l. TELEKI: II. 345. l.

** Ezen ármányokról és jelenetekről a Frigyes császár udvaránál tartózkodó AENEAS SYLVIUS munkáiban részletes elbeszéléseket közöl, melyek az iró helyzetét tekintve, a hitelesség minden kellékét bírják.

előzmények után, hogy az örvény, mely a két ellenség között támadott, soha többé nem lesz áthidalható.

Azonban alig múlt el két hónap, már ismét mint szövetségesek, barátok, rokonok nyújtják egymásnak a kezet. Hunyadi János, a törökök fenyegető magatartásával szemben, hogy zavartalanúl szentelhesse erejét az ország és a kereszténység oltalmának: kész volt feledni a múltat. Az 1455-ik év augustus első napján ünnepélyesen kibékült



II. CILLEI ULRIK PECSÉTJE.

Cilleivel. Az ezen alkalommal kiállított szövetségi okiratban fogadják, hogy egymást mindenben, mi kölcsönösen javokra és előmenetelökre szolgál, tettel és tanácscsal támogatni, oltalmazni fogják.[1]

Ugyanekkor újból felkaroltatott Hunyadi Mátyás és Cillei Erzsébet házasságának terve. Hunyadi János ez irányban önzetlenségének bizonyítékát adta, kinyilatkoztat-

[1] Kiadta Chmel: Materialien. II. 82. l.

ván, hogy a jegyajándék meghatározását egészen Ulrik grófra bízza, és e czímen sem ő, sem fia igényt támasztani nem fog.[1]

A házasság ekkor az egyház áldásában részesűlt, de az egybekelés, tekintettel a házas felek fiatal korára, elhalasztatott. Míg tehát Cillei Erzsébet azonnal férje családjához Hunyad várába költözött,[2] Mátyás a budai udvarnál maradt, hol a király tartotta vissza, benső kamarásai sorába nevezvén ki őt.[3]

A fejedelmi kegy külszíne alatt azon szándék lappangott, hogy az ifjú gróf túszul szolgáljon, és Ulrik grófnak a Hunyadiakkal szemben biztosítékot nyújtson; neje viszont a kezes szerepére volt hivatva a Hunyadiaknál.

Azonban a frigy, melynek létesülésében nem a szívek szava érvényesűlt, hanem a politika hét esztendei fáradozás után űlte diadalát, laza kötelékeivel rövid ideig csatolta egymáshoz a két hatalmas család sarjait.

Cillei Erzsébet alig hogy jövendő lakóhelyének fejedelmi fényét, a nyári pompában díszlő, erdőborította vidék szépségét, és új családja tisztúlt légkörét élvezni megkezdette: súlyos betegségbe esett.

Kelevények fejlődtek testén, s annyira megtámadták életerejét, hogy september első napjaiban utolsó óráját vélte elérkezettnek környezete. Ekkor némi javulás állott be.[4]

1 Az 1455 augustus 1-én kiállított oklevelet közli CHMEL: Materialien. II. 83. l. A tárgyalásokat Hunyadi János Cillei grófnak megbízott embereivel folytatta, mert Cillei ekkor Bécsben és Pozsonyban tartózkodott. Azon állást, melyet a király és Cillei ez időtájt Hunyadi János irányában elfoglaltak, érdekesen világítja meg a brassói plébánosnak 1455 augustus 10-én írt levele. Marienburg. Kleine Siebenbürgische Geschichte. (Pesth 1806.) 218—22.

2 Hunyadi János és Erzsébet alább idézendő leveleiből látjuk, hogy leányuknak, menyöknek nevezik Cillei Erzsébetet. A Cillei grófok családi krónikája pedig följegyzi, hogy Erzsébet a házasság consummálása előtt (vor dem Beylager) húnyt el.

3 BONFIN világosan írja (L. III. D. VIII. 349. l.), hogy ez Hunyadi és Cillei kibékülése idején történt.

4 Hunyadi János 1455 september 8-án írja: «Filia nostra, videlicet neptis Domini Despoti habuit duas apostemas, ita ut ferme fuit transmigrata. Nunc Deo

De csakhamar sorvasztó lázak jelentkeztek. Ezek hatalmának megtörését, az ifjú élet megmentését, a kóragyánál virrasztó férj és szülei nem várták sem az orvosi tudomány, sem az önfeláldozó ápolás erőfeszítéseitől. Reményöket már csak az Ég segítségébe, és Isten egyik szolgájának csodatévő közbenjárásába helyezték.

Épen ezen (1455) esztendőnek tavaszán jött Magyarországba, keresztes hadjárat hirdetése végett, Capistránói János, szent-ferencz-rendű szerzetes, kit az általa Olasz-, Német-, Cseh- és Lengyelországban véghez vitt csodás tettek híre, lángbuzgalmának kisugárzó heve, a nyelvét nem értő közönséget is elragadó ékesszólása már életében a szent apostol dicsfényével környezett.

Hunyadi János türelmetlenűl várta, hogy találkozhassék vele. Majus közepén értesűlvén, hogy átlépte az ország határait, levelet intézett hozzá — valószínűleg Mátyás tollával; örömét fejezi ki jövetele fölött; kéri, siessen mielőbb hozzá. «Atyaságodat — úgy mond — egész családommal együtt a legbuzgóbban és lángoló sóvárgással várom».* És a daróczruhába öltözött kolduló barátot, amint Budára jött, hódoló tisztelettel fogadta, melynek nyilatkozásaiban neje és fiai vetélkedtek vele.

Különösen mély hatást gyakorolt János atya megjelenése Mátyásra, ki a rendkívüli egyéniségben az őskereszténység hagyományainak felélesztőjét, az ég küldöttét, természetfölötti hatalom letéteményesét szemlélte; amint hogy később elhúnyta után, imádságaival fordúlt hozzá, szabadulását a börtönből, felmagasztalását a trónra az ő közbenjárásának tulajdonította.**

permittente aliqualiter convaluit». (HERMANN: Capistranus Triumphans. 508. l.)

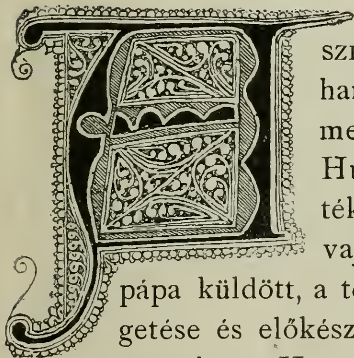
* «Cum tota nostra familia ferventissime et ardentissime exspectamus.» Hunyadinak 1455 majus 17-ikén Budán irt levele, a capistranoi szent-ferencz-rendü zárdában. (Dr. Petkó Béla úr másolta le az ott őrzött íratokat, melyeket szíves előzékenységgel bocsátott e sorok írójának rendelkezésére.)

** Ujlaki Miklós 1460-ban írja: «Audivimus Regem coram multis Baronibus

Most tehát, mikor hitvese a halállal vívódott, szülei a szentéletű szerzeteshez fordúltak. Imádságaiba ajánlották a beteget. Ismételten kérték, hogy személyesen jőjjön kórágyához. Különösen az anyának leveleiben megható módon nyilatkozik egyrészről a kínos részvét, másrészről a rendületlen bizalom érzése. Azon meggyőződését fejezí ki, hogy János atya, habár halva és eltemetve találná menyét, képes lesz sírjából is életre támasztani.*

A buzgó imádságok nem hosszabbíthatták meg Cillei Erzsébet életét. Az ő kora kimúlása mindkét családjára súlyos vészt hozott, melynek elhárítására volt hivatva az ő házassága. De épen ezen vésznek következményei a trónra vezették azt, kit három hónapon át férjének nevezhetett.

## IV.



SZERENCSÉTLEN ifjú hölgy halálát csakhamar elfeledteték a nagy események, melyek a következő (1456) év elején a Hunyadiak figyelmét egészen lekötötték. A királyi udvarnál megjelent Carvajal János bíbornok, kit III. Calixtus pápa küldött, a törökök ellen intézendő hadjárat sürgetése és előkészítése végett. Mindenekelőtt oda hatott, hogy Hunyadi Jánost megnyerje. Ez nem volt nehéz feladat. Mert a hős hadvezér mindig készen állott harczra kelni a kereszténység ellenségeivel.

et Nobilibus dixisse, ipsum fuisse liberum de carceribus et electum in Regem, emisso voto ad beatum ipsum Patrem». (KAPRINAI: I. 351. l.) Ezen nyilatkozat hitelességéhez nem férhet kétség.

* Hunyadi János imént idézett september 8-iki levelében kéri Capistrant, hogy mielőbb jőjjön Hunyadvárába. — September 14-én innen tudósítja Hunyadi Capistránt, hogy három nap múlva Brassó felé indúl (Ezen levél is a capistránói zárdában őriztetik.) HERMANN «Capi-

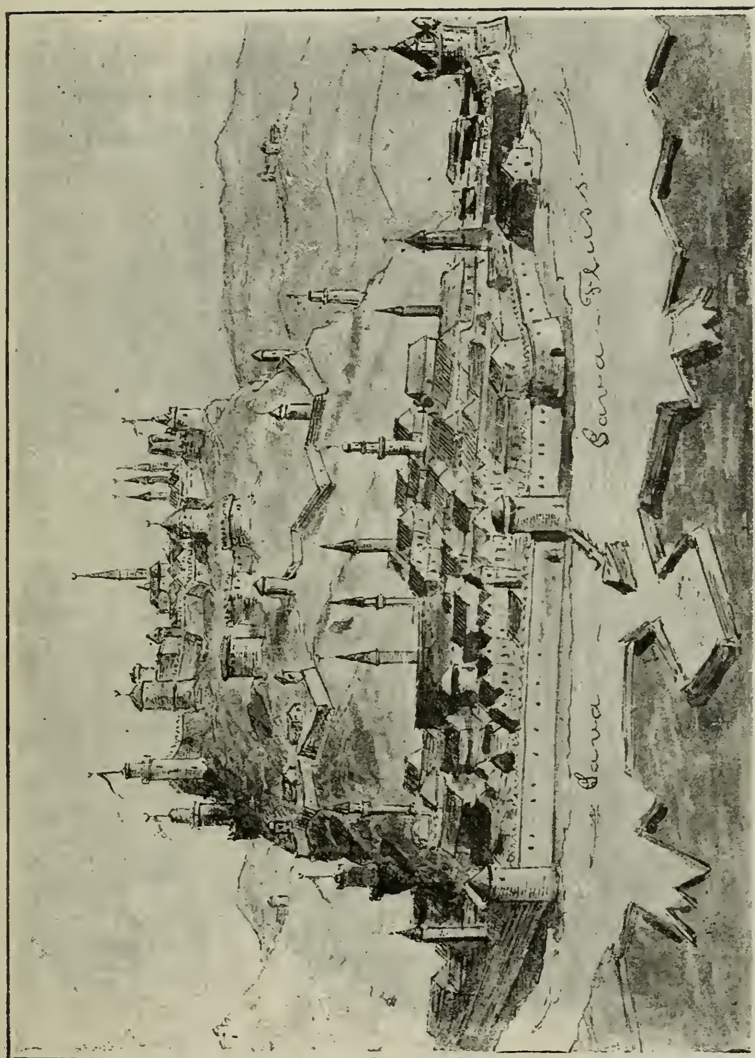
Mikor tehát, april 7-dikén — a véghelyekről biztos tudósítás érkezett, hogy a szultán Nándorfehérvár megvívására nagy készületeket tesz: fiával, Lászlóval, azonnal az alvidékre sietett, hogy a fontos végvár oltalmáról gondoskodjék.*

És míg ő, erejének végső megfeszítésével, fáradozott: Cillei Ulrik kárörömmel várta a bekövetkezendő mérkőzést, mely, nézete szerint, Hunyadira biztos kudarczot és romlást volt hozandó. Ezért a befolyása alatt álló király tétlenűl szemlélte, mint fenyegeti országának egyik kapuját az ellenség; sőt épen a legválságosabb pillanatban Bécsbe tette át lakhelyét.

Mindez nem rendítette meg Hunyadi Jánosban a bizalmat vállalkozásának sikere iránt. És ezt a Gondvise-

stranus Triumphans» czímű munkájában írja, hogy Hunyadi Erzsébet «urgentissimis litteris multiplicatisque nuntiis» kérte Capistránt «ut in Hunyad se conferret, nurum, Comitis Ciliæ filiam, speciosissimam adolescentulam a pestifera curaturus febri; in eo namque se spem habere affirmabat tantam, quod etsi nurus moreretur et terræ commendaretur, eam sibi posse et potuisse ex tumulo restituere vivam». (511. l.) A levél, melyben ezt Hunyadi Erzsébet írja, nem maradt ránk. De megőrizte a capistránói zárda 1455 october 2-ikán kelt következő levelét: «Jesus. Orationes in dulcissimo Jesu Christo domino nostro et in eius genitrice Maria virgine. Pater noster in Christo Jesu dilecte. Notificamus Vestre Paternitati, quod nurus noster adeo magnis detinetur infirmitatibus, ut nec potest vivere nec mori. Ideo petimus Vestram Paternitatem affectanter et diligenter, quatenus in Vestris devotis orationibus commendetis eam Deo, et oretis pro ea, ut Deus liberet eam ab infirmitate sua presenti, ut Deo plus possit servire. Et etiam cum aliis fratribus vestris faciatis orare pro ea. Valete in Domino Jesu Christo. Ex Hunyad feria quinta proxima ante festum beati Demetrii martiris anno domini M. etc. LV. Eiusdem Vestre Paternitatis filia devota Elisabeth conthoralis magnifici Johannis de Hwnyad.» HERMANN azt írja, hogy Capistrán nem mehetett Hunyadvárába, mert Budára hívattatott a király és Hunyadi levelei által. Ez tévedés. A Budára hívó levelek korábban, az év tavaszán, és későbben a jövő év elején intéztettek hozzá. Capistrán az 1455-ik év september és october havát Csanád és Lippa vidékén töltötte. (Ez kitűnik a HERMANN által közlött levelekből. (510., 511. ll.) October 30-ikán Karánsebesen volt. (PESTY: Szörénymegye. III. 70. l.) Azután a következő év január haváig Hunyadvára vidékén a görög szakadáshoz szító oláhok megtérítésén fáradozott, a miben Hunyadi János is hathatósan közreműködött (Ez kitűnik a HERMANN által közlött levelekből. 512—7. ll.)

* Egy héttel előbb, 1456 martius 31-ikén Cillei Ulrikkal megújította a szövetségi viszonyt, melyet úgy látszik, a felbomlás veszélye fenyegetett ismét, és a mely soha sem volt őszinte. Az oklevél CHMELnél: Materialien. II. 105. l.



12. NÁNDORFEHÉRVÁR. 1521. RÉZMETSZET UTÁN.

lés nem tagadta meg tőle. Nándorfehérvár fölszabadítása és az ostromló török sereg fölött kivívott diadal az ő dicső pályájának legméltóbb zárkövét képezi.

Ezalatt Mátyás a királyi udvarnál, atyja ellenségeinek körében,[1] szorongó lélekkel várta a harcztérről érkező tudósításokat. Majd mikor a csodálatos események felől értesült;[2] csak rövid ideig engedheté át magát a boldogító érzésnek, mely lelkét eltölté, mikor atyja a keresztény ség megmentője gyanánt ünnepeltetett. Néhány nap múlva kórágyához kellett sietnie Zimonyba, hogy ott hőshöz és szenthez méltó halálának tanúja legyen. (1456 augusztus 11.)

Gyulafehérvárról, hol a székesegyház sírboltja fogadta be az ő tetemeit, az özvegy Hunyadi Jánosné, ifjabb fiával Mátyással, Temesvárra vonúlt,[3] hol a fejedelmi értékű örökség ügyeinek rendezésével kellett foglalkozniok; László pedig, nagybátyjával Szilágyi Mihálylyal, Belgrádba ment, hogy atyja missióját folytassa.

A súlyos csapás által okozott fájdalomhoz csakhamar mély elkeseredés és kínos aggodalom csatlakozék, melyet házuk ellenségeinek magaviselete idézett föl.

Mert ezekben az irigységet és gyűlöletet a legmagasabb fokra emelte a nándorfehérvári hadjárat meglepő sikere, és az ünneplés, melynek a Hunyadi-név a hazában és külföldön, a fejedelmi udvaroknál és a néptömegek között tárgya lett. Leginkább nyugtalaníthatta őket III. Calixtus pápa eljárása. Míg ugyanis Hunyadi Jánost egy színvonalra helyezte Mózessel, a Makkabeusokkal és Nagy-Károlylyal; nem mulasztotta el V. László és környezetének mulasztásait megrovásban részesíteni. És magyaror-

1 Hogy Bécsbe is kisérte a királyt, kitűnik egy 1456 augustus 2-án kelt bécsi levélből. (A bécsi udvari könyvtár 4498 számú codexében.)

2 Hunyadi Jánosnak fiához írt levelére utal az imént idézett levél

3 Ezen vár és uradalom néhány hónap előtt jutott záloginczímen Hunyadi János birtokába

szági legatusa Carvajal bíbornok, ki azon félesztendő alatt, míg a dicsőült hőssel együtt működhetett, benső ragaszkodás kötelékeivel fűződött hozzá, és ezt családjára is átruházta, — erőteljes, talán kíméletlen módon tolmácsolta és hozta nyilvánosságra az egyház fejének nézeteit és érzületeit.*

Mások részéről is, a Hunyadi János halála által gerjesztett részvét hatása alatt, fiai irányában a rokonszenv és reményt keltő várakozás oly feltünő módon nyilatkozott, hogy mindezt a tizenhat éves király előtt könnyen lehetett fenyegetés és sértés színében tüntetni föl. V. László azon hitben, hogy veszélyes ellenségeket kell látnia a Hunyadiakban, az ország főkapitányának tisztére, Hunyadi János utódjává, nem fiát, hanem vetélytársát, Cillei Ulrik grófot nevezte ki.

Hunyadi László tudomást nyert mindenről, ami az udvarnál történt. Mikor tehát a király által az october közepén Futakon tartandó országgyűlésre meghivatott,

13. HUNYADI LÁSZLÓ ALÁIRÁSA. 1453.

megfelelő biztosító okiratokat állíttatott ki a maga és testvére részére. Ekkor azután nem habozott megjelenni a király előtt, kit minden módon megnyugtatni igyekezett; és kötelezte magát, hogy a kezei között levő királyi várakat mind át fogja szolgáltatni.**

Azonban amint Nándorfehérvárra sietett, hogy átadására

* L. e sorok írójának «Carvajal bíbornok magyarországi követségei» czímű akadémiai értekezését.

** Ezeket László királynak 1457 martius 21-iki okleveléből tudjuk. TELEKI: X. 549. l.

a készületeket megtegye, szerencsés véletlen kezeibe juttatá Cillei Ulrik levelét, melyben ipját, Brankovics Györgyöt, azzal biztatja, cinikus tréfába burkoltan, hogy a Hunyadi testvérek napjai meg vannak számlálva.*

November 8-ikán érkezett a király Nándorfehérvárra. A következő nap reggelén Hunyadi László magához kérette Cilleit. Szemére vetette cselszövényeit, felmutatta a bizonyítékokat. A heves szóváltást a fegyverek összecsa-



14. RÉSZLET A BELGRÁDI VÁRBÓL: CILLEI-KAPÚ.

pása követte. Véres tusa után a király nagybátyja holtan rogyott össze (1456 november 9.)**

Hunyadi László és barátai ekkor azon voltak, hogy a királyt megnyugtassák; biztosították ragaszkodásuk őszin-

* Bonfin szerint a levél tartalma ez volt: «Ubi cum Rege Albam applicuerit, se duos propediem globulos esse missurum, quibus optime sibi ludere licebit. In his amborum filiorum Corvini capita pollicebatur». (D. III. L. VIII. 357. l.)

** Ezen véres esemény történetéhez új adalékokat közölt Palacky, a Fontes rerum Austriacorum XX. kötetében. — Nicolaus Liscius kir. titkárnak 1456 november 21-ikén Aeneas Sylvius-hoz intézett kimerítő tudósítása (mely a bolognai egyetem egyik codexében van meg), még nincs kiadva.

tesége felől, és felvilágosították, hogy valódi ellensége Cillei Ulrik volt, ki gyűlöletessé tette az ő személyét és kormányát.

V. László, ki a színlelés mesterségét korán sajátította el és magas tökélyre vitte, mindent megtett, hogy a Hunyadi-pártot megnyerje. Lászlót az ország főkapitányává, Szilágyi Mihályt Nándorfehérvár parancsnokává nevezte ki.[1] Egyúttal arra határozta el magát, hogy Belgrádból Budára térvén vissza, néhány napot a Hunyadiak temesvári kastélyában fog tölteni.

15. V. LÁSZLÓ ALÁIRÁSA. 1456.

Amint, november utolsó napjainak egyikén, közeledéséről hírt vett Hunyadi Jánosné, fiával Mátyással eléje sietett, hogy hódolattal üdvözölje fejedelmi vendégét. A találkozás megható jelenetté fejlődött. A király a gyászruhába öltözötteket nyájasan figyelmeztette, hogy nem illik gyászolniok a hőst, ki dicső érdemei jutalmát ment elvenni az égbe. Bíbor öltönyökkel ajándékozta meg őket, és felhívta, hogy vele együtt vidáman töltsék a következő napokat.

Óhajtását teljesítették. A temesvári palota víg lakomák, zajos tánczmulatságok színhelye lett.[2]

A király, végkép eloszlatandó minden aggodalmat és kétséget, az oltári szentség színe előtt letett esküvel és okíratban biztosította a két Hunyadit, hogy Cillei haláláért nem fognak felelősségre vonatni; egyúttal ünnepélyes módon testvéreivé fogadta őket.[3]

A Hunyadiak, mialatt a király körükben időzött, szük-

1 Hunyadi László az ország főkapitányának czímezi magát 1456 november 21-ikén, Szilágyi november 30-ikán viseli a nándorfehérvári kapitány czímét. TELEKI: X. 533. l. KATONA: XIII. 1135. l.

2 BONFIN és THURÓCZI elbeszéléseinek hitelességét megállapítja az, hogy AENEAS SYLVIUS, ki épen ez időben írta történeti műveit, és a pápai követ tudósításaiból merített, teljesen megegyez azokkal. (Historia Bohemiæ. LXVII. fejezet.)

3 THURÓCZI elbeszélése. A menedéklevél kiállításáról maga a király is említést tesz, 1457 martius 21-iki okíratában.

ségesnek látták, hogy családjok barátai és hívei irányában szolgálataikért hálájukat bebizonyítsák. Többeknek közülök — mint Szilágyi Mihálynak és Lábatlani Jánosnak — jószágokat adományoztak; az előbbire a temesi gróf méltóságát is átruházták.*

V. László Temesvárról Szegedre és innen Budára ment, hová Hunyadi László is kísérte.

Itt nagy változás állott be a király magaviseletében. Ismét a Hunyadiak ellenségeinek befolyása alá jutott. És ezek Cillei halálát úgy tüntették föl, mint előre tervezett gonosz merényletet, melynek rugóját azon szándék képezte, hogy a trón leghatalmasabb és legmegbízhatóbb támasza ledöntetvén, a király megrontására czélzó tervek legfőbb akadálya elháríttassék.

Garai László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, Pálóczi országbíró, Lindvai Bánfi Pál főudvarmester, Buzlai László főpohárnok, Szomszédvári Czernin Hennig fölovászmester, Rozgonyi János, Osvát és Rajnald voltak ezen udvari párt legelőkelőbb tagjai, kik néhány osztrák főúrban és a cseh Brandeisi Giskra János, sárosi főispánban szövetségeseket találtak.**

Hunyadi Lászlónak sejtelme sem volt arról, a mi ellene készült. Gyanútlanúl időzött az udvarnál, buzgón vett részt az országos tanács üléseiben, és a hadi készületekben. Ugyanis február végén fenyegető hírek érkeztek kelet felől. Szent György napjára országgyűlés hívatott össze, és közfelkelés rendeltetett el.

Ekkor a király Hunyadi László előtt, ki bandérium-

* Az 1456 november 28- és 30-ikán kelt adománylevelek Pesty Frigyes kéziratgyűjteményében. Ugyanott Szilágyinak 1457 majus 30-iki oklevele, melyben temesi grófnak czímezi magát.

** V. László király három íratban maga nevezi meg azokat, kiknek tanácsára és közreműködésével a Hunyadiak elleni merényletet végrehajtotta. Az első 1457 martius 14-ikén Boroszló városához intézett levele (Palacky: Fontes. xx. 108. l.); a másik martius 15-ikén a Rosenbergekhez írt levele (Palacky: Geschichte Böhmens. iv. A. 406. l.); a harmadik martius 21-ikén kelt oklevele. Teleki: x. 549. l.

jának fölszerelése végett távozni készűlt, azt az óhajtását fejezte ki, hogy Mátyás ismét az udvarhoz jőjjön. László bizalmatlanság nélkül fogadta e meghívást, melyben a jóakarat nyilatkozatát látta. Felszólítást intézett öccséhez, hogy mielőbb jelenjék meg Budán.

De az anya, kinek lelkében balsejtelmek támadtak, ellenezte fia távozását. Emlékeztette atyjának intésére, hogy ketten egy időben soha se tartózkodjanak az udvarnál. Bevárandónak vélte László távozását.

Mátyás bátor lelke nem ismerte a félelmet. Kötelességének tekintette, hogy bátyja, a családfő, rendelkezésének habozás nélkül engedelmeskedjék. Martius elején Budára érkezett.[1]

László ezalatt a királytól azt a megbízást kapta, hogy a cseh rablókat, kik a nádor egyik várát ostromolták, békés elvonulásra késztesse. Négy napi távolléte után ismét visszaérkezett.[2]

Ezen időpontot, mikor mind a két testvér az udvarnál volt, használták föl ellenségeik, a rég ápolt terv végrehajtására. Elhitették a királylyal, hogy azok, kik Cilleit meggyilkolták, most az ő életére törnek, és bizonyára végre is hajtják a merényletet, ha csak az összeesküvés fejeit rögtön le nem tartóztatják.[3]

A király mindent elhitt. Mindenre kész volt. Beleegye-

1 Thomasi, velenczei követ, 1457 martius 7-ikén Budáról írt jelentésében említi, hogy Mátyás megérkezett. (A milánói állami levéltárban.) A királyi meghívás és az anya aggodalmai felől BONFIN szól.

2 Thomasi 1457 martius 10- és 15-iki jelentései Milánóban.

3 A király 1457 martius 14-ikén Boroszló városához intézett levelében csak általánosságban mondja, hogy «fontos okok miatt» fogatta el a Hunyadiakat és barátait. (PALACKY: Fontes. XX. 108. l.) Martius 15-én a Rosenbergekhez intézett levélben az elfogatások okáúl Cillei meggyilkoltatását mondja. (PALACKY: Geschichte Böhmens. IV. A. 406. lap.) Giskra martius 17-ikén Boroszló városához intézett levelében is ugyan ilyen módon nyilatkozik. De egyszersmind elmondja, hogy ha az elfogatásokat csak egy óráig is halasztják, a királyt és híveit megölték volna. (PALACKY: Fontes. XX. 108. l.) A király 1457 martius 21-iki és több más későbbi okírataiban a Hunyadi-testvéreket, mint a király és a nádor élete ellen irányzott összeesküvés szervezőit állítja elő.

zését adta, hogy azok, kik ellen a súlyos vádak emeltettek, elfogattassanak.

Martius 12-ikén megérkezett Giskra, cseh hadakkal, melyekre föltétlenűl számolni lehetett. Ujlaki Miklós útban volt bandériumával a főváros felé. Ezt már nem várták be. Sietni kellett.

Martius 14-én, a délutáni órákban, az udvari párt tagjai a király körűl gyülekeztek. A két Hunyadi meghívatott a palotába. Mikor itt megjelentek, parancs adatott ki letartóztatásukra. Egyidejűleg bezárattak a vár kapui, és felhúzattak a felvonó hídak.

Ezen intézkedések nagy feltünést keltettek. Azonnal híre ment, hogy a palota merényletnek színhelye lett. A budai templomokban félre verték a harangokat, minek hallatára Hunyadi Lászlónak Pesten táborozó fegyveresei, számszerint ezerkétszázan, a Duna-partra siettek, hogy átkeljenek Budára; de már előbb az összes hajókat, az udvar rendeletére, a túlsó partra szállították át.

Ezalatt a Hunyadiak börtönbe hurczoltattak. Sorsukban osztoztak legelőkelőbb barátaik és híveik: Vitéz János püspök, Bodó Gáspár, Kanizsai László, Rozgonyi Sebestyén, a nürnbergi származású dúsgazdag Modrár Pál, az osztrák Fronacher Eustách és mások.*

Az általános megdöbbenés közepett, a pápai követ fölismervén a vészteljes következményeket, melyeket a történtek magok után vonhatnak, és a Hunyadiak iránti rokonszenv által is indíttatván, rögtön futárt küldött Rómába, és a pápa közbenjárását kérte. Ugyanis attól

* A király még az nap értesítette Krems, Stein és Boroszló városokat, másnap pedig a Rosenberg testvéreket a történt elfogatásokról. Teleki: x. 545. l. Palacky: Geschichte. iv. A. 406. l. Fontes. xx. 108. l. — Az egykorú «Hofmär von Ungern» (Birk: Quellen. 253. l.) ezen eseményekről sok részletet tartalmaz; de ezek kevés kivétellel a belső valószínűséget nélkülözik, és kósza hírek forrásából merítvék. Ezekhez tartozik az, hogy Hunyadi László a történtekért a felelősséget Mátyásra akarta háritani; hogy ajánlatot tett a karthauzi szerzetbe lépni, csak életét kíméljék, stb.

tarthatott, hogy épen a benső viszony miatt, melyben a Hunyadiakhoz áll, az ő saját szavának nem lesz elég nyomatéka; és bizonyára azt reméllette, hogy a foglyok ellen indítandó bírói eljárás hosszú időt fog igénybe venni.[1]

Azonban a gyűlölet nem késett a merénylet végrehajtásával.

Azok, kik ezt tervezték, az igazságszolgáltatás színét akarván eljárásuknak kölcsönözni, ítélőszékké alakultak, habár a törvényes igazságszolgáltatás minden követelését mellőzték. Anélkül, hogy a vádlottaknak a védelemre alkalmat nyújtottak volna, bebizonyítottnak fogadták el a vádat: hogy Hunyadi László és Mátyás «a trón elnyerésének vágya által indíttatva, az atyjuk lelkében megfogamzott tervet megérlelve, a király és tanácsosai életére törtek»; minélfogva őket és társaikat a felségsértés bűnében elmarasztalván, fő- és jószágvesztésre ítélték.[2]

Az ifjú király a tömeges kivégezések iszonyától visszaborzadt. De Hunyadi Lászlónak, kiben vetélytársát és az összeesküvés vezérét látta, lefejezéséhez jóváhagyását adta.

Martius 16-ikán, harmad napra elfogatása után, a kereszténység dicsőült hősének nagy reményekre jogosító daliás fia, hóhér pallosa alatt végezte életét.

A hazafiak zokogva állották körűl a vérpadot; de a rémület hatása elnémította minden ajkat.

Csak egy igénytelen barát merészelt, a rákövetkező vasárnapon, az óbudai templom szószékéről hangos kifejezést adni a közérzésnek. Erőteljes szavakkal hirdette, hogy az ártatlanúl ontott vér boszúért kiált az égbe![3]

1 Minthogy a pápa már 27 nappal az elfogatások után ezek tárgyában (1457 april 10-ikén) levelet intéz Carvajalhoz, ennek szükségkép haladék nélkül (a kivégzés előtt, melyről ezen levél nem tesz említést) kellett a futárt útnak bocsátania.

2 Hogy bírói ítélet mondatott ki, és pedig úgy László, mint Mátyás fölött — kétségtelenné teszi a többször idézett, martius 21-iki királyi okírat, és az april 28-iki királyi adománylevél, mely a Hunyadiak jószágainak elkobzásáról szól. Történelmi Tár. 1888. évf. 80. l.

3 Pozsony város követének 1457 martius 22-én Budáról küldött jelentése.

A pápai legatus pedig az életben maradt foglyok érdekében emelt szót. Egyházi átokkal fenyegetvén a királyt, kieszközölte, hogy Vitéz János az esztergomi érseknek adatott át, és ügye egyházi törvényszék itéletére bízatott ; Mátyásról pedig a súlyos bilincsek levétettek.*

De mindezzel természetesen nem lehetett elhárítani a véres tett következményeit, a nemzeti felháborodás kitörését.

Hunyadi Jánosné, mikor hírét vette, hogy egyik fia gonosztevő gyanánt, bakó keze alatt húnyt el és a másik örökös fogságra van kárhoztatva ; mikor tudomást nyert arról is, hogy a történtek igazolása végett nagynevű férje emlékezete ellen meggyalázó vádak emeltetnek :** szívét hármas fájdalom tőre járta át. És fölébredt lelkében a leküzdhetetlen vágy, hogy boszút álljon a gonosz tettek elkövetőin, és vérrel mossa le a szégyen foltjait fénylő nevéről.

Nem csekélyebb mértékben volt felháborodva testvére, Szilágyi Mihály, ki Belgrádból Temesvárra sietett, hogy szolgálatait felajánlja. Majd sűrűn sereglettek oda a Hunyadi-ház barátai és hívei, rendelkezésre bocsátva fegyveröket.

A részvét és boszúvágy lángját hathatósan élesztette azon gondolat, hogy hazájoknak szolgálatot tesznek, irtó háborút indítván azok ellen, kik önző czéljaiknak készek mindent feláldozni : a nemzet leghívebb fiait, a törvényt és a királyi tekintélyt.

Hunyadi Lászlónak Budáról visszatért dandára és a család kezei között levő várak őrsége tekintélyes haderőt képezett. Gyarapítására Szilágyi Erzsébet késznek nyilat-

* Thomasi, velenczei követ, 1457 martius 15- és april 7-iki jelentései. — Thuróczi följegyzése szerint, Mátyás a vár egy szűk házában, melynek ablakai az alsó hővizekre néztek, őriztetett

** Az 1457 martius 21-iki királyi irat tanúskodik erről.

kozott kiüríteni egész kincstárát. Cseh- és Lengyelországban megindította a zsoldosok toborzását. Majd sikerült egyességre lépnie a Szentmiklósi Pongráczokkal, a felvidék harczias főuraival.[1]

A király környezetében ezen fegyverkezés híre nagy aggodalmakat keltett. Követek küldettek Temesvárra, egyezkedési ajánlatokkal. De a kísérlet eredménytelen maradt.[2]

Csakhamar jelentkezni kezdettek a polgárháború iszonyai. A Hunyadiak csapatai pusztítva jártak végig a király híveinek birtokain. Egyebek között a Brankovicsok becsei várát ostrommal vívták meg, az őrséget kapitányostúl felkonczolták. Országszerte rémület uralkodott.[3]

A király nem érezte magát biztosságban. Majus vége felé Bécsbe tette át udvarát, hová Mátyást is magával vitte.[4]

Hunyadi János özvegye, amint egyetlen fiát az ország határain túl tudta, fokozott aggodalommal telt el sorsa iránt. Az anyai szív szeretete diadalmaskodott az ellenségei iránt érezett gyűlölete fölött. Most tehát, mikor Pálóczi László országbíró újabb békeajánlatokat hozott, nem utasította vissza, sőt nagy áldozatokra is kész volt, csakhogy Mátyás szabadon bocsátását kieszközölje.[5]

Kötelezte magát, hogy a kezei között levő királyi várakat kiszolgáltatja, és még nagy részben azokat is, melyeket férje I. Ulászlótól és V. Lászlótól adományúl nyert. Viszont az országbíró ígérte, hogy Mátyást Bécsből Ujlaki Miklós által azonnal Esztergomba fogja hozatni, hol egyelőre mint kezes a prímás és Ujlaki felügyelete alatt tar-

1 Az 1457 april 14-ikén Temesvártt kötött egyezség oklevele Kaprinainál. I. 197. l.

2 Thomasi 1457 april 20-iki jelentése.

3 Thomasi imént idézett jelentése. Egy későbbi juniusi jelentésében említi «Regnum ex majori sua parte desolatum».

4 Thomasi junius 13-iki jelentése.

5 A paviai bíbornok-püspök 1457 junius 24-ikén Rómából írt levelében említi már Pálóczi küldetését; miből következtethetjük, hogy ennek legalább négy héttel azelőtt kellett megtörténnie.

tatik, míg a királyi várak átadatnak; ekkor azután, a többi foglyokkal együtt, szabadon bocsáttatik, és a király által közbocsánat hirdettetik.[1]

Azonban a békekötés föltételei nem foganatosíttattak. Valószínűleg azért, mert Szilágyi Mihály hozzájárulását megtagadta.

Mátyás nem hozatott Esztergomba. Bécsben maradt. Erős szellemek kiváltsága, hogy a súlyos csapások meg nem törik és le nem sújtják; inkább megedzik és magasabb színvonalra emelik.

Mátyás életében, két esztendő óta, szakadatlan lánczolatban fűződött egymáshoz a megrendítő események hosszú sorozata. Neje és atyja váratlan halálára következett csakhamar: ipjának megöletése és testvérének kivégeztetése, az ő fogsága és a kiszabadításáért megindított háború.

A csalódások és szenvedések izzó tüzében, melyet pokoli indulatok szele látszott szítani, lelkének ereje megaczélosodott. A vele született bátorsághoz azon magas fokú önérzet járult, mely a megaláztatás óráiban a kihívó dacz alakját ölti fel.

Bécsi fogságának idején, őrei méltatlan gúnynyal súlyosbították szomorú sorsát. «Magyarok királyának» csúfolták. Egy ízben kitört és jellemző szóban nyilatkozott elfojtott haragja. «Várjatok — úgy mond — majd még a ti királyotok is leszek!»[2]

Ezalatt Magyarországon ismét kigyúlt a polgárháború lángja.[3]

A magyar alföld egészen a Hunyadiakat uralta. Erdély-

1 A békekötés föltételeit tartalmazó dátum nélküli tudósítás Kaprinainál. I. 208. l. Hogy a békekötés csakugyan létrejött, tudjuk Thomasi junius 13-iki jelentéséből, és Bakos Pálnak, a Hunyadiak kapitányának, Talafuz királyi kapitánynyal kötött egyezségéből. (Hazai Okmánytár. VII. 476. l.)

2 A raguzai emlékbeszéd is kiemeli ezt.

3 Erre utal a Hunyadiak és Pongráczok között julius 20-ikán megújított szövetség okírata, és V. László augustus 16-iki rendelete. Kaprinai: I. 119., 120. ll.

ben is, hol Hunyadi János emléke iránt élénk vala a kegyelet érzése, a magyar nemesség és a székelyek, valamint Kolozsvár polgárai lelkesedéssel csatlakoztak a körükbe érkező Szilágyihoz.*

De a szászok ellenszegültek. A beszterczeiek örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy grófjaik uralmától szabaduljanak. Szilágyit, ki Mátyás nevében a várost és vidéke területét át akarta venni, falaik alól elűzték.

Erre Szilágyi csakhamar nagyobb haderő élén jelent meg. A várost ostrommal megvívta, és kegyetlen boszút állott. A polgárok közül többeket lefejeztetett, másoknak szemeit tolatta ki, karjaikat vágatta le.

Majd Szeben városa ellen fordúlt, melyet szintén meg akart fenyíteni; részint azért, mert a beszterczeieket segítségben részesítette; részint azért, mert ez időtájt Hangácsi Albert egri prépostot és királyi alcancellárt, ki V. László által újabb békeajánlatokkal Hunyadi Erzsébethez küldetett volt, és ennek egyik udvari embere kíséretében Szilágyit a szász földön kereste föl, a szebeniek hadai megtámadták, fogságba ejtették, a Hunyadi Erzsébet udvari emberét pedig több szolgával együtt, megölték.

Azonban Szeben városa soká daczolt az ostromlókkal.**

Ekkor Szilágyi Mihály figyelmét más irányba terelte egy megrendítő esemény.

* Erről tanúskodnak Mátyás királynak 1458 junius 8. és december 16-ikán kelt oklevelei. (Amaz Telekinél. x. 590. l. Ez az országos levéltárban.)

** Szilágyi erdélyi expeditiójáról röviden szól Thuróczi. Tüzetesebben Aeneas Sylvius «De Europa» czímű munkája I. fejezetében. Téved Teleki (III. 98. l.), mikor ezen eseményeket egy évvel későbbre, 1458 nyári hónapjaira teszi. Mert Aeneas Sylvius nevezett munkáját 1458 első felében, pápává választatása előtt, írta meg, abba tehát 1458 második felében történt eseményeket nem vehetett föl. Továbbá 1458 második felét Szilágyi az alvidéken töltötte, a törökök elleni actióval elfoglalva. Ellenben, hogy Szilágyi 1457 őszét Erdélyben töltötte, hirdeti november 21-ikén Segesvártt kelt oklevele; és a Hangácsi-ügyről tüzetesen szóló (1459 october 11-iki) pápai írat, mely vizsgálatot rendel el. (Theiner. II. 341.) Végre, hogy az erdélyi zavarok Mátyás trónraléptét megelőzték, kétségtelenné teszi az ő 1458-ik évi amnistia-okírata. Eder. Observationes Criticae. 134. Ezen erdélyi táborozásra világot vetnek V. László 1457 october 21-én

V. László, ki september végén Prágába ment, hogy ott jegyesét, a francia herczegkisasszonyt, bevárja, és menyegzőjét fényesen megűlje: rövid ideig tartó rosszúllét után, november 23-ikán, váratlanúl kimúlt.

Ugyanazon napon érkezett Prágába a fogoly Mátyás, kit Bécsből a maga udvarához hozatott a király.*

De e helyett most már Hunyadi János barátja és szövetségese, Podjebrád György kormányzó, fogadta őt.

Megilletődve szoríthattak kezet az ifjú uralkodó ravatalánál, kinek koronáin osztozandók voltak!

## V.



NÉPEK lelkében forrongó új eszmék és vágyak, mikor a fejlődés természetes folyamatában megérlelődtek, ellenállhatatlan hatalommal érvényesítik létjogukat; az erőszakos kezek, melyek útjokba akadályokat gördítenek, diadalukat siettetik. Így a budai vérpad, mely arra volt hivatva, hogy a Hunyadi-ház és a hozzá csatlakozó nemzeti aspiratiók ravatalát képezze: a visszaállított nemzeti királyságnak talapzatává lett.

Másfél század múlt el azóta, hogy a magyar uralkodóház utolsó koronás sarja sírba szállott. Ettől kezdve idegen dinasztiák tagjai foglalták el Szent-István trónját. Kettőnek emlékezetét áldás környezte. Lajost nagynak nevezte el nemzetének hálája. De utódai nem voltak

Brassó városához és Rozgonyi Osvátnak 1457 december 9-én a királyhoz intézett iratai. Székely Oklevéltár. I. 174—5.

* Arra nézve, mikor került Mátyás Prágába, eltérő a történeti források előadása. Leghitelesebb minden tekintetben AENEAS SYLVIUS egykorú feljegyzése. (Historia Bohemiae. LXXI. fej.), melylyel megegyez a Magyarországban működő pápai követnek öt évvel később, 1462-ben készült emlékírata. (KOVACHICH Scriptores II. 22.)

képesek az országot sem belviszályok zaklatásaitól, sem külső ellenség támadásaitól megóvni.

V. László Magyarországon kívül Csehország és Ausztria fölött is uralkodott, a német császárnak öccse volt, a lengyel királylyal sógorsági viszonyban állott. És mindezen nagy összeköttetésekből a magyar nemzetre nem háramlott haszon; ellenkezőleg az idegen gyámság következményei és a közös jogar alatt találkozó népek torzsalkodásai komoly veszélyeket támasztottak.

Ugyanazon időben egy hazafi, úgyszólván a maga erejével, megvédelmezi az országot, visszaveri ellenségeit, dicsőséget áraszt a magyar névre.

Ilyen helyzet természetszerű fejleménye gyanánt, gyökeret ver a nemzet minden rétegében azon felfogás, hogy a haza csak úgy várhat sorsában szerencsés fordúlatot, ha ismét magyar fejedelmet fog uralni; sarjadzani kezd azon elhatározás, hogy V. László magtalan halála esetére, utódját a nemzet saját kebeléből fogja megválasztani.

A köznemesség tömege a nemzeti királyság eszményét Hunyadi Jánosban megtestesülve látta. Őt és fiait régtől fogva trónjelöltekűl tekintette tisztelőinek rokonszenve és ellenségeinek gyűlölete.

A Cilleiek és Garaiak ezért sugdoshatták a király fülébe, és iktathatták okíratba is, hogy a Hunyadiak a trónra vágynak; a vád nem nélkülözte a valószínűség látszatát. És így érthető, hogy Capistránói János látnoki szemei a rajta áhítattal csüggő ifjú Mátyás fején látták ragyogni a koronát. Néhány évtized múltával az udvarnál szájrólszájra járt azon elbeszélés — mely a mese hüvelyében a valóság magvait rejti — hogy János atya, a Hunyadi-család körében időzvén, mindannyiszor mikor a két testvérrel együtt jelent meg, következetesen az ifjabbat tűntette ki azzal, hogy jobbjára vette; és atyjoknak, ki e fölött meglepetését fejezé ki, azt a magyarázatot adta, hogy László

rövid pályafutás után le fog tünni, Mátyásra a királyi trónon dicsőséges uralkodás várakozik.[1]

Carvajal bíbornok is, Rómába küldött jelentéseiben, gyakorta szólott mind a nemzet körében észlelhető áramlatokról, mind pedig azon reményekről, melyeket ő maga is Mátyás egyéniségéhez csatol.[2] Mindezekből III. Calixtus pápa, mikor a Hunyadiak elleni merényletről tudomást nyert, éles látásával felismerte a jövendő alakulások körvonalait. És az 1457-ik év folyamán ismételten hallottak ajkairól jóslatszerű nyilatkozatokat. «Mikor — írja ő maga — értesültünk azon szerencsétlenségekről, melyeket az irígyek és vetélytársak idéztek elő Krisztus harczosa dicső házának megsemmisítésére és meggyalázására . . . nemcsak magán társalgásban, hanem ünnepélyes alkalmakkor is gyakorta megjósoltuk, hogy a csodákat művelő, igazságos Isten kegyelméből, Krisztus dicső hősének méltatlanúl üldözött háza meg fogja érni a felmagasztalás óráját, Hunyadi Jánosnak érdemeiért el fogja venni a megillető jutalmat!»[3]

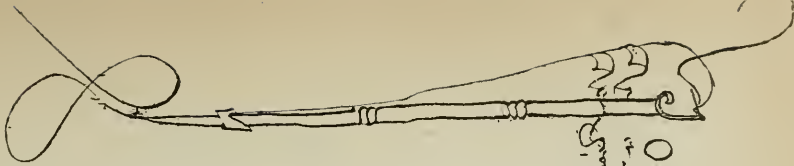
És valóban az idegen uralom meggyűlöltetésére nem lehetett volna hatásosabb eljárást kigondolni, mint az volt, melyet a nemzeti irány vezérférfiainak megbuktatása végett, a királylyal követtettek tanácsosai. Valamint a Hunyadiak népszerűségének élesztésére mi sem lehetett alkalmasabb, mint a részvét fuvallata.

Hunyadi János dicső alakja még ragyogóbb fényben

1 Bonfin elbeszélése. A Mátyás király halála után a ragúzai senatus előtt tartott emlékbeszéd szerzője is megemlíti Capistránói János jóslatát.

2 III. Calixtus 1458 február 10-ikén (tehát mielőtt Mátyás megválasztatásának híre hozzá eljutott) írja, hogy gyakorta hallotta, hogy Mátyás jeles tulajdonságokkal ékeskedik és atyja nyomdokaiba készül lépni (Theiner II. 308.) Ezen informatiókat bizonyára Carvajaltól kapa, ki utóbb gyakran mondogatta, hogy már a gyermek Mátyásban felismerte a fejedelmi lélek tulajdonságait (Galeotti feljegyzése. XXIII. fejezet.)

3 Ezen javaslatairól szól a pápa 1458 april 14-ikén Carvajalhoz és Szécsi Déneshez, május 16-ikán Mátyáshoz és anyjához intézett leveleiben. Theiner. II. 309—17.



16. CARVAJAL OKLEVELÉBŐL (TÖREDÉK). 1458.

állott a nemzet szemei előtt, mióta egyik fia, ide gen zsarnok halálának megboszulásáért, gyalázatos véget ért, a másik ártatlanúl börtönbe kerűlt, özvegye pedig az anyát és hitvest érhető legkegyetlenebb fájdalmakat szenvedte.

A háladatlanság ilyetén példátlanúl álló nyilatkozatai közméltatlankodást idéztek föl. A Hunyadi-ház barátai érezték, hogy a nemzet kötelessége: elégtételt szolgáltatni a holtak emlékének, kárpótlást az élőknek. És a mikor V. László kimúltával a helyzetben váratlan fordulat állott be: nyílt határozottsággal hirdették trónjelöltnek Hunyadi Mátyást.

Szilágyi Erzsébet az anyai szív büszkeségével és rajongó szeretetével karolta föl a tervet. Áldozatkészségét, melyet ekkorig a boszú műve igényelt, fokozott lelkesedéssel szentelte azon vállalatnak, mely fia fölmagasztalásával, elhúnyt szerettei emlékezetének a legfényesebb elégtételt volt megszerzendő.*

A párt szervezésében és a támogatására szükséges fegyveres erő gyarapításában, a vezérlő szerepet Szilágyi Mihály tartotta meg, ki erőszakos természete egész szenvedélyességével és kiolthatatlan boszúvágy által is ösztönöztetve, lépett öccse érdekeinek szolgálatába.

Mint mérséklő elem állott oldala mellett Vitéz János, váradi püspök, ki az államférfiú higgadt fölfogását és a diplomata eszélyes taktikáját hozta segítségűl.

* Ulissis, a milánói herczegnek a császári udvarnál tartózkodó követe 1458 elején írt jelentésében említi, hogy Erzsébet nagy összegeket költött. Bonfin is szól erről.

A szeretet, erő és ész ezen frigye a nemzeti közszellem áramlatainak irányozásában biztos sikert ígért. Hathatós támogatásra számíthattak az egyház feje és magyarországi követe részéről, kiket a Hunyadiak iránt táplált személyes rokonszenv sugallatai mellett a szent szék nagy érdekeinek helyes felfogása is késztetett, hogy Magyarország függetlenségének és hatalmának szilárdításában közreműködjenek.

Ezalatt a magyar főpapok és főurak, kik V. László távolléte alatt az ország kormányát vezették, a királyválasztó országgyűlés kihirdetése ügyében tanácskozmányra gyűltek. Megjelentek: az esztergomi érsek, az egri, győri és boszniai püspökök; Garai László nádor, Újlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Perényi János tárnok, és mások; legnagyobb részök a Hunyadiak ellenségei. Abban állapodtak meg, hogy a trónüresedésnek hova hamarább véget kell vetni. És december elsején szétküldötték a meghívó levelet, melyben az országgyűlést már a következő év első napjára hívták egybe.*

A sietést főleg azon számítás tette előttök ajánlatossá, hogy a Hunyadiaknak a további erőgyűjtésre sok idejök ne maradjon; reméllették, hogy a téli évszakban az utazás kényelmétlensége és költséges volta a Hunyadi-házhoz szító köznemesség nagy részét otthon fogja marasztalni.

Egyúttal ki akarták zárni az idegen trónkövetelők versenyét.

Erre nézve a körülmények azért is kedvezők valának, mert a külhatalmak között egy sem találkozott, ki igényeinek érvényesítésére elegendő erővel rendelkezett.

Ugyanis Frigyes császár, az elhúnyt királynak fiágon legközelebbi vérrokona, habár az ország koronáját és több városát bírta, teljesen el volt foglalva azon törekvése által,

* Kaprinai. II. 113.

hogy az V. László által bírt osztrák herczegséget, Bécs városával, és Cillei Ulrik stiriai birtokait megszerezze.*

Kázmér lengyel királynak, ki mint I. Ulászló testvéröccse és V. László nővérének férje tartott igényt a magyar trónra, — az ország rendei körében nem voltak összeköttetései és barátai.

V. László másik nővérének, Anna szász herczegnőnek föllépését, ki öccse halála után «Magyarország született királynője» czímét vette föl,[2] — egyáltalán senki sem vette komolyan.**

Mert abban, hogy a nemzet most a maga kebeléből válaszsza meg uralkodóját, a Hunyadi-ház barátaival egyetértettek ellenségei, kiknek körében Garai László és Újlaki Miklós kecsegtették magokat azon reménynyel, hogy saját személyök körül csoportosíthatják a választók többségét.

Garai László nádor arra támaszkodott, hogy az ország első méltóságát viseli, melyet atyja és nagyatyja is birt. Emellett előkelő családi összeköttetésekkel dicsekedhetett. Anyja Cillei Anna volt; így Zsigmond királyt nagybátyjának, V. Lászlót unokaöccsének nevezhette. Neje pedig, Alexandra, a sziléziai herczegek családjából származott.

Újlaki Miklós nagy vagyonán és őseinek érdemein felül azon szolgálatokra hivatkozhatott, melyeket egy negyedszázadon át a törökök ellen viselt háborúkban tett; minélfogva Hunyadi János halála után egy ideig missiójának örökösét látták benne. Ketségkívül abban is reménykedett, hogy Podjebrád Györgygyel sógorságban áll. És csak-

* Frigyes 1457 deczember 22-ikén Soprony városához intézett levelében azon kérdésre, hogy a város követei a királyválasztó országgyűlésen mily állást foglaljanak el, kitérő választ ád. (Hazai Okmánytár. IV. 387.) De bár igényeivel a magyar trónra most nem lépett föl, ezeknek érvényesítését későbbre hagyta. Kitünik ez az udvaránál levő milánói követ 1458 február 18-ikán kelt jelentéséből, melyben (Mátyás megválasztatása után!) írja, hogy a császár minden áron Bécset akarja megszerezni «perché spera, havendo Vienna, conseguirà lo dominio de Ungaria et de Boemia». (A párisi nemzeti könyvtárban.)

** 1458 február 17-ikén kelt oklevele Palackynál Fontes. XX 126.

ugyan a csehországi kormányzó lényeges szolgálatokat tehetett neki; mert nemcsak nagy befolyást gyakorolt a




17. PODJEBRAD ARCZKÉPE.

Magyarországban hatalmas cseh kapitányokra; hanem kezei között tartotta Hunyadi Mátyást.

Azonban Podjebrád szemei előtt első sorban a saját érdeke lebegett. El volt tökélve, hogy magát Csehország

királyává fogja megválasztatni. Az éles látású politikus fölismerte, hogy czéljának elérése lehetetlenné válik, ha a külföldi prætendensek egyike lép a magyar trónra, mert az képessé válik Csehországra is érvényesíteni ugyanazon alapra támaszkodó jogigényeit. Ellenben kiválóan előnyösnek mutatkozott az események alakulása, ha nemzeti király nyeri el a magyar koronát; ezen példa mérvadó lehetett a csehországi rendekre is.

Podjebrád régtől fogva be volt avatva a magyarországi közszellem titkaiba. És habár a legnagyobb ellentét választatotta el őt, a husszitának vezérét, a kath. egyházhoz hőn ragaszkodó Hunyadi Jánostól: ezzel — mint láttuk — benső viszonyt ápolt, mivel hatalmi állásuk közös alapon, a nemzet tömegeinek rokonszenvén emelkedett. És Hunyadi László kivégeztetése után az udvari párt nyíltan emelhette azt a vádat, hogy a király élete ellen szőtt állítólagos összeesküvésnek részese a cseh kormányzó is, kinek a prágai országgyűlésen igazolnia kellett magát.*

Nem volt előtte titok, hogy a magyar trónjelöltek sorában a királyválasztásnál többségre csakis Hunyadi Mátyás számíthat, valamint az is, hogy ennek pártjától őszinte támogatást várhat.

Ennek következtében a szerencse legkivételesebb kedvezésének tekinthette azt a véletlent, mely a magyar trónjelöltet, épen az eldöntő pillanatban, kezeibe szolgáltatta. Nem is késett értékesíteni a jó alkalmat. Mátyásnak kijelentette, hogy kész őt a trón elnyerésében támogatni, vele szoros szövetségre lépni, melynek megszilárdítására leánya, Katalin grófnő, kezét ajánlotta föl neki.

Mátyás, a mint az ő trónra emelése szóba hozatott, legkevésbbé sem volt meglepetve. Azon jóslatot, hogy egykor Magyarország uralkodója lesz, nem egyszer hallotta őszinte

* Palacky. V. A. 414.

jóakarók, s még gyakrabban közönséges hízelgők ajkairól. Most tehát a sorsnak váratlan fordulata, mely őt a börtönből a trónra készült emelni, nem zavarta meg lelke egyensúlyát. Az ifjúkor könnyű felfogásához a hivatottság érzése csatlakozott. A trón csillogó fénye és nagy missiója egyaránt megragadta. Király akart lenni.

Ezen czél elérésére minden eszközt felhasznált. Az ég hatalmaihoz fordúlt imáival. És megemlékezvén a rokonszenvről, melyet Capistránói János részéről tapasztalt, most az ő halála után fogadalmakat tett — bizonyosan a Szent-Ferencz-rend javára — azon esetre, ha az ő közbenjárása a trónra segíti.*

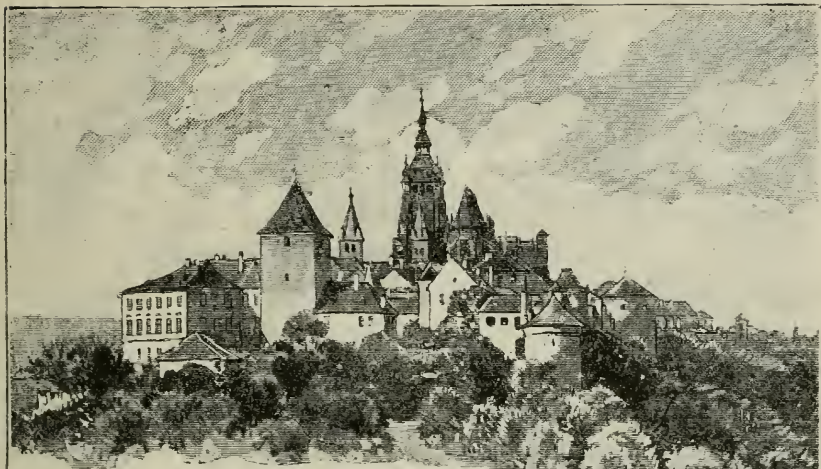
Egyúttal, felismervén Podjebrád szövetségének, mind most a királyválasztásnál, mind később a német császárral előreláthatólag keletkező összeütközések esetén, nagy értékét: hálásan fogadta az általa nyújtott baráti jobbot, és ígéretet tett, hogy nőűl veszi leányát, kit azonnal el is jegyzett.

Be nem várva anyjának és nagybátyjának, jóakaróinak és híveinek hozzájárulását, függetlenűl és önállóan határozta el magát ezen fontos lépésre, mely önérzetének és érettségének első nagy nyilatkozása volt.**

Néhány nappal ez után érkezett Prágába Vitéz János váradi püspök, Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály megbízásából, hogy Mátyás szabadon bocsáttatását kieszközölje. Kétségkívül a legszívesebb fogadtatásban részesült. De Mátyás kiadatását nem érte el. Podjebrád tetemes vált-

* Ujlaki Miklós fentebb idézett levelében említi ezt.

** Hogy ezen elhatározása mindjárt V. László halála után történt, kitűnik abból a körülményből, hogy december elején már Bécsben is köztudomásra jutott Mátyás eljegyzése. Leubing prépost 1457 december 17-ikén Vilmos szász herczegnek írja: «Es ist eine gemeine Rede hie, dass der Huniad Mattisz, der gefangen gelegen hat zu Wienne, den andern Tag, als der Kunig verschiden ist, von dem Jörzig (Podjebrad) zu Prag zirlich ingefurt wurden sei und Ime seine Tochter zu der Eee gegeben habe» PALACKY. Geschichte. IV. B. 21. — Hogy Mátyás anyja és nagybátyja más házasságot terveztek számára, alább fogjuk látni.



18. A PRÁGAI HRADSIN

ságdíjat is igényelt, és súlyt helyezett rá, hogy Mátyás az ő megválasztatásáig nála maradjon.

Vitéz a váltságdíj összegére nézve nem tett nehézséget, megajánlotta az 50.000 arany forintot. És tapasztalván az érdekek solidaritásán alapuló őszinte jóakaratot, melyet Mátyás iránt Podjebrád tanúsít, — úgy látszik — jobbnak látta a hradsini udvarnál hagyni a trónjelöltet, mint a választási mozgalmak idején hozni őt Magyarországba, hol útközben vetélytársainak hatalmába kerülhetett.

Ellenben ígéretet vett Podjebrádtól, hogy befolyását sógoránál, Újlaki Miklósnál, Mátyás javára fogja érvényesíteni.*

* Vitéz küldetéséről Prágába BONFIN röviden tesz említést. A pápa (elkésve) 1458 február 9-ikén meghagyja Carvajalnak, hogy Mátyás kiszabadítása érdekében működjék, és vegye igénybe a váradi és váczi püspököket «qui sua sponte ad hoc satis, ut intelleximus, animati sunt». (THEINER. II. 308.) — PALACKY elmondja, hogy Vitéz december 13-ikán érkezett Prágaba; de nem jelezi a forrást, melyből az adatot merítette. — A váltságdíj összege iránt eltérők az adatok; leghitelesebb AENEAS SYLVIUS egykorú feljegyzése. (Epistola 323.) Hogy Podjebrád

Így tehát a Hunyadi-párttal most már csak Garai László állott szemben. A nádornak jól szervezett pártja volt, melynek élén Miklós pécsi püspök és Lindvai Bánfi Pál, királyi főudvarmester állottak. Számos előkelő főúr, mint a Gersei Pethők, Szomszédvári Henning, Thuróczi Benedek, Buzlai László, Saskői Korlát Péter csoportosúltak körűle.* Azonban ennek daczára, meg kellett győződnie arról, hogy, a Mátyás érdekében megindúlt nagy mozgalommal szemben, győzelemre nem számíthat. Az lett tehát óhajtása, hogy ha már el nem foglalhatja a trónt, ezt legalább leánya oszsza meg a leendő királylyal. Hajlandóságot mutatott a Hunyadiakhoz való csatlakozásra. Közbenjárók mentek az özvegyhez, a ki elnémította szívének felgerjedését, és életben maradt fia javára kész volt elhúnyt fia halálának főokozójával kiengesztelődni, sőt szoros rokoni viszonyba lépni vele.

Miután a nehézségeket elhárították és az egyesség föltételeit tisztába hozták, személyes összejövetel határoztatott el. Szeged jelöltetett ki a találkozás helyéűl. Hunyadi János özvegye és Szilágyi Mihály Temesvárról, Garai László és neje Alexandra herczegnő, Budáról jöttek ide. Január 12-ikén kötötték meg az egyezséget.

A nádor és neje ígérik, hogy hathatósan közre fognak működni Hunyadi Mátyás kiszabadításában és királylyá megválasztásában; mindazok ellen, kik mást akarnának megválasztani, legyenek hazafiak vagy idegenek, egész erejökkel és minden hatalmukkal fognak föllépni.

Viszont Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály kinyilat-

befolyását Újlakira és Giskrára érvényesítette, későbbi, alább idézendő okíratokból tudjuk Mátyás 1458 február 8-iki alább idézendő oklevelében hálásan emeli ki Podjebrád jó szolgálatait. És Vilmos szász herczeg 1458 ápril 11-ikén a pápának panaszolja, hogy Podjebrád volt, a ki Mátyást »in Regem Hungariae de facto duntaxat erigi fecit et procuravit«.

* Ezek az alább idézendő 1458 január 12-iki okíratban fordulnak elő. Itt ilyen kifejezések használtatnak: »cunctosque alios *partem Palatini tenentes*« — »*de adherentibus et partem Palatini tenentibus*«.

koztatják, hogy a nádorral, nejével és párthíveivel örök békét, felbonthatatlan szövetséget kötnek; a tőlök bármily időben, különösen Hunyadi László halálával, szenvedett sérelmekre és bántalmakra a feledés fátyolát borítják. Egyszersmind keresztény hitökre, becsületökre ígérik, hogy Mátyás hitves társul veszi a nádor leányát, Annát; a nádort és nejét szülei gyanánt fogja tisztelni; a nádort összes hivatalainak, várainak és uradalmainak birtokában meg fogja tartani és oltalmazni. Kötelezik magokat, hogy Mátyást csak akkor fogják Magyarország kormányára és örökségének birtokába bocsátani, miután előbb a nádor leányával tényleg házasságra lépett.

A négy szerződő az evangéliomra tett esküvel erősítette meg az egyezséget; és megállapította, hogy mihelyt alkalom nyílik, a szent szék legatusa és az ország prímása előtt az esküt megújítja.*

És ezzel a Hunyadiak elnyerték azon megnyugtató biztosságot, hogy a királyválasztó országgyűlésen céljokat elérik.

* Az egyességről 1458 január 12-ikén kelt oklevelet, melybe az eskü egész szövege föl van véve, közli Teleki x. 565—9.

19. TÖREDÉK AZ 1458. JANUÁR 12-IKÉN KELT EGYESSÉGI OKIRATBÓL.

# VI.



JANUAR első napjára egybehívott országgyűlés csak három héttel később kezdte meg tárgyalásait. A régi udvari párt fejei: Széchi Dénes prímás, Garai László nádor, Újlaki Miklós erdélyi vajda, és barátaik idejekorán megjelentek Budavárában. De miután Garai a Hunyadiak által meg volt nyerve, és a főrendek közűl mind többeket magával vont; miután továbbá mind a fővárosban, mind az ország számos vidékén a Hunyadi-ház javára megindúlt mozgalom napról-napra nagyobb arányokat öltött: senki sem gondolhatott arra, hogy Szilágyi Mihály és barátai megjelenése előtt napirendre tűzessék a királyválasztás ügye. Türelmesen várakoztak érkezésökre.*

Ezalatt a köznemesség, a pártvezérek sürgetése és a választás korszakalkotó jelentőségének sejtelme által késztetve, tömegesen gyűlt a Rákosra, hol máglyák körül tanyázva, nem csekély önmegtagadással viselte a téli évszakkal járó kényelmetlenséget.

Végre január 20-ikán megjött Szilágyi Mihály, tizenötezer jól felszerelt fegyveressel. Kíséretében voltak: Székely Tamás vránai perjel, Rozgonyi Sebestyén, Kanizsai László, Szentmiklósi Pongrácz, valamint az erdélyi nemesség tömegei.**

Szilágyi értesülvén, hogy az a hír kezd elterjedni,

* Ezt említi THOMASI január 23-iki jelentésében.

** THOMASI január 23-iki jelentése és TURÓCZI elbeszélése. (Téved tehát BONFIN, és megbízhatatlanságát elárulja, mikor Szilágyi megérkezését és Mátyás megválasztatását február 10-re teszi). AENEAS SYLVIUS 1458-ban írt Európa czímű munkájában Szilágyi seregének számát húsz ezerre, későbbi Commentárjaiban tizennégy ezerre becsüli. BONFIN 2000-ről, DLUGOSZ 5000-ről szól. THOMASI jelentését tekinthetjük a leghitelesebbnek, mert közvetlen tanúja volt az eseményeknek.

mintha önmagát akarná megválasztatni, és a rendelkezésére álló sereggel erőszakos államcsinyt tervezne: sietett megnyugtatni az ország rendeit.

Mind az urak, mind a nemesség körébe követeket küldött. «Nem azért jött fegyveres erő kíséretében — üzené általok — hogy zavart támaszszon, hanem az ország becsületének megóvása és saját személyének biztonsága végett. Senki se higyje, hogy ő saját magát akarja királylyá megválasztatni. Erre nem tartja magát méltónak. *De igenis óhajtja a magyar faj becsülete érdekében, hogy magyar ember emeltessék trónra.* Ha ez megtörténik, ígéri, hogy addig fel nem oszlatja haderejét, míg a szent koronát visszaszerzi, és az ország elvesztett melléktartományait visszacsatolja.»[2]

Ezen nyilatkozat a köznemesség soraiban hatalmas viszhangra talált. És a velenczei köztársaság budai követének figyelmét el nem kerülte, hogy ettől fogva az igénytelen köznemesek «emelt fővel» büszke önérzet kifejezésével jártak-keltek, Mátyást éltetve,[2] kinek jelöltségében az idegen uralom régi korszakának megszüntét, egy új korszak megnyíltát üdvözölték.

És a lengyel követ, ki azon megbízással jött, hogy uralkodójának igényeit előterjeszsze és érvényesíteni törekedjék, lemondván a siker minden reményéről, kísérletet sem tett, hogy megbízásában eljárjon.[3]

1 Ezen nagy jelentőségű nyilatkozatot felveszi a velenczei követ, 1458 január 23-iki jelentésébe. «Mando immediate el prefato Signor Silagmiál alla congregatione de baroni et gentilhomini a dirli: Come l'era venuto non per far alcuna novitá, ma per honor del regno de Hungaria et per segurtá de la testa sua; et che alcuno non se credesse che el volesse farse Re, perche 'l non se reputava degno; ma bene diceva che per honor de la lengva hungara facendosse Re hungaro lofferiva mai non lassar dicte gente se prima non hará la corona ne le mano et etiam se offeriva redintegrar i membri perduti di questo regno». (A kiadatlan jelentés egykorú másolata a milánói állami levéltárban.)

2 Az idézett jelentésben emeli ki ezt.

3 Dlugoss említi a követ Budára érkezését, meg is nevezi őt. De a velenczei követ jelentéseiben nem vett tudomást róla, mi kétségtelenné teszi azt, hogy az actiót meg sem indította.

Mindennek daczára a főrendek között találkoztak többen, kik haboztak meghajolni a nemzeti közvélemény hatalma előtt; főleg azok, kik Hunyadi László kivégeztetésére befolyást gyakoroltak, és Mátyás boszújától féltek; nem bízván a nevében tett ígéretek erejében.

Szilágyi Mihály mindent megtett, hogy aggodalmaikat megszüntesse.

Január 22-ikén megjelent a főrendek gyülekezetében, és így szólott:

«Nem azért jelent meg fegyveres had kíséretében, hogy erőszakot gyakoroljon, hanem azért, hogy másokat akadályozzon meg a szabad választás korlátozásában. Mindazáltal, mint az ország rendeinek egyike, figyelmeztetni kívánja honfitársait: emlékezzenek meg Hunyadi János érdemeiről, ki egyedül maga hárította el Magyarországtól a törökök támadásait, a nemzetre dicsőséget árasztó fényes győzedelmeket vívott ki, és mindezekért háladatlanságot aratott. Most az ő emlékezetének megdicsőítésére alkalom nyílik, ha az általa megmentett ország trónjára fiát emelik. Ne engedjék, hogy idegen viselje ezentúl a koronát. Mindenkit biztosít a felől, hogy azoknak, kik Hunyadi László ellen ármánykodtak, őszintén megbocsát. Mert ő csak az ország javát tartja szem előtt. És ezért, ha az urak ismernek valakit, a kinek megválasztása nagyobb előnyöket ígér az országnak: ám nevezzék meg, és mi sem gátolja megválasztatását!»*

Szilágyi egyúttal mindenkinek, a ki óhajtotta, biztosító okíratokat állított ki, a maga, nővére és öccse nevében; esküvel erősített ígéreteket is tett, hogy Mátyás nem csak boszút állani nem fog házának ellenségein, hanem

* Ezen beszédet, ilyen kivonatban, Aeneas Sylvius közli «De Europa» 1. fejezetében. És mivel az egykorú följegyzés alapjául bizonyára Carvajal jelentése szolgált, hitelesnek fogadhatjuk el azt. Ellenben a Bonfin és Ranzan által Szilágyi Mihály ajkaira adott ékes beszédek a nevezett történetírók compositioi.

a királyi kegyelmesség tényeivel fogja a hűséges ragaszkodást jutalmazni.[1]

Ezalatt Carvajal bíbornok szintén buzgón működött közre a megnyugtatás és kiengesztelődés művében. Legjelentékenyebb vívmánya az volt, hogy Szécsi Dénest, ki állásánál és családi összeköttetéseinél fogva egyaránt nagy tekintélyben állott, a Hunyadi-ház ügyének megnyerte.[2] És január 23-ikán azon örömben részesült, hogy a főurak, kik ekkorig mint halálos ellenségek állottak egymással szemben, az ő miséjén megjelentek, és ennek végeztével ünnepélyes kézszorítással nyilvánították előtte kiengesztelődésöket, mire szíve mélyéből adta rájok áldását.

Az egyházi szertartás után, ősi szokás szerint, áldomás következett. Ennek vígságai közepett eltűntek a válaszfalak, melyek éveken át két ellenseges táborra osztották az ország legelőkelőbb férfiait.[3]

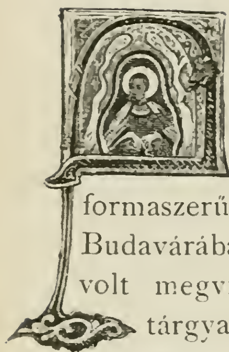
1 Egy ilyen, 1458 január 23-ikán kelt biztosító írat Kaprinainál. II. 118.

2 A pápa Szécsihez 1458 márczius 14-dikén intézett íratában elismerését fejezi ki azon buzgalomért, melyet a választásnál, az egyetértés helyreállítása ügyében kifejtett. Theiner. II. 311.

3 Thomasi 1458 január 23-ikán jelenti: «Heri el prefato Silagimial se reconciliò cum quelli Signori e baroni che se attrovarono al caso del Conte Ladislao. Et hozi dicta una solemne messa hanno mangiato insieme». — A pápa 1458 márczius 14-én Carvajalhoz írt levelében említi: «Intelleximus reconciliatos inter se esse Primates istius Regni . . . impensa opera et singulari industria . . . Cardinalis Strigoniensis et Tua . . . Te itaque . . . plurimum in Domino commendamus, qui pacem Primatum premismsoru benedicere, eamque per dexterarum conjunctionem, adhibitis solemnitatibus divinorum, stabilire ac sancire studuisti». (Theiner. II. 309.)

Ezek után állíthatjuk, hogy Thuróczi és Bonfin nem adják elő híven a választást megelőző eseményeket. Azt írják, hogy több napon át eredménytelenűl folytak a tanácskozások; hogy a nádor késleltette a választást, az idegen trónkövetelők követeinek meghallgatását sürgetvén. Aeneas Sylvius, Bonfin, Dlugoss és Ebendorfer azon elbeszélése, a mely szerint Szilágyi Mihály akasztófákat, vérpadokat állított föl, fenyegető rendeleteket bocsátott ki, szintén ellentétben áll egyéb teljes hitelt érdemlő adatokkal, melyekhez csatoljuk Carvajalnak 1459 tavaszán Frigyes császár előtt tett (alább említendő) nyilatkozatát. Azt, hogy ilyeneket Bonfin írt, csak úgy magyarázhatjuk meg, hogy ezen részeket később, Ulászló udvaránál írta, mikor Mátyás fényes emlékét elhomályosítani iparkodtak.

# VII.



főrendek lakomáján, valamint a Rákos mezején és Pest utczáin felhangzó üdvkiáltások egyértelműsége Mátyás megválasztatását bevégzett tény gyanánt tüntettek föl. Csak a formaszerű kihirdetés volt hátra. A főpapok és főrendek Budavárában jöttek össze. Megállapodásukat küldöttség volt megviendő a Rákoson egybegyűlt köznemességhez, tárgyalás és hozzájárulás végett. De a köznemesség lázas izgatottságában nem bírta nyugodtan elvárni az üzenetet. Kora reggeltől fogva betöltötte Pest utczáit. Fölkereste a templomokat, melyeknek egy részében még hő imákat küldöttek az éghez, a választás szerencsés kimeneteleért; némelyekben már hálát adtak Istennek azért, hogy meghallgatta a nemzet óhajtásait. Majd a keményen befagyott Duna jégpánczélján foglaltak állást. Türelmetlenűl várták, hogy a várból lehangozzék a név, melynek minden remény teljesülését biztosító varázshatalmat tulajdonítottak.

Fönt ezalatt hosszúra nyúltak a tanácskozások; mert a királyi szék betöltésével kapcsolatosan több fontos kérdést kellett elintézni. A köznemesség félreértette a késedelmet. Aggodalom szállhatta meg, hogy a megválasztandó személy iránt mutatkozik nézeteltérés. A türelmetlenség és izgalom nőttön-nőtt. Mind sűrűbben és erőteljesebben emelkedtek a különböző csoportokból a kiáltások, melyek a királyt éltették.

A főrendek sietve befejezték tárgyalásaikat. Kihirdették egyhangú megállapodásukat, hogy Hunyadi János fiát, Mátyást, kívánják és ajánlják királyúl.

Erre negyvenezer ajakról hangzott fel: «Éljen Mátyás

király!» s a nemzeti akarat által szentesített törvény erejét kölcsönözte az indítványnak.[1]

A férfiak lelkesedése viszhangra talált az ifjúság és az iskolás gyermekek tömegeiben. Csapatosan fel s alá járván, a hagyomány szerint, ilyen forma verseket énekeltek:

Mátyást mostan választotta,
Mind ez ország királyságra,
Mert azt adta Isten nekünk,
Menyországból oltalmunkra![2]

Majd az ország minden részébe sebes futárok vitték meg a választás hírét, mely mindenütt az öröm és lelkesedés nyilatkozatait idézte föl.

Miként néha hirtelen lecsillapodik a dühöngő zivatar, a tornyosuló hullámhegyek helyét enyhén fodrozott vízlepel foglalja el, és a sötét fellegek közül derűlten bocsátja le sugarait a nap: szintúgy történt Magyarországon. A legnemesebbek életére törő pártszenvedély nyomaiba testvéri egyetértés látszott lépni.[3]

Nem egy párt győzött, nem egy család magasztaltatott föl; a magyar nemzet ülte diadalát. És ez annál jelentőségteljesebb vala, mert a megelőző küzdelem heve a magyar állameszme ős törzséből friss hajtást fakasztott: a *magyar faj*, *a magyar nemzetiség*, *a magyar nyelv* eszméiben, melyek ötödfél század múltával, legelőször most találnak

1 A fenmaradt egykorú történeti emlékek összevetése alapján készült a fentebbi elbeszélés. — 40,000 ember jelenlétéről szól THOMASI még aznap írt tudosításában, (Diplom. Emlékek. I. 3.) és AENEAS SYLVIUS néhány hónappal utóbb írt művében. Ez utóbbi kiemeli, hogy a köznemesség a Duna jegén gyűlt egybe. Egy századdal később OLÁH MIKLÓS írja, hogy Mátyás a Duna jegén választatott meg. Régi Magyar Költők Tára. I. 23. és 283.

2 Hogy egyhangúlag és minden nehézség nélkül történt Mátyás megválasztatása, az egykorú emlékek hosszú sorozata hangsúlyozva emeli ki. Így THOMASI január 24-ikén, Szilágyi Mihály ugyanezen napon és január 30-ikán, egy zarai és egy spalatói levél február 22-én, Mátyás király ápril 14-ikén. — És DLUGOSS is, bár tollát gyűlölet vezérlé: «Pronis atque concordibus votis» történt a választás — úgy mond — «quod raro apud illam gentem contigisse quis meminerit».

3 Az 1458 január 24-ikén kelt írat TELEKInél. X. 572.

nyílt kifejezést egy zord harczosnak, Szilágyi Mihálynak, ajkain, mikor nemzete képviselőihez szól; és azon levelek lapjain, melyeket az ő nevével a legműveltebb magyar főpap, Vitéz János püspök, a győzelem mámorában intéz az ország rendeihez és a külső hatalmasságokhoz:

«Nem kételkedünk — így szól az erdélyiekhez — itt levő követeitek csakhamar értesíteni fognak afelől, hogy az egész magyar nemzetnek, melynek ti is a vér erejénél fogva tagjai vagytok, legnagyobb előnyére és örök dicsőségére, Magyarország összes főpapjai, zászlósai, főrendei és nemesei, a Ti követeiteknek is lelkes hozzájárulásával, ... az isteni kegyelmesség sugallatára, tekintetes és nagyságos Mátyás urat, néhai Hunyadi János kormányzó és beszterczei gróf úr fiát, a mi szeretett öcsénket, egyértelmű akarattal megválasztották. Mivel pedig követeiteket az ország fontos ügyeinek tárgyalása itt visszatartja, nehogy ezen nagy öröm és közvígság hírét elkésve kapjátok, jelen levelünk előmutatóját, nemes Sárkány Mihályt, küldjük, ki a legnagyobb sietséggel megy hozzátok és mindent bőségesen elő fog adni. Ti a fenséges Mátyás urat a Ti körötökben láttátok születni, házi isteneitek között nevelkedni és felserdűlni, így tehát inkább mint mások örömújjongva a magatokénak nevezhetitek. Nyissátok meg most a közvígság forrásait, örvendjetek, vígadjatok, újjongjatok, és adjatok hálát a jóságos nagy Istennek a Ti országrészetek ilyetén felmagasztalásáért, valamint azon díszért és üdvösségért, melyben *a magyar nemzet* részesült!»[1]

És Milánó fejedelméhez intézett levelében hangsúlyozza, hogy «Isten csodás kegyelmességével, a különféle viszontagságok által megzavart Magyarországra vetvén irgalmas tekintetét, legújabban úgy ezen országnak, mint egyszersmind a *mi magyar nemzetünknek* rég letűnt bol-

[1] Az 1458 január 30-ikán kelt írat Diplomatiai Emlékek. I. 4

dogságát visszaállította». Azon biztos reményét fejezi ki, hogy a fejedelem, ki «*ezen ország és nemzet iránt*« mindig nagy rokonszenvet és jóakaratot tanúsított, osztozni fog örömükben.*

Így, mint a magyar fajnak az idegen befolyással szemben kivívott győzelmét értelmezték Németországban a királyválasztás tényét, melynek horderejét leghívebben tüntetik föl az alaptalan, de jellemző hírek, melyek a félelem és gyűlölet hatása alatt megszülettek. A németújhelyi császári udvarnál azon nyilatkozatot adták Mátyás anyjának ajkaira, hogy «egy esztendő eltelte előtt, annyi németnek vérét fogja ontani, hogy térdig gázolhatnak benne a lovak». Mátyást ugyanott valóságos szörnyeteg gyanánt állították elő; és azt jósolták, hogy ha életben marad, a leggonoszabb ember, a legkegyetlenebb uralkodó válik belőle.**

Ellenben a magas világnézet, a rokonszenv és kegyelet álláspontjáról ítélték meg Rómában Mátyás megválasztatását, és hírét elragadtatással fogadták. Ennek ékesszóló tolmácsait bírjuk III. Calixtus pápa leveleinek egész sorozatában. Legfellengzőbb és egyúttal valóban történeti értékű a Mátyáshoz intézett íratnak tartalma, mely a látnoki clairvoyance meglepő nyilatkozatait tünteti föl.




20. CALIXTUS PÁPA ARCZKÉPE.

«Midőn épen — írja a pápa egyebek között — a török zsarnok fenyegető készületei és a keresztény fejedelmek

* Milánó németújhelyi követe 1458 február 18-ikán írja: «Dicese qua che la matre . . . menaza forte ad Todeschi, dicendo che non sará uno anno chel fará correre tanto sangve de Todeschi per terra, che li cavalli li anderanno dentro a meza gamba». És Mátyásról így szól: «Dicono . . . chel ha una brutta cera de homo et chel ha uno male sangve et chel sel vive el saria el pégiore homo et piú crudele che havesse mai queste parte». (Eredetije a párisi nemzeti könyvtárban.)

** Az 1458 márczius 14-ikén kelt bréve Theinernél II. 312. Ugyanazon napon ír

vészteljes hanyagsága a legnagyobb aggodalommal töltötte el lelkünket; feltűnt azon szerencsés nap, melyen magyar királylyá megválasztatásodról tudósíttatánk. Hogy ez be fog következni, előre megjósoltuk, erősen hittük. Mert nem lehetett föltennünk, hogy az igazságos Isten, a kiért és a kinek híveiért boldog emlékezetű atyád dicsően és vitézűl harczolt, az ő házát a viszontagságok súlya alatt elmerűlni engedje.

«Megválasztatásod hírére szívünket oly vígság és megelégedés szállotta meg, hogy soká haboztunk, mily szavakkal fejezzük ki méltó módon érzelmeinket, melyeknek tolmácsolására a nyelv elégtelen ... Mert a mi örömünk annál inkább felülmúlja a másokét, mennél fájdalmasabbak voltak aggodalmaink fulánkjai, és mennél inkább bíztunk Istenben, hogy lelkünk titkos sejtelmét valósítani fogja .... Fenséged felmagasztaltatásában imádságaink és könyeink gyümölcsét látjuk. Fenséged személyében pedig Istennek emberét ismerjük föl, kit nemcsak Magyarországnak, hanem az egész keresztény világnak küldött, és azért emelt virágzó korában trónra, hogy a belső viszályok leküzdése után a mohamedán felekezet kiírtására czélzó dicsteljes küzdelemnek szentelhesse erejét.

«Mivel pedig ezen vállalat létesítéseért lelkünk kimondhatatlanúl hevül, ... mindenki elgondolhatja, milyen nagy a mi örömünk, mikor Téged annyi jeles tulajdonság birtokosát, oly szép remények zálogát, a legalkalmasabb időpontban küld az ég, a kereszténység javára.

«Fölidézve atyádnak, Krisztus győzhetetlen atlétájának, örök dicsőséggel környezett emlékezetét, azon meggyőződést tápláljuk, hogy az ő gyászos halála után Magyarország Benned újabb támoszlopot nyert, melynek szilárdságát növeli az, hogy előtted áll atyád dicsőségének példája. Ezt

gratuláló leveleket Carvajalnak, Szécsi Dénesnek, Szilágyi Mihálynak és Magyarország főrendeinek. 309–317

biztos hitünk szerint Te nemcsak el fogod érni, hanem minden igyekezettel fölűl is fogod múlni . . .

«Mindezeknél fogva Fenségednek, saját magunknak és az egész kereszténységnek szerencsét kívánunk. Egyúttal buzdítunk, hogy az igaz hit védelmét és a hitetlenek kiírtásának vállalatát azon buzgalommal karold föl, melyet Tőled meg lehet várni, mint a kit Istennek mintegy különös rendelkezése úgy teremtett, hogy az egész kereszténység Beléd helyezhesse bizodalmát.

«Erős meggyőződésünk az, hogy Fenséged a halhatatlan Isten kegyelme által vezérelve, a mily szerencsével emelkedett ifjú korában azon hatalmas ország trónjára, oly sikerrel fog a hit ellenségeinek megsemmisítésére és az örök dicsőség elnyerésére működni!»[1]

## VIII.

Még ugyanazon napon, melyen Mátyás királylyá kikiáltatott, Szilágyi Mihály az ország kormányzójává választatott meg, oly módon, hogy öt esztendeig viselje e tisztet.[2] Határoztatott egyszersmind, hogy országos követségek mennek Podjebrád Györgyhöz a király szabadonbocsátásának és Fridrik császárhoz a szent korona visszaadásának kieszközlése végett; és erre ha békés úton nem lehetne őket rávenni, fegyver hatalmával fognak kényszeríttetni.[3]

1 A király és a kormányzó megválasztásáról alkotott törvény szövegét nem ismerjük. A fenmaradt országgyűlési törvénykönyv erről említést sem tesz. Thomasi január 24-ikén jelenti, hogy a királyválasztás után «per la gioventù del qual, per esser ancor in Boemia e non in libertá, hanno eletto el Governator». — Ugyanezen napon Szilágyi Mihály «nomine et in persona . . . electi regis Gubernator in Regno Hungarie constitus» czímet veszi föl. (Teleki x. 571.) Hogy öt esztendőre választatott meg, Bonfin nyomán tudjuk. Ilyen fontos tényről bizonyosan jól volt informálva, így tehát állítását elfogadhatjuk.

2 Thomasi január 24-iki jelentése.

3 Kaprinai. i. 426.

Podjebrád irányában erőszakos eszközök alkalmazása nem volt szükséges. A cseh kormányzó üzenetet küldött, hogy Mátyást ünnepélyes módon maga fogja az ország határaihoz kisérni; február 5-ikét tűzte ki az országos küldöttségnek a találkozásra, melynek a Morva folyó partján, Strasznicz határvárosban kellett megtörténnie.[1]

Szilágyi Mihály vezette a küldöttséget. Vitéz János váradi, Szilassi Vincze váczi püspök, Rozgonyi János erdélyi vajda, Rozgonyi Sebestyén főlovászmester, Ország Mihály főajtónálló, Bátori István főasztalnok voltak legelőkelőbb tagjai. Hunyadi Jánosné is hozzájok csatlakozott, hogy minél előbb keblére ölelhesse gyermekét. Fényesen fölszerelt fegyveresek csapatai kisérték őket.[2]

Podjebrád György, előkelő cseh urak és díszes dandár kiséretében, a kitűzött napon a straszniczi várba hozta Mátyást.[1]

Amint az első találkozáskor az ő daliás alakja feltűnt, a magyarok zajos örömkiáltásokkal fogadták. Vitéz János tartotta az üdvözlő beszédet. Az ifjú király latin nyelven válaszolt. De ékes szavainál mélyebb lehetett hatása a zokogásnak, mely beszédét félbeszakítá, mikor a megindulás erőt vett rajta.[3]

A viszontlátás ünnepélyes óráját komoly tanácskozások követték, melyek több napot vettek igénybe.

Ugyanis Podjebrád azt kívánta, hogy leányának eljegyzése Mátyással, ennek anyja, nagybátyja és a magyar főrendek által jóváhagyassék.

Ez nagy nehézségekbe ütközött. Kínos conflictust támasztott.

1 A megnevezetteknek jelenlétéről Straszniczban, tanúskodik az ott február 9-ikén kelt oklevél. Teleki x, 575.

2 Bonfin téved, mikor azt írja, hogy Mátyást Straszniczba Podjebrád fia hozta. Egy másik, szintén február 9-ikén ott kelt oklevél kétségtelenné teszi Podjebrád jelenlétét és felsorolja a többi cseh urakat is. Teleki. x. 576.

3 Bonfin elbeszélése. De a beszéd, melyet Vitéz ajkaira ad, bizonyosan a történetíró műve.

Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály alig négy hét előtt a legünnepélyesebb esküvel vállalták magokra azon kötelezettséget, hogy Mátyással, a mint az ország területére lép, Garai László leányát házastársúl vétetik el. Ezzel nyerték meg a hatalmas nádort; ezzel hárították el a választás egyik nagy akadályát.

Most tehát, mielőtt az ifjú királyt szülőföldjére visszavezetnék, kötelesek voltak elfogadtatni vele a nevében megkötött egyesség föltételeit.

Az eskü szentsége és a loyalitás sugallata mellett fontos érdek is kívánta ezen kötelesség teljesítését. Előre lehetett látniok, hogy Garai László, ha magát kijátszva, ambitiosus terveinek végső maradványait is megsemmisítve látja: az alig elnémított gyűlölet megújuló ösztöne által indíttatva, a király ellen fog fordúlni.

És ők kétségkívül mindent megtettek, hogy terveiknek megnyerjék Mátyást. Ez pedig bizonyára hőn óhajtotta elhárítani mindazt, ami a viszontlátás örömét megzavarhatta, teljesíteni anyja kívánatait, megkímélni őt a fájdalomtól és megaláztatástól, melyet czélzatainak meghiúsulása volt okozandó.

Azonban hatalmasabb tekintetek elnémították a gyermeki kegyelet szavát.

Mátyás fiatal szíve még szabad volt. Podjebrád Katalin, a fejletlen gyermek, nem volt képes azt meghódítani. De hogy abban helyet adjon Garai Annának, ezt a gondolatot, fölháborodással utasította vissza.

Trónja és országa érdekében ám követeljék tőle, hogy ellenségeit és vetélytársait királyi kegyelmével áraszsza el. De hogy bátyja egyik gyilkosa leányának szentelje legnemesebb érzéseit, hogy az élet legmagasztosabb perczeinek derűjét a kivégezett testvér véres árnyékával hagyja elsötétíteni: arra nem volt rábírható.

És azt, hogy atyja ellenségének kedvéért atyja szövet-

ségesének irányában a háladatlanság bűnét kövesse el; hogy uralkodásának pályáját a szószegés tényével nyissa meg: még anyja sem követelhette tőle.

Mivel pedig Podjebrád barátsága és szövetsége nagyobb értékű, ellenséges indulata és boszúja veszélyesebb lehetett, mint a nádoré: a politikai érdekek is az ő részén állottak. Szilárdul ragaszkodott elhatározásához. És ezt érvényre tudta emelni. Anyjának, nagybátyjának, a főrendeknek meg kellett hajolniok akarata előtt. Az eljegyzést és szövetséget szentesítő okírat alá függesztették pecséteiket![1]

Ezek után Mátyás mint igazi férfiú és valódi király léphette át országa határait.

Szent István koronájának gyöngyei még nem ragyogtak homlokán; de a jellemszilárdság gyémántfénye már körülsugározta nemes alakját!

[1] Az 1458 február 9-ikén Straszniczon, Mátyás és Podjebrád által kiadott, a magyar és cseh főrendek által megerősített okleveleket közli TELEKI. X. 573. 576. Hogy Mátyásnak erős küzdelmet kellett anyjával és nagybátyjával folytatni, ezt az általok Garaiékkal kötött egyezség szövege valószínűvé, Szilágyi Mihálynak későbbi magatartása kétségtelenné teszi. Mindaz amit Hunyadi Jánosné és bátyjának jelleméről tudunk, kizárja azon föltevést, hogy könnyen, vagy épen szívesen ejtették volna el a szegedi tervet.



21 EGY CORVIN-CODEX ZÁRÓ KAPCSA.

# A HUNYADIAK SZÁRMAZÁSA ÉS MÁTYÁS SZÜLETÉSI ÉVE.

## I.

Hunyadi János származásának felderítéséhez minden kétséget kizáró adalékokat nyújt két oklevél, melyek az ő pályájának első korszakából maradtak fönn. Mind a kettőt Zsigmond király állítja ki. És pedig az elsőt 1434 január 17-én Bázelben. Ebben előadja, hogy «Egregius JOHANNES dictus OLAH, filius condam Woyk de Hunyad aule nostre miles» 1200 forintot adott néki kölcsön. Ezen összeg fejében, az aradmegyei Papi mezővárost «prefato JOHANNI OLAH ac alteri Johanni fratri ipsuis Johannis Olah carnali» elzálogosítja.[1]

A másik oklevélben, melyet 1435 junius 2-án Nagyszombatban állít ki, előadja hogy «Egregius JOHANNES dictus OLAH, filum condam Woyk de Hunyad aule nostre miles». Papi mezővárost visszabocsátotta, és az 1200 forinton fölül újabban 300 forintot adott kölcsön a királynak.[2] És sok más adatot mellőzve, hivatkoznunk kell Aeneas Sylviusra, ki Hunyadi Jánossal összeköttetésben állott, és kevéssel ennek halála után írt munkájában felsorolván Magyarország kiváló férfiait, Hunyadi Jánosról kiemeli, hogy «ex *Valachis natus erat*».[3]

## II.

Mátyás születésének esztendejét és napját teljes biztossággal meg nem határozhatjuk. Egykorú följegyzés nem maradt ránk.

A legrégibb emlék, melyben azt megjelölve találjuk, a halála után Raguza városában tartott emlékbeszéd. Ebben elmondatik, hogy Mátyás király *1443 február 23-án* született.[4]

Több mint egy félszázaddal utóbb HELTAI GÁSPÁR, történeti munkájában *1443 február 27-ére* teszi a nagy király születését.

Azonban ezen két adat ellentétben áll azoknak följegyzéseivel, kik Mátyás királylyá választatása idején életkoráról szólanak.

THOMASI velenczei követ a választás napján jelenti, hogy az új király «*mintegy 18 esztendős*».[5] E szerint 1440-ben született.

1 Eredetije az országos levéltárban. D. L. 12574.

2 Eredetije a müncheni áll. levéltárban.

3 De Europa. II. fejezet.

4 Szerzője HELIAS LAMPRIDUS CERVINUS, Poeta Laureatus, Scholarum Ragusæ Rector. «Uti nonnullorum relatu accepi, . . . natus anno 1443. VII. Calendas Martias». (A kiadatlan emlékbeszéd Raguza város levéltárában.)

5 «Giovane de anni circa 18.» Dipl. Emlékek I. 3.

Carvajal bíbornok jelentései nem maradtak ránk. De azokból merített Aeneas Sylvius bíbornok, ki néhány héttel a választás után, határozottan *18 esztendősnek* mondja Mátyást.[1]

A milánoi herczeg követe a császári udvarnál, Giovanni de Ulissis, 1458 február 18-án Németújhelyből azt jelenti, hogy Mátyás *20 esztendős*.[2]

Minthogy Mátyás megválasztása nemcsak származása, hanem ifjú kora miatt is feltünő esemény volt, föl kell tennünk, hogy a pápa és Velencze követei hiteles informatiókat igyekeztek szerezni. Ha tehát Mátyás 1458-ban csak 15 éves, bizonyára nem jelentik, hogy Mátyás 18 éves. Három esztendő, főleg ezen korban, nagy különbséget tesz. És érthető, hogy Németújhelyen 20 évesnek tartották a korán érett 18 éves ifjút, kit kevéssel előbb Bécsben láttak; de a 15 éveset semmi esetre sem tarthatták volna 20 évesnek.

Thomasi és Aeneas Sylvius följegyzésének hitelességét támogatja egy 1469-ről szóló napló, melyet Görlicz város követei vezettek. Azt írják, hogy junius 1-én Boroszlóba érvén, az ott időző pápai követet meglátogatták, és tőle értesűltek, hogy Mátyás *30-ik esztendejét éli*.[3]

Megközelíti ezt az 1462-ben Magyarországban működő pápai követ azon följegyzése, mely szerint Mátyás, mikor 1457 elején fogságba esett, *tizenhat éves* volt.[4]

Ellenben a raguzai szónok és Heltai adatait támogatja Ranzan. Szerinte Mátyás megválasztatásakor *tizenötödik* esztendejét érte el.[5]

És közel jár hozzá Galeotti, ki Mátyás udvaránál tartózkodott egy ideig, és az ő dicsőítésének szentelt munkájában ismételten említi, hogy Mátyás mikor megválasztatott csak *tizennégy éves* volt.[6]

Bonfin, ki leginkább lett volna arra hivatva, hogy minden kétséget eloszlasson, csak neveli azt. Három helyen szól Mátyás koráról. Az elsőben azt mondja, hogy megválasztatásakor (1458 elején) *tizenhét* éves volt; a másodikban, hogy 1468 tavaszán *huszonhetedik* esztendejét betöltötte; tehát 1441-ben született. A harmadikban, hogy halálakor, 1490 tavaszán, *negyvenhét* éves volt; tehát 1443-ban született.[7]

Mindent összevetve, a születési *évre* nézve Thomasi és Aeneas Sylvius följegyzését kell leghitelesebbnek tekintenünk; a hónapot és napot illetőleg pedig a raguzai szónokot.

1 Epistola CCCXXIII. Opera. Bázeli kiadás. 815. És «De Europa» czímű munkájában. Ugyanott 390. Historia Bohemiæ munkájában pedig V. Lászlóval, ki 1440-ben született, egykorúnak mondja. (LXXI. fej.)

2 «E da etade de XX. anni». (A páris nemzeti könyvtárban.)

3 «Dixit cum fore in XXX. anno». Palacky Fontes. XX. 590.

4 «Ad sexdecim annos ætatis pervenerat». Kovachich Scriptores Minores. II. 24.

5 Indices. XXX. fejezet.

6 De Mathiæ Regis sapienter et jocose dictis et factis. A IV. és XII. fejezetben.

7 Dec. III. L. IX. — Dec. XV. L. II. — Dec. IV. L VIII.

MÁSODIK KÖNYV.

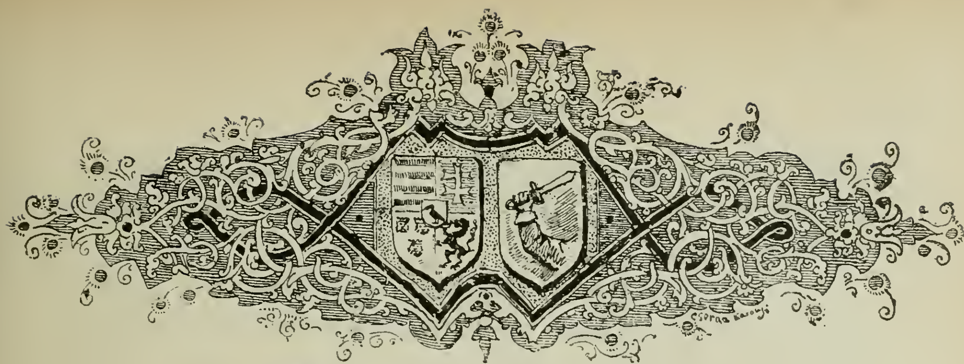
# MÁTYÁS URALKODÁSÁNAK ELSŐ ÉVEI.

1458–1464.





MÁTYÁS KIRÁLY ARANY PECSÉTJE.



22. MAGYARORSZÁG ÉS BOSNYÁKORSZÁG CZIMERE.

# I.

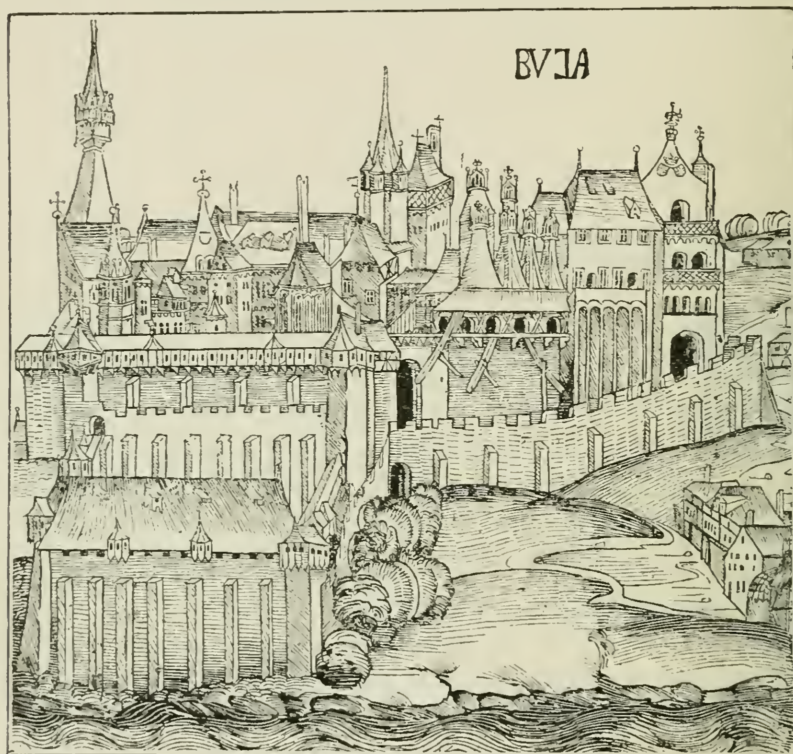
Mátyás király útja a Morva partjától, Nagyszombaton és Esztergomon keresztűl, diadalmenet volt. Február 14-én, farsang utolsó napján, tartotta ünnepélyes bevonulását Budavárába, mely zajos vigalmak színhelye lett. A bőjti időszak áhítatos szigorától, a rendkívüli esemény hatása alatt, készséggel tekintett el az egyház. És a király, kinek lelkét méltán a boldogság felmagasztosúlt érzelmei töltötték be, az ország összes lakóit fölhívta a vígságban való részvétre. «Mi — írja két nappal megérkezése után Bártfa városa polgárainak — most Budán, a főpapok és urak körében víg napokat élünk. Óhajtjuk, hogy a mi örömünkben Ti is részesek legyetek, és lelketek üdülést találjon. Ezért felkérünk, hogy nagy és kitünő örömünkre való tekintettel, ünnepeket rendezzetek, és az öröm hírnökét megajándékozva bocsássátok vissza».*

De a vigalmak közepett nem feledkezett meg gyászos kötelességéről. Elzarándokolt az Úr testének templomába, szerencsétlen bátyja jeltelen sírjához; majd utóbb intéz-

* Kaprinai I. 492.

kedett, hogy teteme ünnepélyes módon Gyulafehérvárra szállíttassék, ott atyja porai mellett találja föl a végső nyugalom helyét.*

És az ünnepeltetés mámorában nem zárkózott el állásának komoly föladatai elől. Az uralkodás mézes heteit




23. MÁTYÁS PALOTÁJA.

nem élvezheté zavartalanúl. Súlyos gondok terhe nehezedett rá.

Magyarország mint független állam jutott az ő jogara alá. De a függetlenség előnyeivel az elszigeteltség veszélyei párosultak. A hajó szabadon járhatott az óczeán síkjain; de minden oldalról ostromolhatták a felkorbácsolt hullámok.

* Szilágyi Mihály 1458 martius 20-án felhívja Szeben városát, hogy a gyászünnepélyre követeket küldjön. Teleki x. 583.

Kelet leghatalmasabb trónján még mindig Bizancz meghódítója űlt, ki miután Nagy Konstantin tizenkétszázados birodalmát megsemmisítette, már szent István országaira veté tekintetét.

Nyugat császári székét III. Frigyes foglalta el; ugyanaz, ki V. László kiskorúsága alatt, Magyarország és a Hunyadi-ház irányában, ellenséges indulatát ismételten elárulta.

Éjszakon Lengyelország királya, a kudarczot vallott trónkövetelő, duzzogott.

Délen Velencze leselkedett alkalomra, hogy Dalmátia területét elnyelje.

És a külső ellenségektől körűlfogott Magyarország belső állapota a legszomorúbb vala. Mikor néhány évvel utóbb, Mátyás a viszonyokat, melyek között a kormányt átvette, jellemezni akarja: a szétrongyollott ruhától, a sebekkel borított testtől, a romokban heverő épülettől kölcsönözte hasonlatait.*

A rend föltételei: tekintély és törvénytisztelet; a hatalom biztosítékai: pénz és hadsereg — mind hiányzottak.

A nemzet nem is mutatott hajlandóságot, hogy megadja uralkodójának a sikeres kormányzás eszközeit.

A királyválasztó országgyűlésen határtalan volt a lelkesedés; de nyoma sem mutatkozott az áldozatkészségnek. A nemesség új királyának felajánlottá szíve minden dobbanását; de végzéseiben félreérthetetlenűl figyelmeztette, hogy egyetlen csepp vérére, jobbágyainak egyetlen forintjára se számítson.**

Sőt még azon platonikus lelkesedés is, mely a trónra emelte őt, nem hitetheté el vele, hogy háza ellenségeinek lelkében a gyűlölet őszinte szeretetnek, az ármány igaz

* A pápához 1464 január 27-ikén írt levele. Epistolæ Mathiæ Corvini. I. 169.

** Megállapította ugyanis, hogy a király országát saját hadaival oltalmazza; nagy szükség esetén vegye igénybe a főpapok és zászlós urak bandériumait; csak a legvégső szükség esetén hirdethet közfelkelést. Továbbá határoztatott, hogy a nemesekre és jobbágyaikra semmi szín alatt nem vethet adót.

ragaszkodásnak adtak helyet. Tisztában kellett lennie az iránt, hogy leküzdött vagy csak elnyomott érzületeiket a viszonyok legelső fordulata ismét fölszínre fogja hozni.

És mikor mindezen számtalan nehézségekkel szembeszállani készült: nemcsak azon varázsos hatalmat kellett nélkülöznie, melyet a koronázás nyújt az uralkodónak, hanem kezeit megkötve találta: a kormányzói tiszt fölállítása által.

Erős önérzetet, nagy ambitiót hozott magával a trónra. És e tizennyolcz éves ifjú, kinek a kort megelőző érettségi fejlődését a megpróbáltatások siettették, képes is vala arra, hogy maga uralkodjék és kormányozzon.

Mátyás épen nem tűrt volna meg maga fölött gyámot, maga mellett kormányzót, bármilyen kiváló tulajdonságok ékesítsék azt. És ilyenekkel Szilágyi Mihály nem dicsekedhetett.

Az egyszerű katona, ki egész életét táborok sátrai alatt és végvárak falai között tölté, ép oly kevéssé ismerte az európai viszonyokat és a világ-mozgató politikai eszméket, mint a hogy nem olvasta soha Hellasz költőit, Róma történetíróit. És míg imponálni nem bírt a magas műveltségű királynak, símúlni sem tudott hozzá. Mindazon igényeket támasztotta, melyek a gyámot kiskorú gyámfia, a koros nagybátyát fiatal öccse, a jótevőt lekötelezettje irányában illetik.

Ilyen körülmények között az összeütközés elkerülhetetlen vala. Ezt azonban Mátyás egy időre el tudta napolni.

A mint Budavárába érkezett, Szilágyi kielégítése végett, az ország hatóságaihoz intézett iratokban, közhírré tette, hogy az ország rendei által megválasztott kormányzóra ő maga is átruházza az egész kormányhatalmat.* Majd jószágadományok egész sorozatával halmozta el, a beszter-

* A vránai perjelhez és a horvátországi bánhoz 1458 február 20-án intézett rendelete a bécsi udvari levéltárban. Történelmi Tár. IX. 162.

24. MÁTYÁS ELSŐ RENDELETE 1458. FEBRUÁR 12-IKÉN.

czei grófságot is átadta neki, és az adománylevelekben a legmagasztalóbb kifejezésekkel örökítette meg a személye, háza és országa körül szerzett érdemeket; hirdetvén, hogy a börtönből való kiszabadulását és a trónra emelkedését néki köszöni.[1]

Azonban csakhamar rá tudta őt bírni, hogy az Alföldre menjen, az országot a törökök támadásai ellen megoltalmazandó. A hiú és könnyen befolyásolható férfiú előtt bizonyára azt hangsúlyozta, hogy a haza megmentésére csak ő képes, és hogy nagy elődje a kormányzói tisztben, Hunyadi János is, fő teendőjének a törökök elleni küzdelmet tekintette.

Martius közepén Szilágyi elhagyta a fővárost[2] és így kisiklott kezeiből a kormány-ügyek vezetése. Ezt azonnal a király vette át,[3] ki az ily módon elért sikerrel mesteri ügyesség jelét adta, melyre egy tapasztalt diplomata is büszke lehetett volna.

Azonban Mátyás, habár erélyesen utasította el a gyámság vezérlő karját; érezte egy hű és megbízható, avatott és széles látkörű tanácsos sugalmazásainak szükségességét.

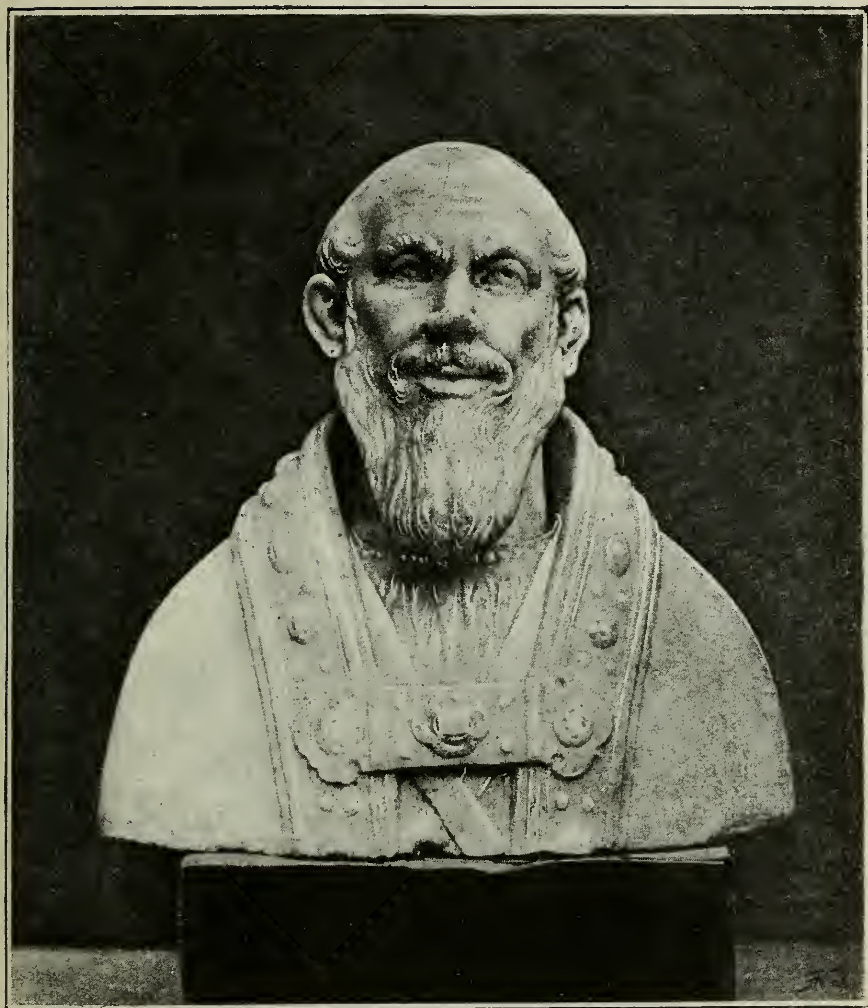
Ilyen tanácsos kínálkozott néki Zrednai Vitéz Jánosban. Ez Hunyadi Jánosnak bizalmas embere, kormányzósága idején jobb keze volt; Mátyással a budai fogságban osztozott, majd első kereste föl őt Prágában és üdvözölte mint jövendő uralkodót. A kormányzás mesterségében teljes jártasságot szerezett volt magának négy király oldala mellett. Ezenfelül az ország legműveltebb emberének lehetett őt tartani.

És mindezen jelességek mellett, az udvaroknál elsajá-

1 1458 martius 1-, 4-, 9-én kelt adománylevelek az országos levéltárban.

2 Martius 19-én már Lippáról ír levelet a pápai legátusnak.

3 Ez kitűnik a velenczei követnek 1458 april 1-én és még inkább april 24-én kelt jelentéséből, mely utóbbiban ki van emelve, hogy Mátyás még az általa nagy tiszteletben tartott pápai követtel szemben is érvényre tudta emelni saját (ex proprio capite) elhatározását. Diplom. Emlékek I. 10, 20.



25. ZREDNAI VITÉZ JÁNOS ARCZKÉPE.

tította azt a símaságot, mely a hatalmasok hiúságát kímélni tudja; és a leleményességet, mely kerülő ösvényeken ér oda, hova egyenes úton hiába igyekeznék.

Mátyás környezetében ő bírta a legnagyobb befolyást, a nélkül azonban, hogy hivatalos állást foglalna el.[1]

Ugyanis Mátyás, trónjának elfoglalása után, mindenkit meghagyott méltóságaiban és hivatalaiban. Vetési Albert nyitrai püspököt is cancellári tisztében megtartotta, bár a Hunyadi-ház ellenségeihez tartozott. Hogy ezeket megnyerje, minden lehetőt megtett. Csodálatra méltó önuralmat és türelmet bizonyított. Garai Lászlót, Ujlaki Miklóst, a Szentgyörgyi grófokat, kik tüntetve távol tartották magokat, ismételten hívta meg követek által. Minden biztosítékot kész volt megadni nekik; sőt abban is megnyugodott, hogy anyja és nagybátyja vállaljanak érette kezességet, pecsétjeikkel erősítsék meg okleveleit.[2]

De türelmének meg voltak határai. Mikor Ujlaki, habár összes kívánatai teljesűltek, még mindig vonakodott Budavárába jönni, sógorához, Podjebrádhoz, így ír Mátyás:

«Már is világosan kitűnik, hogy Ujlaki úr megveti béketűrésünket, és játékot akar velünk űzni. Mivel pedig ilyen pártosok ellenében, főleg uralkodásunk küszöbén, kellő módon kell föllépnünk, és országunkat megvédelmezni tartozunk: ne vegye rosz néven Testvériséged, ha Miklós vajdát valami baj találja érni.»[3]

Bizonyára még erőteljesebbek valának a fenyegetések,

1 Azt, hogy irányadó befolyást gyakorolt Mátyásra, jelezi a pápának 1458 majus 13-án és a boszniai királynak 1459 február 10-én Vitézhez írt levele. (Amaz a vatikáni levéltárban. Ez Palacky-nál Fontes. XX. 171.) Bizonyítják azon részletek, melyeket a Szilágyi és Mátyás között kitört conflictus elbeszélésénél ki fogunk emelni. — Carvajal utóbb (1462) világosan mondja Vitéznek, hogy mindenható. És a váradi püspök ezen hízelgő imputátio ellen nem nagy erélylyel védekezik. Epistolæ. Matthiæ Corvini. I. 23.

2 Ilyen a Szentgyörgyi grófok javára 1458 martius 12-én kiállított okírat, melynek eredeti példánya az országos levéltárban találtatik.

1458 martius 15-én Palacky. Fontes. XX. 135.



26. MÁTYÁS KIRÁLY NAGY FÜGGŐ PECSÉTJE

melyeket egyenesen a makacs főúrhoz intézett. És a hatás el nem maradt. A vajda megjelent az udvarnál. Meghódolt.[1]

Ugyanekkor a cseh Giskrával, ki a lengyel király pártjára állott, Mátyás bátran felvette a harczot. Sietve megtette a készületeket. Lengyel és cseh zsoldosokat toborzott össze. A vezérletet rendületlen hívére, Rozgonyi Sebestyénre ruházta. És ez szerencsésen járt el megbízatásában. Vadna várát megvívta, és Sárospataknál nyílt ütközetben megsemmisítette a cseh haderőt. Számos foglyot küldött Budára, hol megjelenésök nagy lelkesedést keltett. Mátyás, az uralkodása alatt kivívott első győzedelem alkalmából, hála-istentisztelet tartását rendelte el; Rozgonyi Sebestyént gazdag adománynyal jutalmazta.[2]

Giskra, a mint a történtekről értesült, Podjebrád közbenjárása mellett fegyverszünetet kért és kapott Mátyástól.

Időközben a cseh kormányzóból Csehország királya lett. Martius 2-ikán történt megválasztatása örvendetes és előnyös esemény volt Mátyásra nézve is, ki saját tollával fogalmazott levélben tolmácsolta szerencsekívánatait Podjebrádnak. Hangsúlyozza, hogy öröme, melyet most érez, még nagyobb, mint a rómaiaké volt, mikor az első győzedelmet Hannibál fölött kivívták. Azon reményét fejezi ki, hogy mindkettőjök országaira és a kereszténységre áldásthozó lesz az ő trónrajutása.[3]

Ezen esemény alkalmat nyújtott Mátyásnak, hogy jelentékeny szolgálattal kötelezze le ipját és szövetségesét.

A cseh király, bár Husz János felekezetéhez szított,

1 Ennek bizonysága az, hogy néhány hét múlva Mátyás követségbe küldi őt Podjebrád koronázására.

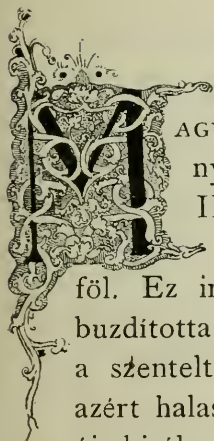
2 Mátyás királynak martius 16-ki rendelete, martius 27- és 29-én Podjebrádhoz intézett levelei, és april 1-én Rozgonyi javára kiállított adománylevele. (Kaprinai II. 160. 203. Palacky Fontes. XX. 142, 3.) Ezen hadjáratról Thomasi is említést tesz 1458 april 1-, 12-, 24-, majus 13-án kelt jelentéseiben.

3 Mátyás királynak martius 15-ikén Podjebradhoz írt levele Palacky-nál. Fontes. XX. 138.

új trónjának megszilárdítása szempontjából, súlyt fektetett arra, hogy ősi szokás szerint, a kath. egyház főpapja tegye fejére a koronát. De a prágai érsekség üresedésben állott, az olmüczi püspök még nem volt fölszentelve, a boroszlói pedig ellenségeihez tartozott. Ezért Mátyást kérte föl, hogy magyar főpapokat küldjön a koronázási szertartás végrehajtására.

Mátyás szivesen teljesítette e kívánatot. A győri és váczi püspököknek adta a kitüntető megbízást. Azonban meghagyta nekik, hogy a koronázás előtt. Podjebrádtól esküvel erősített nyilatkozatot állíttassanak ki, melyben a kath. egyház és feje iránt hűséget fogad. A cseh király kiállította a nyilatkozatot; a mely tényből a római szentszék a csehországi egyházi szakadás megszűnésének reménységét merítheté.*

## II.



Magyar- és Csehország uralkodóinak benső viszonyát a pápa élénk örömmel üdvözölte. Ugyanis III. Calixtus azt várta tőlök, hogy egyesült erővel mielőbb a törökök ellen támadólag lépjenek föl. Ez irányban leveleivel és követei útján, szüntelenűl buzdította Mátyást, kinek, mindjárt megválasztatása után, a szentelt kardot megküldeni szándékozott; és ezt csak azért halasztotta el későbbre, mert illendőnek látszott az új király hódoló követségét bevárnia.** Mátyás trónrajutása első pillanatától át volt hatva a rá várakozó kötelességek tudatától. Ékesszólóan hirdeté ezt Rómába írt

* L. e sorok írójának Carvajalról szóló értekezését. 48—50.

** A pápának majus 13- és 16-án Mátyáshoz, anyjához, nagybátyjához, a prímáshoz és a váradi püspökhöz írt levelei. Részben a vatikáni levéltárban, részben Theiner-nél II. 315—6. (Itt hibásan majus 26-ról keltezve.)

leveleiben, melyekből — mint válaszában a pápa megjegyzi — «úgy szólván égi láng heve» sugározott ki, és melyeknél — úgymond — «kedvesebbeket és kellemesebbeket, mióta a pápai széken űl, még nem olvasott». Mert azon elhatározásának kifejezését tartalmazzák; hogy atyjának nyomdokaiba fog lépni, és a kereszténység ügyének szentelve életét, fogja leróni «háláját Istennek az ő kegyelmességeért, melyet a legvégső szorongattatásból a trón magaslatára történt fölemelésével kitüntetett!»[1]

És csakugyan, a mint tavasz nyíltával tudósításokat kapott török hadak betöréséről Szerborság területére, a szent-szék legátusa előtt kijelentette, hogy személyesen fog táborba szállani és nagy erélylyel intézte a hadi készületeket.[2]

Hogy ezen czélra az ország rendeit megfelelő közreműködésre késztethesse, országgyűlést hirdetett ki, melyet julius első felében Pesten tartott meg.[3]

Itt mindazáltal nem sikerűlt a januáriusi végzések megváltoztatását kieszközölnie. A nemesség ragaszkodott azon felfogásához, hogy az ország védelme első sorban a királynak és azután a főrendeknek kötelességét képezi; minélfogva a királyt most is csak végső szükség esetén hatalmazta föl közfelkelés hirdetésére. És ezen fölhatalmazást is úgy szólván egészen megfosztotta értékétől; megállapitván, hogy a nemesség csak az ország határáig köteles kivonúlni, és a mennyiben tizennégy nap alatt az

1 Sajnos, Mátyás levelét nem bírjuk. Tartalmát a pápa majus 16-iki válaszában resumálja. De megvan april 14-én a császárhoz intézett levele, melyben lelkes szavakkal ígéri, hogy atyjának példáját követni fogja. Diplom. Eml. I. 14. Frangepán István gróf előtt, ki ez időtájt Budán tisztelget nála, szintén igen önérzetesen és harczias szellemben nyilatkozott. (A milánói követnek 1458 julius 25-én Német-Ujhelyről írt jelentése Milánóban.

2 Thomasi május 17-ki jelentése.

3 Thomasi ápril 12-, 24- és julius 8-ki jelentései. Ekkorig a majus 13-án Bártfa városához intézett meghívó íratból (KOVACHICH. Vestigia. 297.) azt a téves következtetést vonták le, hogy az országgyűlés május végén tartatott meg. A törvénykönyv ki van ugyan adva, de sem bevezetésében, sem a zársorokban nincs megtartásának időpontja jelezve.

ellenség közeledéséről biztos hír nem érkezik, szabadságában áll hazatérni.

Adó megszavazására sem volt rábírható a nemesség, bár minden óhajtását készséggel teljesítette a király.[1]

Ezen országgyűlés tartama alatt Mátyás véget vetett azon visszás helyzetnek, melyet Garai László nádor azzal teremtett, hogy makacsúl távol tartván magát a királytól, az ország kormányzásának és törvénykezésének ügyeiben magas állása kötelességeit teljesíteni vonakodott.[2]

A király négy hónapnál tovább tűrte ezt. De most már véget kellett vetnie, a korona tekintélyére és az ország érdekeire nézve egyaránt hátrányos állapotnak.

Garai László a nádori méltóságtól megfosztatott, és helyére Gúthi Országh Mihály főudvarmester, egykor Hu-

39. ORSZÁG MIHÁLY NÁDOR ELSŐ RENDELETE. 1458.

nyadi Jánosnak, most Mátyásnak egyik legbizalmasabb híve emeltetett.[3]

Mindazáltal az uralkodói kötelességérzet és erély ezen nyilatkozata komoly bonyodalmakat támasztott.

Garai László büszkeségén a legmélyebb sebet ejtette

1 Ezen országgyűlés törvénykönyve hatvan czikkből áll, melyek túlnyomó részben az igazságszolgáltatás ügyeire vonatkoznak. — KOVACHICH. Vestigia. 298—330

2 Frangepán Istvánnak 1458 junius 22-én Vegliából a velenczei dogehoz írt tudósítása. (A milanói állami levéltárban.) Garai Lászlótól egyetlen nádori kiadványt sem bírunk, Mátyás trónralépte óta.

3 Ekkorig a történetírás azon véleményben volt, hogy Garai csak az év végén fosztatott meg a nádori méltóságtól. De már 1458 julius 27-én kelt okíratban nádornak czímeztetik Országh Mihályt. (Országos levéltár.) Ennek Hunyadi Jánoshoz és Mátyáshoz való viszonyát megvilágítják, az utóbbinak 1458 február 28-, majus 26- és junius 21-én kelt oklevelei. (Országos levéltár.) Arra nézve, vajjon az országgyűlésen választatott-e vagy a király által neveztetett ki; biztos adataink nincsenek. Az utóbbira utalnak egy későbbi oklevélnek következő szavai: «honore Palatinatus ab eodem Ladislao de Gara per regiam clementiam ablato et Michæli Orszag in eundem honorem sublimato». (Czech kézíratai között.)

az ő letétele. Ellenséges indulata azon uralkodó iránt, ki a korona elnyerésére vonatkozó terveit meghiusította, leányának kezét visszautasította, s most őt gyalázattal tetézte: a legvégső fokot érte el. Türelmetlenül vágyott boszút állani mindezen sérelmekért.

Csatlakozott hozzá Ujlaki Miklós, erdélyi vajda és slavóniai bán, ki szintén sértve érezte magát az által, hogy ő, a zászlós-méltóságok rangfokozatában a második, az elsőnek betöltésénél mellőztetett; más tekintetben is a király kegyeltjei által háttérbe szoríttatott.

És a Hunyadi-ház régi ellenségei most annak egyik legerősebb oszlopára: Szilágyi Mihályra támaszkodhattak. A kormányzó, a mióta a czélzatot, a miért őt az udvartól távoltartani iparkodtak, fölismerte, elégületlen lett. Megalázva érezte magát az által, hogy a kormányzói tisztnek csak czímét hagyták meg neki; hatalmát teljesen elvették tőle.

Nagyravágyása és hiúsága azon tervben keresett kárpótlást, hogy Szerborszag fejedelmi méltóságát szerezi meg magának. Erre kedvező alkalmat nyújtott azon körülmény, hogy Brankovics György fiának, Lázárnak, alig egy esztendei uralkodás után, 1458 elején bekövetkezett halálával, két megvakított testvére között villongások támadtak. Az egyiket Istvánt és Lázár özvegyét is Szilágyi rábírta, hogy igényeikről javára mondjanak le; ő viszont a Hunyadi-ház uradalmainak nagy részét ajánlotta föl nekik. De az özvegy Hunyadi Jánosné óvása meghiusította a tervet; mely egyébiránt a kivihetőség föltételeit különben is nélkülözte. Mert bizonyára a szerbek soha sem feledhették el azt, hogy néhány év előtt az általok bálványozott agg Brankovics György fejedelemnek, mikor fogságába került, jobb kezét, három újját levágatva, megcsonkíttatta.*

1 A szerb fejedelmi családdal folytatott tárgyalásokról Thomasi 1458 april 1-, 12-, 24-, majus 13-, junius 16-, julius 8-iki jelentései érdekes részleteket tartal-

28. HUNYADI JÁNOSNÉ LEVELÉBŐL (TÖREDÉK). 1458 JUNIUS 20.

És épen akkor, a mikor szép reményei füstbe mentek, értesűl arról, hogy Pesten országgyűlést tartottak nélküle, az ország legfontosabb állásának betöltésénél sem látták szükségesnek meghallgatni tanácsát!

Mélyen el volt keseredve. És a zord katona nem értett a titkos ármányok mesterségéhez. A mit gondolt, azt ki is mondotta. Fenyegető nyilatkozatokat hallatott, melyek megtalálták az útat a király füléhez.

Mátyás, hogy kikerűlje a botrányt és elhárítsa a veszélyt, követeket küldött nagybátyjához. De késő volt. Az visszautasította ajánlatait.*

Ezalatt ugyanis Garainak és Ujlakinak sikerűlt körűlhálózniok az indulatai által elragadtatott kormányzót, ki higgadt óráiban sem bírta az éleslátás tulajdonságát. Talán azzal kecsegtették, hogy néki szánják a koronát, melyet űgy is csak az ő nagylelkűsége juttatott háladatlan unokaöccsének.

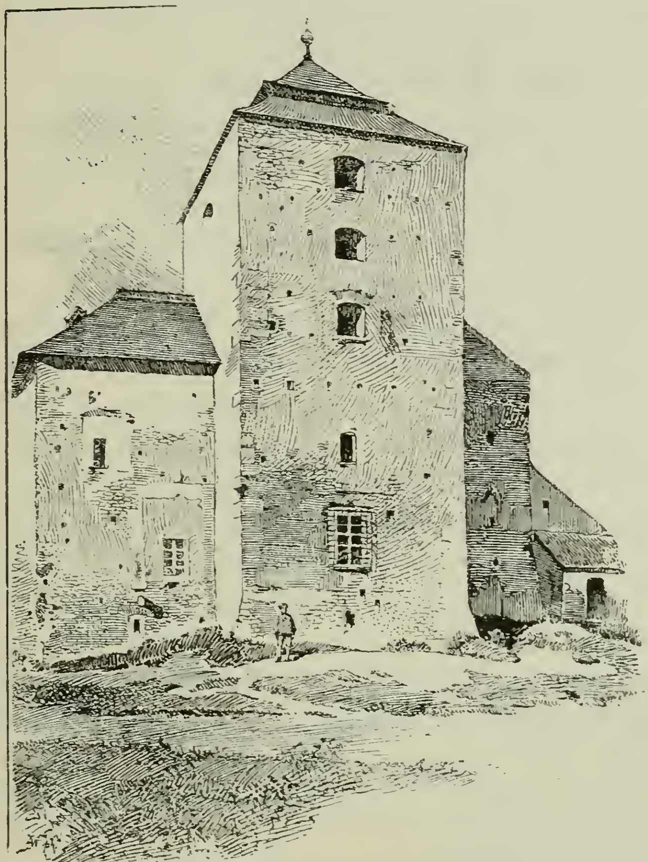
Szilágyi Mihály elhagyta Belgrádot, és a Garaiak tolnamegyei várába, Simontornyára, sietett. Itt julius 26-ikán Garai Lászlóval és Ujlaki Miklóssal «fölbonthatatlan örök frigyre» lépett. Esküvel erősített fogadást tettek mindhárman, hogy mindennemű veszélyek között, bárki részéről és bármi módon fenyegetnék őket, összes erejökkel támogatni fogják egymást, és mindenki ellen, a ki személyöket és becsületöket, javaikat és híveiket megtá-

maznak; de azokból tiszta képet nehéz alkotni. A tárgyalások utolsó stadiumáról Hunyadi Erzsébetnek 1458 junius 23-án kelt óvása tudósít. (A müncheni állami levéltárban.) Brankovics György elfogatásáról és megcsonkításáról említést tesz V. Lászlónak 1457 martius 21-ki oklevele. Teleki x. 548. Thomasi 1457 február 2-án pedig azt írja, hogy Szilágyi Mihály 60,000 arany váltságdíjat csikart ki György fejedelemtől.

* Sajnos, a viszály első stadiumáról nincsenek biztos adataink. Épen azon időben szakadnak meg a velenczei követjelentések. A julius 8-kiban még nincs róla szó. Az augustus 1-én kelt jelentés már a kitört viszály következtében Szilágyi megengesztelésére küldött követségről szól. Épen ezen jelentés azt is elárulja, hogy Szilágyi azon sérelmekért, melyeket ő szenvedett, Vitéz Jánost tette felelőssé. (Thomasinak ezen és több más jelentése kiadatlanok. A milanói állami levéltárban.)

madná, legyen az idegen vagy hazafi, és álljon az bármilyen magas méltóságban, síkra fognak szállani».[1]

Ez leplezetlen hadüzenet volt a király ellen.[2] És ezt nem tartották szükségesnek titkolni. Sőt úgyszólván tün-



29. SIMONTORNYA.

tetőleg köztudomásra hozták. A szövetség megkötésének híre negyednapra az udvarhoz jutott.[3]

Mátyás béketűrése kemény próbát állott ki. De még

1 TELEKI X. 593.

2 Thomasi 1458 augustus 1-én kelt jelentése, és egy augustus 15-én Boroszló városához intézett tudósítás. PALACKY-nál. Fontes. XX. 159.

3 Thomasi augustus 1-én már jelentést tesz róla Velenczébe.

nem volt kimerítve. Most magát Vitéz Jánost küldötte Szilágyi Mihályhoz, hogy őt merényletének természetéről és következményeiről felvilágosítsa; egyszersmind azért is, hogy mivel épen a váradi püspöknek a királyra gyakorolt befolyása volt szálka a kormányzó szemeiben, őt megkérlelje és kiengesztelje.[1]

A főpap ügyessége nem vallott kudarczot. Szerencsésen oldotta meg nehéz föladatát. Szilágyitól azon üzenetet hozta, hogy személyesen akar találkozni királyi öccsével. Mátyás kész volt rá. Anyja és nagyszámú főrendek kíséretében ment nagybátyja elé, kivel nyolcz mérföldnyire a fővárostól, augustus 8-án találkozott.[2]

Több napot töltöttek együtt tanácskozásban, melynek eredménye: a kibékülés létrejötte volt. Szilágyi meghozta az áldozatot, melynek elháríthatatlan volta felől nem lehetett kétsége; lemondott a kormányzói tisztről. A király megújította kinevezését beszterczei örökös gróffá, és a Hunyadi-ház uradalmainak nagy részét átengedte neki. Mire a legjobb hangulatban együtt vonúltak Budavárába, és közös erőfeszítéssel tették meg készületeiket a törökök ellen intézendő hadjáratra.[3]

Augustus 24-én, éjszaka, hírnök érkezett az udvarhoz Nándorfehérvárról, fontos tudósításokkal. A királynak, kit álmából fölriasztottak, jelenté, hogy a törökök a szerbországi végvárak egyik legfontosabbikát, Galambóczot, hatalmokba ejtették.

Mátyás rögtön tanácsülést hívott össze. Az egybegyűlt urak előtt kinyilatkoztatta, hogy személyesen indúl a véghelyekre. Közfelkelést hirdetett, és a pápai követet felkérte, hogy az általa összegyűjtött keresztes hadat küldje utána.

Már a következő nap hajnali óráiban útra kelt. Nagy-

1 Thomasinak imént idézett (augustus 1-jén kelt) jelentése.

2 Thomasinak augustus 13-ki jelentése.

3 Thomasinak augustus 23-ki jelentése

bátyja kísérte. Carvajal bíbornok és a magyar urak néhány nap múlva követték.[1]

Távolléte alatt, anyja intézte Budavárában az ügyeket. Nagy buzgósággal siettette a hadi készületeket. Lovakat, élelmi szereket, borokat[2] vásárolt és küldött a táborba.

Az ő erőfeszítése és a király példája nagy hatást gyakorolt. Tömegesen gyülekeztek a harczosok, az őket szállító hajók sűrűn lepték el a Dunát.

«Ezen országban — jelenti a velenczei követ — emberemlékezet óta nem uralkodott ilyen harczias hangulat, és nem létesült ilyen jelentékeny sereg, melyet részint a szeretet, részint a félelem érzése hoz össze.»

Mátyás Szegeden állapodott meg egy ideig, és szeptember 9-én, a bíbornok-legatus kíséretében, Péterváradon felé indúlt. Szilágyit előre bocsátotta, azon meghagyással, hogy Szendrővel szemben, foglaljon állást.

A magyar sereg közeledésének hírére, a törökök Szerbország belsejébe készűltek visszavonúlni. De utánok küldetett egy magyar hadosztály, mely ütközetre kényszerítette és megverte őket.

A király, ki Szent-Demeternél tábort ütött, majd Nándorfehérvárra ment, nagy hadi terveket forralt. És hogy keresztűlvitelökre az eszközöket megszerezze, merész lépésre határozta el magát. Az egész országra adót vetett ki, azon reményben, hogy vállalatának sikere mentségűl és igazolásúl fog szolgálni.[3]

De ellenségei most, hogy a nyílt törvénysértés vádját emelhették, újból fölbátorodtak. Garai és Ujlaki másodízben eltántorították Szilágyit. Mivel pedig jól tudták, hogy

1 Thomasi augustus 27-ki jelentése.

2 A velenczei követ ezt elbeszélvén, megjegyzi. «Ez a nemzet bor nélkül nem bír harczolni».

3 Thomasi september 13-, october 1- és 9-én Budáról és Ulissisnek november 22-én Németújhelyről kelt jelentései. (A milánói levéltárban és a párisi könyvtárban.) Az országos levéltárban september 5- és 7-én Szegeden, 11-én Zentán és 27-ikén Futakon kelt királyi oklevelek találtatnak.

külső támogatás nélkül immár nem dönthetik meg Mátyás trónját, azon fáradoztak, hogy Frigyes császárt vagy Podjebrád Györgyöt nyerjék meg terveiknek.

Mátyás, a mint a hazaárulás és felségsértés ezen tényéről tudomást nyert, el volt határozva arra, hogy a legerélyesebben lép föl.

Nem tarthatta őt vissza azon körülmény, hogy jótevője, anyjának testvére az, kit büntetnie kell. Uralkodói kötelessége, trónja szilárdságának és a haza békességének érdeke parancsolón követelte, hogy a kegyelet sugallatait elnémítsa.

October 8-án Nándorfehérvárt Szilágyi Mihályt elfogatta.* És azzal fenyegette, hogy a törvény teljes szigorát alkalmazva, fejét véteti.

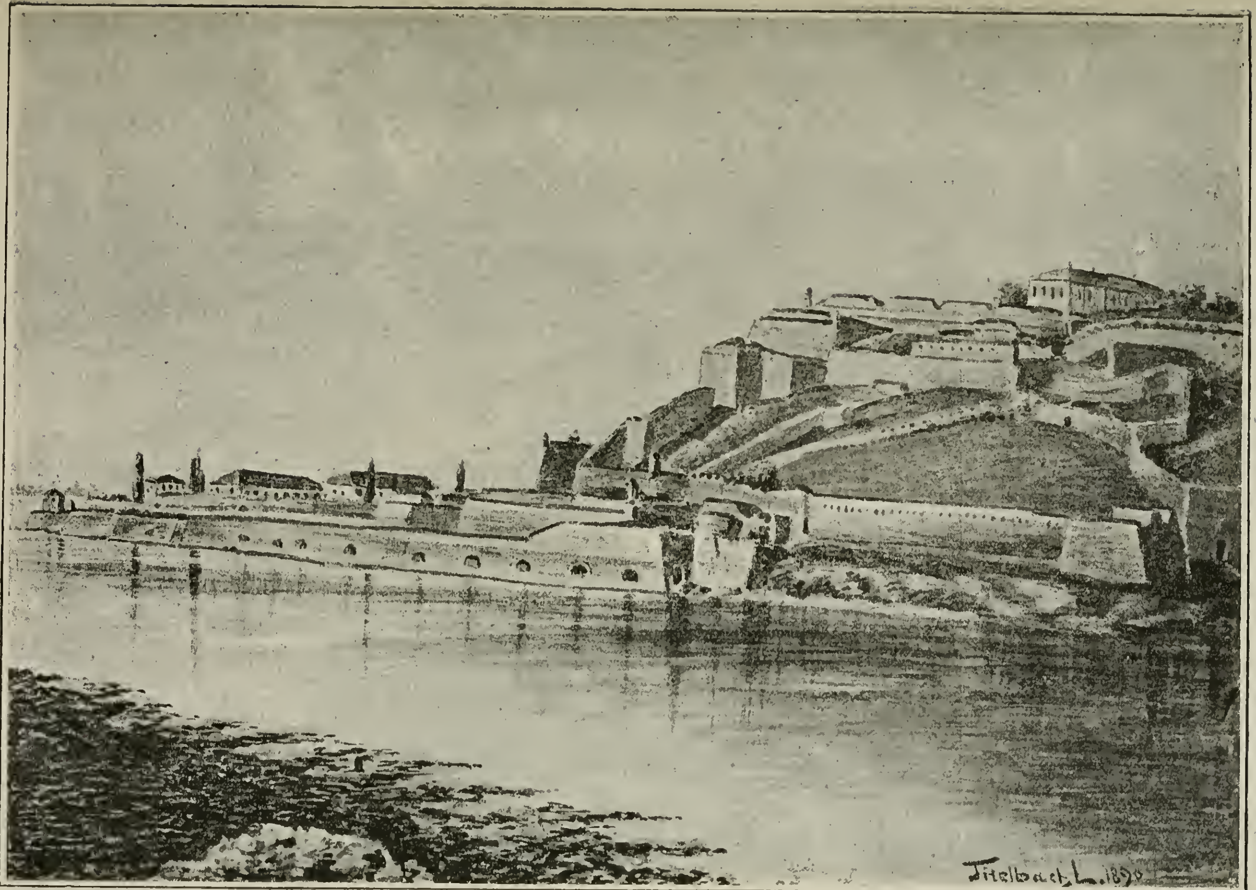
Nem hihető, hogy komoly elhatározása lett volna nagybátyját vérpadon végeztetni ki. De óhajtása volt: megrendíteni ellenségeit, bizalmat kelteni barátaiban, meggyőzni mindenkit arról, hogy az ország hajójának kormányát erős kéz tartja, mely vész és vihar közepett nem lankad.

Ezért egy ideig kérlelhetetlennek mutatta magát. De a mint a pápai legátus közbevetette magát, szívesen ragadta meg az alkalmat, hogy azon ürügy alatt, mintha csak a szent-szék szava előtt hajolnék meg, saját szíve szózatára hallgasson.**

Szilágyi életének megkegyelmezett. Világos várába küldötte őt, hogy ott őrízet alatt tartassék.

* Thomasi jelentése, melyben ezen eseményről szól, nem maradt ránk. — II. Pius pápa közel egykorú följegyzéseiben (Commentarii. XII. 327.) és az 1462-ki nuntiusi jelentés az elfogatás okául azt emeli ki, hogy Szilágyi a király ellenségeivel szövetkezett. — BONFIN azt írja, hogy az elfogatás okát nem lehet tudni. (Azon részlete, hogy az elfogatás Szegeden történt, téves. Elbeszélése a lánczokról, kocsiról stb. mese.) TELEKI azon föltevése, hogy Szilágyi az erdélyi szászokon elkövetett kegyetlenségeivel vonta magára Mátyás haragját, egészen alaptalan. Azon kegyetlenségeket Szilágyi egy esztendő előtt követte el!

** Azon felfogás, hogy Carvajal közbenjárása mentette meg Szilágyi életét, föntartotta magát, és kifejezést talál az 1462-ik évi nuntiusi jelentésben.




BELGRÁD VÁRA A SZÁVA-PARTRÓL.

Titelbach L. eredeti rajza után

És czélját így is elérte. Azon nehány sorból álló levél, melyben az ország rendeit értesíté, hogy nagybátyját «bizonyos észszerű okok miatt» elfogatta:* mély benyomást tett míndenfelé.

A tömegek ítéletöket uralkodóik értéke felől nem az elvek mértékével gondosan mérlegelt tények hosszú sorozatából vonják le. Rendszerint azon benyomástól kölcsönzik, melyet egy-egy feltünő cselekedet a phantásiára gyakorol. Ilyen volt Mátyás eljárása, a mikor a rokonság és hála kötelékeit kímélet nélkül széttépve, azt ki anyja után legközelebb állott hozzá, az ő büntető karja csak úgy elérte, mint ha idegen vagy régi ellenség lett volna.

A megelégedés érzetéhez, melylyel az alsóbbrendűeket eltölti azon tapasztalás, hogy a hatalmasokat is utoléri a nemesis, csatlakozott azon megnyugtató gondolat, hogy az uralkodó erős keze képes és kész lesz a gyengébbeket megoltalmazni az erősebbek túlkapásai ellen.

Mátyás magával hozta a trónra a népszerűség kedvezéseit. Most az erős és igazságos uralkodó dicsfényével övedzte magát. Kiküzdötte a tekintély súlyát.

A népszerűséggel frigyesült tekintély kiváltsága az: hogy fel tudja ébreszteni az áldozatkészség szellemét.

Ez most is bebizonyúlt.

Mátyás néhány héttel Szilágyi elfogatása után országgyűlést hirdetett, azon szándékkal, hogy egyéb fontos kérdések megoldása mellett, a honvédelem ügyében alkotott korábbi törvények módosítását eszközölje ki, és így megszerezze magának a hatalmat, melyre trónja és országa megoltalmazása végett, szüksége vala.

És a december első felében Szegeden egybegyűlt rendek megadták mindazt, a mit a két utolsó országgyűlésen megtagadtak tőle.

* Az 1459 october 8 án Belgrádban kelt királyi írat

Vármegyei bandériumok szervezését határozták el oly módon, hogy azokba a jobbágytalan nemesek egy, a birtokosok minden húsz jobbágyuk után egy-egy fegyverest kötelesek állítani; ezeket a király évenkint egyszer, három hónap tartamára, fegyver alá hívhatja és az ország határain túl is vezetheti; fönmaradván ezenfölül joga, végső szükség esetén fölkelésre szólítani az összes rendeket fejenként, kik azután addig kötelesek a király mellett szolgálni, mig a szükség tart.*

Az ország hadereje ily módon a királynak szabad rendelkezésére bocsáttatott.

És ezen vívmány mellett, Mátyás még egy másnemű diadalnak is örvendhetett.

Bosnyákország vitéz királya, Osztója Tamás, a mint Mátyás első kormánytetteinek hírét vette, követet küldött hozzá és felajánlotta közreműködését a törökök ellen tervezett hadjáratban. Majd késznek nyilatkozott személyesen megjelenni az udvarnál.

Egy esztendő előtt a pápa legátusa bosnyák területen kényszerült őt fölkeresni, hogy vele tárgyalhasson; most ő maga jött Szegedre. És itt elismerte a magyar korona fönhatóságát nemcsak Bosnyákországra, hanem Szerbországra is. Azon kérelmet terjesztette elő, hogy fiára, István herczegre, ki Lázár fejedelem leányát bírta nőűl, ruháztassék a szerb fejedelmi méltóság.

Mátyás meghallgatta óhajtását. Egyidőben fogadta Bosnyákország királyának hűbéri hódolatát, és gyakorolta Szerbország fölött a hűbérúri jogot. A mely két tartománynak a magyar koronához tartozása ily módon, hosszú idő múltával, ismét ünnepélyes módon kifejezést talált.**

* Az országgyűlés végzései KOVACHICHnál. Vestigia. 335—47.

** A bosnyák király szegedi tárgyalásaira és Mátyáshoz való viszonyára világot vetnek az ő saját levelei, melyeket 1459 február 10-én Vitéz Jánoshoz és május 1-én a milanói fejedelemhez ir. Mátyást «*dominus noster* gratiosissimus»-nak mondja, kijelenti, hogy *parancsainak* engedelmeskedni fog; világosan írja, hogy

III.

MÉG EGY esztendő sem telt le Mátyás megválasztatása óta, már is uralma mély gyökeret vert; és mikor az első nagy zivatar kitört, képes volt erejével daczolni. Szilágyi Mihály elfogatása után a pártos urak a magyar koronát nyíltan felajánlották a császárnak. III. Frigyes ekkorig nem foglalt el az új magyar király irányában ellenséges állást. A lengyel Kázmér trónra emelése érdekében semmit sem tett. És miután Mátyás nem titkolta készségét, sőt hajlandóságát, hogy szükség esetén fegyverrel fogja a korona visszaadását kierőszakolni: követeit, kiket ez ügyben Németujhelybe küldött, a császár egyáltalán nem utasította vissza. Az alkudozásokban, melyek megindúltak, főképen az az érdek lebegett szemei előtt, hogy lehetőleg nagy váltságdíjat eszközöljön ki. És miután erre nézve Mátyás nem fukarkodott, november második felében létrejött az egyezség. A nap is ki volt tűzve, mikor Frigyes Gráczba megy, és az ott őrízett szent kincset a magyar küldötteknek átadja.*

Azonban épen ekkor hatalmas magyar főurak esdekelve kérték, hogy foglalja el maga az ő trónjukat; biztosították, hogy ennek birtokába a magok erejével fogják segíteni, és tőle áldozatokat nem igényelnek; sőt azzal hitegették, hogy Mátyás önként visszalép, és «illő ellátás» mellett a magánéletbe vonúl. Ilyen körűlmények között Frigyes a

fiát Mátyás szerb fejedelemmé nevezte ki. (PALACKY Fontes. XX. 171. Diplom. Emlékek. I. 49.)

* A tárgyalások elbeszélése ezen munka keretén kívül esik. Becses adatokat tartalmaznak Ulissisnak 1458 martius 11-, majus 5-, junius 22-, julius 25-, augustus 14- és november 22-én kelt jelentései a párisi nemzeti könyvtárban és a milánói állami levéltárban.



30 III. FRIGYES CSÁSZÁR ARCZKÉPE.

hatalomvágy kísértéseinek nem bírt ellenállani.* Bizalmát a vállalkozás sikerében megerősítette a pápai széken bekövetkezett változás.

Míg III. Calixtus élt, nem gondolhatott arra, hogy Hunyadi Mátyást az ország birtokától megfoszsza. Jól tudta, hogy ilyes kísérlet meghiusítására a szent-szék erélyesen lépne föl. De a fenkölt szellemű pápa (1458) augustus 6-ikán elhúnyt. Helyébe II. Pius emeltetett, Piccolomini Aeneas Sylvius, ki évek hosszú során át a császár bizalmas titkára és befolyásos tanácsosa volt; majd az ő pártfogásával nyerte el a triesti püspökséget és a bíbort.


31.. II PIUS PÁPA ARCZKÉPE.

III. Frigyes tehát azon reménységgel kecsegtetheté magát, hogy a magyar trón elnyerésére czélzó törekvéseiben a római curia támogatására is számíthat.

Elfogadta a pártütők meghívását.**

Ezen tárgyalások és mozgalmak felől Mátyás kevéssel a szegedi országgyűlés befejezése után értesült. El volt szánva rá, hogy végső erőfeszítéssel megoltalmazza trónját. Mindenekelőtt az iránt kellett tisztába jönni, kikre számíthat biztosan. E végből Budára hívta meg a főrendeket.

Ezek, (1459) január végén, nagy számban jelentek meg. A főpapok, az erdélyi püspök kivételével, mindnyájan,

* A pártos magyar urak 1459 február 17-ki íratukban maguk hirdetik, hogy a császárt kérelmeikkel ostromolták. (KOVACHICH. Vestigia. 348.) Ulissis martius 2-án jelenti, hogy Németújhelyen Mátyás követeit várják, kik visszalépését fogják bejelenteni! A Podjebrád és Frigyes közötti — később felhozandó — szerződésekben is szó van azon eshetőségről, hogy Mátyást önkénytes lemondásra lehet bírni.

** Az imént idézett február 17-ki nyilatkozat szövege kétségtelenné teszi, hogy azt Frigyessel folytatott tárgyalások előzték meg.

számszerint tizenketten. A világi urak soraiból: a nádor, az országbíró, Erdély vajdái, Horvátország bánjai, több főispán és előkelő főnemes; összesen harminczhatan.

A király előterjesztésére válaszuk ünnepélyes eskü volt, melylyel hűségöket és ragaszkodásukat szentesítették:

«Isten, az ő dicsőséges anyja a szűz Mária, szent Péter apostol, a három szent király, Isten összes szentei és választottai úgy segéljenek és üdvözítsenek, a mint életfogytiglan fenséges kiralyunkhoz, Mátyáshoz, híven ragaszkodunk, néki mint Magyarország uralkodójanak engedelmeskedünk és hódolunk, tőle el nem pártolunk, az ő életében mást királyunknak el nem fogadunk, őt lázadók és vetélytársak ellen, erőnkhöz képest, segítjük, néki az ő és az ország ügyeiben tehetségünk szerint, tanácscsal is hűségesen szolgálunk!»

Viszont Mátyás, eloszlatandó az aggodalmakat, melyeket önkényre hajló természetének nyilatkozatai hívei körében is támasztottak, szintén esküvel kötötte le magát:

«A mindenható Isten, az ő anyja Mária, a három szent király, Isten összes szentei és választottai úgy segéljenek és oltalmazzanak, a mint híveinket jogaik- és szokásaikban megtartjuk és megtartatjuk, lázadók és hatalmaskodók ellen megvédjük; a mennyiben pedig az ország érdeke a régi jogok módosítását követelné, ezt csakis az ő tudtukkal és hozzájárulásukkal fogjuk megtenni!»*

Ez február 10-ikén történt. Hét nappal utóbb Mátyás ellenségei tartották meg összejövetelöket Németújvárt. A régiekhez, Garai, Ujlaki és Bánfihoz, újak is csatlakoztak: köztök a Kanizsai-testvérek, kiknek egyike két év előtt Mátyás fogságában osztozott. De összesen csak huszan voltak.

Csekély számuk daczára, és habár a jogosultság látszatát is nélkülözték, hogy a nemzet nevében szóljanak és

* A két eskü szövege 1459 február 10-én kelt okíratba foglaltatott. Vestigia. 352—4.

intézkedjenek, Frigyes császárt Magyarország királyának nyilvánították. A mit azzal indokoltak, hogy az ország «László király halála óta koronás uralkodó nélkül, mintegy fejetlenűl maradt; ha tehát továbbra is hatalmas koronás király nélkül hagyatik, még nagyobb veszedelembe juthatna!»[1]

Frigyes ekkor fölvette a magyar király czímét. Párthíveinek fenhéjázó nyilatkozataiban bízva, nem hadjáratra, hanem a koronázási ünnepélyekre tett készületekei. Sőt «Mátyás vajdát» is meghívta, hogy «mint hű alattvalóhoz illik, mielőbb hódolatát mutassa be neki».[2] Mátyás ellenben az ország rendeihez intézett leveleiben őt nemcsak mint bitorlót, hanem egyszersmind «a magyar faj és nyelv» ellenségét tüntette föl; kijelentvén, hogy «a magyar név» oltalmára személyesen fog táborba szállani. Ezért szent György napjára közfelkelést rendelt.[3]

De ezt nem várta be. Királyi dandárát, atyja egyik vitéz hadnagyának, Nagy Simon macsói bánnak vezérlete alatt, az osztrák határszélek felé indította.[4]

Ez april 7-ikén Körmendnél találkozott a császár és a pártos urak hadaival. Megütközvén, vereséget szenvedett. Szégyenében és elkeseredésében maga azon kérelmet intézte Mátyáshoz, hogy büntetésűl tizedeltesse meg gyáván megfutamodott katonáit. A király, bár mélyen lesújtotta a rosz hír, azt az üzenetét küldé vissza a táborba: «Győzelemmel tegyék jóvá a hibát!» És néhány nap múlva, egy második ütközetben, Nagy Simon dandára fényes győzelmet aratott.[5]

1 Az 1459 február 17-én kelt oklevél KOVACHICH-nál. 348—53.
2 Ullessis a milánói követnek 1459 martius 6- és 16-án Németujhelyből írt jelentései Milánóban.
3 Thomasi 1459 martius 14-ki jelentése. Diplom. Eml. I. 43.
4 Thomasi ápril 1-én kelt jelentése.
5 BONFIN elbeszélése. Thomasi ápril 11-iki jelentése. A királynak april 14-én Sárosmegyéhez intézett írata. KATONA. XIV. 227.

Ugyanekkor a császár pártja súlyos veszteséget szenvedett vezérének, Garai Lászlónak, halálával. Özvegye sietett hűséget fogadni Mátyásnak. A Kanizsaiak, majd maga Ujlaki Miklós is, követték példáját; a mit megkönnyített nekik a bölcs nagylelkűség, melyet Mátyás a hozzá visszatérők irányában tanúsított.*

Az események ilyetén kedvező alakulását megkoronázta II. Pius magaviselete, mely a császárra a csalódások hosszú sorozatát hozta meg.

Ugyanis a pápa, alig hogy székét elfoglalá, ünnepélyes módon köztudomásra hozta, hogy elődjének nagy terveit magáévá teszi; az összes keresztény uralkodók közreműködésével támadó hadjáratot létesít az ozmánok ellen. És Mantuába, saját elnöklete alatt tartandó congressusra, hívta meg a fejedelmeket.

Természetszerűen, első sorban a magyar nemzetnek általa jól ismert vitézségéhez és ifjú királya lelkesedéséhez csatolta reménységeit. A mint tehát régi barátja, Carvajal bíbornok, jelentéseiből értesült, hogy a pártos urak által támasztott mozgalmak a törökök elleni actiótól Mátyás figyelmét elvonják, kész volt javára az egyház tekintélyének súlyát a mérlegbe vetni. Követét fölhatalmazta, hogy a magyar király ellenségeit «akár alattvalói, akár idegenek legyenek, és bármilyen magas méltóságot viseljenek», Isten haragjával fenyegetve, az egyház büntetéseivel sújtva, tartsa vissza bűnös merényletüktől.**

Ezen utasítást később, nehogy a császárt elkeseredése a mantuai congressus meghiúsítására indítsa, visszavonta ugyan; de meghagyta a legátusnak, hogy a császár és a magyar király kibékítésére irányozza igyekezeteit. És jóakaratát állandóan megőrízte Mátyásnak. Szentelt zászlót

* Az 1459 april 19-, 24- és julius 30-án kelt királyi amnistia-íratok. Teleki-nél x. 616. Kaprinai-nál II. Gróf Károlyi-Oklevéltár. III. 326.

** Az 1459 február 24-én kelt pápai írat Theiner-nél. II. 318.

küldött néki. A szomorú állapotban talált pápai kincstárból nem meríthetvén, magas kamatra 20.000 aranyat vett kölcsön, hogy Magyarországba küldhesse.*

Rokonszenvét és tiszteletét Mátyás egyénisége iránt azzal is hirdette, hogy egyik fiatal unokaöccsét a katonai pályára kiképeztetni óhajtván, a magyar királyi udvarhoz küldötte, és leveleiben arra intette, hogy híven kövesse Mátyás rendelkezéseit. «Habár — úgymond — korra nézve a királyi felség kevéssel halad meg téged, tapasztalása már is képesé teszi arra, hogy bölcsen kijelölhesse néked az útat, melyen haladnod kell.»**

Ilyenek lévén a pápa nézetei és érzelmei, Carvajal fokozott lelkesedéssel szentelte egész erejét Mátyás trónja megszilárdításának. April végén (1459) Németújhelybe utazott, hogy a császárt a magyar koronára tartott igényeinek elejtésére késztesse.

Az első audentia alkalmával így szólott hozzá:

«Gondolja meg Felséged, hogy a törökök, ha nem állanának ellen a magyarok, már sok keresztény országot elpusztítottak volna. És a mostani viszály végső romlással fenyegeti a kereszténységet. Ezért ismerni óhajtanám az okokat, melyek Felségedet arra késztetik, hogy a magyar király ellen háborút viseljen. Ha azok jogosak, kész vagyok arra, hogy akár keresztes hadakkal hódítom meg Magyarországot Felséged részére.»

A császár időt kért a válasz megfontolására. Másnap azután előadta okait. Ezeket a következőképen formulázta:

Mátyás nem törvényes módon választatott meg királylyá, hanem nagybátyja erőszakkal vitte át a választást; továbbá ősi szokás szerint azt illeti meg a magyar trón, a kinek birtokában van a szent korona; e mellett tűrhetetlen azon

* A pápának 1459 és 1460 években Carvajalhoz írt nagyszámú levele KAPRINAI-nál II. 276—396.

** II. Pius pápának 1461 ápril 19-én kelt (még kiadatlan) levele a vatikáni levéltárban.

szabadosság, melyet Mátyás a pártján levő uraknak enged; végre attól tart, hogy Magyarországot más valaki foglalja el, miből a kereszténységre nagy kár háramolnék.

A bíbornok erre így válaszolt:

«A szeretet és tisztelet, melyet Felséged iránt táplálok, kötelességemmé teszi, hogy őszintén adjam elő nézetemet. Mátyás király törvényesen, minden szükséges formaság megtartásával, számtalan urak jelenlétében, választatott meg; miről tanúságot tehet a velenczei köztársaságnak jelenlevő ügyviselője. Szabad akaratból, nem erőszaknak engedve, emelte őt trónjára a nemzet. Ámbár némely urak panaszokat emelnek ellene, és megakarnák fosztani a tróntól: Felségednek nem kellett volna rájok hallgatni; illő lett volna előbb utána járni, vajjon igaz-e minden, a mivel vádolják? Azt sem állíthatja Felséged, hogy az a jogos uralkodó, a ki a koronát bírja. Felséged bizonyára nem engedné meg, hogy ha valaki a császári koronát magához ragadná, azért császárnak tartassék. Attól pedig, hogy más valaki ejtse hatalmába Magyarországot, Felségednek nem kell félnie. Ezek után kérem Felségedet, ne bántsa ezt a királyt, kit ő szentsége a pápa, ha a szükség kívánná, fegyver hatalmával is kénytelen volna megvédeni; mert elmozdítása a kereszténységre hátrányos következményeket vonna maga után».

«Nem hiszszük — jegyzé meg a császár — hogy a római egyház ellenünk olyat tenne, a mit soha senki irányában még nem cselekedett».

Carvajal érvei, kérelmei és fenyegetései hatástalanok maradtak. Eredmény nélkül és elégületlenül távozott Németújhelyről.* Ekkor azután Csehországba ment, hogy Podjebrád támogatását biztosítsa Mátyás részére. Itt sem volt szerencsésebb.

* Működéséről kimerítő tudósítást találunk egy 1459 majus 23-án kelt levélben. (Diplom. Eml. I. 51.)

Ugyanis Magyar- és Csehország új uralkodóinak szövetsége, bár az érdekek természetes közösségében bírta gyökereit, nem volt tartós. Attól fogva, hogy a császár és a magyar király mint vetélytársak állottak egymással szemben, az utóbbinak barátsága Podjebrádra nézve megszűnt fontos lenni, mert az előbbinek ellenséges magatartása megszűnt veszélyt képezni. Ő lett a helyzet ura. Hatalmában állott a két fél között az önzetlen békebíró szerepét játszani, vagy a két fél bármelyikével drága áron megvásároltatni barátságát.

És a viszonyok ezen kínálkozó előnyei még nem elégítették ki. A cseh király politikai lángelméje, melynek magaslatán állott lelkiismeretlensége is, vakmerő tervet karolt föl. Mindkét fél iránt föntartva a baráti viszony külszínét, szítani akarta az egyenetlenség lángját, hogy mikor ez fölemésztette erejöket, mindkettőnek koronája után nyújtsa ki hatalomsóvár kezét. Zsigmond császár állása után vágyott. Nagy Károly, szent István és Venczel trónját kívánta elfoglalni ő is, és kezeibe ragadni a keresztény világ sorsának intézését; azon utógondolattal, hogy a középkor állami rendjének alapjait felforgatva, különösen a pápai széket politikai súlyától megfosztva, új mederbe fogja vezetni az emberiség fejlődésének folyamát.*

Az 1459-ik év tavaszán indította meg merész politikáját. A császárnak felajánlotta segítségét Magyarország meghódítására; a magyar királynak közbenjárását a császárral való kibékítésére. Brünni udvarában egyidőben fogadta Frigyes látogatását és Mátyás követeit. Míg amazzal szoros szövetségre lép és kötelezettséget vállal, hogy őt akár békés úton, akár fegyverrel, Magyarország birtokához segíti; a magyar király részére fegyverszünetet eszközöl ki.

* Podjebrád jellemének ezen képe élesen kidomborodik az újabb történetnyomozás eredményeiből, melyeket mesteri tollal feldolgozott Bachmann Adolf: Deutsche Reichsgeschichte im Zeitalter Friedrich III. und Max. I. Lipcse. 1884.

És míg Mátyás követeit azon ígérettel bocsátja el, hogy a fegyverszünet letelte előtt állandó békét hoz létre; a császárral megállapodásra jut, hogy a fegyverszünet letelte után közös erővel támadnak Magyarországra.[1]

## IV.

Ilyen körülmények között a legnagyobb veszélylyel fenyegette Mátyást: nagybátyjának a világosvári fogságból kiszabadulása, a mit szakácsa odaadó hűségének és ügyességének köszönhetett.[2] Szilágyi Mihály, a mint előtte a börtön ajtaja megnyílt, boszúért epedve, fegyvereseket gyűjtött, és maga körébe csoportosította Mátyás ellenségeit. De a polgárháború kitörését megakadályozta Carvajal és Szécsi bíbornokok közbenjárása. A két főpap fölkereste a volt kormányzót. És kérelmeikkel, rábeszélésökkel az ép oly szenvedélyes mint gyenge jellemű férfiút rábírták, hogy feledje a múltat és engesztelődjék ki a királylyal, a kitől viszont kellő formában fogalmazott menedék-levelet eszközöltek ki.

Szilágyi, a két főpap kíséretében, Budára jött. A főváros közelébe érve, az özvegy Hunyadi Jánosné, a kalocsai érsek és az országbiró által fogadtatott. Ünnepélyesen vezettetett a fővárosba.

A figyelem mindezen nyilatkozatai daczára, csak nyolcz napig tartó értekezletek után sikerűlt az egyezséget létrehozni. A király visszaadta nagybátyjának a beszterczei grófságot és összes birtokait, az egy Lippa kivételével; egyúttal ígéretet tett néki, hogy mihelyt visszafoglalniok

1 Palacky: Geschichte. IV. 105.

2 Bonfin elbeszélése. Ezen részlet hitelessége ellen Carvajalról írt értekezésemben emelt kifogásom a tüzetesebb tanúlmányozás után nem bizonyúlt jogosúltnak.

sikerűl Szerbországot, mely — Osztója Tamás bosnyák király fiának, István fejedelemnek hűtlensége következtében — nem rég a törökök hatalmába kerűlt, a szerb fejedelemséget rá fogja ruházni.[1]

Ezen kilátás teljesen kibékítette sorsával Szilágyit, ki nagy buzgóságot fejtett ki a sereg gyűjtésében, és nem szűnt meg a hadi munkálatok megindítását sürgetni a királynál. És mivel Mátyás, a politikai helyzet bizonytalansága miatt, nem fordította egész figyelmét kelet felé, újból megneheztelt rá.[2] Majd magára hagyatva, sem habozott megkezdeni a háborút Szerbország visszafoglalására. De a mint Szendrő közeléig hatolt, itt túlnyomó erő által körűlvétetvén, vitéz küzdelem után, fogságba esett. Konstantinápolyba vitetett és ott a szultán parancsára lefejeztetett. Ekként végzete nem tagadta meg tőle azon kedvezést, hogy viszontagságteljes életét szerencsétlenűl, de nem dicsőség nélkül fejezve be, uralkodójának és nemzetének fájdalmas részvéte lengje körűl a Márványtenger partjain nyugvó porait.[3]

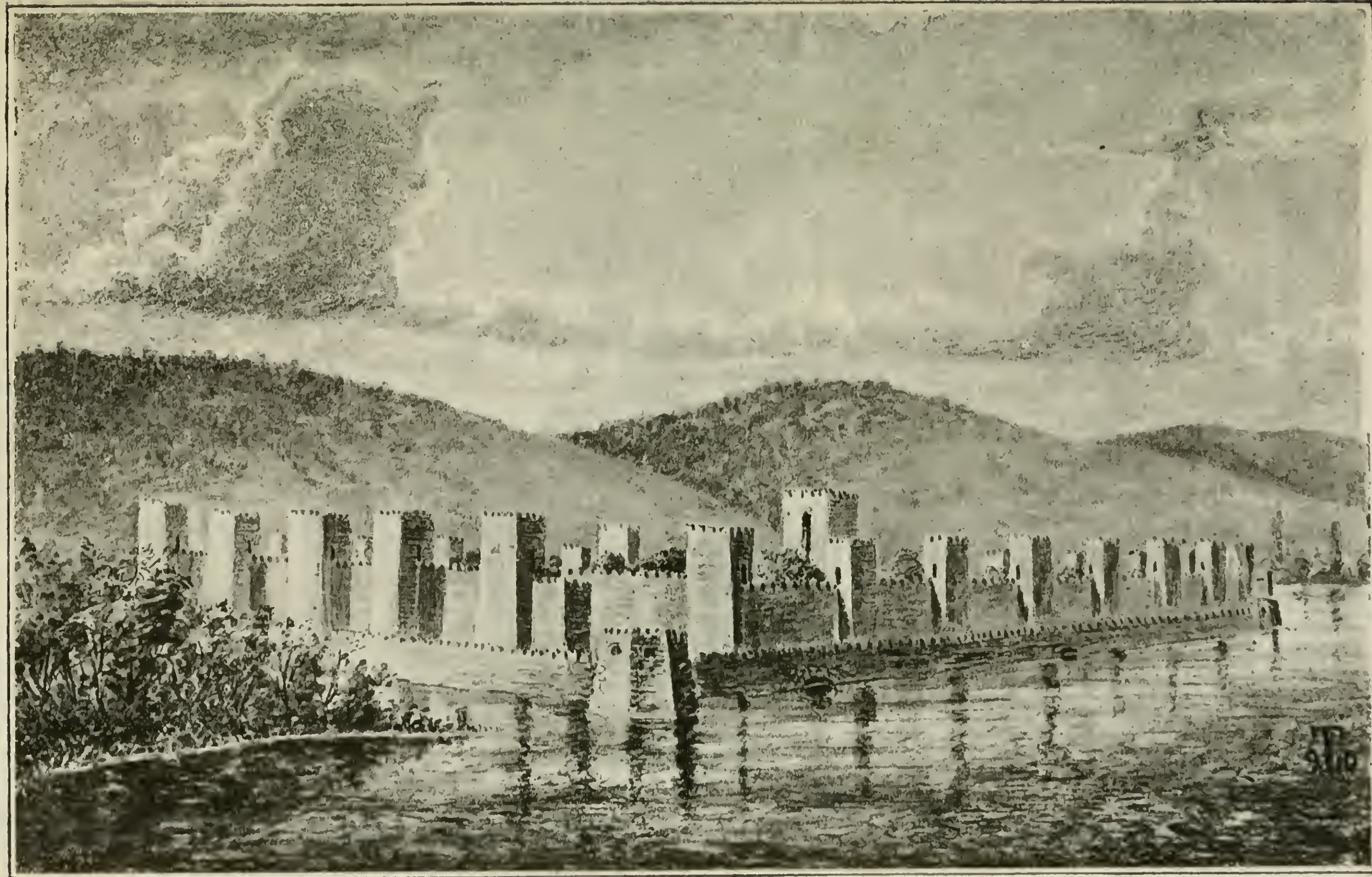
Mátyás királyt abban, hogy nagybátyja és a pápa sürgetéseinek engedve, a törökök ellen nagy hadjáratot indítson, több ok akadályozta. A császárral, állandó béke létesítése végett, ismételten megújult tárgyalások nem vezettek eredményre. Miként a pápa közbenjárása sikertelen maradt; úgy meghiusúlt a király azon kísérlete is, hogy a Nürnbergben (1460 február) egybegyűlt német fejedelmek által gyakoroltasson rá nyomást.[4] És míg így a külső

1 Thomasi 1459 september 13-ki jelentése. (Diplom. Emlékek. I. 64.) És a pesti jegyzőnek 1460 február 10-én Bártfa városához írt levele. Kaprinai II. 391.

2 Hihetőleg ez volt oka azon újabb összeütközésnek, melyről, valamint az azt követő kibékülésről Bonfin szól, kinek elbeszélését megerősíti a pesti jegyzőnek 1460 april 13-án Bártfa városához intézett levele. Wagner: Diplomatarium Sarosiense. 120.

3 Bonfin részletesen elbeszéli Szilágyi utolsó csatáját és elfogatását. Kivégeztetését 1461 február 5-én jelenti Velencze portai követe. (Diplom. Eml. I. 67.) Említést tesz arról Mátyás király, 1462 april 28-án a mantuai őrgrófhoz írt levelében. (Mantuai állami levéltár.)

4 Mátyás ide egy fiatal humanistát, Georgius Polycarpust a váradi püspök titkárát, küldötte követűl. A birodalmi gyűlésen tartott beszéde fönnmaradt a



32. SZENDRŐ VÁRA A DUNAI OLDALRÓL.

veszély nem szűnt meg fenyegetni: a császárral szövetkezett Giskra biztatására, a Magyarország felső részeiben megfészkelt cseh kapitányok folytonosan háborgatták az ország nyugalmát. Mindenekelőtt a belső biztonságot kellett viszszaállítani.

Mátyás (1460) majus végén Egerben tanácskozmányt tartott a leginkább érdekelt felsőmagyarországi megyék és városok követeivel, kik a hadi műveletek költségére adót szavaztak meg.*

Ekkor azután egyidejűleg több sereg indúlt Borsodba és Gömörbe, Abaújba, Sárosba és a Szepességbe, hogy a rablóvárakat megvívják.

Az egyik, Rozgonyi Sebestyén erdélyi vajda és Pálóczi László, országbíró vezérlete alatt, a Mátra alján Pata várát vette ostrom alá. De a cseh őrség vitéz ellenállást fejtett ki és több rohamot vert vissza. Ekkor (junius végén) Mátyás személyesen megjelent a táborban. Az ő jelenléte új lelkesedést öntött az ostromló katonák lelkébe, és fokozott erélylyel folyt a vívás munkája. Az őrség végtére lemondott a sikeres ellenállás reményéről, alkudozásokba bocsátkozott, és megnyitotta a vár kapuit Mátyás előtt, kinek ez volt harczi téren, személyes vezérlete alatt kiküzdött első sikere, melyet csakhamar több más borsod- és gömörmegyei erősség megvívása követett.**

M. Nemzeti Múzeum 210. számú latin codexében.

* Mátyás 1460 május 17-én hívja meg Bártfa városát Egerbe. Kaprinai II. 152. Az adó-megajánlás kitűnik Mátyás királynak 1460 october 7-én Szikszón Rozgonyi Sebestyén javára kiállított adománylevelének szövegéből. (... «Contribucio illa pecuniaria, que nobis in subsidium contra dictos Bohemos in his partibus Regni nostri instituta fuerat ...» Az országos levéltárban.) A mit Teleki az egri gyűlésen a pápai legátussal folytatott tárgyalásokról ír (III., 199.), a kútforrások dátumának helytelen megállapításából származó tévedésen alapszik.

** Ezen hadjáratról Bonfin több részletet jegyez föl, melyek között azonban több olyan is fordúl elő, mely a valóságnak meg nem felel. Teleki is téved, mikor 1459-re teszi ezen hadjáratot. (III. 168.) Az országos levéltárban őrzött okíratok tanúsága szerint az országbíró junius 15- és 29-én Pata alatt táborozott. A király julius 1-, 7- és 8-án keltez okleveleket «in descensu exercituali sub fortalicis *Patha*»; julius 15-, 28-, augustus

October közepén Kassára ment, és november végeig időzött ott, hogy a sárosmegyei és szepességi hadműveleteket, melyeket Zápolyai Imre kincstárnok nagy áldozatkészséggel intézett, siettesse.*



33. KASSAI MÉCSTARTÓ MÁTYÁS KORÁBÓL.

Itt Kassán kereste föl őt Podjebrád követe. A cseh király ugyanis tovább űzte kétszínű játékát. Míg october elején Lajos bajor fejedelemmel szerződést kötött a császár és a magyar király ellen; most, alig egy hónappal később, Mátyásnak tett ajánlatot, hogy a meglazúlt viszonyt szorosabbra fűzzék.

A magyar király éles szeme bizonyára keresztűl látott az ármányok fátyolán; de azon reménységgel kecsegtette magát, hogy ha majd házassága Katalin herczegkisasszonynyal tényleg létrejött, ipja le fog mondani ellenséges terveiről. Ezért a cseh követtel megállapodásra jutott az iránt, hogy személyes találkozásban fogják ügyeiket rendezni, és ezen alkalommal a menyegzőt is megünnepelik.**

Mátyás ez év (1460) utolsó napjaiban Trencsinbe ment, az ország több főpapja és főura által kísérve. De kevéssel megérkezése után súlyos betegségbe esett, mely életét is veszélylyel fenyegette; úgy, hogy a menyegzőre és a cseh királylyal való találkozásra gondolnia sem lehetett.

Ennek következtében, a váradi püspök vezetése alatt

2-, 6-, 15-, 16-án *Diosgyőrött:* augustus 26-án *Velezden;* september 1-, 4-, 8-, 14-, 21-én «sub fortalicio *Serke*». October 7-én *Szikszón*, november 19-én *Kassán* kelt adományleveleiben elbeszéli ezen hadjárat egyes részleteit és magasztalásokkal halmozza el Rozgonyi Sebestyén szolgálatait.

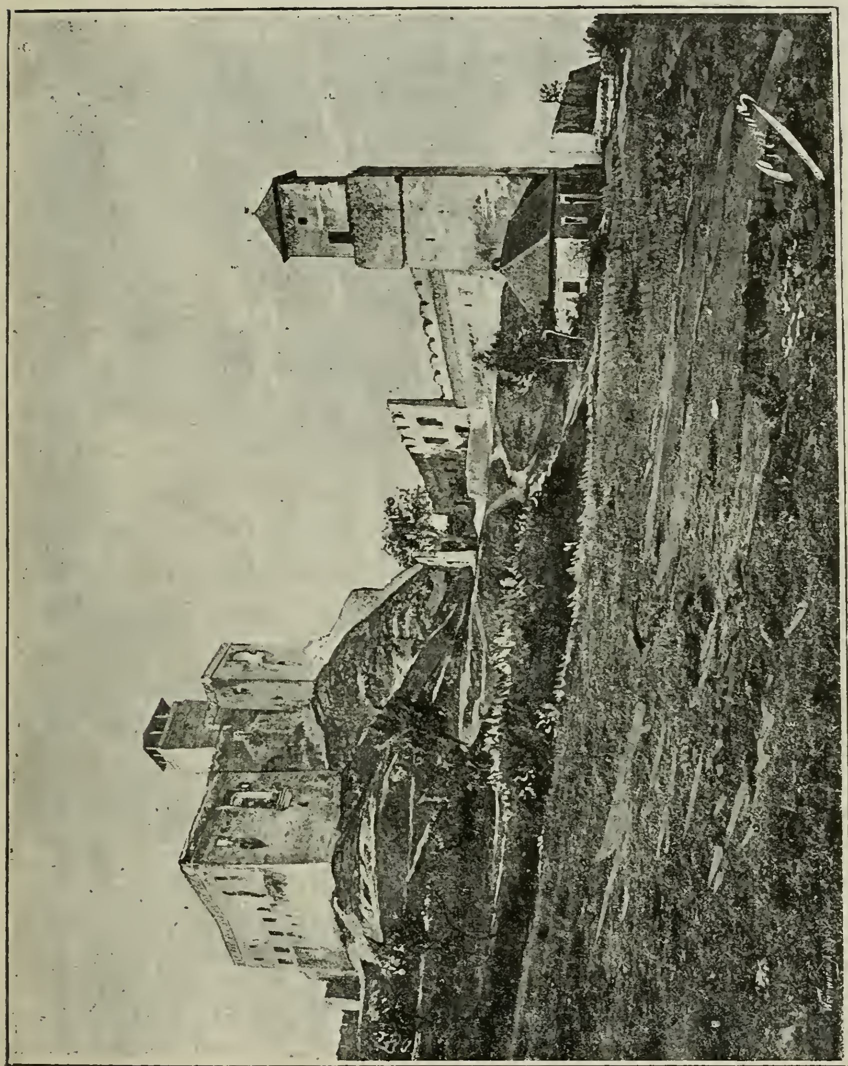
* Mátyás october 16-tól november 27-ig keltezi Kassáról okiratait. Időközben Eperjest is meglátogatta (october 31). November 27-én kelt adománylevelében tanusítja elismerését Zápolyai Imre iránt. (Országos levéltár.)

** PALACKY: Geschichte. IV. B. 161. És Fontes XX. 234.



A KASSAI DÓM.

Cserna Károly eredeti felvétele után.



34. TRENCSIN VÁRA.

a cseh királyhoz küldött követség Olmüczben kötötte meg a házassági szerződést, melyben megállapíttatott, hogy a király majus első napján veszi át jegyesét, de annak ifjú kora miatt az egybekelés csak két év múlva történik meg; továbbá, a királyné udvartartása költségeire hétezer forint évdíjt húz a kincstárból, és mindazon uradalmakat megkapja, melyeket Zsigmond király neje, Cillei Borbála, bírt.* Majus havában (1461) a cseh főurak által Trencsinig kísért király-kisasszonyt előkelő magyar követség fogadta, és elvezette Budavárába, hol az egyház színe előtt haladék nélkűl megtartatott a menyegző. Szécsi Dénes bíbornok-prímás áldotta meg a frigyet. A királyné részére fényes udvartartás rendeztetett be, melynek élén Buzlai László főudvarmester és Gersei Pethő Miklós főlovászmester állottak.**

E közben, a trencsini egyesség létrejötte után, Mátyás biztosítva érezvén magát Podjebrád támogatása vagy legalább jóakaratú semlegessége felől: arra határozta el magát, hogy a Frigyes császárral fenforgó bonyodalmak csomóját a kard élével vágja ketté.

Erre kedvező alkalom kínálkozott. A császár ugyanis régtől fogva ellenségeskedésben élt ifjabb testvérével, Albrecht főherczeggel, Felső-Ausztria urával, ki az osztrák örökös tartományok fölosztásában megkárosítottnak vélte magát, és császári bátyjának politikájával is elégűletlen volt. Mikor tehát a császárnak saját alattvalói, a súlyos adóterhek, a rosz érczpénz forgalomba hozása, valamint az erélynélküli kormányzat következtében beállott zavarok miatt, forrongani kezdettek, Albrecht elhatározá, hogy bátyját fegyver hatalmával kényszeríti a visszalépésre.

* A szerződés Teleki-nél. XI. 4.

** A menyegzői ünnepélyekről Bonfin ír. Mátyás 1462 nyarán Buzlait (Magister Curiæ Reginalis) mint biztost Erdélybe küldi. (Epistolæ Pars I. E. XXXVIII.) 1461 september 27-én Pethő Miklóst, a királyné főlovászmesterét, vasmegyei főispánná nevezi ki. Az erről kiállított oklevélben jegyesének (sponsa) nevezi Katalint. (Az országos levéltárban.)

És (az 1461-ik év martius havában) követeket küldött Budára, szövetségi ajánlattal, melyet Mátyás készséggel fogadott el. Majd majus havában személyesen Budára jött, hol a menyegzői ünnepélyeken jelen volt. Ekkor megállapodtak abban, hogy egyidejűleg fognak a császárra támadni. [1]

Mátyás azonnal készületeket tett, hogy tekintélyes sereget küldhessen. De mikor az már készen állott, hogy Ausztria határait átlépje, Carvajal bíbornok esdeklései rábírták, hogy visszahívja hadait, és beleegyezését adja békeértekezlethez, mely Győrött junius 4-én volt megtartandó.[2]

Mindazonáltal ezen értekezlet eredménytelen maradván, Mátyás megfelelt szerződéses kötelezettségének; 4000 lovasból és 1200 gyalogból álló hadat küldött Albrecht főherczeg segítségére. A vezérletet az ország legelőkelőbb főuraira, élükön Ország Mihály nádorra, bízta.[3] Ő maga ugyanakkor Hevesmegyébe ment, hogy a cseh rablók ellen a múlt évben megkezdett hadi munkálatok folytatását közel a színhelyhez intézze.[4]

Itt türelmetlenül várta a tudósításokat az ausztriai hadjárat kimeneteléről. E helyett september közepe táján azon meglepő jelentést kapta, hogy a hadjáratnak, mielőtt voltaképen megkezdődött volna, fegyverszünet véget vetett.

Ugyanis Frigyes császárnak sikerült válságos helyzetében Podjebrád György közbenjárását kieszközölni. Ez

1 Az 1461 ápril 4- és 10-én Budán keltezett szövetség-leveleket kiadta Chmel. Regesten Friedrich III. Albrecht herczeg budai látogatásáról fontos réczleteket tartalmaz Gvidonobus Antalnak 1461 julius 7-én Velenczéből, Milánóba küldött jelentése. A milánói levéltárban.

2 Mátyás 1461 majus 28-án Albrecht főherczeghez írt levelében kiemeli, hogy «victi precibus . . . Cardinalis S. Angeli» határozta el magát a békeértekezlet elfogadására. Arra a főherczeget is meghívja. (Kaprinai II. 494.) Hogy hadait is Carvajal kérésére vonta vissza, ezt maga Mátyás hangsúlyozza a bibornokhoz írt levelében. Epistolæ Mathiæ Corvini II. 116.

3 A vezérek neveit fölsorolja az alább idézendő 1461 september 7-ki okírat.

4 Julius 4-én Hatvanban, julius 20-, 27-én Szikszón, augustus 9-, 11-, 15-, 29-én Disógyőrött, september 6-án Egerben, 14-kén Gyöngyösön, 22-kén Pásztón, 27- és 29-én Szécsényben, october 22-én «in descensu exercituali sub fortalicis Lythwa» keltezi okleveleit.

pedig fenyegető föllépésével kényszerítette Albrecht főherczeget, hogy bátyjával fegyverszünetet kössön, melynek hatályát önhatalmúlag a vele szövetségben álló magyar királyra is kiterjesztette.[1]

Mátyás mélyen sértve érezte magát tekintélyében és érdekeiben, a főherczeg igazolhatatlan eljárása által; miután sem néki, sem a segélyhad vezéreinek békealkudozásokra felhatalmazást nem adott. Mikor e fölött, Podjebrádhoz írt levelében, neheztelését kifejezte, egyúttal azon felfogását nyilvánítá, hogy miként atyját, Hunyadi Jánost, ismételten kijátszotta a császár, békés hajlamok színlelésével, most ő vele szemben is hasonló módon jár el.[2]

De elégületlensége az események folyamatával, csakhamar más irányt vett. Arról győződött meg, hogy nem Frigyes játszotta ki őt, hanem a cseh király perfid politikájának egyik lánczszemét képezi a fegyverszünet létesítése; mert annak czélja nem lehetett más, mint megakadályozni a háborút, melynek előreláthatólag bekövetkezendő szerencsés kimenetele a magyar király hatalmi állásának megszilárdulását vonta volna maga után.

Egyidőben értesüléseket nyert a felől, hogy Podjebrád titkos összeköttetésben áll a Hunyadi-ház régi ellenségeivel: az Ujlakiak, Marótiak és Bánfiakkal, kik az ő fiának, Viktorin herczegnek, ajánlották föl a magyar koronát.[3]

Mátyás, amint fölismerte a veszély természetét, tisztában volt magával az elhárítására alkalmazandó eszközök iránt.

Arra határozta el magát, hogy minden áron kibékül — a császárral, kinek részéről most, mikor közös ellenség és

1 BACHMANN 108—111. Ugyanakkor (1461 september 7-én) Albrecht főherczeg szintén önhatalmúlag fegyverszünetet kötött Mátyás nevében a szentgyörgyi grófokkal és a monyorókeréki Elderbachchal, a császár híveivel. (Az oklevél eredetije az országos levéltárban.)

2 Mátyás 1461 september 14-én kelt levele TELEKI-nél XI. 20.

3 Az 1462-ik évi nuntiusi emlékírat.

vetélytárs állott előttök, őszinte jóakaratot várhatott; annál inkább, mert Frigyes, miután magyarországi hívei Podjebrád felé fordúltak, úgy sem remélhette többé, hogy Mátyást a tróntól megfoszthatja.*

Így a cseh királyt is eléri a kétszínűség büntetése. A két uralkodót, kik ellen ármányait szőtte, szövetkezésre utalja. És ő, ki idegen koronákat vágyott fejére tenni, csakhamar azon veszedelemnek lesz kitéve, hogy a magáét veszti el.

Azonban Mátyás nehezen tudta magát elszánni arra, hogy politikáját új mederbe vezesse; tartózkodott azon népszerűtlen lépéstől, hogy békeajánlatokkal ő, a sértett fél, a törvényes uralkodó, fordúljon a magyar királyi czímet bitorló császárhoz.

Szerencsés körűlmény jött közbe, mely a nehéz helyzetből a szabadulásra útat nyitott.

Ezen (1461) év nyarán a török császár által Ázsiában kivívott nagy diadalok a velenczei senátus körében azon aggodalmat támasztották, hogy most majd a köztársaság levantei birtokainak meghódítására kerűl a sor. Ennek következtében a signoria azon volt, hogy Mátyás királyt a régóta tervezett támadó hadjárat megindítására késztesse; egyidejűleg a pápához is azon kérelemmel fordúlt, hogy bírja rá a császárt, hagyna föl Magyarország elfoglalására czélzó terveivel.**

II. Pius kész volt újabb kísérletet tenni ez irányban. Miután Carvajal bíbornokot (1461 nyarán) Rómába visszahívta volt, hogy államférfiúi bölcseségét és gazdag tapasztalatait saját udvaránál értékesítse; most Landus Jeromos crétai érseket küldötte követűl Német-, Cseh- és Magyar-

* Az 1462-ik évi nuntiusi emlékírat világosan írja, hogy a császár, a mint értesűlt, hogy Podjebrád fiának magyar királylyá választása terveztetik, kibékült Mátyással. Kovachich II. 28.

** Erre vonatkozó diplomatiai ;ratok egész sorozata van kiadva a Diplomatia Emlékek I. kötetében. I. 92—120.

országba, hogy az ellenségeskedő uralkodók kibékítésére hasson. Mialatt ez martius havában a császár gráczi udvaránál tartózkodott,[1] megielent ott Vitéz János, a ki, mivel Mátyás mindvégig fönn akarta annak látszatát tartani, hogy nem ő teszi a kezdeményező lépést, úgy tüntette föl jövetelét, mintha csak magán-látogatás volna czélja. Ezen diplomatiai fogás nem tartotta vissza a magyar főpapot attól, hogy, a szent-szék legátusának közbenjárása mellett, azonnal érdemleges tárgyalásokba bocsátkozzék a császárral; sőt (1462) april 3-án formaszerű békeszerződést kötött vele.

Ennek föltételei szerint: Fridrik visszaadja a szent koronát és Soprony városát; Mátyást fiának fogadja, és minden vállalatában, különösen pedig a törökök ellen, hathatósan támogatni fogja. Viszont Mátyás a koronáért 80,000 forint váltságdíjat fizet, és megnyugszik abban, hogy ha ő fiörökös nélkűl találna elhalni, a magyar trón a császárra szálljon, ki élethossziglan megtartja a magyar király czímét, és Soprony kivételével többi magyarországi birtokait.[2]

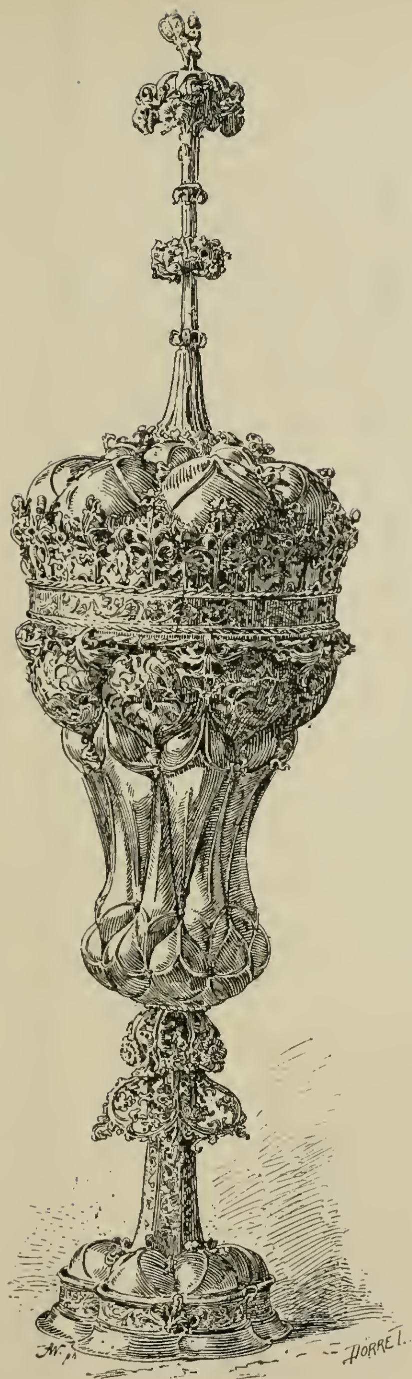
A pápai legátus Gráczból Magyarországba ment, hogy az egyezség jóváhagyásának kieszközlése érdekében működjék. April vége felé érkezett Budára.[3]

Néhány nappal előbb távozott Mátyás fővárosából és Váczra ment, hol az ország főpapjaival és világi uraival tanácskozásokat folytatott. Ezeknek egyik tárgyát a Giskrával kötendő egyezség képezte. A cseh kapitány ugyanis, ki egy idő óta a császár zsoldjában állott, most, hogy ura a magyar királyhoz közeledett, néki ajánlotta föl ő is szol-

1 Palacky. Geschiche. IV. B. 201—2.

2 Ezen egyezség — melyet ekkorig a magyar történetírók teljesen ignoráltak, a pápa által 1463 majus 5-én megerősíttetett. A megerősítő bullát kiadta Theiner. II. 375—8.

3 April 27-én már Budáról ír levelet Boroszlóba. Scriptores Rerum Silesicarum. VIII 92.



AZ 1462-IKI BÉKEKÖTÉS EMLÉKSERLEGE.

A Németújhely városa kincstárában őrzött serlegről rajzolta Dörre T.)

MÁTYÁS KIRÁLY 1462. FEBRUÁR 10-IKI OKLEVELE.

Eredeti az Orsz. levéltárban, kiállitás 38.

gálatait. Mátyás szívesen fogadta a rettegett kapitány ajánlatát. A kezein levő erősségek visszaadásáért 40,000 forint váltságdíjat, fegyvereseinek illő zsoldot ígért, Aradmegyében Solymos várát és uradalmát adományozta néki. Ezzel veszélyes ellenségtől szabadúlt meg, és újabb támaszt biztosított trónjának.*

Majd szőnyegre kerűlt a császárral való kibékülés ügye. A király a súlyos föltételek elfogadásától nem idegenkedett; mert a korona visszaszerzése és a császár jóakaratának megnyerése rá nézve a legnagyobb fontosságú előny volt.

Az ő tekintélye és a váradi püspök ékesszólása, támogatva a Váczra jött pápai legátus által, az egybegyűlt főrendek hozzájárulását kieszközölte.

A császár örökösödési jogainak, bár föltételes, elismerése: a négy esztendő előtt diadalra vezetett nemzeti politikának föladását képezte. De ama jogok érvényesülésének eshetősége, mikor huszonkét esztendős erőteljes uralkodó foglalta el a trónt, annyira bizonytalannak és távolfekvőnek tűnt föl, hogy arra nagy súlyt nem helyeztek; egyébként is, ezen kor államférfiai a szerződések megkötésében és felbontásában meglepő könnyelműséggel szoktak volt eljárni.

Mátyás időközben Budára hívta egybe az ország rendeit, és tanácskozásaikat majus 20-án személyesen nyitotta meg. Előterjesztvén a császárral és Giskrával folytatott alkudozások eredményeit, ezeknek megerősítését, és adó megszavazását kérte, a váltságdíjak kifizetése végett.

Csak hat napig tartottak az országgyűlési tárgyalások.

* Thomasi május 12- és 27-ki jelentései. — Az 1462 május 14-én Giskra javára kiállított adománylevél az országos levéltárban. Néhány nappal előbb május 6-án szintén Váczon amnistiát ad Mátyás a hűségére visszatérő Erdőháti Lászlónak. Még korábban, február 10-én, Esztergomban hódoltak meg a Szentgyörgyi grófok és monyorókeréki Elderbach Bertold. (Az erre vonatkozó oklevelek eredeti példányai szintén az országos levéltárban őríztetnek.)

A király személye iránt lelkes hódolat, előterjesztései iránt kivételes áldozatkészség nyilvánúlt. Általános volt ugyanis azon óhajtás, hogy a koronázás véglegesen biztosítsa Mátyás állását; a császár és a cseh rablók lefegyverzése pedig lehetővé tegye a török háború megindítását.

Az országgyűlés megnyugodott a békeföltételekben, a békeszerződés megkötése végett országos küldöttséget választott, és megszavazta az adót.

Viszont a király oklevélben biztosította a rendeket, hogy jövőre adó megajánlásának kívánatával nem fog eléjök lépni, és a szent királyok idejétől fogva élvezett szabadságaikat tiszteletben fogja tartani.

A köznemesség teljes megnyugtatása végett, nem ellenezte, hogy ígéretének hű megtartásáért a főrendek kezességet vállalhassanak.*

## V.

Majus 28-án a megállapodások ünnepélyes módon közöltettek a pápai legátussal. Az ország rendei a szónoki tisztet egy ifjú főpapra bízták, ki ez időtájt kezdi a közélet terén és Mátyás udvaránál fényes tehetségeit érvényesíteni. Ez a váradi püspök unokaöccse, Csezmiczei János volt. Tizenkét éves korában nagybátyja által Olaszországba küldetett, hol egy hírneves ferrarai humanista iskolájában nyerte kiképzését. Itt csakhamar kivált társai között, leginkább emlékezetének erejével, mely képessé tette, hogy egészen ismeretlen költők verseit egyszeri hallás után hibátlanúl ismételje. A verselésben is meglepő köny-

* Az országgyűlésről érdekes részleteket tartalmaznak Thomasi majus 27- és 29-ki jelentései. A király és a főrendek által majus 29- és 31-én kiállított okleveleket közli Kukuljevic. Jura Regni Croatiæ. I. 206—8. Az országgyűlésnek a császárhoz intézett levele: Epistolæ, Mathiæ Corvini. Pars I. Epistola LXIX. (Teleki tévesen helyezi ezen levelet az 1463-ik évre. III. 314.)

nyűséggel rendelkezett. Sokszor fölszólította barátait, hogy jelöljenek ki tárgyat, melyről verseket készítsen. «Alig hogy meghatároztuk a feladatot — beszéli egyik közűlök — oly sebességgel mondotta tollunk alá a verseket, hogy előbb fáradott el leírásukban a mi kezünk, mint készítésökben az ő elméje.»

Szerencsével utánozta formában és hangban Hortius ódáit, Ovidius elégiáit, Martialis epigrammjait. Tökéletes jártasságot sajátítván el a görög nyelvben, a hellén irodalom több remekművét latinra fordította. Munkái, melyeket Janus Pannonius név alatt hozott forgalomba, a humanista körök kedvelt olvasmányát képezték. És V. Miklós pápa azon kitűntető fölszólítást intézte hozzá, hogy Homer Iliászát fordítsa le.

Miután Paduában a hit- és jogtudományi tanulmányokat befejezte (1458), Nagyváradra jött, hol kanonoki javadalmat bírt.

A huszonkét éves ifjú, mikor a külföldről hozott költői borostyánnal övezve, a tudományos műveltség és derűlt világnézet előnyeivel, a királyi udvarnál megjelent, csakhamar el tudta bűvölni Mátyást, ki alig két esztendő múltával, a pécsi püspökséget adományozta néki; és a maga környezetébe vonzotta, hogy társalgásában és műveiben gyönyörködhessék, tanácsát és tollát igénybe vehesse.*

Ő volt most is a budai országgyűlés tartama alatt a rendek tolmácsa a pápai követ színe előtt.** És ő fogalmazta a király leveleit a pápához, kit a bosnyákországi ügyek iránt kellett felvilágosítani.

Ugyanis Tamás bosnyák király elhalálozván (1461 julius 10.) fia, István, követte őt, ki Mátyás nagylelkűségét,

* Mátyás 1464. évi okíratában mondja róla, hogy ő «curiæ nostræ decus et splendorum addere semper studuit, studetque opportune nobis obsequendo». Epistolæ I. 199.

** A beszéd ki van adva Epistolæ I. 13. Thomasi jelentéséből meghatározhatjuk a napot is, a melyen tartatott.

melylyel a szerb fejedelemséget ráruházta volt, hűtlenséggel viszonozta. A király boszújától félvén, a szent-szék pártfogásáért folyamodott. Azon ígérettel, hogy egész népével a kath. egyházba tér, a pápát rábírta, hogy legátust küldött hozzá, ki őt megkoronázta. II. Pius egyúttal fölhívta Mátyást, fogadja a fejedelmet kegyelmébe, nehogy a törökök karjaiba vesse magát.

«Elődeink példáját követvén, — így hangzik a pécsi püspök ékes tollából folyt királyi válasz — mindig nagy súlyt helyeztünk és fogunk helyezni Szentséged intelmeire és tanácsaira, melyek egyaránt bírják a bölcs előrelátás és a tekintély tulajdonságait, a legjobb szándék gyökereiből erednek és a közjó czéljaira irányulnak. Királyi tisztünk is követeli, hogy meg ne tagadjuk a bocsánatot azoktól, kik érte folyamodnak, és kegyelmességünkben részesítsük azokat, kik szívünkhöz visszatérnek; hogy továbbá emlékezetünkbe mélyen véssük a jó szolgálatokat, könnyen feledjük a szenvedett sérelmeket.

«Mindazáltal nagyfontosságú ügyekben nem szabad az irgalmassággal visszaélni; inkább szigorral szükséges a szelídséget mérsékelni, nehogy a bocsánat elnyerésének könnyűsége vétkezésre serkentsen.

«Emberemlékezet óta Magyarország és az egész kereszténység ellen olyan gonosz merényletet senki sem követett el, mint a bosnyák király . . . És hűtlenségeért bocsánatot kérni pirulván, vagy elnyerhetni nem remélvén, — az apostoli székhez fordúlt, mely természeténél fogva elnézésre hajlandó, a mások sebeinek fájdalmát kevésbbé érezi, és a távolság miatt könnyebben megnyerhető. Hízelgéseivel körűlhálózhatta a jóságos és könnyenhivő bírót; úgy hogy a honnan büntetést érdemelt volna, kegyelmet nyert; azoknak tudta nélkül, talán akaratuk ellenére, kik az ügyben leginkább érdekelve vannak . . . Jól tudjuk, hogy Szentségedet a legjobb szándék vezette. De mivel nem

elegendő megbánni a bűnt, és az elidegenítettnek visszatérítése képezi a bocsánat föltételét: óhajtottuk volna, hogy azt, kinek a feloldozást megadta, az elégtétel megadására is kötelezte volna . . .

«Mi a folyamodó iránt korábban keményeknek mutattuk magunkat; a megbocsátásban nem akarván sietni, a kegyelmesség gyeplőit visszarántottuk, hogy ezzel őt az elégtétel megadására kényszerítsük. Ennek következtében hajlékonyabb lett; hogy bűnét jóvá tegye segítséget ígért, és a török határszélen fekvő erősségek átadására ajánlkozott. De miután az apostoli szent-széktől elnyerte a feloldozást, sőt, a magyar királyok jogainak sérelmével, a koronát is; . . . ígéreteit visszavonta, azt a mit tőle követeltünk, megtagadta . . . Esedezünk tehát, hogy Szentséged ne táplálja kegyelmességével az ő elbizakodottságát; azon ügyekben, melyek a mi jogkörünkhöz tartoznak, utasítsa őt hozzánk; és a mit az apostoli követek talán Szentséged fölhatalmazása nélkül tettek, vonja vissza . . .

«Egyébiránt bármiképen történtek a dolgok ekkorig, mi meghallgatván Szentséged intelmeit, a bosnyák királyt, ki itt jelenlevő követei által bocsánatunkért folyamodott, kegyelmünkbe vissza fogadtuk; azon föltétel alatt, hogy ezentúl hívebben teljesítse kötelességét, és hódolatával tegye jóvá az elkövetett bűnöket!»*

Egyidejűleg a bosnyák király követeivel, Vlad oláhországi vajda követei is megjelentek Mátyás udvaránál, hogy segítséget kérjenek a törökök ellen.**

Mátyás fölismerte, hogy a melléktartományok fejedel-

* Epistolæ Mathiæ Corvini. Pars. I. Ep. XXVI. — Egyidejűleg Rómába küldött követét megbízta, hogy a bosnyák király koronázása miatt emeljen óvást, «cum moderatione», mivel talán a pápa «per inadvertentiam talia fecit». Ugyanott. Ep. XXX. A bosnyák követekkel folytatott tárgyalásokról Thomasi is ír május 12- és 27-ki jelentéseiben.

** Mátyás király 1462 majus végén Rómába küldött követének instructiójában említi ezt. Epistolæ. P. I. E. XXX.

meinek megoltalmazásával Magyarország megmentésére a legbiztosabb védbástyákat emeli. Ezért elhatározá, hogy a vajda segítségére fog menni. Nagy erélylyel látott a készületekhez, melyekre a velenczei köztársaság húszezer aranyat ajánlott; míg a pápa ezer lovas zsoldjának fizetését vállalta magára, és búcsút engedélyezett mindazoknak, kik a hadjárat költségeihez adományokkal járulnak.[1]

A király julius végén távozott fővárosából. Több hétig Szegeden időzött. September második felében Erdélybe vonúlt.[2] Innen Oláhországba készűlt hadait vezetni, hogy a törökök által időközben elűzött Vládot visszahelyezze, és az utódjává rendelt Radúlt elűzze.

De brassai táborában megjelent Radul. Előadta, hogy Vlád iszonyú kegyetlenségeivel alattvalói gyűlöletét vonta magára; egyúttal késznek nyilatkozott a magyar korona fönhatóságát elismerni, és híven ragaszkodni a királyhoz. A vajdát kísérő oláh bojárok és az erdélyi rendek is megerősítették, hogy Vlád érdemetlen a királyi pártfogásra.

Mátyás ilyen körűlmények között nem késett elejteni méltatlan védenczét, sőt fogva küldötte Budára, hol tíz évi börtönnel lakoltatta embertelenségeért. Radult ellenben megerősítette a fejedelmi méltóságban. A mely eljárásával mind a magyar korona hatalmának, mind saját tekintélyének súlyát újból gyarapította.

Ez alatt a tárgyalások Frigyes császárral még mindig nem értek befejezésökhöz.

Mikor a budai országgyűlés után a pápai legátus Gráczba jött, Frigyes kijelentette, hogy a Vitéz Jánossal megállapitott föltételek alapján kész a békét megkötni.[3]

Azonban csakhamar változott magatartása.

[1] Thomasi 1462 junius 14-ki jelentése. A pápának ugyanazon napon kelt bullája. A signoriának junius 18-án hozott végzése.

[2] Augustus 3-, 5-, 9-, 12-én Szegeden, september 30-án Szebenben, november 3-, 4-, 6-, 25-, 27-én Brassóban, december 11-én Megyesen keltezett királyi okleveleket őríz az országos levéltár.

[3] Thomasi 1462 junius 14-ki jelentése.

Albrecht főherczeg nem szűnt meg ellenséges állást foglalni el. Hozzá szították Bécs polgárai, kik (septemberben) föllázadtak, és a körükben tartózkodó császárt várpalotájában ostrom alá vették. Frigyes ezen válságos viszonyok között Podjebrádhoz fordúlt, ki erős sereget küldött megmentésére, majd személyes közbenjárásával a két testvért kibékítette.

A császár háladatosságát megmentője iránt az adomány- és kiváltságlevelek hosszú sorozatában rótta le; sőt bizodalmának zálogáúl, halála esetére, fiának gyámjáúl a cseh királyt rendelte.

Ezek után most már nem érezte többé annak sürgető szükségességét, hogy Mátyással egyezségre lépjen; Podjebrádnak pedig épen érdekében állott megakadályozni az egyezség létrejöttét.

Ellenben II. Pius pápa minden eszközt felhasznált, hogy a császárnál ellensúlyozza Podjebrád befolyását; annál inkább, mert ez úgy egyházi, mint politikai kérdésekben, a szent-székkel éles ellentétbe jutott, és így kívánatossá lett, hogy lehetőleg elszigeteltessék.

Az 1463-ik év első felében két pápai legátus járt a császári udvarnál. Igyekezeteiknek sikerült Frigyes császárt rábírni, hogy a magyar királylyal végre a békekötést szentesítse.

Így történt, hogy Mátyás és a magyar rendek küldöttei: Várdai István kalocsai érsek és Vitéz János váradi püspök, Ujlaki Miklós, Pálóczi László és Zápolyai Imre, julius 19-ikén Németújhelyen aláírták az egyezségi okírat példányait,* és öt nappal később Gráczban átvették a szent koronát, mely egy negyed-századig tartó távollét után, kegyeletes ünnepélyességgel vitetett az ország fővárosába.

* Az 1462 julius 19- és 26-án kiállított okíratok Theiner-nél II. 382—91. Teleki-nél XI. 63—75.

Fridericus divina favente clemencia Romanorum Imperator semper augustus Hungarie
Dalmacie Croacie etc Rex, ac Austrie Stirie Karinthie Carniole etc Dux. Notumfacimus per-
presentes. Cum post varios tractatus inter Nos ex una, et Serenissimum Mathiam Regem fi-
lium nostrum carissimum et Regnum Hungarie partibus ex altera habitos ad finalem con-
clusionem pacis et concordie utrimque deventum que et auctoritate apostolica per Commis-
sarium Sanctissimi domini nostri pape Pij ad hoc specialiter deputatum confirmata existat
Et Magnificus fidelis noster dilectus Ladislaus Comes de sancto Georio et in Posing Nobis
hucusque auxilio et consilio fideliter adheserit Nobiscum constanter perseverando.
Et Nos eundem Ladislaum ipsius legalitate constancia fidelitate adhesione et per-
severancia attentis in prefatis tractatibus et conclusione pacis et concordie nominatim
et expresse voluimus et volumus comprehendi. dolo et fraude in hijs cessantibus qui-
buscumque. Harum testimonio litterarum. Datum in Novacivitate feria tercia ante festum
beate Marie Magdalene. Anno domini etc Sexagesimotercio. Imperij nostri Duodecimo
Regnorum nostrorum Romani vicesimoquarto. Hungarie etc vero Quinto

35. FRIGYES CSÁSZÁR OKLEVELE. 1463.

## VI.

MÁTYÁS nem volt jelen a szent kincs fogadásánál. Bármennyire nagy jelentőségű volt rá nézve, hogy azzal magát megkoronáztassa; sürgetőbbnek tekintette azt, hogy nemzete megoltalmazására, a törökök ellen tervezett hadjáratot megindítsa. Nem tartotta őt vissza ifjú neje sem, kivel az 1461-diki olmüczi megállapodások értelmében, most, miután a kellő kort megérte, tavasz nyíltával egybekelt.[1]

A hadi dicsőség kiküzdésének vágya ellenállhatatlanúl vonzotta kelet felé.

A hadjáratra már jó eleve megtette az előkészületeket.[2]

Martius közepén Tolnán országgyűlést tartott, melyen rábírta a rendeket, hogy a közfelkelés fejlesztésében egy lépéssel ismét tovább menjenek, a húsz teleknél nagyobb kiterjedésű birtokok urait kötelezvén, hogy nem minden húsz, hanem minden tíz jobbágy után állítsanak ki egy lovast — és majus 29-ikére a péterváradi táborba küldjék a fölkelő hadat.[3]

És ettől eltekintve, most már jelentékeny állandó haderővel rendelkezett. A királyi dandár létszámát ötezer gyalogra és kétezer lovasra emelte. A főpapok és zászlós urak dandárai tizenkétezer lovast helyeztek zászlai alá.[4]

Majus elején a törökök nagymérvű mozgalmairól érte-

1 1463 május 1-re volt az egybekelés kitűzve. Megtörténtéről közvetlen tudósításunk nincs: de tanúskodik azon tény, hogy Katalin 1464 január havában szerencsétlen szülés következtében meghalt.

2 Kitűnik ez a velenczei dogenak 1463 január 15-én Mátyáshoz és Thomasihoz intézett leveleiből.

3 A törvénykönyvet kiadta KOVACHICH Sylloge Decretorum I. 178.

4 Igy ismerteti Mátyás haderejét 1463 december 12-én Velencze magyarországi követe, kinek jelentését sajnos, nem bírjuk, és csak annyiban ismerjük, a menynyiben a doge 1464 január 23-ki válaszában resumálja. Diplom. Eml. I. 264.

sűlvén, Mátyás azonnal az ország déli részeire vonúlt le. Egy ideig Báttán, majd Futakon táborozott.*

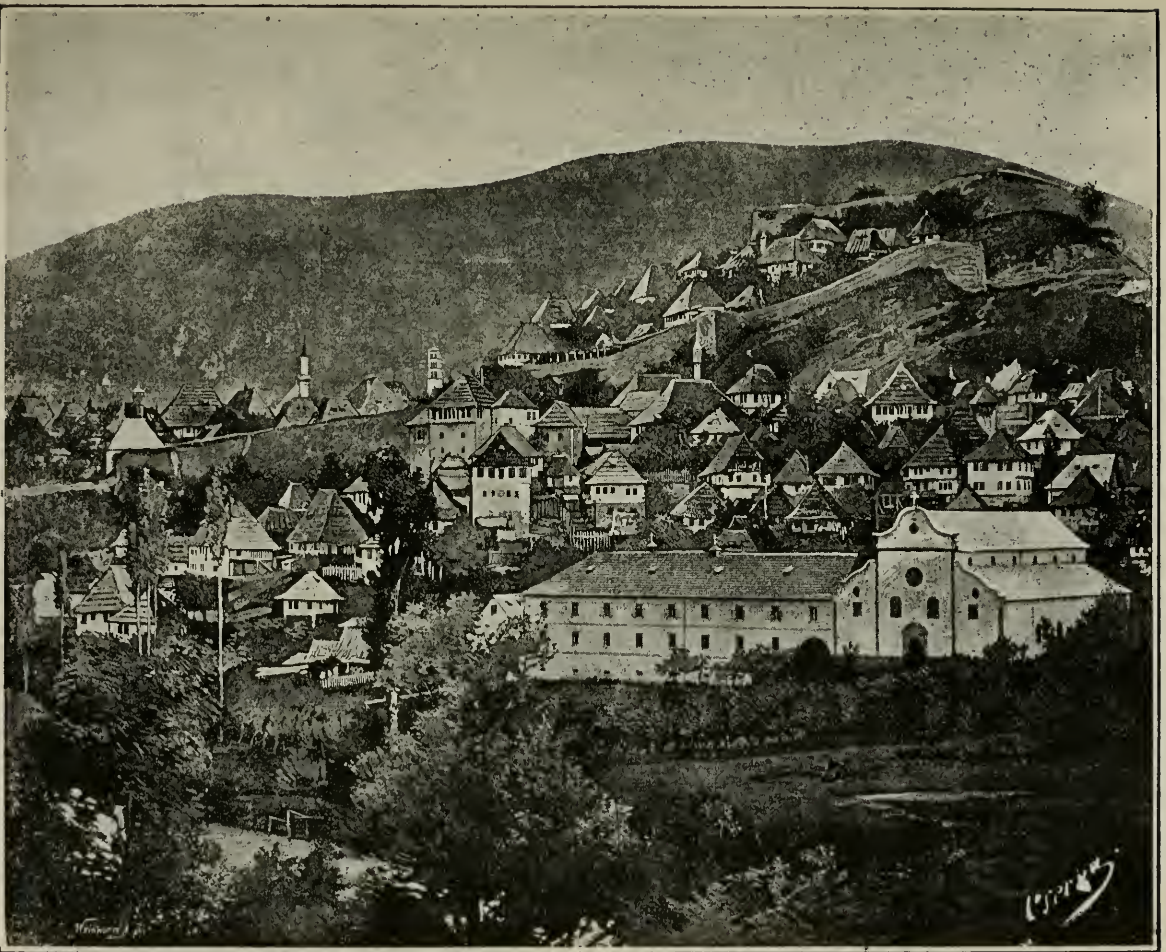
A szultán Bosnyákország elfoglalását tűzvén ki czéljáúl, hogy ezen tartomány megmentésében Mátyást megakadályozza, és az ő haderejét saját országában lekösse, Alibég vezérlete alatt erős sereget küldött Magyarországba. Ez pusztítva vonúlt végig a Szerémség gazdag tájain; míg Dengelegi Pongrácz András királyi főpohárnok által, kit Mátyás ellene küldött, megveretett és visszaűzetett. Kevéssel utóbb, Alibég, megfogyott dandárát kiegészítvén, újabb kísérletet tett. Most Temesmegyébe nyomúlt. Azonban itt a királyi táborba vonuló Dengelegi Pongrácz János, erdélyi vajda, állott vele szemben, és ettől ismét súlyos vereséget szenvedett. Amint pedig seregének maradványaival a Szán túl menekűlt, és ott szerb területen tábort ütött, maga Mátyás lepte meg őt, és végső csapást mért reája. Mire a király visszatorlást gyakorolván, Szerbországot dúlta föl, és tizenötezer kiszabadított keresztény fogolylyal tért vissza Belgrádba.**

Mindazonáltal ezalatt a szultán elérte czélját. Elárasztotta Bosnyákországot seregeivel, a Kljucs várában elzárkózott királyt megadásra kényszerítette és lefejeztette; mire az egész tartományt, összes váraival, hatalmába ejtette.

Mátyás, miután meghiúsítva látta azon könnyebb feladatot, hogy Bosnyákország meghódítását, a bosnyák királylyal karöltve, megakadályozza; nem riadt vissza azon hasonlíthatatlanul nehezebb vállalkozástól, hogy Bosnyákországot a hódító kezeiből kiragadja.

* Majus 12-, 28-, 20-án Battán, junius 23-án, julius 16-, 21-én Futtakon kelt okleveleit ismerjük.

** Mátyás király az Alibeggel vívott csatákat és a szerbországi hadjáratot maga beszéli el 1464 január 27-én a pápához írt levelében. (Epistolæ Pars 1. 169.) Még szabatosabb részleteket tartalmaz 1464 majus 23-án a Dengelegi Pongráczok javára kiállított adománylevél. (Az országos levéltárban.) Miután augustus 1- és 29-én Belgrádon keltezett okleveleket bírunk Mátyástól, hihetőleg ezen időközben történt a szerbországi hadjárat.



JAJCZA.

Landau photographiai felvétele után rajzolta Cserna Károly.

a tengeren, és szárazföldi seregével a görög szárazföldön támadja meg a törököket; a közös ellenséggel békére vagy fegyverszünetre csak közmegegyezéssel lépnek.[1]

Mátyás a nevezett főpapokkal és főurakkal — kikhez Pécs püspöke is csatlakozott — october első napjaiban átkelt a Száván,[2] és a Szanna folyó partjain haladott előre, Bosnyákország belsejébe, a régi római úton, mely Gradiskáról Banjalukáig vezet. Ellenállást nem találva, sőt a keresztény lakosságtól lelkesedéssel fogadtatva, jutott el Jajczáig, melyet az ország kulcsának lehetett tekinteni.

A házmagasságú sziklafalak medrében folyó Verbász és az abba szakadó Pliva között gúla alakú hegy emelkedik, melynek sziklafalai három oldalról meredeken esnek le. Csúcsát terjedelmes fellegvár koronázza, melynek belsejében Hervoja bán rendeletére, olasz építőmesterek által emelt pompás díszépületek állottak. Hatalmas szögekben futották körűl a várfalak, erődített kapukkal. A vár alatt város terűl el. A két folyó megvívhatatlan természetes vízárkot képez; míg a közben megnyíló terűletet a Borek kopár hegysége zárja el, csak keskeny útat hágy nyitva, mely Jajczához vezet.[3]

És ezen, a természet által hatalmas védművekkel ellátott vár erős török őrséggel megrakva, a vitéz Harambég parancsnokságára volt bízva.

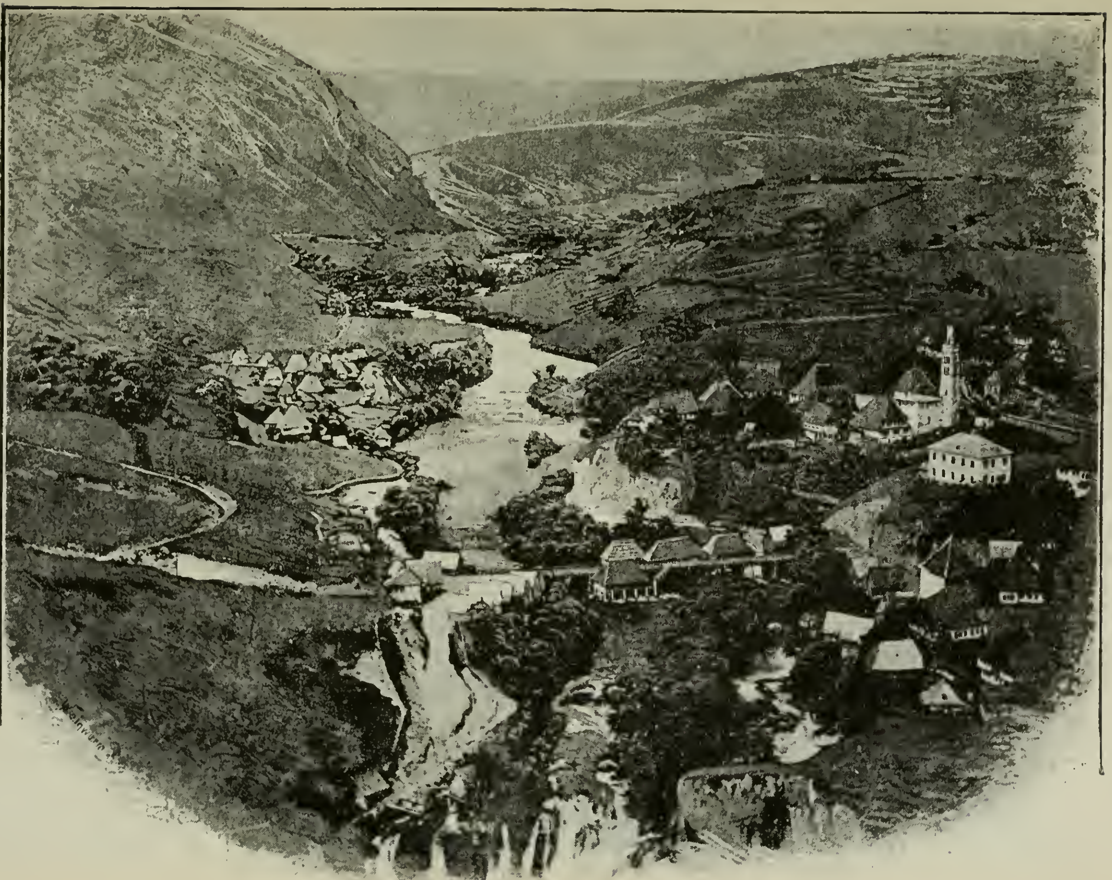
Mátyásra tehát nehéz feladat várakozott; annál inkább, mert a téli évszak zordonsága is súlyossá tette helyzetét.

Azonban szilárdúl el volt tökélve, hogy nem távozik, míg a várat megvívta. Csüggedetlen kitartással intézte az ostromot. Többször veszélyben forgott élete. Egy ízben

1 A megelőző tárgyalásokra vonatkozó számos irat van közzétéve a Diplomatiai Emlékek I. kötetében. A Péterváradon september 12-én létesűlt szövetség okírata THEINER-nél II 380—2.

2 September 27- és 29-én Verőczén, october 9-én «in oppido Gabysincz» keltezi okleveleit.

3 ASBÓTH JÁNOS. Bosznia és Herczegovina. 132 és köv. lap.



37. A PLIVA VÖLGYE JAJCZÁNÁL.

Gerendi István biztos nyíllövéssel terítette le a törököt, ki fegyverét a királyra irányozá.[1]

Az őrség több rohamot sikeresen visszavert. Az ostromlók tetemes veszteséget szenvedtek. Mátyás mindazáltal ébren tudta tartani a bizalmat és lelkesedést.

Jelentékeny szolgálatokat tett neki Koszacsics László herczegovinai fejedelem, ki fiával együtt segítségére jött. Jutalmúl a magyar zászlós urak sorába emeltetett, és Bosnyákországban nagy területtel adományoztatott meg; azon föltétel alatt, hogy ő és utódai a magyar királyokat véduraiknak ismerjék el, és táborozásaikban részt vegyenek.[2] Harambég végre a magyar lövegek által összerombolt erősséget tarthatatlannak ismervén föl, alkudozásba bocsátkozott.

Egyebek között azt kívánta, hogy a foglyokat is magával vihesse Stambulba.

Mátyás a foglyok szabadon bocsátását követelte. «Emberek, nem falak miatt állunk itt — így szólt a török küldötthöz — a legalábbvaló keresztény szolgát sem hagyhatom urad kezei között. Utolsó csepp véremet is kész vagyok ontani megszabadításukért!»[3]

A várparancsnok végre megelégedett azzal, hogy a maga és az őrség életét biztosíthatta. Épen karácsony ünnepén vonúlt ki 400 katonájával, és mutatta be hódolatát a királynak, ki oly kegyelmesen bánt velök, hogy önkényt szolgálatába léptek.[4]

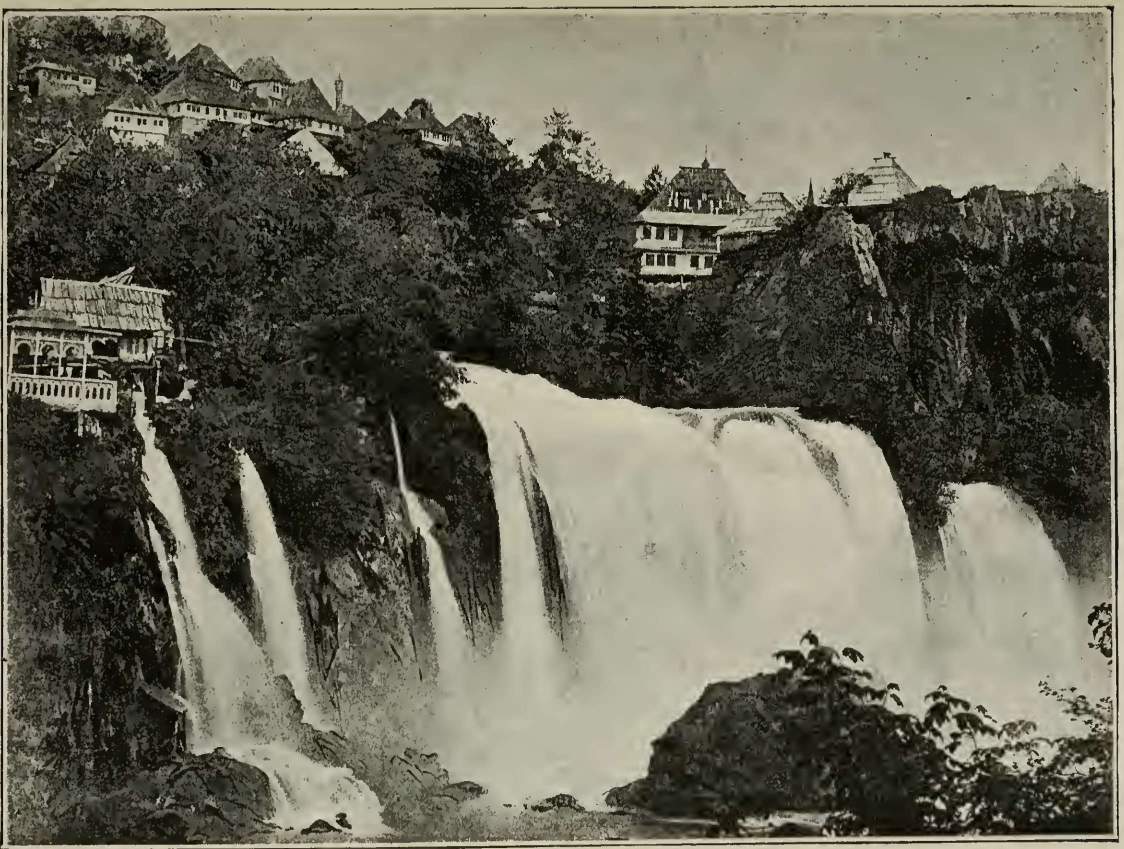
Mátyás még most sem sietett vissza Magyarországba. Folytatta Bosnyákország meghódításának művét. Számos

1 Mátyás Jajcza alatt 1463 november 11-én kelt adománylevélben czímert adományoz részére: nyíllal átszelt félhold jelvényével. Szirmay. Szatmármegye. II. 303. Mátyás még 1464 január 2-ikán is Jajczán volt. Ekkor állít ki adománylevelet hidvégi Székely János és szentgyörgyi Székely Miklós javára. (Országos levéltár.)

2 Mátyás király 1463 december 6-án kelt oklevele. Katona. VII. 657.

3 Bonfin elbeszélése.

4 Ezt maga Mátyás beszéli el a pápához írt, idézett levelében. Thuróczi is följegyzi krónikájában.



A PLIVA VIZESÉSE A JAJCZAI VÁRHEGYGYEL.

Landau eredeti felvétele után rajzolta Cserna Károly

erősséget ejtett hatalmába. Már csak a felső Boszna völgye és az alsó Drina vidéke maradt a törökök kezeiben, mikor a cseheknek a felvidéken megújuló garázdálkodásairól érkező tudósitások, január közepén visszatérésre kényszerítették.


39. ZÁPOLYAI IMRE PECSÉTJE.

A´ meghódított tartomány kormányát hű és vitéz kincstárnokára, Zápolyai Imrére, — egykor Hunyadi János bizalmas titkárára, majd uradalmainak felügyelőjére — bízta, kinek a hódítás művében a legfőbb érdemet tulajdonitá.*

De azon elhatározással távozott, hogy mielőbb ismét vissza fog térni.

Ezt bejelentette a pápának. És úgy a hadjárat lefolyását, mint az okokat, melyek miatt azt abba kellett hagynia, előadván, kérte, hogy a felmerült akadályok elhárításában működjék közre.

«Én — úgymond — el vagyok rá szánva, hogy egész erőmet a kath. vallás és híveinek oltalmára szentelem; csak szabadságom legyen meg és akadály ne tartson vissza. De ha ez megvan és amaz hiányzik: akaratom ellenére másfelé kell fordítani figyelmemet. Már mostan óvásképen kinyilatkoztatom Szentséged előtt, hogy ha sérelmek által kényszerítve, a hitetlenek ellen irányzott fegyveremet, szívem fájdalmára, a hűtelen hívők ellen kell használnom, és

* 1465-ki okíratában, melylyel a szepesi örökös grófságot adományozza neki. WAGNER Analecta Scepusiensia. I. 145.

az országom ellen támadókra kell támadnom: ezt senki se vegye rosz néven.

«Mindazáltal közbeléphet Szentséged tekintélye, mely képesíteni fog arra, hogy folytassam, a mit megkezdettem és a nehézségeket elhárítsam. Hogy erre Szentségednek gondja legyen, mind az én hódolatom megérdemli, mind pedig a hit érdeke követeli!»[1]

Ugyanazon napon, január 27-ikén, mikor ezen levelet a slavoniai Dombró mezővárosból Rómába útnak indította, az ország rendeihez is intézett királyi iratokat.

«Miután — írja ezekben — a szerencsétlenűl elveszett Bosnyákország visszaszerzésére indított vállalatunk Isten segítségével szerencsésen befejeztetett, az eddigi eredményekből a jövendőre nyilatkozó jó reménység megszilárdítása, valamint általán a közjó és saját becsületünk érdekében hasznosnak látjuk, hogy az ország koronájával, a miben a királyi méltóságnak ereje és teljessége foglaltatik, megkoronáztassuk magunkat.»[2]

Martius 25-ikére tűzte ki a koronázási ünnepélyt. Február 13-ikán tartotta az ország fővárosába ünnepélyes bevonulását a diadalkoszorúzott hős király.

De csakhamar gyász zavarta meg az öröm napjait. A királyné áldott állapotához fűzött reményeket szerencsétlen szülés meghiúsította, sőt sírba vitte az ifjú anyát is.[3]

40. MÁTYÁS KIRÁLY JAJCZÁN KELT LEVELE. 1463. DECZEMBER 24.

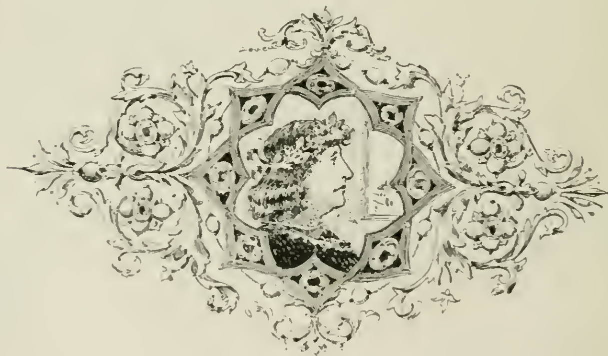
1 Epistolæ. Pars. I. 169.
2 Teleki. XI. 81.
3 Palacky. IV. B. 302. — Jankovics Miklós Katalin királyné tetemét vélte fölfedezni azon női testmaradványokban, melyeket 1827 január 13-án Budán felástak. Tudományos Gyűjtemény. 1827. 59.

Ennek daczára a koronázási ünnep nem halasztatott el. Mátyás, nagyszámú főrendek és köznemesek kíséretében, Székesfehérvárra ment. Vele volt a velenczei köztársaság rendes követe Aymo lovag mellett, Giustiniani Ferencz, kit rendkívüli követ gyanánt küldött a signoria, szerencsekívánatai tolmácsolására, ajándékai bemutatására.*

Martius 29-ikén, zöld csütörtökön, ment végbe a koronázás szertartása, melynek megható jelentőséget kölcsönözött a szent István sírja fölött emelkedő templom fényes színhelye, a tőle eredő, ötödfél század emlékei által is megszentelt korona, és az agg főpap személye, ki azt immár negyedízben helyezte magyar király fejére.

Mikor azután az egyházi szertartás végeztével, fényes kíséret élén, Mátyás a városon kívül emelkedő magaslatra lovagolt, és ott szent István kardjával a négy irányban csapásokat mért, a jelenet tanúinak lelkét hat év eseményein sarkalló azon biztos meggyőződés érzete töltötte be, hogy az uralkodó meg fogja oltalmazni szent István birodalmát, bárhonnan fenyegesse ellenség támadása!

* A signoria 1464 martius 2-án kelt utasítása. Diplom. Emlékek. I. 269.



41. RÉSZLET A BRÜSSELI CORVINÁBÓL.



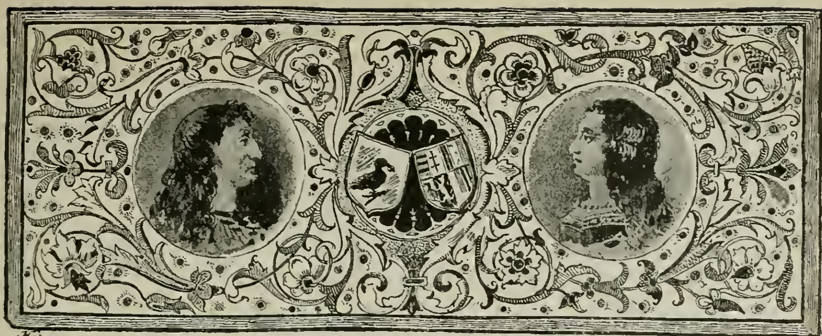
MÁTYÁS KIRÁLY KÉPE.

A budissini emlékről.

HARMADIK KÖNYV.

# AZ EURÓPAI POLITIKA KEZDETEI

1464—1471.



42. MÁTYÁS ÉS BEATRIX ARCZÉPEK.

# I.

Mátyás, mikor a koronázás által magyarországi uralkodását biztosítva láthatá, ugyanakkor találta első ízben alkalmat, hogy a világpolitika nagy kérdéseibe beleszólhasson. — A cseh király egy európai coalitio alakításának gondolatát karolta föl. Franczia-, Lengyel-, Cseh-, Magyarország és Velencze képezték volna alkatrészeit. Támadó hadjárat indítása a törökök ellen, volt nyiltan bevallott feladata. De valódi czéljáúl azt tűzte ki, hogy a pápát és a császárt, a középkori államrendszer két főtényezőjét, vezérlő állásától megfoszsza. «A fejedelmek emancipatiója a római gyámság alól!» volt titkos jelszava.

Podjebrád György előre látta, hogy a feszűlt viszony, melybe, koronázásakor elvállalt kötelezettségeinek megszegése következtében, a szent-székhez jutott, nyílt harczra fog vezetni. Szövetségeseket keresvén, Francziaországra irányúlt figyelme; mert a franczia kormányférfiak évtizedek óta azon fáradoztak, hogy nemzeti egyházuk önállóságát Róma irányában lehetőleg erősítsék. Ezen ellenzéki egyház-politika föladására XI. Lajos reményt nyújtott

18*

trónraléptekor (1461); de mivel II. Pius pápa a franczia uralom restauratióját Nápolyban nem volt hajlandó elősegíteni, elődjének álláspontjához tért vissza; sőt egyetemes zsinat összehívásával fenyegetődzött.

Ezen áramlatokat akarta Podjebrád arra használni, hogy saját hajóját biztos révpartra vezesse.* Egy kalandorszellemű franczia ügynököt, Marini Antalt, fogadott szolgálatába, ki 1461-től kezdve járt-kelt az európai udvaroknál; és mindenütt azt is hangoztatta, hogy Podjebrád nem egyedűl Csehország súlyát vetheti a mérlegbe, hanem vejének, a magyar királynak, személyével és országával is rendelkezik.**

43. XI. LAJOS KIRÁLY ALÁIRÁSA.

Mátyás mindezekről csak 1464 martius havában nyert tudomást, mikor Marini Francziaországból visszatérvén, Budára jött, és itt egy franczia-cseh-magyar szövetség tervét bemutatta; egyszersmind ajánlkozott, hogy a néhány hét előtt özvegységre jutott királynak franczia herczegnőt szerez feleségűl.

Mátyás, kinek éles szeme és gyakorlati érzéke azonnal fölismerte az előterjesztés jelentőségét, méltó hangon utasította vissza az ügynök ajánlatait.

Megütközését fejezte ki a fölött, hogy a szövetség tervéről most legelőször nyer tudomást; megvárhatta volna, hogy a tárgyalások megindítása előtt nyújtsanak néki tájékozást. «Ő — úgymond — a fenséges csehországi király fiának vallja magát; de Magyarország független állam, melynek külön érdekei vannak; és mivel ő maga is, a

* Terveit tüzetesen fejtegeti MARKGRAF: «Ueber Podjebrads Plan eines christlichen Fürstenbundes». (SIEBEL Historische Zeitschrift. LXXI.) És BACHMANN, i. m. 91., 142., 216., 485. ll.

** A pápa hitelt adott ezen nyilatkozatnak. 1462 martius közepén panaszkodik a milánói követ előtt Mátyás magatartása miatt. PASTOR. II. 101. l.

saját ügyeinek tárgyalására, alkalmas tanácsosokkal rendelkezik, mások szolgálataira nem szorúl.» A franczia király felajánlott barátságát hálásan fogadja, szoros szövetségre óhajt vele lépni, a közjó előmozdítására czélzó terveit javallja. De mielőtt bármilyen kötelezettséget vállalna, tanácsosaival együtt behatóan megfontolja az ügyet, és szövetségeseivel is érintkezésbe kell lépnie, különösen «a kereszténység fejeivel: az apostoli székkel és a császári felséggel».

És míg ezen nyilatkozatával Podjebrád politikai terveinek lényegét támadta meg: egyházi irányzata fölött is határozottan kifejezte kárhoztató itéletét.

«Az egyetemes zsinat összehívása — így szól — a római pápához tartozik. Ő, ki Isten földi helytartója gyanánt az egyházat kormányozza, van hivatva az egyház reformálására. És nem is várhatni sok jót a zsinatoktól, melyek gyakorta szültek szakadásokat, idéztek elő zavarokat. Ezeknek megújulása most kétszeresen veszélyes volna, mert az egyetemes békének és a kereszténység oltalmának érdekeire hátrányos következményeket vonna maga után.»

A házassági ajánlat elől is kitért, azon kijelentéssel, hogy a tisztesség és illendőség tiltja, most özvegységének legelső heteiben, új frigy kötésére gondolni; annak idején majd úgy határoz, amint hasznosnak fogja látni.*

A királyi válasz nem hagyhatott fönn kétséget a felől, hogy Mátyás nem hajlandó a cseh királylyal közreműködni olyan actióban, mely a pápa és a császár ellen irányúl. És ezen magatartása a szövetségi terv megbuktatásának jelentékeny tényezője lett.**

* Mátyás válasza Marini előterjesztésére ki van adva az «Epistolæ Matthiæ Corvini» gyűjteményben. Pars. I. Epistola LXII. Keltének meghatározását könnyűvé teszi az, hogy a királynak imént történt özvegységéről és a legközelebbi napokban bekövetkezendő koronázásáról van szó. A választ kétségtelenűl Janus Pann. fogalmazta.

** BACHMANN. 487., 542. ll.

Merev és tartózkodó állást foglalt el Podjebrád irányában más téren is. A cseh követekkel, kik a hat év előtt létesült szövetség megújítása végett jöttek Budára, már csak olyan egyességet kötött, mely a kölcsönös sérelmek orvoslására szorítkozott. Nem rokonok szövetsége az többé; inkább ellenfelek békekötése, úgyszólván fegyverszünete.[1]

Ellenben Mátyás teljes loyalitással iparkodott ápolni és szorosabbra fűzni Frigyes császárral a fönnálló jó viszonyt. A múlt évben kötött szerződést, most mint koronás uralkodó, megújította, és az ország rendei által megerősíttette.[2]

Ezen szerződés első pontjában fiának fogadja a császár Mátyást, ki úgy is viseli magát, mintha az ily módon létesült viszonyt egészen komolyan venné, és abból a következtetéseket levonná.

Míg «a tisztesség követeléseire» való hivatkozással a franczia házassági ajánlatot elhárította: ugyanakkor a császárnak azt az üzenetet küldé, hogy jövendő hitvesének megválasztását egészen rábízza. És mivel Frigyesnek leánya nem volt, a vele rokoni és szövetséges viszonyban álló fejedelmi házakkal indít meg tárgyalásokat.[3]

Hasonlóképen a római szent-székkel soha sem állott bensőbb összeköttetésben, mint épen ekkor. Ugyanis II. Pius pápa el volt határozva, hogy személyes önfeláldozásának példájával fogja a keresztény uralkodókat közönyösségök és tétlenségök álmából fölriasztani. Az állására, és megrendült egészségére való tekintet nem tartotta vissza attól, hogy személyesen készüljön az olasz hajóhadat Konstantinápoly megszállására vezetni. A magyar sereg-

1 Az 1464 april 14-iki szerződés Katonánál, XIV. 712. l.

2 Az 1464 april 3- és 24-iki okiratok, ugyanott. 715., 720. ll.

3 A császári udvarnál levő brandenburgi követ 1464 mart. 20-iki jelentése. Archiv für Österreichische Geschichtsforschung. VII. 26. l.



II. PIUS PÁPA MEGÉRKEZÉSE ANCONÁBA A KERESZTES HÁBORÚ MEGINDÍTÁSA VÉGETT.

Pinturicchio sienai falfestménye után.

nek ugyanazon időben a másik oldalról kellett támadást intéznie.[1]

Mátyás hadereje: 14.000 lovas és 8.000 gyalog, május elején készen állott.[2] Türelmetlenűl várta a tudósítást a hajóhad megindulása felől. De a míg ez késett, augustus első napjaiban hirnök érkezett Budára azon jelentéssel, hogy a török császár személyesen, hatalmas sereggel, Jajcza alá jött, és óriási nagyságú ágyúkkal löveti a fontos várat.[3] A király mélyen el volt keseredve a miatt, hogy a pápa késedelme, mely maga után vonta az ő tétlenségét, időt engedett a szultánnak támadó föllépésre. Szemrehányásokkal telt levelet írt Rómába.

«Ha a sokféle hitegetések — úgymond — nem hoznak ilyen helyzetbe, egy vagy más úton előnyösen tudtam volna rendezni ügyeimet. Most már fölismerte az ellenség, hogy a keresztények mozgalmaiban több a tüntetés, mint a komolyság... A boszniai várak nem állhatnak ellen soká, ha csak az ellenséget ki nem verjük, vagy el nem vonjuk. Erre pedig, mint ismételten bevallottam, egy magam nem vagyok képes... Ha tehát valóban létezik valahol hajóhad avagy szárazföldi sereg, ám mutassa magát, és az eddigi hanyagságot buzgalommal, a késedelmet gyorsasággal pótolja. Én részemről elmegyek oda, hol legtöbb haszonnal működhetem, és mindenesetre teljesítem kötelességemet, hazám és hitem iránt.»

Jajcza felmentésére sietett. «Bár állana még, mikor odajutunk!» írja a császárnak.[4]

Útközben az örvendetes tudósítások egész sorozatát

1 II. Pius terveiről és készületeiről tüzetesen szól Pastor munkájának imént megjelent II. kötete 217—58. ll. A pápa és Mátyás között történt megállapodást említi ennek levele (Epistolæ Matthiæ Corvini. P. I. E. LXXIV.) és Velencze magyarországi követének 1464 julius 4-iki jelentése.

2 Milánó velenczei követének 1464 majus 22-iki jelentése.

3 Mátyás levele a császárhoz. Epistolæ. P. I. E. LXXV. Jajcza ostromának időpontjáról és részleteiről Bonfin előadása egészen megbízhatatlan.

4 Mátyás levelei. P. I. E. LXXIV., LXXV. És Telekinél, XI. 101. l.

vette. A Székely János vránai perjel által hősiesen védelmezett Jajcza alól a török sereg hirtelen elvonúlt. A pápa Anconába ment, hogy az ott egybegyűlt hajóhad vezénysletét átvegye. Oda készült a velenczei doge is, gályáival.

Mátyás azonnal értesítette II. Piust, hogy ő, a megállapodás értelmében, török területre nyomúl.

De már néhány nap múlva megrendítő gyászhír állította meg útjában.

A pápa, mikor élete leghőbb óhajának valósulását biztosítva, a szemei előtt horgonyozó hajóhadat indulásra készen láthatta — sorvasztó lázak áldozata lett. Augustus 15-én elhúnyt.

A tengeri hadjárat tervét elejtették. A pápai kincstárban talált negyvenezer arany forint a magyar királynak küldetett meg;* mint a kinek vállaira nehezedett a háború egész terhe.

Mátyás ugyanis nem habozott magára hagyatva is megindítani a hadjáratot. October 8-án átkelt a Száván, a szerb-bosnyák határon fekvő rácsai révnél, melynek oltalmára a kalocsai érseket hagyta hátra.

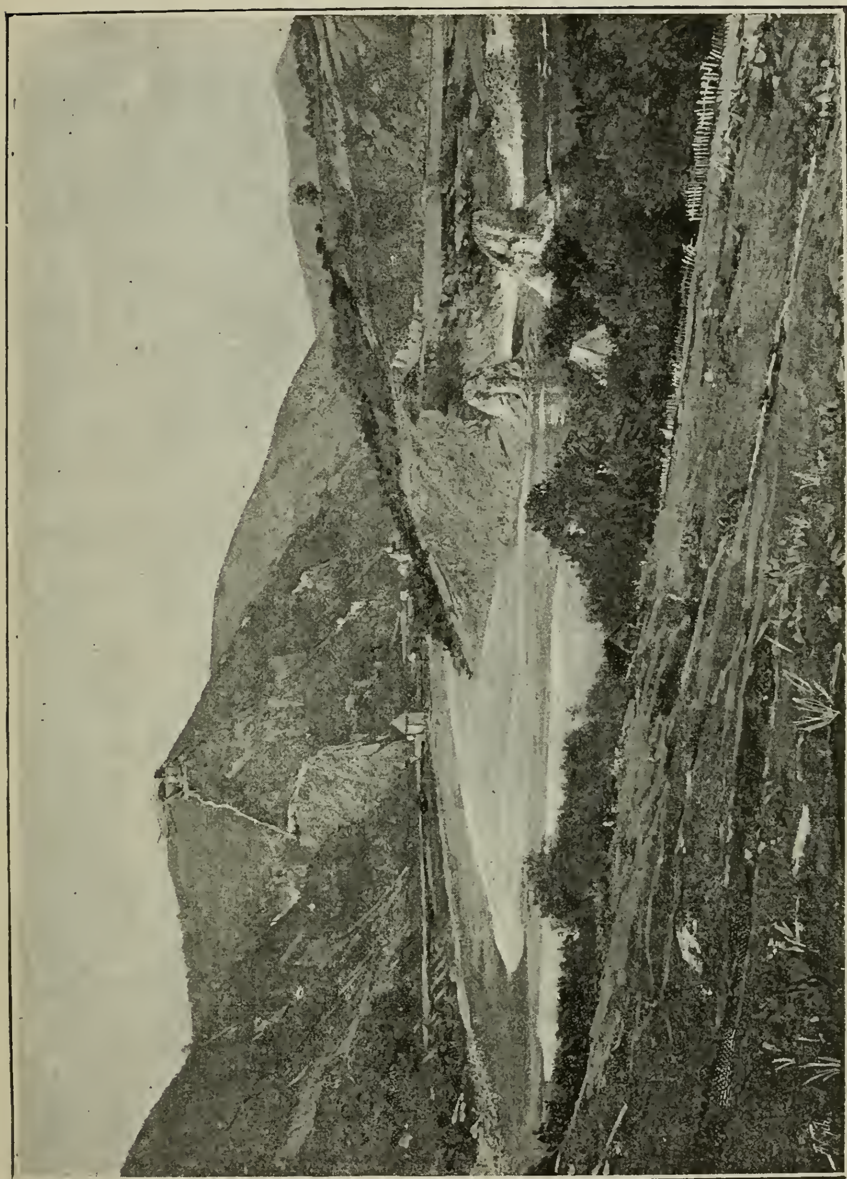
Boszniának még török kézben levő részét készűlt meghódítani. A Drina partján nyomúlt elő, százados erdőségek sűrű rengetegei között törvén útat; míg az ágyúkat, lő- és élelmi szereket hajókon vontatták.

October 19-én Zvornik alatt ütött tábort.

A Drina mindkét partján emelkedő hegyek által képzett útszorosban, ezt úgyszólván egészen elzárva, áll a zvorniki vár, melyet tornyos védfalak kapcsolnak egybe a csaknem függélyesen felnyúló Veluvnik 660 lábnyi csúcsán épített erősséggel.

A hatalmas vár ostromára Mátyás kellő körűltekintéssel tette meg rendelkezéseit. Ágyúinak egy részét a fo-

* Pastor, II. 235, 259. ll



44. ZVORNIK VÁRA.

lyam partján helyezte el, másik részét a szomszéd magaslatokra vitette föl. Amott ő maga, Zápolyai Imrével, itt Zsigmond szentgyörgyi gróf és monyorókeréki Elderbach Bertold intézték az ostrom-munkálatokat. Míg ezek folytak, a király az egyik hadosztályt Szrebernik vára alá vezette, a mely nagy fontosságot nyert azáltal, hogy gazdag ezüst-bányák fölött uralkodott. A magyar vitézek oly hévvel intézték a vívást, hogy néhány nap alatt az erősség hatalmukba esett; mire értékes zsákmánynyal és sok fogolylyal tértek meg Zvornik alá.

Itt azonban az őrség erős ellenállást fejtett ki, és az ostrom hetekig huzódott el. Ez alatt pedig beállottak az őszi esők, melyek a járhatatlan útakon az élelmiszerek szállítását megakadályozták. A táborban nélkülözéseket kezdettek szenvedni. Majd a csüggedőket rémületbe ejté a hír, hogy török sereg közeledik a vár fölmentésére.

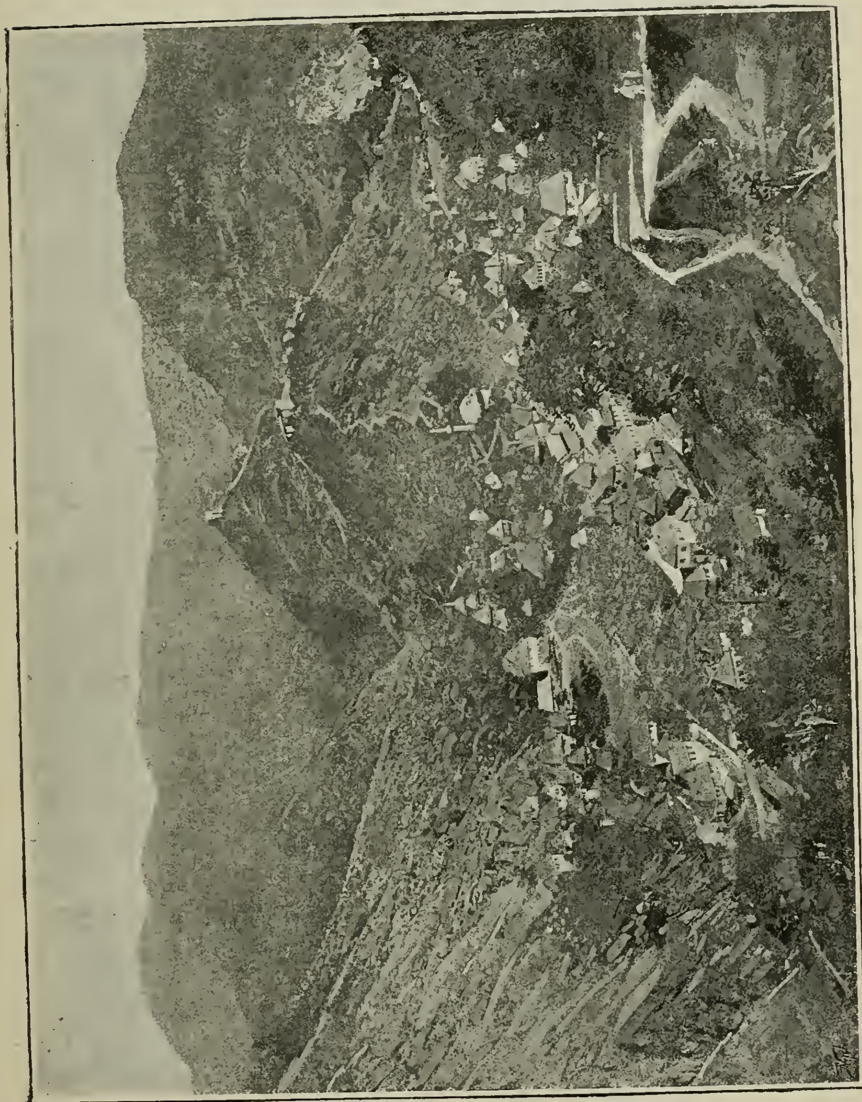
Mátyásnak november második felében, arra kellett magát elszánnia, hogy az ostromot abbahagyja, és visszatér Magyarországba.*

A jövő évben, alkalmasabb évszakban és nagyobb erővel készült ott újból megjelenni, hogy kiköszörülje a csorbát. «Míg erőm tart — írja ekkor — nem hagyok fel a küzdelemmel; és az ellenségnek inkább akarom elviselni boszúját, mint megvetését!»**

Elhatározását bejelentette az új pápának, II. Pálnak, kihez az ország hódolatának bemutatása végett fényes követséget bocsátott, melynek élén Csezmiczei János pécsi püspök és Rozgonyi János tárnokmester állottak.

* Ezen hadjáratra nézve legértékesebb forrás a Szentgyörgyi grófnak 1464 december 15-ikén írt levele. (Fontes Rerum Austriac. Diplomat. XLII. 591. l.) Ez, úgy szintén Mátyás (1465 január 16-iki levelében) és a velenczei követ (1464 november 27- s december 2-iki jelentéseiben) a rossz időjárást állítják a visszavonulás okául, a török források ellenben a fölmentő sereg érkezését. (Hammer, II. 79. l.) Bonfin a megsebesült Zápolyai Imre sürgetéseiről és a török sereg közeledésének hírére a magyar had «gyalázatos megfutamodásáról» mesél.

** Epistolæ Matthiæ Corvini. P. II. Epist. XIX.



45. SZREBERNIK VÁRA.

Pécs ékesajkú főpapja a classicai rhetorika virágaival díszlő beszédet intézett az egyház fejéhez. A történeti könyvekre utalt, annak igazolásáúl, hogy a római szentszékhez való ragaszkodás bensőségében soha senki sem múlta fölűl a magyar nemzetet és uralkodóit: Atillától kezdve, ki pogány létére meghallgatta Leo pápa esdekléseit és megkímélte Rómát, egész Hunyadi Jánosig, ki hősi tetteivel a kereszténység megmentője lett. Majd szólott Mátyás dicsőséges küzdelmeiről, és elhatározásáról, hogy ezentúl is szívesebben teszi ki magát veszélyeknek mások megoltalmazásáért, mintsem hogy tétlenűl szemlélje mások veszedelmét. Hálásan emlékezett meg a pápának a keresztény hatalmakhoz intézett felszólításáról, hogy a török elleni vállalat czéljaira tíz esztendőn át nyújtandó segélyt ajánljanak. De czélszerűbbnek mondá, hogy a segélynyujtás két-három esztendőre szorítkozzék, és ezen idő alatt bőségesebb legyen; mert ily módon a magyar király nagyobb erővel működhetik, és jelentékenyebb eredményeket ígérhet.*

A követek azután átnyujtották a király által küldött ajándékokat, melyeket a pápa viszonozott. Gyöngyökkel ékesített arany keresztet, melybe Krisztus feszületének részecskéje volt foglalva, ajánlott föl Mátyásnak, hogy azt viselje, és «így a szent kereszt jele alatt a szent hit ellenségein biztosabban diadalmaskodjék».

Ugyanakkor, a török háború költségeire szánt segélyösszeg első részletéűl 57.500 arany forintot fizettetett ki a pápai pénztárból.**

Jelentékeny szolgálatot vélt tenni azzal is, hogy Mohammed szultán testvéröccsét, ki életét a török udvarnál

* A nyilvános és titkos audientiában elmondott beszédei ki vannak adva: Epistolæ M. C. P. II. E. XLVIII. XLIX.

** II. Pál pápának 1465 majus 26-ikán Mátyáshoz intézett két levele, TELEKI-nél, XI. 122., 124. — Az 1465 majus 23-ikán kelt pápai utalvány, a római állami levéltárban őrzött számadási könyvek egyik kötetében található föl.

veszélyeztetve látván, Rómába menekült vala, Mátyáshoz bocsátotta; azon reményben, hogy az ozman herczeg személyét a török birodalomban mozgalmak támasztására lehet fölhasználni.[1]

A pápa példája a velenczei köztársaságra is hatással volt. A visszatérő magyar követeknek kijelentette a senatus, hogy a folyó esztendőre 50.000 forintot szavaz meg; jövendő járulékai iránt pedig később fog határozni.[2]

Ezalatt a szultán, Mátyás készületeiről értesűlvén, támadásának veszélyét el akarta hárítani. Késznek nyilatkozott egész Szerb- és Bosnyákország átengedése árán megvásárolni a békét. De a király el sem fogadta a török küldöttet,[3] és a római követek visszaérkezése után fokozott buzgósággal siettetvén a sereg szervezését, september 9-én megindúlt Budáról.

Több hetet töltött Pécsett. October első napjaiban is még csak a Dráva partján táborozott.

Időközben a pápa türelmetlenűl várta a híreket Mátyás hadi munkálatairól és diadalairól, melyek pápaságának kezdetét dicsfénynyel voltak környezendők. A késedelmet rossz néven vette, és buzdító levelet intézvén hozzá, szemrehányásoktól sem kíméli meg, sőt végsoraiban Istent, s az embereket hívja tanúságul, hogy «nem mi — úgymond — hagytunk el Téged, hanem Te hagytad el önmagadat!»[4]

Mátyás ingerűlt hangon válaszolt.

«Ha az epirusinak példáját követném — írja, Skanderbégre czélozván, — ha én is minduntalan győzedelmekkel akarnék kérkedni, és az évkönyvekbe iktatnék minden falut, amit ellenség földén hadaim fölgyújtottak, minden

1 A török herczeg egy negyed századon keresztűl élvezte Mátyás vendégszeretetét; de a hozzá csatolt remények egészen meghiusultak. A pápai legátus 1489 majus 15-iki jelentésében szól róla.

2 Diplomatiai Emlékek. I. 331—9. ll.

3 Milánó velenczei követének 1465 augustus 26-iki jelentése. U. o. 351. l.

4 Az 1465 julius 19-iki levél TELEKI-nél, XI. 132. l.

embert, kit foglyúl ejtettek, minden barmot, amit elhajtottak: kitűnnék, hogy fegyverem akkor sem pihent, mikor én Budán nyugodtam. Nem is illő, vélekedésem szerint, hogy minduntalan személyesen álljak hadaim élére, mert így tekintélyem az ellenség szemeiben csökkenne.» Egyszersmind világosan kinyilatkoztatja, hogy a jelentéktelen segítség, melyben részesítették, nem teszi képessé rendkivűli dolgok művelésére. Nem kívánhatják tőle, hogy a Balkánon túl, a Fekete-tenger partjain hadakozzék. Sőt ha ő maga túlbecsűlné erejét és ifjú bátorsága által elragadtatni hagyná magát, a pápának kellene őt mérsékelnie; mert merészsége az egész kereszténységre bajt hozhatna. Bizonyára senki nem lelkesedik inkább, mint ő nagy vállalatokért. Folytonosan hangoztatja, hogy saját fészkében kell fölkeresni, egy nagy csapással tönkretenni az ellenséget. Ha a keresztény hatalmak megfelelő módon segítik, a jövő esztendő folyamán, a Hellespontus tájain fogja megtámadni a szultánt. De ha elmarad a segítség, ő is «az ég és föld színe előtt kijelenti, hogy nem rajta, hanem másokon múlt a törökök kiűzetése Európából!»*

És csakugyan Mátyás ezen esztendőben támadó hadjáratra nem gondolhatott; mert azon jelentéktelen pénzsegélyből is, a mit Velencze felajánlott, csak 15.000 forint fizettetett ki. Mátyás pedig kimutatta, hogy legalább háromszázezer forintnyi segítségre van szüksége. Így tehát november végén a Száva partjairól visszatért Budára.**

* Epistolæ P. I. E. XIX.

** Milánó velenczei követének 1465 november 21- és december 23-iki jelentései. Ez Diplom. Eml. I. 380. l. Amaz kiadatlan

## II.



SALÓDÁSOK korszaka volt ez. Két ízben (1464, 1465) egymásután kellett Mátyásnak sikertelenűl, úgyszólván kudarczczal, hadjárataíról hazatérnie. És míg ekként meghiusúlva látta azon reménységét, hogy képes lesz az ozmán hatalom terjeszkedésének útját állani: uralkodása nyolczadik esztendejének letelte után másik czéljától is, hogy hazája belső nyugalmát biztosítsa, távol állott. Nem sikerűlt az ország egész terűletét az idegen uralom békóiból kiszabadítnia. Kénytelen volt az ország nyugati részein várakat és uradalmakat Frigyes császár kezeiben hagyni. A lengyeleknek elzálogosított Szepesség visszaszerzésére nem is gondolhatott. Éjszakon a cseh rablókra súlyos csapásokat mért ugyan fegyvere, de újabb csapatok betöréseit és megtelepedését nem bírta megakadályozni. Emellett jól tudta, hogy a magyar trónra áhítozó szomszéd uralkodók csak a kedvező alkalmat várják, és hogy pártfogásukra az ő elégületlen alattvalói mindig számíthatnak.

Mindez mélyen sebezte lelkét, mely magas eszményi czélokért hevűlt, és a személyes becsvágy minden kisértése előtt nyitva állott.

Azonban a szomorú tapasztalatok nem vonúltak el fölötte hatástalanúl. Levonta belőlük a tanúságot. Fölismerte bennök a történeti fejlődés törvényeit, melyek a magyar állam életfolyamának medrét századokra kijelölik.

Amióta a görög birodalom romjain a hatalmas ozmán

faj alapította meg uralmát, kétségtelenné lett, hogy Magyarország — az anyagi és erkölcsi erők dús tőkéi daczára, melyekkel rendelkezik — beékelve a nyugati és keleti császárságok közé, egymagában, elszigetelten nem állhat meg, történeti küldetését nem töltheti be.

Ennek tudata késztette már Nagy Lajost a Lengyelországgal való szoros kapcsolat létesítésére; ez indította a magyar nemzetet arra, hogy az ellenszenv sugallatait elnémítva, a luxemburgi Zsigmondot királyul elfogadja, és a császári korona megszerzésében támogassa; ez egyengette a Habsburgház sarjainak, Albertnek és V. Lászlónak, az útat szent István trónjára.

Mátyás megválasztásánál, a magyar nemzet, megifjodva felpezsdülő életereje érzetében, szakított a történeti hagyományokkal, melyeknek pedig épen abban áll hatalmuk, hogy a viszonyok mélyében lappangó életszükségletek kielégítésének titkát őrizik.

Néhány esztendő elégséges volt arra, hogy Mátyás éles szemei az illusiók fátyolán keresztűllássanak.

És lelkében megfogamzott az elhatározás, hogy pótolja a veszteséget, a mit az ország hatalmi állása szenvedett, mikor olyan királyt kapott, kit más ország nem ural; megerősödött az elhatározás, hogy a diadalra jutott nemzeti visszahatás vívmányait az európai helyzet igényeinek kielégítésével biztosítja.

Erre czélozott a német császárral kötött szövetsége, a mely azonban gyümölcstelen maradt; mivel III. Frigyes sem hajlandó, sem képes nem volt a német birodalom erejét Magyarország javára értékesíteni.

És ezért csakhamar azon merészebb gondolatot karolta föl, hogy ő maga igyekezzék a német birodalom trónjára emelkedni.

A császári méltóság sokat vesztett volt már fényéből és súlyából. De a humanisták által felújított classicai visz-

szaemlékezések hatása alatt, fölelevenedtek a régi római imperium hagyományai. És Nagy Károly koronájára, melyet ekkorig a német nemzet kizárólagos örökség gyanánt őrízett, Európa minden részéből irányultak hatalomsóvár tekintetek.

Mátyásnak három kortársa: Francziaország, Csehország és Burgund uralkodói, kerestek világuralmi ambitióiknak a császári trónban talapzatot.

Ahhoz, hogy ezen versenyben, a hunyadmegyei köznemesnek unokája a győzedelem reménységével kecsegtesse magát, az önbizalom kivételes mértéke igényeltetett. De a nyugati kereszténység megmentőjének fia és missiójának örököse, joggal tekinthette magát méltónak arra, hogy a nyugati keresztény világ élére állíttassék. És ő érezte magában az erőt, melylyel új életet önthetett a német birodalom elaggott testébe; bírta egyúttal az államférfiúi mérséklet szellemét, amire, a százados előitéletekkel, a meggyökerezett szűkkeblűséggel, a szétágazó érdekek tusáival szemben, szüksége leendett.

A conceptió merészségének színvonalán áll leleményessége az eszközök megválogatásában, és az alkalmas pillanatoknak ép oly biztos megragadása, mint óvatos bevárása.

De hogy tettvágyát a férfikor delén álló császár haláláig fékezze: arra nem lehetett hajlandó.

Terve volt: a császár életében megválasztatni magát római királylyá, a mely czímmel össze voltak kapcsolva nem csak a trónörökös igényei, hanem a társ-uralkodó jogai is; és ezeket olyan passiv természetű uralkodó mellett, milyen III. Frigyes volt, egész kiterjedésökben érvényesíteni remélhette.

Minthogy pedig a kezdeményezésnek a császártól kellett kiindúlni, oda irányozta igyekezetét, hogy őt ragaszkodásának őszinteségéről és szolgálatkészségének értékéről mindjobban meggyőzze.

Ezzel politikája hű maradt ugyan eredeti czéljához, mely nem volt más, mint Magyarország hatalmi állásának megszilárdítása; de eltért az iránytól, melyben a nemzeti politika ekkorig ama czél elérése felé törekedett; eltért a felfogástól, mely ama czél elérésének legfőbb és leküzdhetetlen akadályát látta a német elem ellenséges indulatában.

Teljes összhangzásban állott ő ezen tekintetben is legbizalmasabb tanácsosaival: Zrednai Vitéz Jánossal, kit imént (1465 elején) Szécsi Dénes prímás halála után, az ország első főpapi székére emelt, és annak unokaöccsével, a pécsi püspökkel. Classicai műveltségök szelleme kiválóan alkalmassá tette őket arra, hogy magas európai álláspontra helyezkedjenek, és elfogultság nélkül vizsgálják a magyar és német elem között meggyökerezett bizalmatlanság s ellenszenv jogosultságának kérdését.

Hozzájok még két főpap csatlakozott, kiket származásuk utalt arra, hogy lelkesedéssel szolgálják az új irányt. Az egyik az Ausztriában született Schonberg György (1455-től) pozsonyi prépost, kit Mátyás uralkodásának első hónapjaiban, az országgyűlés végzése alapján, mint külföldit, egyházi javadalmától megfosztott; de csakhamar azután visszahelyezett, és a Frigyes császárral folytatott tárgyalásokban, valamint más diplomatiai küldetésekben is használt.*

A másik a boroszlói Beckensloer János, ki fiatal korában a váradi és pécsi püspöki udvarokhoz került, majd tehetségei és ügyessége által magára vonván Mátyás figyelmét, a királyi cancellariában nyert alkalmazást, pécsi prépost lett, és Vitéz János előléptetése után, a váradi püspökségre neveztetett ki.**

* Rimely: Capitulum Ecclesiæ Posoniensis. (Pozsony. 1880.) 228—33. ll.

** Az ő előzményeiről szól Mátyás és magasztalja képességeit a pápához intézett fölterjesztésében, melylyel (1465) megerősítését kéri Epistolæ. P. II. E. VII.

A négy főpap körül csoportosúlnak azon főurak, kik az Ausztriával és Stiriával határos részeken bírván uradalmaikat, magok is egészen vagy félig németek; azok, kik néhány év előtt Mátyástól elpártolván, Frigyest kiáltották ki magyar királylyá: Szentgyörgyi János és Zsigmond grófok, monyorókeréki Elderbach Bertold, a Bánfiak és Kanizsaiak.

De velök szemben a főpapok és urak túlnyomó része hű maradt az exclusiv nemzeti irányhoz. A német császárral való szövetséget nem helyeselték, és egyúttal mindent elleneztek, a mi a királyt főfeladatától, a törökök elleni háborútól, elvonhatta. Élükön állott: Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda, a király unokaöccse és Zápolyai Imre Bosnyákország kormányzója, Horvátország és Slavonia bánja, kit a király önfeláldozó szolgálatai jutalmáúl (1464) a szepesi örökös gróf méltóságára emelt. Hatalmas támaszt bírtak az udvarnál a király anyjában, és országszerte a köznemesség tömegeiben.*



46. DENGELEGI PONGRÁCZ JÁNOS PECSÉTJE.

A két ellentétes irány legelső mérkőzésére a király házasságának ügye szolgáltatta az alkalmat.

A mikor Mátyás, első nejének halála után, azt az óhajtását jelentette be a császárnál, hogy rokonai köréből jelöljön ki neki jegyest: a brandenburgi ház két tagja, Frigyes választófejedelem és Albrecht őrgróf készséggel ajánlották föl leányaikat; de a tárgyalások, melyek ez irányban megindulának, csakhamar megszakadtak. A magyar urak többsége határozottan fölszólalt az ellen, hogy német hölgyet vegyen nőűl uralkodójuk. Mátyás nem látta czél-

* Ezen előadás a megelőző és következő eseményekről szóló adatok összevetésén alapúl.

irányosnak szembeszállani velök. És meghallgatta azon tanácsot, hogy Olaszországban keressen házastársat.*

Első sorban Milánóra irányúlt a figyelem. Fejedelme, Sforza Ferencz, Hunyadi Jánosnak lovagias tisztelője, hatalmas állást foglalt el és nagy gazdagság hírében állott.

Az 1464-ik év végén Túróczi Benedek, királyi fölovászmester, azon ürügy alatt, hogy egy hírneves orvos ta-




47. SFORZA FERENCZ ARCZKKÉPE.

nácsát akarja kikérni, Milánóba utazott, és előterjesztette titkos megbízatását, mely előzékeny fogadtatásban részesűlt. A következő év elején a herczeg udvari orvosa, Griffus Ambrus tudor, Magyarországba kísérte őt, azon a czímen, mintha a gyógykezelés folytatása végett jőne.

* Albrecht őrgrófnak a császári udvarnál levő brandenburgi követhez 1464 april 30- és majus 12-ikén írt levelei. (Archiv für Österr. Geschichtsforschung. VII. 32. l.) És Milánó velenczei követének egy későbbi (1465 deczember 23-ikán kelt) jelentése, mely hiteles informátiókon alapúl. Diplom. Eml. I. 381. l.)

Magával hozott egy arczképet, mely Ippolita herczegkisasszonyt ábrázolta, kinek kezét Mátyásnak felajánlották.[1]

Ezen alakoskodás azért látszott szükségesnek, mert titokban akarták az ügyet tartani Velencze előtt, mely féltékeny szemmel nézte volna a milánói herczeg összeköttetését Magyarországgal.

Azonban a signoria szemfüles diplomatiája leleplezte a titkot, még mielőtt a milánói ügynök rendeltetése helyére érkezett volna.[2]

Épen ezen időben (1465 február elején) töltött néhány napot Velenczében Lando Jeromos, cretai érsek, a szentszék Magyarországba küldött követe. Ezt kérte föl a köztársaság kormánya a milánói házassági terv megakadályozására. A velenczei származású pápanak követe nem habozott elvállalni e feladatot, és azt sikeresen meg is oldotta.

Mert habár a küldött arczkép a királynak és anyjának tetszését megnyerte, a döntő lépés a herczegnő kezének megkérésére nem tétetett meg.[3]

Mátyás annál könnyebben mondott le róla, mert ő állhatatosan azon volt, hogy viszonyát a császárral mind szorosabbra fűzze. Az 1465-ik év nyarán Németújhelyre küldött követei által újabb egyességet kötött vele; azon szándék vezérelte, hogy Velencze ellen közösen háborút indítsanak, és a császár Friault, Magyarország pedig Dalmátiát hódítsa vissza. Ezen alkalommal megállapíttatott, hogy Mátyás a császár nővérének, Margit szász választófejedelemnőnek egyik leányát veszi nőűl.

1 A milánói herczegnek 1465 január 19- és 24-ikén Turóczi és Griffus részére kelt útlevelei a milánói állami levéltárban. (Kiadatlanok.) Hogy Turóczi csakugyan házassági tárgyalások megindítása végett ment Milánóba, arra utal a Velenczében működő milánói követnek fentebb idézett jelentése.

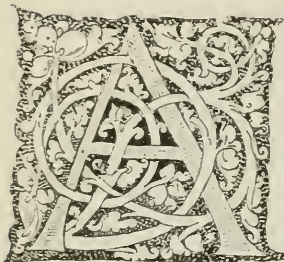
2 A velenczei dogénak 1465 február 17-ikén magyarországi követéhez intézett utasítása. Diplom. Eml. I. 306. l.

3 Milánó velenczei követének idézett jelentése.

Ezen tervnek is ellenszegűltek a magyar urak, és meghiusították azt.*

Azonban ugyanekkor egy másik még nagyobb jelentőségű politikai kérdés kerűlt napirendre, és ebben a király saját politikájának eszméjét valósította.

## III.



szent-szék és Podjebrád György között már II. Pius uralkodása alatt komoly nehézségek támadtak, minthogy a cseh király a koronázása alkalmával elvállalt kötelezettségeknek nem felelt meg, a husszita felekezet kiírtásához segédkezet nyújtani vonakodott, sőt ahhoz maga is szított, és a kath. egyház ellenében sokféle sérelmeket követett el. II. Pál pápa az 1465-ik év nyarán a maga itélőszéke elé idézte, és el volt határozva, hogy ha annak magát alá nem veti, trónvesztettnek fogja nyilvánítani. Ekkor több uralkodóhoz felszólítást intézett, hogy a mennyiben szükségesnek mutatkoznék, a szent-szék itéletének végrehajtásában fegyverök hatalmával működjenek közre.

Mátyás is kapott ilyen megkeresést. 1465 october 2-án, a Dráva mellett levő táborából küldötte meg válaszát. Ez így hangzott:

«Én magamat egészen felajánlottam volt a római szentszéknek és Szentségednek. Mindazt, amit Isten és az ő földi helytartója nekem parancsol, bármilyen nehéz vagy veszedelmes legyen, mint üdvöst és szentet, félelem nélkül fogom végrehajtani; főképen mikor szent hitünk oltal-

* Milánó velenczei követének october 12-, 19-, november 5-, 21-, december 23-iki jelentései. Az első kettő és az ötödik Diplom. Eml. I. 357., 362., 381. ll. A harmadik és negyedik kiadatlan.

máról, a hitetlenek megfenyítéséről van szó. Nem tarthat vissza sem az ellenség hatalma, sem régibb szövetség kötelezettsége, mitől az apostoli szék fölmenthet. Akár a csehek, akár a törökök ellen legyen szükség Mátyásra, őt és országát mindenkor készen találja Szentséged!»*

Ezen ajánlattal nemcsak az egyház irányában kívánta hűségét bebizonyítani; hanem egyúttal lekötelezni a német nemzetet, melynek nagy része félszázad óta nem kevésbbé gyűlölte a husszitákat, mint a törököket.

A régi nemzeti párt természetesen egész erejével ellenszegűlt ilyen vállalat tervének, mely elvonná a királyt a törökök elleni háborútól, és idegen érdekekért az országra súlyos áldozatokat róna.

Azonban Mátyás most már elérkezettnek látta az időt, hogy fölhagyjon a kiméletes magatartással, a mit ekkorig követett, és nyiltan szakítson azokkal, kik útjában állottak.

Zápolyai Imrét, bár egykor szüleinek is legbensőbb híveihez tartozott, minden méltóságától megfosztotta. Túróczi Benedeket eltávolította udvarától. Pongrácz Jánost, az ország második hivatalától, Erdély vajdaságától elmozdítván, a sokkal jelentéktelenebb szörényi bánságra helyezte át.

Ellenben felmagasztalta azokat, kik kész eszközökűl kínálkoztak terveinek szolgálatában.

Erdély vajdaságát három főúr: Elderbach Bertold, Szentgyörgyi János és Zsigmond grófok között osztja meg. Bánfi Miklóst pozsonyi gróffá és főpinczemesterré, Kanizsai Lászlót fölovászmesterré nevezi ki. Zápolyai Imre örökségét pedig «új emberekre» szállítja; Disznósi Lászlót és Szobi Pétert Bosnyákország, Horvátország és Dalmátia bánjaivá nevezi ki.**

* Epistolæ. P. II. E. XXI.

** Teljes pontossággal nem határozhatjuk meg a személyváltozások időpontját; mert az 1465 február 19- és 1466 martius 24-iki időközből nem ismerek királyi oklevelet, mely a dignita-

És most zavartalanúl szőheti tovább nagyszabású politikájának szálait.

Viszonya a császárral mind bensőbb alakulást nyer. Ennek egyik legjellemzőbb nyilatkozása: báró Grafeneck Ulrik osztrák főúr állása, a ki a császári főkapitány tisztét viseli és Mátyás szolgálatában is áll; sőt az 1466 őszén Nürnbergben tartott német birodalmi gyűlésen a császár biztosai között foglal helyet és a magyar királynak egyetlen meghatalmazottja.

Mátyás ugyanis most nagy súlyt helyezett arra, hogy a német fejedelmek lelkében a magyarok iránt uralkodó elfogultságnak gyökereit végképen kiirtsa. Ezért, és hogy a törökök ellen rég tervezett közös hadi vállalatot lehetővé tegye, a legmesszibb menő engedményekre szánta el magát. Abban is megegyezett, hogy a német birodalom által küldendő, 20.000 emberből álló, segélyhad és egy 5000 emberből álló magyar királyi dandár a birodalmi főparancsnok közös vezérlete alatt működjék; sőt attól sem idegenkedett, hogy a hadjárat tartamára, a legfontosabb aldunai végvárakat: Belgrádot, Szalánkemént, Orsovát német őrségeknek nyissa meg.*

Ezalatt a csehországi ügyek függőben maradtak. Rómában haboztak igénybe venni Mátyás ajánlatát, mert attól tartottak, hogy jutalmúl ki fogja kötni a csehországi koronát, melyet a lengyel királynak szántak a cseh kath. rendek.

Mátyás türelemmel várta be az események kifejlődését.

riusok felsorolását tartalmazná. (A jelzett két napon kelt oklevélben felsorolt dignitáriusok lajstromának összehasonlítása meglepő eredményt mutat. Az utóbbiban tíz új név fordúl elő!) Mivel azonban egy 1465 october 23-ikán kelt oklevélben fordul elő Szentgyörgyi János gróf először mint erdélyi vajda (Országos Levéltár), a személyváltozások időpontját october havára tehetjük, és azt összefüggésbe lehet hoznunk Mátyás october 2-iki elhatározásával.

* A birodalmi gyűlés végzései, Mátyás királynak 1469 január 17-ikén és Grafeneck Ulriknak január 31-ikén Nürnberg városához intézett levele, MÜLLER munkájában. Reichstags-Theatrum II. 227—233. ll.

Podjebráddal nem szakította meg összeköttetését; de szüntelenül panaszokat hangoztatott, a csehektől és morváktól szenvedett sérelmek miatt, a mikért uralkodójukra hárítá a felelősséget. Így mindkét részen az elkeseredés nőttön nőtt.

Visszatükröződik ez a levelezésen, melyet a két uralkodó és tanácsosaik egymás között folytatnak. Ékes latin nyelven fogalmazott éles irataik, a vívók kimért, nyugodt kardcsapásaihoz hasonlítnak, melyek a heves, halálos tusát megelőzik.

Podjebrád, helyzetének veszélyességét ismervén, az óvatosabb. De egy ízben figyelmezteti ellenfelét: «ha — úgymond — soká vitatkozunk, Testvériséged fiatal vérének tüze végtére minket is kizavarhat nyugalmunkból».

Ezen észrevétel által Mátyás sértve érezi magát. «A mi Fenséged aggodalmát illeti, — így válaszol — hogy fiatalságunk tüze Fenséged higgadt természetét lángra lobbanthatja, azt illendőbb lett volna elhallgatnia; mert ez esetben csak is a királyi méltóság komolyságáról lehet szó; amit pedig Fenségednek a mi fiatalságunkban sem szabad lenéznie!»

Egyébiránt Mátyás egy perczre sem veszti el önuralmát. Sőt néha úgy látszik, mintha zord arczkifejezése csak álarcz volna; mert komoly fejtegetéseibe a játszi humor hangja is vegyűl.

Egy alkalommal Eyzinger István osztrák főurat, ki magára vonta Mátyás haragját, mert egy általa megrendelt fegyverszállítmányt foglalt le, Podjebrád, mint saját alattvalóját, oltalma alá veszi, morvaországi születésűnek állítván őt.

A magyar király válaszában csodálkozását fejezi ki e fölött, mert ő úgy tudja, hogy Eyzinger Ausztriában született. «Ily módon tehát — úgymond — két ízben kellett neki születnie!» Eddig osztrák alattvalónak tartván őt, Ausztriában érvényesítette ellene az ő igényeit.

De most már tévedése felől fölvilágosíttatván, a cseh királytól várja, hogy Eyzingert elégtételadásra szorítsa!*

A vitairatok csiszolt phrásisainak csendes mérkőzéseit időnként a fegyverek zaja váltja föl. Morva urak Magyarországba, magyarok Morvába törnek, és iszonyú pusztításokat visznek véghez.

Ezalatt Svehla János cseh kapitány, Cseh- és Morvaországban maga köré gyűjtött több ezer fegyveressel, Nyitramegyében, Kosztolánon telepedett meg, és ott erős várat épített, melyből az egész környék fölött uralkodott, s a közel Nagyszombatot is fenyegette.

Mátyás az 1466-ik év őszén személyesen vezette ellene seregét, és körűlzárta a várat. Az őrség csakhamar élelem és ivóvíz hiányában kezdett szenvedni. Svehla ismételten ajánlkozott, hogy szabad elvonulás biztosítása mellett, feladja az erősséget. Mivel pedig elutasító választ kapott, arra határozta el magát, hogy embereivel együtt keresztűltör az ostromló seregen. A kisérlet félig sikerűlt. Egy rész visszaszoríttatott a várba; de ötszázan, élükön Svehlával, át tudták magukat vágni az ostrom-vonalon. Mindazáltal a magyar lovasság utánok száguldott, utolérte, véres tusában legyőzte őket, és az életbenmaradottakat, a vezérrel együtt, a táborba hurczolta.

A király irgalom nélkül bánt el velök. Egy domb tetején százötven akasztófát állíttatott. Ezek közűl magasan kiemelkedett egy kétágú bitófa, melyen Svehla az ő káplányával és hadnagyával, a többin meg vitézei végezték életöket. (1467 január 31.)

Az iszonyú látvány hatása alatt megréműlt őrség ki-

* Ezen, mondhatjuk páratlanul álló levelezést, úgy szólván teljesen megőrizte egy prágai codex. (A Lobkovitz herczegek könyvtárában.) Ebben (1466 october és 1467 december között) Mátyásnak 11, Podjebrádnak 12, Viktorin cseh királyfinak 6, Vitéznek 2. Podjebrád cseh tanácsosainak 6 levele foglaltatik. Közzé vannak téve Teleki munkájában XI. 177—298. ll.

vonúlt, és Mátyás lábaihoz borúlva, kegyelmet kért, amit meg is nyert.*

A magyar táborban nagy volt az öröm. És mivel a cseh rablókról, kik évtizedekig zavarták az ország nyugalmát, az egész cseh nemzetre áthárult a gyűlölet; a kosztoláni győzők fenyegető nyilatkozatokat tettek, hogy az egész cseh nemzeten boszút állanak.

Podjebrád tudomást nyert erről, és fölkérte Mátyást, hogy «tekintélyével zabolázza meg a fecsegőket».**

De késő volt. A tömegek érzelmei találkoztak a király politikájának érdekeivel.

## IV.



Mátyás el lévén határozva, hogy bármikor fölszólíttatik, a cseh király ellen megindítja a háborút, arra volt utalva, hogy kellő haderő szervezéséről gondoskodjék. A nemesség közfelkelését ezen hadjárat czéljaira nem vehette igénybe; a főrendek bandériumait is csak annyiban, a mennyiben önkényt csatlakoznak hozzája. Olyan seregre volt tehát szüksége, mely teljesen rendelkezésére áll, és állandó szolgálattal a gyakorlottság és fegyelem előnyeit megszerezte. A harczedzett és félelmes cseh hadakkal szemben erre kétszeresen szükség volt.

De egy nagyobb számú állandó sereg létesítésének föltétele vala: az ország pénzügyeinek rendezése.

Ezek V. László uralkodásának idején szomorú állapotra

* Kosztolán ostromára vonatkozólag leghitelesebb Grafeneck Ulriknak 1467 január 31-ikén Kosztolán alól, Nürnberg városához írt levele. Müller: Reichstags-Theatrum. II. 231. l.

** Podjebrád 1467 február 21-kén kelt levele. Teleki: XI. 247. l.

jutottak. A korona rendes jövedelmei százhúszezer forintra szállottak le, és Mátyás uralkodásának ötödik esztendejében nem sokkal haladták meg a kétszázezeret. Ha ezen összeget egészen zsoldosok fizetésére fordítja is, alig volt képes abból tízezer lovast félesztendeig eltartani.[1]

Az országos adóból (minden kapu után egy forint), mikor az országgyűlés megszavazta, kétszázezernél jóval nagyobb összeget hajthatott be; de ennek kieszközlése sok nehézséggel járt. Mátyásnak ismételten csak nagy önmegtagadás árán sikerült a rendeket áldozatkészségre bírni; köteleznie kellett magát arra, hogy többé nem fogja a rendeket adó megszavazására felhívni; sőt ezért a főrendeknek is kellett erre nézve kezességet vállalni.

A király, ily körülmények között, folytonosan pénzszükségben szenvedett.[2] Részint kölcsönökkel kellett magán segítenie, részint a zászlós uraknak és kapitányoknak csapataik zsoldjával tartozásban maradnia. Már pedig a hitel igen drága volt. Az adósságot dús kamattal, várak és uradalmak adományozásával vagy elzálogosításával, kellett lerónia.[3]

Különben is Mátyás teljes mértékben bírta az uralkodóhoz illő bőkezűség tulajdonságát, melynek gyakorlását helyzetének rendkívüli körülményei kétszeresen szükségessé tették. Nem szorítkozhatott a koronához tartozó vagy arra szálló birtokok adományozására; folytatnia kellett elődeinek azon hibás nagylelkűségét, melylyel híveiket a közterhektől fölmentették.

Magyarországon az állandó közterheknek két neme volt gyakorlatban; egyik a közvetlen, másik a közvetett adók-

1 Ezt említi egyebek között Velencze magyarországi követe 1462 majus 28-ikán Diplom. Eml. I. 143. l.

2 A pápai legátus 1462-ik évi jelentése Magyarország viszonyairól. Kovachich. Scriptores. Minores. II. 5—14.

3 Érdekes példákat tartalmaznak Mátyás 1458 martius 12-, 1460 october 7-, november 27- és 1464 april 7-iki oklevelei az Országos Levéltárban.

hoz tartozott. Amaz a kamara-nyereség nevét viselte, és minden kapura húsz dénárt (egy forint ötödrésze) rótt. A másik, harminczad czíme alatt, az árúczikkeket vámolta meg.

Mind a két jövedelmi forrás a kiváltságok által, a mikben egész országrészek és népfajok részesűltek, annyira megapadt, hogy számításba alig jöhetett.

A fönnálló pénzügyi bajok orvoslására tehát hathatós gyógyszer kínálkozott, ha a kiváltságokat érvényen kívül helyezni, az adó és vám behajtásában rendet, szigorú pontosságot sikerűl behozni.

Ezen tervvel foglalkozott Mátyás, és azt az 1467-ik év martius havában tartott országgyűlésen bemutatta.

Előterjesztése azon leleményes javaslatot tartalmazta, hogy a kamara-nyereséget és a harminczadot, az eddig adott összes kiváltságokkal együtt megszűntetvén, a kincstári adó és a korona-vám elnevezésével új közterhek állapítandók meg.

A kincstári adó ezentúl is husz dénár maradna minden kapu után; de ha egy kapun két vagy három jobbágy lakik, ezek harmincz, ha négy, úgy negyven dénárt fizetnek együtt. És pedig fizetik ezen adót a földművelést űző jobbágyok kivétel nélkül, úgy a király mint az egyházi és világi birtokosok jószágain; továbbá a jobbágyokat nem bíró várnemesek és az egyházi nemesek; végre a jászok, kunok, oroszok és tatárok.

A korona-vámra nézve is az volt javaslata, hogy a megállapított díjszabály szerint, a nemesek kivételével, az ország minden lakosa és minden idegen fizesse, az árúk után, melyek az országba bevitetnek, vagy az országból kivitetnek; egyúttal kimondatván, hogy a király ezen vámot csak saját tisztviselői által szedetheti, és másnak nem adományozhatja.

Mátyásnak sikerűlt ezen reform-javaslatait az ország-

gyűlés által elfogadtatni; bár a rendek első tekintetre fölismerhették következményeiket.*

A király az ő igazságérzetének fényes jelét adta azzal, hogy az adóteher tekintetében a királyi és korona-birtokok jobbágyaira nézve nem tett kivételt. A mennyiben a középkori államrend és az uralkodó jogfogalmak keretében lehetséges volt, a közteherviselés elvét mondotta ki.

Az adóteher közvetlenűl a jobbágyok vállaira, de közvetve a nemes birtokosokra nehezedett. Ugyanis a föld értéke és hasznosítása a jobbágyok mennyiségétől és minőségétől függött; minélfogva a földesúr is élvezte a jobbágyok adómentességének hasznát, mert az a szabad költözködés jogával élő jobbágyokra hatalmas vonzerőt gyakorolt.

Ennek következtében nemcsak azon népek, melyek ekkorig a kamara-nyereség fizetésétől fel voltak mentve, hanem a földesurak is, kik az adómentesség kiváltságát elnyerték volt, érdekeikben súlyos sérelmet szenvedtek.

Nem lehet tehát meglepő, hogy a törvény végrehajtása, mit a király megszokott türelmetlenségével és erélyével siettetett,** több helyen nehézségekbe ütközött, és ellenszegülést keltett.

A panaszok megvizsgálásában és elintézésében Mátyás kiméletlenűl járt el; de a hol azoknak jogosúltságáról meggyőződött, nem habozott igazságot szolgáltatni, és túlbuzgó tisztviselőinek intézkedéseit visszavonni.

Így, az erdélyi szászok előterjesztették, hogy a királyi tisztviselők a vámot oly árúk után is behajtják, a miket

* Sajnos és feltünő, hogy ezen nagyfontosságú országgyűlésről egyetlen adat, végzéseiből egyetlen példány sem maradt ránk. A végzéseknek csakis egy töredékét tartotta fönn a pozsonyi káptalan könyvtára. (Kiadta Kovachich: Supplementum. II. 182. l. (Hiányos és lényeges hibáktól sem ment szövegét az eredeti példányból igazítottuk ki.

** A királynak 1467 martius 25-, april 1-, 17-iki rendeletei tanúskodnak erről. Wagner: Diplomat, Sáros. 236. l. Kovachich: Vestigia Comit. 377. l. Teleki: XI. 437. l.

az ország területén vásárolnak és árusítanak el. Mire a király elrendelte, hogy a tisztviselők a törvény betűjéhez alkalmazkodjanak.[1]

Slavoniában a zágrábi püspökség egyházi nemesei ősi adómentességök föntartását kérelmezték, arra hivatkozván, hogy ők kiváltságleveleik értelmében az országos nemesek minden jogát élvezik. A király a tartományi gyűléshez kérdést intézett: vajjon az egyházi nemesek tanúságtételének a báni törvényszéknél van-e olyan jogereje, mint az országos nemesekének? És mikor igenlő választ kapott, kinyilatkoztatta, hogy a zágrábi egyházi nemesek a kincstári adó fizetésétől föl legyenek mentve.[2]

Ellenben Zala-vármegye rendeivel szemben, kik az új adó kivetését és a korona-vám behajtását meghiúsították, teljes szigort készűlt alkalmazni. Csak oly föltétel alatt kegyelmezett meg, hogy a vármegye a halasztás által okozott kárt megtérítse, a megsértett tisztviselőknek pedig elégtételt szolgáltasson.[3]

Arra, hogy az új intézkedések Erdélyben fognak legkedvezőtlenebb fogadtatásra találni, Mátyás maga is el volt készűlve, minthogy a közterhek viselésében Erdély lakói élvezték a legnagyobb kedvezéseket.

Ezért külön levélben igyekezett őket meggyőzni arról, hogy «az országgyűlési végzések a közszabadságok fönntartására, nem csorbítására czéloznak; az ország oltalmának és jólétének biztosítása végett állapíttattak meg .... amire Erdélynek még inkább van szüksége, mint az ország többi részeinek.»[4]

Mintha szép szavak és bölcs figyelmeztetések a sértett érdekek által előidézett fölháborodást lecsillapíthatnák!

1 Az 1467 majus 30-ikán kelt rendelet. Telekinél. XI. 264. l.

2 Az 1467 junius 10- és julius 31-iki rendeletek Kovachichnál. Supplementum. II. 188. l.

3 Az 1467 julius 28-iki rendelet. U. o. 193. l.

4 Epistolæ. P. I. E. LXIV. (A mely azonban tévedésből az 1463-ik évre van téve.)

Ámbár a nyílt ellenszegülés tényei az országgyűlést követő első hónapokban gyérek és kivételesek valának, — általános és mély elégületlenség terjedett el az ország minden részében, a nemzet minden rétegében.

Ezt siettek kizsákmányolni azok, kik Mátyás külső politikájának irányát kárhoztatták, vészteljesnek tartották, és emellett azért, mert méltóságaiktól megfosztattak, személyesen sértve érezték magokat.

A nyílt föllépésre Mátyás ellen, a külföldről is nyertek hathatós biztatást.

Podjebrád Györgyre nézve életkérdés volt Mátyást a tróntól megfosztani, vagy legalább gyengíteni és elfoglalni. Nem lehetett késnie. Mert az 1466-ik év végén a pápa egyházi kiközösítéssel sújtotta és alattvalóit az engedelmesség kötelezettségétől fölmentette. Attól kellett tartania, hogy a szent-szék felszólítására, Mátyás megindítja most ellene a háborút.

A lengyel király pedig, ki úgy a csehországi, mint a magyarországi koronára fentartotta igényeit, a lengyel koronához hűbéres viszonyban álló Bogdanovics István moldvai vajda útján szította Mátyás ellen az elégületlenség tüzét, és támogatása felől biztosította ellenségeit.*

Igy történt, hogy a régi nemzeti párt egyik vezérének, Zápolyai Imrének, sikerült a Mátyás ellen tervezett actióba bevonni az ő politikájának legkészségesebb szolgáit: a Szentgyörgyi grófokat és Monyorókereki Elderbachot. Eszközökben nem válogatott. Szentgyörgyi János grófot, az erdélyi vajdát, a nemzetségének régiségével, németországi

* A cseh és lengyel királyoknak a magyarországi elégületlenekkel való összeköttetését mind Palacky (Geschichte Böhmens. IV. B. 445. l.) mind S. Caro (Geschichte Polens. V. A. — Gotha. 1886. — 289. l.) állítja. Részletes egykorú adatok, sajnos, hiányoznak. Podjebrádnak a Szentgyörgyi grófokkal összeköttetését kétségtelenné teszi Mátyás királynak 1467 augustus 17-ikén Kostka Alberthez írt levele, melyet Kostka egy későbbi Mátyás királyhoz intézett levélben resumál. Teleki: XI. 339. l.

összeköttetéseivel büszkélkedő, gyenge elméjű főurat azzal tántorította el, hogy «Erdély királyává» megválasztatását helyezte kilátásba. És a gróf, az elégületlen erdélyiek tömegeiből fölhangzó üdvkiáltásokat, melyek «János királyt» éltették, komolyan vette.[1]

Több főpap és számos főúr volt az összeesküvésbe beavatva ; csak arra várakoztak, hogy a lázadás lángja Erdélyben föllobogván, míg elfojtására Mátyás eltávozik, háta mögött ők is fegyvert ragadjanak.[2]

A király, ki az 1467-ik év tavaszi és nyári hónapjait Budavárában töltötte, soká nem méltatta figyelemre a mozgalom vészjósló előjeleit.

Csak augustus közepe táján szánta el magát arra, hogy Erdélybe vezeti seregeit.

Mielőtt útra kelne, Podjebrádot igyekezett az elégületlenektől elvonni. Értésére adta neki, hogy lelkiismeretesen meg akarja tartani a békeséget Csehországgal ; viszont arra kéri őt, hogy a lázadó Szentgyörgyi grófokat ne támogassa.[3]

Augustus 19-én indúlt meg, a prímás, több főpap és főúr kíséretében, Budáról.

Épen egy nappal előbb, Kolozsvártt gyűlést tartottak az erdélyi mozgalom vezérei. Jelen voltak: Erdélyi István, Gerendi Mihály, Hosszúaszai Péter, Iklódi Márton, Losonczi László, Farnosi Veres Benedek, Zsuki Mihály a

1 TURÓCZI említi, hogy az erdélyiek «új fejedelmet választottak». BONFIN részletesen meséli el a választást. Az egykorú CARBO közelebb jár a valósághoz, azt mondván, hogy «János grófot Erdély királyának nevezgették». Mátyás egy későbbi oklevélben (1471) utal arra, hogy az 1467-iki lázadás fejei «királyi czímre vágytak . . .» (Marienburg. Geschichte Siebenbürgens. 223. l.) Janus Pannonius az erdélyi lázadás leveretését megénekelvén, így szól Erdélyhez, János grófra vonatkozva: «Aspice quam stultum stulta sequare ducem».

2 Kétségkívül túlzottak voltak az Olaszországban elterjedt ama hírek, hogy az esztergomi érseken és a pécsi püspökön kívül a többi főpapok mind elpártoltak. De hogy főpapok is csatlakoztak az összeesküvéshez, kétségtelenné teszi Mátyásnak 1468 april 30-ikán a pápához írt levele. (Epistolæ. P. III. E. XII.)

3 A Kostka Alberthez 1467 augustus 17-ikén írt, föntebb idézett levélben.

magyar nemesség részéről; továbbá a székelyek nyolcz képviselője és a szász székek küldöttei.

Oly lépésre határozták el magukat, mely mind formáját, mind lényegét tekintve, az összeesküvések történetében bizonyára egyedűl áll.

A kolosmonostori convent elé járultak testületileg, és a hiteles hely jegyzőkönyvébe következő nyilatkozatukat vétették föl.

«Meggondolván — így szólott szónokuk — az elnyomatást, amit ők és velök egész Magyarország lakói szenvednek; úgy szintén az alkalmatlan és gyalázatos állapotot, amit a régi szent királyoktól eredő kiváltságok eltörlése vont maga után: elhatározták, hogy az ország szabadságait és kiváltságait minden nyelvű, rendű és állású emberekkel szemben föntartják, megvédelmezik, megőrízik, és az ellenszegülők ellen erőhatalommal lépnek föl, mindaddig, míg a jó és boldog állapotot visszaállították.» Ezen czél elérése végett, «igazgatóikká és elöljáróikká» választják: Szentgyörgyi János és Zsigmond grófokat, Elderbach Bertoldot, Zápolyai István és Imre szepesi grófokat. Kötelezik magokat, hogy ezen igazgatóiknak engedelmeskednek és adót szolgáltatnak; amikor pedig majd a királylyal szembe kell szállaniok, lehetőleg nagy számban gyűlnek zászlaik alá.

Megállapodásaikat esküvel erősítették meg, és az esküszegőket az egyházi kiközösítés büntetésével fenyegették.*

Amint azután Mátyás közeledésének híre érkezett, tömegesen sereglettek a fegyveresek János gróf táborába. Mintegy ötvenezeren gyűltek össze.**

1 A convent hiteles kiadványának egykorú példánya a bécsi állami levéltárban. Kiadta FIRNHABER, Notizenblatt., (1852) 197. l.

A számot CARBO említi. Hogy nagy volt a számuk, kitünik Mátyás király kifejezéseiből, melyeket a lázadás elnyomása után, a hűtelenek jószágainak adományozásáról kiállított oklevelekben használ. (Számos ilyen oklevél található levéltárainkban, névszerint az Országos Levéltárban.)

Azonban mielőtt sereggé szervezkedhettek, a király váratlan gyorsasággal megjelent Kolozsvár közelében, és a fegyelmetlen tömeget megtámadván, azt rövid harczban megverte és széjjel űzte. János gróf azonnal lemondott a további ellenállás gondolatáról; a király színe elé sietett, ép oly oktalan, mint hűtelen eljárásáért, térdre borúlván, bocsánatot kért és nyert.[1]

Mindazáltal mind ő, mind társai megfosztattak méltóságuktól; helyöket Dengelegi Pongrácz János, a korábbi vajda, és Csupor Miklós foglalták el Erdély kormányzásában.

Mátyás egyúttal szükségesnek látta, hogy elrettentő példával hasonló merényletek ismétlődését megakadályozza. A lázadás részesei közől többeket száműzött, nehányat kegyetlen kínzások után kivégeztetett. Nagyszámú erdélyi nemest megfosztott jószágaiktól, melyeket híveinek adományozott. És az egész erdélyi nemességet megbélyegezte azzal, hogy a főváltságdijat, mely az ország összes nemeseire 200 forintban volt megállapítva, az erdélyiekre nézve 66 forintra szállította le.[2]

Diadalmasan vonúlt Brassóig, sehol többé ellenállással nem találkozva; és a királyi kegyelmesség számos tényével mérsékelte boszúját.[3]

Az erdélyi események hírére, az összeesküvés magyarországi részesei közől a legtöbben visszariadtak tervök végrehajtásától. Csak Zápolyai Imre és rokonai a Szepes-

1 TURÓCZI, RANZAN, CARBO szólnak a győzelemről. Csak BONFIN adja elő a történteket úgy, mintha János gróf harcz nélkül hódolt volna meg. A gróf meghódolásáról Mátyás maga 1467 szeptember 23-ikán értesíti Olnodi Czudar Jakabot. (WAGNER: Collectanea. II. 61, 1.)

2 A száműzetések és kivégeztetések felől BONFIN és CARBO munkái, egy 1467 december 28-iki flórenczi tudósítás (Diplom. Eml. II. 336. l.) és VERANCHICH 1540 october 31-iki levelében (Munkái VI. 164. l.) szólanak. — A jószágadományozások több éven át folytak. Számos adománylevél az Országos Levéltárban. A főváltságdíj leszállítását említi VERBŐCZI. (III. rész III. fejezet.)

3 Már 1467 october 3-ikán állít ki Kolozs vármegye összes nemesei részére megkegyelmező iratot. (KATONA. XV 229. l.) November 22-ikén Apafi Mihály javára (Országos Levéltár) stb.

ségben és Gömörben, Elderbach Bertold pedig Slavoniában tűzték ki a lázadás zászlaját.*

De ezen mozgalmaknak Mátyás már nem tulajdonított nagy fontosságot, és leküzdésöket hű kapitányaira bízhatá. Ő maga arra határozta el magát, hogy az alattomos István



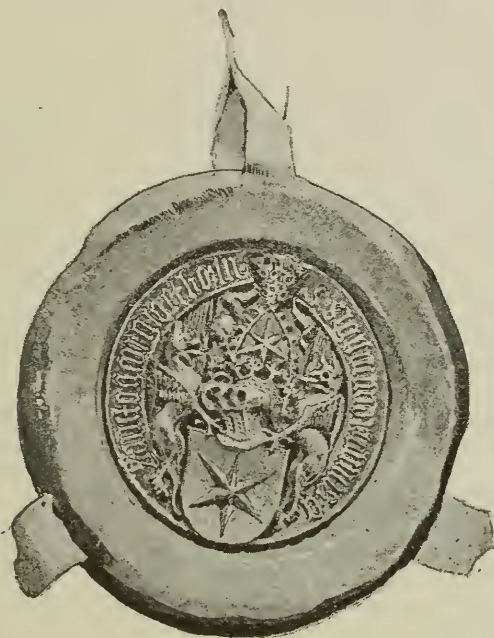
48. ELDERBACH GRÓF PECSÉTJE.

moldvaországi vajdán boszút áll; és pedig nemcsak azért, mert az erdélyi lázadást élesztette, hozzá menekülő részeseit barátságosan fogadta; hanem főképen azért, mert a magyar korona fönhatósági jogainak sérelmére, lengyel védnökség alá helyezkedett, és a törökökkel is czimborált.**

* Ezen mozgalmakról szólanak Mátyás királynak 1467 october 1-, 8-, december 31-, 1468 január 27-, 1474 april 10-iki oklevelei. (Az Orsz. Levéltárban.)

** Mindezt Mátyás maga adja elő 1468 tavaszán a lengyel rendekhez írt levelében. Közzétéve: Epistolæ. P. III. E XXVIIII.

Szokása szerint, föltett szándékának megvalósításában nem gondolván akadályokkal és nehézségekkel, — a legkedvezőtlenebb évszakban, november végén, indította meg hadjáratát. Az eltorlaszolt gimesi és ojtozi szorosokon útat tört magának, és tűzzel-vassal pusztította Moldvát. Bako, Roman, Nyemtza városokat porrá égette. A vajda követeket küldött táborába. De ő nem bízott igéreteiben, és



49. A SZENTGYÖRGYI GRÓFOK PECSÉTJE.

tovább nyomúlt a főváros, Szucsava felé. Czélja volt Istvánt megfosztani a fejedelemségtől, és általa elűzött elődjét Péter vajdát helyezni vissza.

Moldvabányán újból fölkeresték István vajda követei a királyt. De most ármányt palástoltak ajánlatai. Míg a tárgyalások folytak, egy decemberi éjszakán (15-én) tizenkétezer oláh fegyveres gyülekezik észrevétlenűl a város alá, és míg a vajdával egyetértő lakosok több ponton a faépületeket felgyújtották, elárasztják az utczákat.

Az ekként támadott zavar daczára, a gyanútlanúl pihenő magyarok sebesen felkészűlnek, és a város piaczán sorakoznak, hol maga a király áll élökre.

A lángok világánál öldöklő viadal következett, melyben Mátyás is hősi elszántsággal vett részt. Bánfi Miklós, ki közvetlenűl oldala mellett állott, saját testével fogta föl az uralkodóra mért csapásokat; önfeláldozó ragaszkodásának tényeit királyi adománylevél örökíti meg. De nem szolgálhatott pajzsul a nyilak zápora és a lándzsák erdeje ellen. Egyik lándzsa a király karját sebesítette meg, egy nyíl pedig vállába fúródott. Mátyás jól tudván, hogy sebesülésének ténye, ha köztudomásra jut, válságos következményeket vonna maga után, uralkodott fájdalmán, és saját kezével akarta kitépni a nyilat, de csak nyelét törte le, háromfelé ágazó hegye a sebben maradt.

Négy óra hosszan tartott az ütközet, melynek mindkét fél kimerülése vetett véget.*

Mátyás a súlyos veszteség után, melyet szenvedett,** a hadjárat folytatásáról lemondott. Sietve elhagyta Moldvát. Sebei miatt hordszéken kellett követnie a visszavonuló sereget.

A szerencsétlen 1467-ik év utolsó napjait Brassóban töltötte, s ott virradt rá az új esztendő, mely a dicsőségteljes események hosszú sorozatát tartotta fönn számára.

Legelső terveit a boszúvágy sugalmazta. Új sereggel Moldvába készűlt, hogy a hírnevén esett csorbát kiköszörűlje. Addig vissza sem akart térni fővárosába. Váradra

* A hadjáratról a budai krónika, Turóczi, Bonfin, Ranzan, Carbo, úgy szintén a lengyel Dlugoss és Cromer munkái tartalmaznak följegyzéseket és elbeszéléseket, melyek a részletekre nézve eltérők s meg nem egyeztethetők. A király megsebesüléséről is all ez. Erre nézve leghitelesebb a Milánó velenczei követének 1468 február 21-iki tudósítása. (Diplom. Eml. II. 96. l.) Bánfi Miklóst a király 1469 majus 17-iki adománylevelében magasztalja. (Orsz. Levéltár.)

** Ekkorig bizonytalannak látszott, vajjon Mátyás vereséget szenvedett-e? Eziránt Milánó velenczei követeinek 1468 február 21- és martius 21-iki jelentései minden kétséget eloszlatnak. (Dipl. Eml. II. 75., 96. ll.)

hívta az ország főrendeit, hogy velök tanácskozzék, és támogatásukat kérje ki.*

Azonban mikor (1468) január második felében oda megérkezett, elhatározásaiban, az európai események hatása alatt, lényeges fordulat következett be.

## IV.

MIALATT a magyar király az erdélyi lázadás leküzdésével és a moldvai hadjárattal volt elfoglalva, a csehországi helyzetben beállott a válság. A szent-szék, egyetértőleg a csehországi kath. rendekkel, a trónvesztettnek nyilvánított Podjebrád György koronáját a lengyel királynak ajánlotta föl. II. Pál pápa három küldötte: Rüdesheimi Rudolf boroszlói püspök, Ercleus Péter aacheni kanonok és Veronai Gábor szent-ferencz-rendi szerzetes, jelent meg nála, hogy őt Csehország elfoglalására késztesse. Azonban igyekezeteik eredménytelenek maradtak. Kázmér a veszélyes vállalatra nem volt rábírható. Csehországra — mint V. László nővérének férje — örökösödési jogigényeket támasztott ugyan; de érvényesítésöket Podjebrád György halálának időpontjára halasztotta, mikor azután áldozatok és koczkázat nélkül remélt czélt érni.

Ennélfogva a hozzá intézett felszólításokra (augustus végén) kitérő választ adott; hogy t. i. a jövő évben tartandó lengyel országgyűlésig függőben kell tartania elha-

* Már 1468 január 3-ikán kelt okiratában említi, hogy Váradra egybehívott értekezletet. (TELEKI. XI. 300. l.) Hogy Mátyás Moldvába készült visszatérni, több kútforrás kétségtelenné teszi. Egyebek között: Milánó velenczei követének február 21-iki idézett jelentése, és a lengyelországi rendeknek 1468 mart. 16-ikán Mátyáshoz írt levele. Codex Epistolaris sæculi. XV. 241. l.

tározását. Ezen nyilatkozatot a szent-szék és a csehországi katholikusok követei visszautasításnak tekintették. Abban állapodtak meg tehát, hogy máshol keresnek segítséget. Veronai Gábor atya, ki tizenkét esztendő előtt Capistránói János kíséretében, Magyarországon működött, és mind Mátyás egyéniségének, mind a nemzet hadi erejének értékét jól ismerte, arra figyelmeztette társait, hogy a föladat megoldására, a magyar királyban legbiztosabban találhatnák föl a készséget és képességet. Javaslata közhelyesléssel fogadtatott. És abban történt megállapodás, hogy Rómában és a csehországi kath. rendeknél ez irányban megteszik az előterjesztéseket.

A pápa most igénybe vette Mátyásnak két esztendő előtt tett ajánlatát. Lelkesítő leveleivel Veronai Gábor atya és Ercleus Péter Váradra siettek. Velök jött Boskovicz Protáz olmüczi püspök, kit a csehországi kath. rendek december végén tartott boroszlói gyűlésökből küldöttek a magyar királyhoz azon kérelemmel, hogy a «cseh korona alatt élő katholikusokat védnöksége alá fogadván, a szent hit ellenségeinek leküzdésére fegyvert ragadjon».*

A nándorfehérvári emlékek dicsfényével övedzett Gábor atyának rajongó vallásos lelkesedése és a magas műveltségű olmüczi püspöknek, egykor Ferrarában Janus Panonius iskolatársának, humanista ékesszólása kétségkívül alkalmas volt arra, hogy megragadja Mátyás fenkölt szellemét.

Míg ezek az ég jutalmával és a történelmi név dicsőségével kecsegtették, — más oldalról fényes politikai előnyök kilátásával csábították.

Ugyanis Podjebrád, minden bajért, ami őt érte és

* Ezen eseményeket két későbbi emlék világítja meg; a csehországi kath. rendek 1468 augustus 22-iki oklevele. (Scriptores Rerum Silesicarum. IX 293. l.) És Rüdesheimi Rudolf legatusnak 1471-ben a lengyel követek előterjesztésére adott válasza. Közölve ESCHENLŒRnél. II. 237. l.)

fenyegette, a császárt okozván, az 1468-ik év első napjaiban háborút üzent neki, és fiát, Viktorin herczeget, utasította, hogy seregével nyomúljon Ausztriába. Ezen rá nézve végzetes ténynyel arra kényszerítette Frigyest, ki az ellenállásra képtelen volt, és gyors segítséget a német birodalomból nem várhatott, hogy a magyar királyhoz forduljon.

A császár most, hogy Mátyást a megtámadott Ausztria segitségére bírhassa, a legnagyobb ígéretekkel igyekezett súlyt kölcsönözni kéréseinek. Nemcsak pénzbeli támogatást ajánlott; hanem késznek nyilatkozott arra is, hogy leteszi a magyar király czímét, átadja a Magyarország területén birtokában maradt várakat és városokat; sőt ezenfelűl kilátást nyújtott, hogy Mátyásnak római királylyá választatását ki fogja eszközölni.*

És úgy látszott, mintha tervszerűen nemcsak minden tényező találkoznék, hogy Mátyást a csehországi vállalatra késztesse; hanem még mintha magasabb hatalom keze minden akadályt, mely visszatarthatná, elhárítana útjából.

Fényes török követség járúlt eléje Váradon, hogy a szultán készségét hosszabb fegyverszünet kötésére bejelentse. Ami azon megnyugtató biztosítást nyújtotta, hogy mikor nyugat felé fordúl, nem fogja veszély fenyegetni keletről.**

És István, moldvai vajda, Mátyás készületeiről értesűlvén, azon volt, hogy a támadást elhárítsa magától. Lengyelországba fordúlt közbenjárásért, és ennek sikerében

* Sajnos, a levelek, melyeket 1468 elején Frigyes és Mátyás váltottak egymással, nem maradtak fenn. A tárgyalások folyamáról csak későbbi diplomatiai iratok nyújtanak felvilágosítást. (V. ö. PALACKY, IV. B. 505. l.) Hogy jutalmúl a római királyság is ígértetett Mátyásnak, kétségtelenné teszi Albrecht brandenburgi őrgrófnak (alább idézendő 1469 martius 23-iki) levele.

** Milánó velenczei követének 1468 martius 27-iki jelentése. Diplom. Eml. II. 79. l. (Megfoghatatlan, mikép jöhetett PALACKY azon gondolatra, hogy Mátyás török ruhába öltöztetett magyarok által tévútra vezette a magyar rendeket!)

nem bízván, követeket küldött Mátyáshoz, kit hódolatának bejelentésével megkérlelt.[3]

És megjelent Váradon a magyarországi elégületlenek vezére: Zápolyai Imre is, hogy kudarczot szenvedett merényletéért kegyelmet eszközöljön ki, mit a főrendek közben járása mellett megnyert.[1]

Ilyen előzmények után, Mátyás nem habozott a pápa, a császár és a csehországi katholikus rendek követeinek ígéretet tenni, hogy a háborút Podjebrád György ellen megindítja.[2]

Hogy pedig tervét ő előtte minél tovább titokban tartsa; és őt azon hitben, mintha a magyarországi hadikészületek Moldva ellen írányulnának, megerősítse, — nem sietett vissza fővárosába. Lassú menetben tette meg az útat. Egy egész hónapot töltött Várad és Eger között. Ezen utóbbi városban tanácskozást tartott.[3]

Itt ellenzéki hangok is emelkedtek. De a király bizalmas embereinek, különösen a prímásnak ékesszólása kieszközölte, hogy a főrendek a csehországi hadjárat megindításához egyhangúlag hozzájárultak.[4]

Ezalatt Mátyás páratlanúl álló gyorsasággal fejezte be

1 BONFIN előadása, a mit megerősítenek más kútforrások. Egyebek között a lengyel rendeknek idézett levelére Mátyás által írt válasz. Epistolæ. P. III. E. XXVIII. (V. ö. CARO. 289. l.)

2 A király említi ezt 1468 február 10-ikén Zápolyai Imre egyik híve, Varju Pál javára kiállított kegyelemlevelében. KATONA. XV. 254. l.

3 BONFIN a váradi értekezletekről semmit sem szól. Szerinte Egerben történtek volna a döntő megállapodások. De az ő megbízhatatlan előadásával szemben kétségtelen hitelességű emlékek szólnak arról, hogy Mátyás Váradra hívta meg a főrendeket, ott fogadta a török követeket, ott békült ki Zápolyaival. Nem is hihető, hogy a decemberben tartott boroszlói gyűlés követe a január 8-ikán hadizenettel meglepett császár küldöttei csak martiusban Egerben keresték föl Mátyást. Lehetetlen is, hogy ha csak Egerben jött volna létre a megállapodás, két hét alatt Mátyás seregeivel támadásra készen állott volna.

4 Mátyástól február 10-ikén Nadudvaron, martius 7- és 9-ikén Egerben kelt okleveleket bírunk.

5 Az egri tanácskozmányról BONFIN hosszú elbeszélést ad, melybe általa fogalmazott beszédeket is sző. Az egri tanácskozmány kétségtelenűl csak szentesítette a váradi megállapodásokat. Hogy ellenzéki hangok is emelkedtek és a prímás ellensúlyozta azókat, jelezi a pécsi püspöknek 1468 tavaszán írt egyik levele, mely közzé van téve: Epistolæ. P. III. E. XXVII.

a készületeket. Még nem múlt el két hónap a váradi értekezletek óta, és martius végső napjaiban, már Nagyszombatban volt, készen a háború megindítására.

A főrendek soraiból többen önkényt ajánlkoztak, hogy csapataikkal a királyi dandárhoz csatlakoznak. Az áldozatkészség és ragaszkodás ezen nyilatkozataiban a király állandó híveivel versenyeztek: a Szentgyörgyi grófok és Zápolyai Imre, kik ily módon hűtlenségök emlékezetét akarták elfeledtetni.[1]

És most felajánlotta szolgálatait Mátyásnak a csehországi katholikus rendek vezére, a hatalmas Sternberg Zdenko, ki több honfitársával hozzá csatlakozott.[2]

Ezek, a katholikus rendek nevében, hűséget és engedelmességet fogadtak neki. Felajánlották a cseh királyi czímet is, a melyet azonban elhárított magától; «Csehország és a hozzá csatolt tartományok védnökének» czímével elégedvén meg.[3]

Szándéka volt ezzel kímélni a lengyel királyt, kinek megnyerésére súlyt helyezett és reményt táplált. Ugyanis az osztrák-magyar-lengyel szövetség gondolatát karolta föl. Ennek alapjául kettős házasság szolgálna, melyet a lengyel király idősebbik leányával Mátyás, az ifjabbikkal Miksa főherczeg, a császár kilencz esztendős fia, kötne meg. Ezen ajánlat előterjesztése végett, az olmüczi püspököt april elején Krakkóba küldötte.[4] De a hadjárat megindítását nem tette függővé a választól.

1 Mindkettő részt vett a hadjáratban. A Szentgyörgyi grófoknak ez ügyben tanúsított áldozatkészségét a király már 1468 april 14-iki oklevelében magasztalásokkal halmozza el. (Országos Lvltár.)

2 Sternbergnek 1468 martius 29-, 31-, april 15-, 16-ikán kelt levelei. Fontes. Diplom. XX. 522—5. ll.

3 Hogy a királyi czímet felajánlották neki, tudjuk a pécsi püspök idézett leveléből. — Mátyás királynak oklevele, melyben a védnöki tisztet átveszi, és a cseh rendek nevében az olmüczi püspök által kiállított hódolati okirata, mindkettő 1468 april 8-ikáról: Scriptores Rerum Silesicarum, IX. 262—3. ll.

4 Dlugoss elbeszélése. De téved, mikor azt írja, hogy az olmüczi püspök april 8-ikán érkezett Krakkóba. April 9-ikén Pozsonyból levelet ír, és említi, hogy Krakkóba készül. Fontes, XX. 523. l.

Martius végén a cseh király fiához, Viktorinhoz, mint az Ausztriába nyomúlt hadak fővezéréhez, hadüzenő iratot intézett.

«Tapasztaljuk — így szól egyebek között, — hogy Ti nem kívánván a békesség útjain haladni, . . . háborút háborúra halmoztok, békés szomszédaitok országába üszköt dobtok, s azt lángra lobbantjátok. Láttuk az iratot, melyben, fenséges atyánknak, a római császárnak . . . háborút üzentetek, bár jól tudjátok, hogy a császárral szerződésünk van, mely segélynyujtásra kötelez . . . És azonfölül, hogy elégséges ok nélkül barátainkra támadtatok, minket is már régebben sokféle kártételekkel, sérelmekkel ingereltetek, mit ekkorig békeszeretetünk türelemmel viselt . . . Most azonban, mivel a béke biztosítékát szavaitokban és jellemetekben nem találhatjuk föl, hanem fegyvereinkben kell keresnünk; ezennel értésetekre adjuk, hogy Ausztriában a római császár hű alattvalóit, kötelességünkhöz képest, tettel és tanácscsal támogatni fogjuk ellenetek; az általatok és híveitek által nekünk igazságtalanúl okozott károkért fegyverrel szerezünk elégtételt . . . Végűl kijelentjük, hogy országaitok katholikus lakóit, a Ti igazságtalan eljárástokkal szemben, oltalmazni fogjuk, amint katholikus uralkodóhoz illik, és az apostoli szent-szék különös felszólítása kötelességünkké teszi. A hadak legfőbb ura, az igaz ügy pártfogója legyen segítségünkre!»*

Podjebrád, ki időközben azon volt, hogy Mátyással a régi szives viszonyt helyre állítsa,** most felhagyott ezen reménynyel. Levelet intézett hozzá, melyen az elkeseredés és csüggedés hangulata vonúl végig.

«Régen értésedre adtam, — úgymond — a sérelmeket

* A Nagyszombatban, 1468 martius 31-ikén kelt irat Epistolæ. P. III. E. VIII.

** Az 1467-ik év december 4-ikén segitséget ajánlott néki az erdélyi lázadók leküzdésére; 1468 február 9-ikén szerencsekívánatait fejezi ki a fölött, hogy a moldvaországi csatában nyert sebeiből kigyógyult. Teleki. XI. 289., 305. ll

miket a császártól szenvedtünk, és arról, amit ellene tervezünk. Te pedig a nélkül, hogy előbb közbenjárásodat ajánlottad volna föl, azonnal ellenség gyanánt viseled magadat. Ki tehát a szerződésszegő? És mind ezzel nem elégedvén meg, indokolatlanúl vádolsz, mintha az örök gyülölet lángját akarnád szítani! Ha már el vagy határozva rá, hogy háborút indítasz ellenünk, megkímélhettél volna minket a sértésektől, mik a győzedelmet nem mozdítják elő, csak a kibékülést teszik nehezebbé!»[1]

Mátyás nem vette ezt figyelembe. Nagyszombatból Pozsonyba vonúlt, és innen april 8-án kibocsátott manifestumában, köztudomásra hozta elhatározását és indító okait.

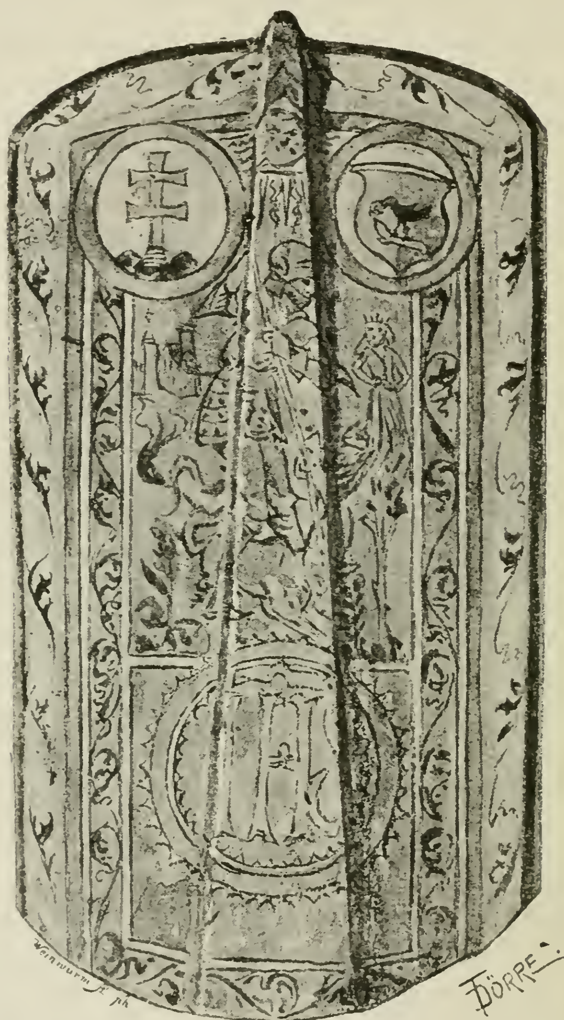
«Elszántuk magunkat — írja — hogy mi vállalkozunk arra, a mit mások elhárítottak magoktól. Az súlyos tehernek látszik ugyan, de a legmagasztosabb égi jutalmat és a legnagyobb földi dicsőséget ígéri. Ezt a háborút nem kevésbé szentnek tartjuk, mint azt, amit régtől fogva a törökök ellen viselünk. Biztosan számítunk a Mindenható támogatására, mert az ő ügyéért fogunk harczolni. Sem becsvágy, sem más földi előny kilátása nem vezérel. Egyedűl szánakozásunk az elnyomottakon, hódolatunk az apostoli szék iránt, buzgalmunk az igaz hit érdekeiért ösztönöz. Egyetlen jutalom, amit várunk: a béke, mely a háborúk szülötte, és azok háladatossága, kiket jótéteményeinkben részesítünk!»[2]

Mátyás ezalatt már april első napjaiban, ötezer fegyveresből álló hadosztályt bocsátott Ausztriába, melyet rövid idő alatt fölszabadított. A cseh sereg egy része kivonúlt, másik része, melyet Viktorin herczeg vezényelt, Stockerau mellett körülzáratott.[3]

April 14-én maga Mátyás is megindúlt Pozsonyból.

1 TELEKInél. XI. 466. l.
2 Epistolæ. P. III. E. XLV.
3 PALACKY. Geschichte Böhmens. IV. köt. II. rész. 515. l.

Serege tizenhatezer jól felszerelt harczosból állott; nagy részben cseh és lengyel zsoldosokból; ezer rácz lovas is volt vele. Ötven nagy ágyú és kétezer kocsi kísérte.



50. MÁTYÁS KIRÁLY PAJZSA.

A főpapok és főurak fényes társasága környezte. Ott voltak: a két érsek, a pécsi és egri püspökök, a Szentgyörgyi grófok, Zápolyai Imre, Csupor Miklós, Podma-

niczky László, az osztrák Grafeneck Ulrik és a cseh Sternberg Zdenko. Ez utóbbi, fiaihoz intézett leveleiben, elragadtatással szól a «páratlan» seregről, melyet kísér. «Ha a saját szemeimmel nem látnám — úgymond — mások leírásának nem adnék hitelt.» Azon reménységét fejezi ki, hogy diadalmasan fognak Prágáig nyomúlni.*

Mátyás az indulását követő napon osztrák területen, negyed napra Morvaországban, Iglaunál táborozott.

Időközben Podjebrád, a váratlan támadás és fiának veszélyes helyzete felől értesűlvén, bátor lélekkel állott seregének élére, hogy a magyar király ellen vezesse. Znaim vidékén közvetlen közelben állott egymással szemben a két ellenfél, kik alig egy évtized előtt kölcsönösen segítették volt egymást a trónra.

Mátyás nem látta czélirányosnak most még nyílt csatára bízni az eldöntést. Laa város közelében megerősített táborba helyezte el seregét. Csak az előhadak között folytak naponként véres csatározások.

Így tartott ez majus elejéig, a mikor Podjebrád Csehország felé vonúlt vissza. Mátyás távolból követte. De a mint a cseh király megfordúlt, hogy csatára kényszerítse, ő Znaimnál állapodott meg és elsánczolta magát. Mire Podjebrád csakugyan Csehországba vezette seregét, és Ausztriából kiszabadúlt fiára, Viktorin herczegre bízta Morvaország védelmét.

Mátyás ekkor Trebicset szállotta meg, mely a lakosság száma és vagyonossága tekintetében, a morvaországi városok között előkelő helyet foglalt el; most azonban úgyszólván egészen lángok martaléka lett.

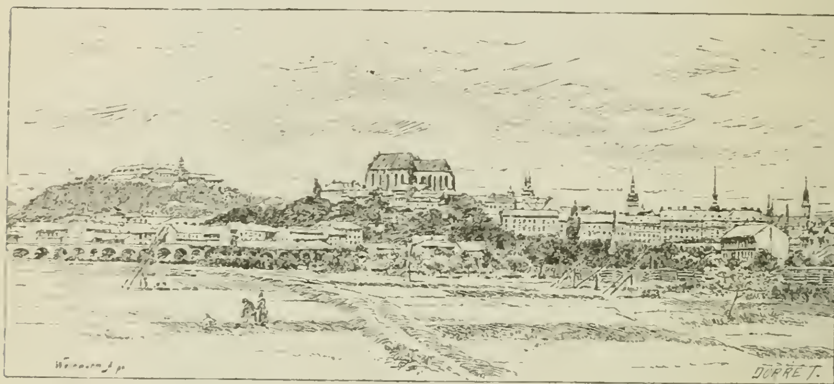
Viktorin herczeg, a város közelében emelkedő magaslaton, egy nagy kolostor-épületben, tétlen tanúja volt Trebics pusztulásának; sőt ismét körűlzáratni engedte magát.

* Sternbergnek 1468 april 15- és 16-dikán kelt levelei. Fontes. XX. 512., 4

Testvére, Henrik herczeg, ki fölmentésére jött, súlyos veszteséggel visszaveretett. Az ütközetben Mátyás személyesen részt vett, megsebesűlt, és élete nagy veszélyben forgott.

Néhány nappal utóbb, a junius 5-ét követő éjszaka, Viktorin herczeg, kinek serege az éhség és szomjúság kínjait szenvedte, kétségbeesett tettre határozta el magát. Három csapatba osztva vitézeit, kitörést kísérlett meg. Kettő, az ő vezérlete alatt, szerencsésen elmenekült. Csak a harmadik veretett vissza.

Mátyás, ki biztosra vette, hogy a cseh herczeg az ő kezeibe jut, szigorúan fenyítette meg hanyagságukért azon csa-



51. BRÜNN LÁTHÁZA.

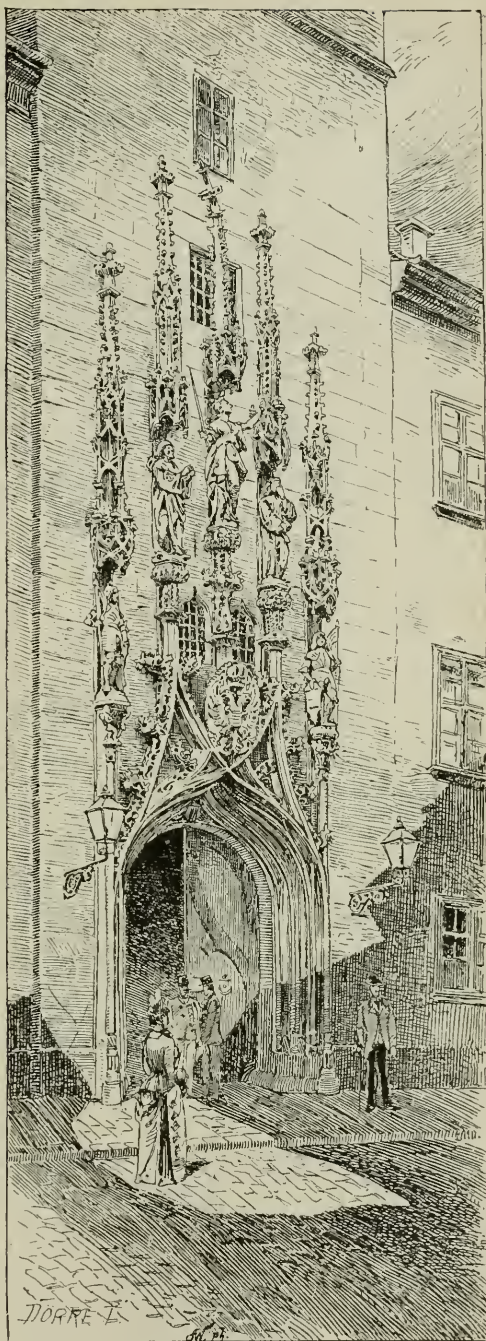
patokat, melyeket Viktorin elmeneküléseért felelősség terhelt. És most nem látván többé annak szükségét, hogy Trebics alatt időzzön, főhadiszállását Brünnbe tette át, melynek lakossága, mint szabadítót, lelkesedéssel fogadta. Innen — a város mellett, magas bércz tetején emelkedő Spielberg erősség ostromát Podmaniczkyra bízván, — Olmücz felé sietett, és julius 4-én ünnepélyesen bevonúlt Morvaország fővárosába. Míg azután seregének egy részét Hradisch ostromára küldötte, ő maga Magyar-Brod alá indúlt, és azt megvívta. Azután Olmüczben a cseh- és morvaországi kath. ren-

dekkel gyűlést tartott, és az elfoglalt tartomány igazgatásáról intézkedett. Itt megjelentek nála a lengyel király követei, közbenjárásukat ajánlván Podjebráddal való kibékítésére. De hidegen utasította el őket. Fordúljanak — válaszolá — a pápához és a császárhoz, kiknek megbízásából ragadott ő fegyvert.

Majd september első napjaiban morvaországi hadainak fővezérletét Sternberg Zdenkóra bízta, ő pedig Magyarországba tért vissza.*

September havát Pozsonyban töltötte.

Itt országgyűlést tartott, a melyen sikerült rendkívüli adót eszközölnie ki. Ezen eredményben csehországi vállalatának javallása és szentesítése is benfoglaltatott.**




52. A BRÜNNI VÁROSHÁZ KAPUJA.

* PALACKY. 523—547. ll. CARO- 299. l.

** A törvénykönyv KOVACHICH. nál. Supplementum. II. 196—208. ll.

Ugyanakkor, meghiusúlván reménysége, hogy a lengyel királylyal szövetségi és rokonsági viszonyt köthet, — mivel onnan kitérő választ hozott volt az olmüczi püspök[1] — oda irányozta igyekezeteit, hogy egy másik szomszéd fejedelemmel léphessen ilyen összeköttetésbe. Újból visszatért a szász herczegnővel kötendő házassági frigy tervéhez. A tárgyalások megindítása végett Schonberg pozsonyi prépostot küldötte Szászországba, és azután Bajorországba is, hol a Wittelsbach-ház herczegeivel kellett szövetség megkötése végett lépéseket tenni.[2]

Ily módon a római királyság elnyerésére czélzó terveit is előmozdíthatni vélte. E tekintetben a császártól ismételten kapott biztatásokat, és olyan értesítéseket, hogy a mainzi, trieri és szász választófejedelmek szavazatát már megszerezte részére.[3]

És mivel Frigyes — régibb fogadalom beváltása végett — ekkor Rómába készült zarándokolni, az osztrák tartományok megoltalmazását Mátyásra bízta, és azok jövedelmeit egy esztendő tartamára átengedte neki.[4]

Mátyás megnyugtatva tért vissza 1469 elején Morvaországba, és miután a spielbergi erősség is megvívatott, most már Csehország lett a hadi munkálatok színhelye. Prága elfoglalása volt a büszke jelszó.

Február 13-án tízezer fegyveres élén indúlt ki Brünnből. Hat nappal később Chrudim városa előtt állott. Itt merészsége nagy veszélybe ejtette. Cseh szolgának öltözve, a

1 CARO. 296. l.

2 Az 1468 october 8-ikán kelt királyi megbízó levél a drezdai állami levéltárban. És PALACKY. 557 l.

3 Heimburg György, Podjebrad bizalmas tanácsosa, úgy adja elő a dolgokat, hogy a császár Mátyást ezzel és még nagyobb ígéretekkel rá akarta szedni. Szerinte azzal is hitegette volna, hogy pap akar lenni, és fiát Mátyás gyámságára fogja bízni. «Sollich List kann er erdenken, und der Unger glaubt im fein alles». (1468 december 27-ikén kelt levele, HÖFLERnél. Das Kaiserliche Buch, 218. l. Itt 1469-re téve. PALACKY szerint azonban 1468-ban iratott.)

4 Mátyásnak ez ügyben 1468 november 3- és a császárnak november 13-ikán kelt okiratai KURZnál. Geschichte Kaiser Fridrichs — II. 244. l.

város falait kémlelte ki, de az őrség kitörő csapata által elfogatott. Szerencséjére, a cseh nyelvet tökéletesen bírta, a színlelésben mesteri ügyességgel dicsekedett, és lélekjelenlétét a legnehezebb helyzetekben sem vesztette el. Így tehát azokkal, kik kézrekerítették, el tudta hitetni, hogy jelentéktelen szolgaszemélylyel van dolguk, és szabadon bocsáttatott.*

Ezalatt Podjebrád György is megindúlt, és jól átgondolt hadi tervvel a Willimow közelében táborozó magyar sereg közlekedési vonalait elzárta. Kemény téli időben, mikor hótömegek különben is nehézzé tették a közlekedést, Mátyás egyszerre válságos viszonyok közé jutott.

Ekkor arra határozta el magát, hogy békeajánlatokkal fordúl a cseh királyhoz.

A stratégiai viszonyokon kívül más okok is késztették erre.

A birodalmi gyűlésen, mely ekkor Regensburgban együtt volt, a római király-választás ügye nem kerűlt napirendre. Rómából pedig a császár cselszövényei felől aggodalmat keltő tudósítások érkeztek; hogy a választófejedelmi méltóságnak Csehországról Ausztriára átruházását, a Habsburg-ház jogigényeinek a magyar trónra megerősítését igyekszik kieszközölni a pápánál; sőt, hogy a római királyságra jelöltjeűl nem Mátyást, hanem a bajor fejedelmi ház által pártolt burgundi uralkodót tekinti.**

Ily körűlmények között Mátyás fölmentve tekintette magát is az elvállalt kötelezettségektől, és a császárhoz csatolt reményeinek meghiúsulásáért kárpótlást a cseh királynál keresett. Ez előzékenyen fogadta ellenfelének azon felhívását, hogy személyesen találkozzanak.

* Eschenloer jegyzi föl ezen esetet. II. 147. l.

** Frigyes római működése felől hivatalos adatok nem maradtak fönn. Az elterjedt híreket az egykorú Dlugoss registrálja. Azt, hogy a császár ekkor a burgundi fejedelmet karolja föl, Mátyásnak Podjebrád előtt tett nyilatkozatai alapján, Albrecht őrgróf írja, idézett levelében bátyjának.

Február 27-én, Anhrow közelében jöttek össze. Félig leégett viskóban értekeztek, tanúk nélkül, több órán át. Megállapodásaik felől köztudomásra csak annyit hoztak, hogy fegyverszünetet kötöttek, melynek tartama alatt, állandó békekötés létesítése végett Olmüczben fognak alkudozások folytattatni.

De tárgyalásaik lényeges részét szoros titok leplébe burkolták. Mátyás ajánlatot tett, hogy a háborút abbanhagyja, és Podjebrádnak a tőle elfoglalt területet visszaadja, őt a szent-székkel is kibékíti; azon föltétel alatt, ha viszont őt a császári trónra segíti.

Erre a cseh király többféle eszközzel rendelkezett. Mint választófejedelem szavazattal bírt a választásnál. Továbbá benső viszonyban állott a brandenburgi és szász választófejedelmekkel, kik azon antagonismusnál fogva, mely Németország éjszaki és déli részének fejedelmeit elválasztá, hajlandók lehettek, a Wittelsbach-ház jelöltje, a burgundi uralkodó ellen foglalni állást. Végre a franczia király útján is képes volt ezen jelöltség meghiúsítására hatni.

Podjebrád előzékenyen karolta föl Mátyás előterjesztését. Haladék nélkül útnak indította egyik bizalmas tanácsosát, Barnsteini Span János lovagot, hogy a brandenburgi őrgrófoknál és a franczia udvarnál, a magyar király érdekében az actiót megindítsa.*

Ugyanekkor Mátyás közvetlenűl is érintkezésbe kívánt lépni Frigyes brandenburgi választófejedelemmel. Bizalmas úton, az egri püspök testvére, Beckensloer Jeromos, boroszlói kanonok által, azon óhajtását fejezte ki, hogy titkon találkozni óhajt vele, és ha ő is beléegyezik, az általa kitűzendő helyen, zarándoknak öltözve, fogná őt felkeresni, hogy szoros szövetséget kössön vele, minthogy

* Barnsteini Span Jánosnak Albrecht őrgrófhoz intézett előterjesztése Albrecht őrgrófnak Frigyes választófejedelemhez 1469 martius 23-ikán írt idézett levele. (Amaz Fontes. XLII. 485. l. Ez Fontes. XX. 568. l.)

a német fejedelmek között a legnagyobb súlyt az ő támogatására helyezi».*

Mátyás a választ az ő kívánatára és a cseh király előterjesztésére, Brünnben várta be. Ide siettek a pápa és császár követei, kiket az anhrowi találkozás és fegyverszünet híre mélyen megdöbbentett. Mindent megtettek, hogy az újabb találkozást és a kibékülést megakadályozzák. Azon hír volt elterjedve, hogy a pápai követek egyházi átokkal fenyegetődztek.

Mátyás tartózkodó, titkolódzó volt. Senki sem tudta, merre fog ő hajolni. De a cseh királylyal való találkozástól nem volt visszatartható. A római és német diplomaták, magyar és cseh főurak kíséretében, april 6-án ért a találkozás helyére, Olmüczbe.

A következő napon, szabad ég alatt, találkozott a két uralkodó. Soká tanácskoztak négyszem között. A cseh király nem közölhetett kedvező híreket a brandenburgi udvarnál tett lépések eredménye felől. Követe azt a választ kapta, hogy sem a császártól azt, hogy a trónról lemond, sem a választófejedelmektől azt, hogy idegen fejedelmet fognak uralkodójukká választani, — nem lehet várni.**

Ezen közlés kétségkívül döntő befolyást gyakorolt Mátyás további terveire. De nem árulta el. Podjebrád fiaival és tanácsosaival — kiket Olmüczbe magával vitt, — oly kitüntető módon bánt, hogy a cseh katholikusok soraiban a felháborodás nyilatkozatai voltak hallhatók. A pápai legátusok pedig nemcsak vonakodtak az eretnekekkel értekezni, hanem a városban, míg azok ott tartóz-

* Beckensloer Jeromosnak 1469 martius 15-én a választófejedelemhez írt levele a berlini titkos levéltárban. Ugyanott egy boroszlói papnak szintén Frigyeshez april 5-ikén írt levele, melyből kitünik, hogy Frigyes Beckenslœrhez intézett válaszát hozzá küldte. Fontes Diplomataria. XLII. 465., 6. ll. Frigyes a teendők iránt tanácsot kért öccsétől, Albrecht őrgróftól. Ennek april 3-ikán kelt válaszirata HÖFLERnél. 187. l.

** Albrecht őrgróf idézett levele.

kodnak, a misézést és a szentségek kiszolgáltatását is eltiltották.

Azonban a tárgyalások nem vezettek eredményre. Mátyás bizonyára csak azt akarta elérni, hogy magatartásával a pápai és császári követekre, valamint a csehországi kath. urakra nyomást gyakoroljon. Bizalmas emberei ismételten hangoztatták ezek előtt, hogy «szorosabb kötelékkel kellene magokhoz csatolniok» a magyar királyt. Ezen szavaknak világosan az volt értelme, hogy Mátyás Csehország királyává óhajtja magát megválasztatni; azon utógondolattal, hogy ily módon a választófejedelmek sorába lépvén, végső czéljának elérésére biztosabb kilátása fog nyílni.

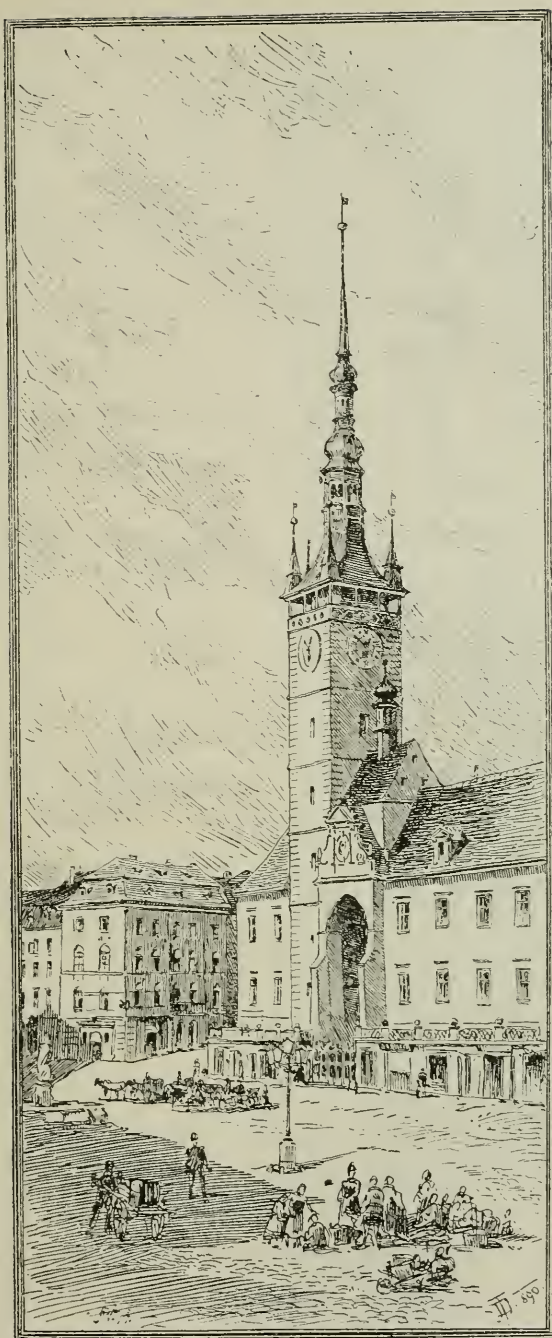
És számítása most is helyesnek bizonyúlt.

## V.



Sternberg Zdenko april 12-én értekezletre hívta egybe az Olmüczben időző cseh, morva és sziléziai rendeket. Előadta, hogy mennyi hálával tartoznak Mátyás iránt; de félő, hogy oltalmazásuk nagy áldozatokat igénylő feladatát elejti; ezen veszély elhárításának egyedüli módja az, hogy őt királyukká válaszszák meg. A jelenlevők mindnyájan helyeselték ezt. És elhatározásukat küldöttség által közölték Mátyással. Ez, miután időt kért, hogy magyar tanácsosaival fontolóra vehesse az ügyet, két nap múlva közölte velök válaszát, mely önuralmának és politikai ügyességének egyik legkiválóbb nyilatkozása.

«Köszöni — így szólt — jóakaratukat. De mivel attól



53 AZ OLMÜCZI VÁROSHÁZ.

tart, hogy mihelyt elfoglalja Csehország trónját, a pápa és a császár megvonják tőle a segítséget és egészen rá hárítják a hadjárat terhét, a felajánlott koronát csak azon föltétel alatt fogadhatná el, ha a pápai követek és a csehországi urak kezessége által biztosíttatik arról, hogy a német birodalom tizenkétezer lovast, vagy pedig, amit még szívesebben fogadna, évenkint harmadfélszázezer forintot bocsát rendelkezésére.»

A mikor elhallgatott, szánalmas jelenet következett.

«Legkegyelmesebb király! — így szólal meg, a rémület kifejezésével hangjában, Sternberg Zdenko — méltóztassék valamit leengedni a kívánt összegből, mert az elérhetetlen!»

«Zdenko úr, — válaszolá a király nyugodtan — mi fog történni, ha egyes német fejedelmek hadakat küldenek segítségtekre? Mindegyik azt, amit a maga erejével elfoglalt, bizonyosan meg is tartja. Igy tehát országotok szét fog daraboltatni. Ettől meg akarlak titeket óvni. Értekezzetek tehát a pápai követekkel, és bírjátok őket rá, hogy legalább kétszázezer forintnyi évi segítséget biztosítsanak. Én azután meghódítom az országot, és kiirtom az eretnekséget!»

A cseh urak, elbocsáttatván, a pápai követekhez, Roverella Lőrincz ferrarai püspökhöz és Rüdesheimi Rudolfhoz fordúltak. De ezek nem érezték magokat a kívánt biztosítás megadására feljogosítva; általánosságban tartott ígéretekre szorítkoztak.

Három nap telt el ezen tárgyalásokban. Martius 17-én, a csehországi koronához tartozó összes rendek megjelentek Mátyás előtt. Vezérök, Sternberg, hosszú beszédben leírta az ország szomorú állapotát, a melyet újból virágzóvá tenni csak a király képes; kérik tehát, foglalja el trónjukat; ígérik, hogy vagyonukkal és vérökkel fukarkodni nem fognak.



OLMÜCZ LÁTKÉPE.

Dörre Tivadar rajza.

«Az ügy — válaszolá a király — nagy fontosságú, komoly megfontolást igényel. Értekeznünk kell előbb ő szentsége követeivel és tanácsosainkkal. Azután majd kegyelmes elhatározásunkat tudomásotokra adjuk.»

Sternberg könyörögni kezdett. «Ne szomorítsa el híveit újabb halogatással. Ha azonnal felakasztat mindnyájunkat, kegyelmesebben bánik el velünk, mintha óhajtásunknak még tovább is ellenszegűl!»

Mátyás megnyugtatta őket. De végleges elhatározását függőben tartotta.

Előbb végeznie kellett Podjebráddal, ki még mindig várta a béketárgyalások folytatását. Martius 20-án újabb találkozásra kérte föl.

Az értekezleten nyájas és derűlt volt. Szokása szerint, tréfákkal leplezte gondolatait. Fennen hangoztatta, hogy majd megmutatja, hogy «ostyások és kelyhesek» jó barátokká válnak.

A lakoma is víg hangulatban folyt. Ekkor Sternbergnek az a dévaj ötlete támadt, hogy a fenforgó vitás ügyet a két uralkodó udvari bolondjai párviadallal intézzék el. Az indítvány közhelyesléssel fogadtatott.

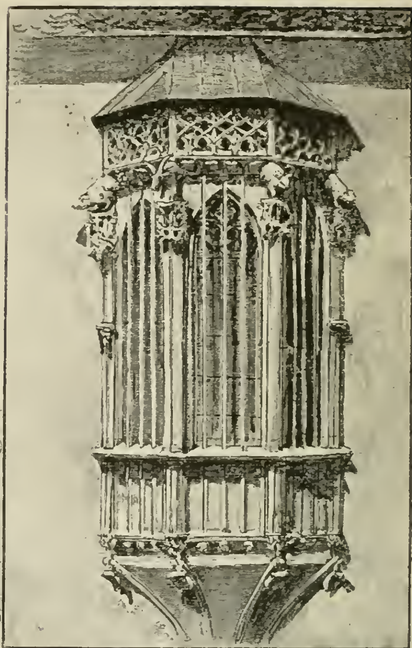
A vendégek színe előtt, a két bohócz birokra kelt. A mérkőzés soká folyt. A kaczagó társaság biztatta a bajnokokat. De mikor a magyar fölemelte ellenfelét, hogy földhöz vágja, egyik cseh udvarnok karjával föltartóztatta. A hivatlanúl beavatkozót Sternberg dühében arczúl csapta. Mire Podjebrád kísérői nagy haragra lobbantak. Mindenfelől egyszerre kardhoz nyúltak. Nem sok hiányzott, hogy véres küzdelem kövesse a tréfát. Az uralkodóknak nehezen sikerűlt lecsillapítani híveiket.*

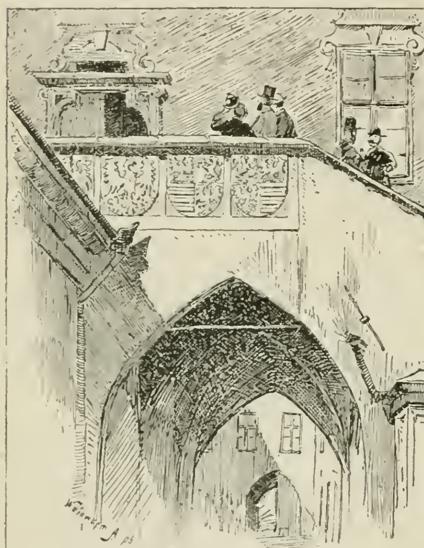
Mátyás a jelentéktelen incidens által fölidézett ingerűltséget arra használta, hogy a tárgyalásoknak véget ves-

* Bonfin körűlményesen beszéli el az esetet.

sen. Búcsút vett Podjebrádtól. És többé nem találkozott vele.

Mindazáltal ezután is még két hétig habozott a csehországi királyválasztás ügyében kimondani a döntő szót; óvatosan várva, vajjon más oldalról nem ígérkeznek-e nagyobb előnyök. Végtére





54. RÉSZLETEK AZ OLMÜCZI VÁROSHÁZRÓL.

május 3-án felhagyott a halogatással. Ezen napon, a csehországi kath. rendek az olmüczi székesegyházban gyűltek egybe. A Szentlélek segítségűl hívása után, Sternberg beszédet tartott, melyben «egy igaz keresztény király» megválasztásának szükségét fejtegette, és a jelenlevőket fölhívta, hogy a választást haladéktalanúl hajtsák végre, mindegyik adja be szavazatát. Ez megtörtént. Mire ünnepélyesen kihirdette, hogy egyhangúlag Mátyás választatott meg Csehország királyává.

Ekkor, a pápai követek vezetése mellett, Mátyás elé járultak, és őt a székesegyházba vezették, hol Sternberg tudomására adta megválasztatását.

«Alázatos kérésteket — így hangzott válasza — meghallgatván, a Mindenható dicsőségére, a keresztény hit megszilárdítására, a szent-szék javára és a dicső cseh birodalom hasznára, készek vagyunk királyotok és uratok lenni!»

Sternberg köszönetet mondott, és három ízben intézte az egybegyűltekhez a kérdést: akarják-e, hogy Mátyás Csehország királya legyen?

Háromszor hangzott föl lelkesen az: «Akarjuk». Mátyás, az esztergomi érsek és a boroszlói püspök kezeibe esküt tett le. A rendek bemutatták hódolatukat. Hála-isteni-tisztelet zárta be az ünnepélyes cselekményt.

A város vigalmak színhelye lett. A főpiaczon egy kút három csövéből egész napon át magyar és osztrák bor, meg sör folyt a nép számára. A rendeket, négyszáz személyt, Mátyás saját lakában vendégelte meg. A cseh urak bámulattal szemlélték az arany és ezüst edények gazdag készletét, minek értéke kétszázezer forintra bęcsűltetett.

A katholikus lakosság mindenfelé élénk örömmel fogadta a hírt Mátyás megválasztatásáról, s «új korszak hajnala gyanánt» üdvözölte.*

Olmüczből Mátyás a cseh koronához tartozó Szilézia fővárosába vonult, hol majus utolsó napjaiban a rendek hódolatát fogadta. Itt is szakadatlanúl követték egymást lakomák, tánczvigalmak és lovagi játékok.

De ezeknek zajában nem feledkezett meg nagy politikai czéljairól.

Most, mint Csehország és Szilézia uralkodója, fokozott mértékben érezte a brandenburgi dynastia szövetségének

* Palacky. 586—9. ll. Höfler. 200. l.

és támogatásának szükségességét. De többé nem gondolt arra, hogy zarándok öltönyében, titkon keresse föl a választófejedelmet. Az egész világ színe előtt kívánt vele találkozni, és pedig saját udvaránál. Boroszlóba hívta meg őt.

Frigyes készséggel megjelent, és örökösét, — öccsének, Albrechtnek fiát, — János őrgrófot is magával hozta. Majus utolsó napján érkeztek meg. Másnap, junius elsején, Úrnapját ünnepelte az egyház.

A város, mint krónikásai följegyzik, soha sem látott olyan fényt és pompát, mint ezen napon a körmeneten.



55. FRIGYES VÁLASZTÓ FEJEDELEM PECSÉTJE

Öt sziléziai herczeg és János brandenburgi őrgróf, tartották a menyezetet, mely alatt Boroszló főpapja az Oltáriszentséget vitte. Utána haladott a király, ki jobb oldalán Roverella Lőrincz pápai legátusnak, baloldalán a Hohenzollern-ház fejének jelölvén ki helyet, mintegy a császári méltóság díszét előlegezte magának.

Egyébiránt azon volt, hogy személyes szeretetreméltóságának és királyi nagylelkűségének varázsával meghódítsa fejedelmi vendégét. Ez testvéréhez intézett leveleiben az elragadtatás hangján beszéli el, mily kitüntetésekben

Wir Mathias von gots gnaden zu Hungern zu Behem kunig etc. Enbieten den Hochgebornn fursten unsern besunderlieben Oheimen und Swegern Ernsten des heiligen Romischen Reichs Erzmarschalken kurfursten und Albrechten gebruedern hertzogen zu Sachssen lanndgraven in Doringen und Marggraven zu Meyssen Unsern fruntlichen gruss und was wir liebs und guts vermugen Lieben Hochgebornn fursten wir gezweiveln nicht aber es sey nicht allain ewr lieb sunder aller Cristenheit als uns bedunkgt unverborgen die grosz untrew die der Erzbischove zu Gran und sein frund der von funffkirchen mit andern iren helffern uns und unserm kunigreich ertzaigt den wir dann von solch seiner verhanndlung in unnser venkhnuss genomen und seine Slosser belegt haben daran der ewr lieb lanng geschriben war doch ee wir derselben ewr lieb durch annder unser schreiben solich hanndlung und untrew eintdekchen schreiben wir hiemit und tun ewr lieb zewissen daz uns angelangt ist wie derselb von funffkirchen in weil sein untrew villeicht durch ewr lieb furstentumb und gebiet uns und unserm kunigreich zu schaden betrachten und wenn auf uns furen wolle. darumb bitten wir auf das hochst und wir kunnen und mugen ewr lieb, dieselb welle uberall in denselben ewrn furstentumben und gebieten bewerffen lassen wo man denselben von funffkirchen betretten mocht daz man in dann als ainen solchen verreter zu hannden neme und uns den zu schikchen wellen. daran ertzaigt uns ewr lieb sunder fruntschafft. daz wir umb dieselb wo des not wirdet allzeit gern verschulden wellen Geben zu Ofen am Eritag nach dem palmsuntag. Anno domini etc. lxxij Unser Reichs des Hungrischen etc. im funffzehenden und des Behemischen im dritten Jarn

MÁTYÁS KIRÁLYNAK 1472. MÁRCZIUS 25-IKÉN A SZÁSZ HERCZEGHEZ ÍRT LEVELE.

részesítette őt a király, és mint teljesítette minden óhajtását.

Mátyás értésére adta, hogy örök szövetséget kíván vele kötni, és újból megkérte leánya kezét; «nincs a világon hölgy — mondá — kit inkább óhajtana nőűl;» de hozzátevé, hogy a háborúk miatt, melyek igénybe veszik, csak két esztendő múlva tarthatná meg a menyegzőt.

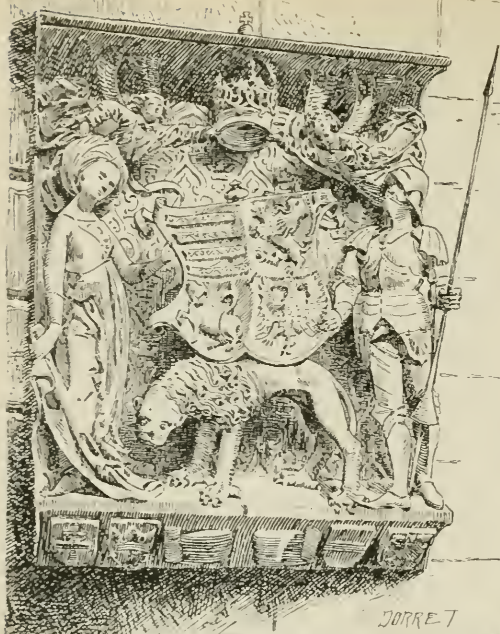
Frigyes kitérő választ adott. Bár másnak ígérte leányát, nincs még lekötve, és szívesen odaadja; de mivel a király két esztendő alatt könnyen változtathatja szándékát, idő előtti dolog volna most határozni. A mi pedig a szövetséget illeti, ilyen nagyfontosságú ügyben előbb testvéröccse tanácsát kell kikérnie.

Mátyásnak nem volt ínyére a halogatás. A szövetség haladéktalan megkötését sürgette, mind közvetlenűl, mind a pápai legátus útján is. A választófejedelem állhatatos maradt. «Látják — mondogatá — én beteges, öreg ember vagyok, pályám végén állok; fiam nincs; öcsém gyermekeire száll országom; az ő meghallgatása nélkül nem határozhatok!»

Mátyásnak meg kellett nyugodnia. De nem éreztette vendégével neheztelését. Sőt még nyájasabb és lekötelezőbb módon viselte magát iránta.

Értésére adta, hogy «barátsága és jóindulata zálogául» kétezer forintnyi évdíjt utalványoz részére; de csak tanácsát kívánja igénybe venni, és nem gondol rá, hogy szolgálatába fogadja vagy segítségét várja; sőt inkább kész, amikor kívánja, akár húszezer fegyverest küldeni az ő segítségére.

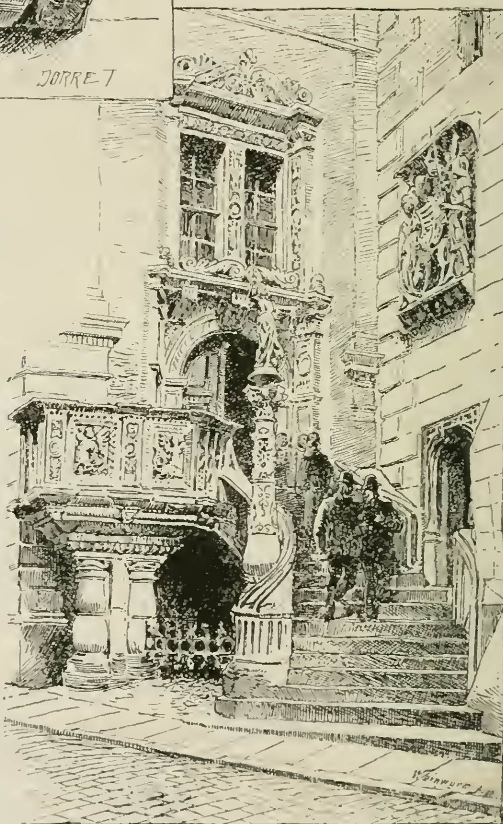
A választófejedelem szabadkozott ugyan, és hangsúlyozta, hogy tanácscsal mindig szívesen szolgál, de mivel nem zsoldos, évdíjt el nem fogadhat; mindazáltal Mátyás éles szeme fölismerte, hogy vendégének lelkében a büszkeség érzete és a bírvágy kemény küzdelmet vívnak.



titoktartás kikötése mellett, tudósítván, őt és magát is azzal a német közmondással nyugtatta meg levelében, hogy «Einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul». «Ajándék lónak ne nézd a fogát.»*

* A választófejedelemnek 1469 junius 17-ikén kelt kimerítő le-

Mikor tehát Frigyes, szíves búcsúzás után, gazdagon megajándékozva, Boroszlóból eltávozott, néhány óra múlva Mátyás egy lovas futárt küldött utána, a ki a kétezer forintnyi évdíjról kiállított oklevelet és az évdíj első félévi részletét készpénzben átnyújtotta a választófejedelemnek. És ez nem utasította vissza sem az egyiket, sem a másikat. Amiről testvérét, a legszigorúbb



56. GÖRLITZ VÁROS CZÍMERE ÉS A VÁROSHÁZ KAPUJA.

Alighogy ő a boroszlói udvarból távozott, II. Frigyes szász választófejedelem özvegye, Margit főherczegnő, a császár nővére által küldött követ jelent meg Mátyásnál, tőle mint cseh királytól, a szász herczegek által bírt csehországi hűbérek megerősítését kérvén.

Természetesen örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a szász herczegi házat is lekötelezze, és teljesítvén a herczegnő kívánságát, az erről kiadott oklevélben, őt, mint a császár fogadott fia, «szeretett nagynénjének és barátnéjának», fiait «bátyáinak» czímezte.*

Hasonlóképen magok közeledtek Mátyáshoz a Wittelsbach-ház tagjai: Frigyes rajnai pfalzi választófejedelem, Lajos és Albrecht bajor herczegek, kik követeket küldöttek hozzá, és nemcsak elismerték Csehország királyának, hanem (1469 september 2-án) véd- és daczszövetséget kötöttek vele. Sőt a herczegek egyike, Albrecht, az érdeksolidaritás szoros kapcsolatát is akarta létesíteni. Bizalmas úton azt az ajánlatot intézte hozzá, hogy szívesen fogadja el tőle Csehországban a helytartói tisztet, és biztosította mind a maga, mind a vele rokonságban álló kölni, rajnai és szász választófejedelmek támogatásáról, a mi által «jövőben dísz és haszon háromolnék rá». Ezen nyilatkozat, félreértést kizáró módon, a római királyság megszerzésének ígéretét tartalmazta.**

Mátyás diplomatiájának ezen vívmányai, melyek barátságos összeköttetésbe hozták őt az éjszaki és déli Németország leghatalmasabb dynastiáival, kétes értékűek valának; mert tényleges támogatásukra nem számíthatott, őszintességökben sem bízhatott.

vele és ehez mellékelve Mátyásnak junius 8-ikán kelt utalvány-okirata HÖFLERnél. 191—4. ll.

* Mátyásnak 1469 junius 25-ikén kelt oklevele a drezdai királyi levéltárban.

** A Mátyáshoz küldött bajor követek részére 1469 julius 21-én kiállított utasítás; — Mátyásnak 1469 september 2-ikán Pozsonyban kelt szövetség-oklevele; — Doctor Mayer Mártonnak, Albrecht herczeg bizalmas tanácsosának, Mátyáshoz küldött titkos ügynöke részére adott (ke-

Ellenben komoly természetűek valának a veszélyek, melyek Lengyelország felől fenyegették.

Ezeket előrelátván, nem mulasztotta el, hogy elhárításukra kísérletet tegyen. Boroszlóból két cseh urat küldött Krakkóba. Ezek kifejtették az okokat, melyek az olmüczi gyűlésen a királyválasztást szükségessé tették. És előadták, hogy Mátyás, mihelyt a pápa kívánja, kész Csehország trónjáról, Kázmér király és fiai javára, lemondani. Egyúttal felelevenítették azon régibb tervet, hogy Kázmér adja egyik leányát Mátyásnak nőül.

Azonban kitérő választ kaptak.[1]

Ugyanis Podjebrád nagyobb és biztosabbaknak látszó előnyöket nyújtott. A junius havában Prágába egybehívott országgyűlésen, a lengyel király első szülött fiát, Ulászló herczeget, a csehországi trón örököséve választatta meg.[2] És ez csak egyik alkatrésze volt azon szétágazó tevékenységnek, melyet ő kifejtett, hogy az olmüczi tárgyalások megszakításáért és a királyválasztásért Mátyáson boszút álljon. Ügynökei bejárták a franczia király, a burgundi herczeg, és a német fejedelmek udvarait, mindenütt szövetségeseket keresve.

Összeköttetésbe lépett a magyarországi elégületlen urakkal is, és azokat lázadásra izgatta királyuk ellen; uralkodóul ajánlván nekik fiát, Henrik herczeget, ki a magyar nyelvet elsajátította volt, s ezen czímen is népszerűségre számított.[3]

De leginkább számított Podjebrád a császárra; jól tudván, hogy ez Mátyás iránt bizalmatlanságot és ellenszenvet táplál, amit azon gyanú élesztett, hogy a stiriai uraknak, Paumkircher vezérlete alatt támadott lázadását a

let nélküli) utasítása a müncheni állami levéltárban.

1 Eschenloer. II. 169. l. És Heimburg György 1469 julius 10-iki levele Höflernél. 203. l.

2 Palacky. 595. l.

3 Heimburg Györgynek 1469 julius 28-, augustus 20-ikán Albrecht őrgrófhoz és augustus 22-ikén sógorához írt levelei. Höflernél. 210—215. ll.

magyar király titkon támogatásban részesíti. Ezért a cseh király közeledését előzékenyen fogadta; és egy osztrák-lengyel-cseh szövetség létesítésére hajlandóságot mutatott.[1]

Ezalatt Podjebrád, míg azon tervvel foglalkozott, hogy egy lengyel sereg Moldván keresztűl, egy cseh hadtest pedig Henrik herczeg vezérlete alatt Morvaországból törjön[2] Magyarországba a morvaországi harcztéren, Viktorin herczeg vezérlete alatt, nagy erélylyel indíttatta meg a hadi munkálatokat.

Mátyás julius első napjaiban Boroszlót elhagyván, Magyarországba készűlt visszatérni; de Viktorin herczeg terveit meghiusítandó, Morvaországban maradt. Itt kiválóan kedvezett neki kezdetben a szerencse.

A cseh királyfi julius 27-én csekély számú csapat élén, a Hradisch közelében fekvő Weszeli városkát szállotta meg; de alighogy bevonúlt, magyar csapatok által körűlkeríttetett, és mikor menekülni igyekezett, Madács László és Jánosi Gáspár által utoléretvén, elfogatott.

Mátyás nemes gyöngédséggel bánt sógorával, kit egykor igen kedvelt. Trencsint, majd Visegrádot jelölte ki tartózkodási helyéűl, hol szigorú őrízet alatt tartatott, de minden kedvezésben részesűlt.

Az örvendetes eseményt külön levélben tudatta Magyarország összes hatóságaival; a két vitézt pedig jószágadománynyal jutalmazta.[3]

Az ősz folyamán mindazáltal fordulat állott be. Henrik herczegnek sikerűlt a Mátyás hadai által körűltáborolt Hradisch várába élelmi szereket vinni; majd november 1-én az ostromló sereggel megütközvén, győzelmet vívott ki, és Magyarországba törvén, a Vág völgyét dúlta föl.[4]

1 A császári udvarnál levő milánói követnek 1470 január 21-ikén kelt jelentése, melyben múlt évi jelentéseit resumálja.

2 Heimburgnak 1469 augustus 22-iki idézett levele.

3 Mátyás király levele és adománylevele Telekinél. XI. 388., 428. ll.

4 Palacky. 611. l.

Ily körülmények között Mátyásra nézve életkérdes volt: a császárt visszatartani az ellenségeihez való csatlakozástól, és helyreállítani vele jó viszonyát.

És hogy ennek úgy állandósága, mint őszintesége iránt biztosítékot szerezzen, arra szánta el magát, hogy a császár egyetlen leányának, Kunigund főherczegnőnek kezét fogja megkérni, bár ez még csak öt éves volt; a mely házassági frigy a legnagyobb áldozat lett volna rá nézve, mert család alapítására való kilátását bizonytalan jövendőre napolja el.

Sokat várván a személyes érintkezés hatásától is, bejelenté a császárnak, hogy Bécsben látogatást kíván tenni nála.

Mindazáltal nem mint alázatos kérő akart megjelenni, hanem úgy, hogy ő szabja meg az egyesség föltételeit. Az 1469-ik év utolsó napjaiban az esztergomi érseket Bécsbe küldvén, általa sokféle követeléseket terjesztett elő, melyeknek teljesítésétől függesztette föl személyes jövetelét. Egyebek között bizalmatlanságát a császár iránt úgyszólván sértő módon éreztette, azon kívánsággal, hogy bécsi tartózkodása alatt a város két kapuja magyarok őrizetére bízassék.*

És mikor, hosszas alkudozások után, 1470 február elején útra kelt, a császár által biztosító okiratot állíttatott ki a felől, hogy «őt és kisérőit bántalom» nem éri. Mire viszont ő is kötelezte magát, hogy «barátságosan és szívesen» fogja magát viselni.**

Február 11-én tartotta bevonulását az osztrák fővárosba, melynek falai között tizenkét év előtt mint fogoly tartózkodott. Másfélezer gazdagon fölszerelt lovas élén lovagolt. Három főpap: az esztergomi érsek, Beckenslœr János,

* Ezen tárgyalásokról nagyérdekű részleteket tartalmaz a császári udvarnál levő milánói követnek 1470 január 21-iki jelentése.

** Az 1470 február 9-én Bruckban kiállított oklevél Kurznál 246. l.

ekkor már egri püspök, a pécsi püspök, nagy számú magyar és cseh főurakkal, környezték.

Jól tudván, hogy a külső látványosságok gyakran mély hatást gyakorolnak az események fejlődésére, megjelenésének fényével, a viszonylag szegényes császári udvart elhomályosítani akarta. Ezen tekintet vezérelhette őt abban is, hogy ott fogadta Olaszországból visszaérkező követét, ki a florenczi köztársaság részéről oroszlánokat hozott néki ajándékul.*

De ugyanakkor mindent megtett, hogy tiszteletteljes előzékenységgel, fiúi gyöngédésggel és játszi derűltséggel a császár szívét megnyerje.

Lovagi játékokban mutatva be daliás ügyességét, magyar tánczokat lejtve előtte, együtt szánkázva Bécs hófedte utczáin, iparkodott őt mulattatni. És azok, kik körülöttök megfordúlván, magokviseletét megfigyelték, nem bírták leküzdeni a gúnymosolyt, annak láttára, miképen ölelkeznek és csókolóznak folytonosan; «akárcsak — jegyzi meg egyik szemtanú — egy szerelmes pár lett volna».

A tárgyalásoknak látszólag kedvező lefolyása volt.

A császár késznek nyilatkozott leányát nőül adni Mátyásnak; kikötvén, hogy az egybekelés csak tíz esztendő múlva történjék meg; sőt azon eshetőségre, ha egyetlen fia, Miksa, fiörökös nélkül talál elhalni, biztosította Mátyást, hogy rá fognak szállani összes tartományai.

Megállapodás jött létre az iránt, hogy junius havában, ketten együtt jelenjenek meg a német birodalom gyűlésén, hogy a római-királyválasztás, a csehországi és török hadjáratok ügyében kellő intézkedéseket tegyenek.

Minden tisztába volt hozva. Mátyás nem titkolta örömét. A milánói követ előtt úgy nyilatkozott, hogy «immár a császárral egy test és egy lélek». A velenczei követ

* Bevonulásáról részletesen szólanak az alább idézendő jelentések. Az oroszlánok küldését Mátyás 1470 febr. 17-ikén köszöni meg. Epistolæ. P. III. E. XLVII.

pedig utasítást is kapott, hogy az eljegyzés alkalmával a signoria szerencsekívánatait tolmácsolja.

De mindez, mint a délibáb ragyogó képe, szétfoszlott. Frigyes császár napról-napra halogatta a végzések szentesítését és ünnepélyes közzétételét. Mátyás ismételten elvesztette türelmét. Egy ízben már el volt határozva arra, hogy megszakítja a tárgyalásokat, és búcsúzni ment a császárhoz. De ez nem akarta elbocsátani, mindenképen kérlelte; rá is vette, hogy együtt az esztergomi érsekhez menjenek, ki békebiró legyen közöttök. És Vitéz János közbenjárásának megnyugtató eredménye lett.

De Mátyás martius 11-én, miután bécsi tartózkodásának egész hónapja letelt, és egy bécsi polgár elhitette vele, hogy élete ellen merénylet terveztetik, a császári tanácsosok gyülekezetébe ment, ott kijelentette, hogy nem enged többé játékot űzetni magával, és elutazik. Csakugyan, a nélkül, hogy a császártól búcsút venne, a készen álló hajóra szállott és Pozsony felé evezett.

A császár, amint ezt meghallotta, lóra kapott, hogy őt visszatérésre bírja, azonban a magas vízállás mellett gyorsan haladó hajót utolérni nem bírta.*

Ezzel megszakadtak a házassági és örökösödési tárgyalások. Többféle kísérlet a megszakadt fonál újból összekötésére meghiúsult.

A császár előrelátván, hogy Mátyás boszúja súlyosan fog rá nehezedni, azon volt, hogy ellene hatalmas coalitiót létesitsen. A lengyel királylyal szövetkezett. A burgundi fejedelemnek a római királyságot helyezte kilátásba.

* A bécsi összejövetelről bő részleteket tartalmaznak Milano bécsi követének 1470 martius 16-iki jelentése (Diplom. Eml. I. 73; tévesen 1460-ra), Grafeneck Ulriknak ugyanazon napon a szász herczegekhez írt levele, és egy ahhoz mellékelt kimerítő tudósítás a drezdai levéltárban. Az eljegyzés esetéről a velenczei doge 1470 martius 9-iki jegyzékében szól. Az állítólag tervezett merényletről Bonfin tesz említést. A pápai legátus 1471 junius 3-án említi, hogy a király elutazását «malorum hominum» cselszövényei idézték elő.

A német fejedelmek megnyerésén fáradozott. És julius végén, az ő elnöklete alatt Villachban tartott congressuson megállapodás jött létre azíránt, hogy Mátyás hatalmi törekvéseinek meghiúsítása végett, Podjebrád csehországi uralmának föntartása érdekében is fognak működni.*

Ugyanekkor a morvaországi harcztéren a két vetélytárs között tovább folyt a háború, és Brünn táján szemben állott egymással táboruk.

Podjebrád, a megoldás siettetése végett, kalandos gondolatot karolt föl. Azt az ajánlatot tette Mátyásnak, hogy a mennyiben nem hajlandó az országot elhagyni és meghódításáról lemondani: ők ketten párviadalban mérkőzzenek meg, és a győző szabadon rendelkezzék a legyőzöttnek sorsa fölött.

A cseh követeknek, kik az üzenetet hozták, Mátyás írásban válaszolt. «Csodálkozunk — írja — uratok vakmerőségén, hogy az ország elhagyására és az elfoglalt terület átadására merészel minket fölhívni. Törvényesen választattunk meg Csehország királyává, a szent-atya és a császár hozzájárulásával; az egész keresztény világ elismert. Bízunk Istenben, hogy a királyi méltóságot személyünkben jobban meg fogjuk óvni, mint uralkodótok. Ha azonban a béke bíróságot közöttünk hajlandó a pápára és császárra bízni, kötelezvén magát, hogy ítéletök előtt meghajol: mi készséggel leteszszük a fegyvert, és úgy viseljük magunkat iránta, hogy háladatos lesz itt a földön és még a túlvilágon is. A mi pedig a párbajra való kihívást illeti, azt is örömmel elfogadjuk, . . . és ha Isten is úgy akarja, lovagias módon, keresztény fejedelemhez illőn megvívunk!»**

Azonban a párbaj nem jött létre. Mátyás Csehországba nyomúlt; de augustus végén kénytelen volt Morvaországba vezetni vissza hadait. September havát Znaimban töltötte.

* Palacky 645. Caro 327.

** 1470 julius 24-iki levele. Palacky 637.

A következő hónapban pedig, seregét a morvaországi várak és városokba szétosztván, Magyarországba tért vissza.

Időközben tudomást nyert a Villachban történtek felől. Az osztrák-lengyel-cseh coalitió létesülése teljesen elszigetelte őt. És még azon veszélylyel is fenyegette, hogy megfosztja utolsó támaszától: a szent-szék pártfogásától.

A lengyel udvar ugyanis, kétségkívül a császár jóváhagyásával, Rómában lépéseket szándékozott tenni Podjebrádnak a pápával kibékítése érdekében; és kilátásba helyezte, hogy a bázeli zsinatnak a husszíták javára hozott végzéseitől most már Rómában nem fogják megtagadni a szentesítést.

Mindez alkalmas volt arra, hogy komoly aggodalmakat keltsen Mátyás lelkében.

Ezért újabb kísérletet tett, hogy ellenségeitől a császárt elvonja. October közepén Rozgonyi János tárnokmestert, teljes hatalommal felruházva, küldötte hozzá.*

És Rómába is küldött követeket, hogy ellenségeinek törekvéseit ellensúlyozzák.

A pápa mindent megtett, hogy őt megnyugtassa. Kemény kifejezésekkel elítélte azoknak eljárását, kik Podjebrádot hitegetik, hogy követelései Rómában kedvező fogadtatásra számíthatnak. Biztosította Mátyást állandó jóakarata felől. És miután a múlt években is jelentékeny segélyösszegeket küldött volt, most ismét 18.000 aranyat utalványozott részére. Egyidőben a császárt is fölhívta, hogy lépjen egyességre a magyar királylyal, és részesítse őt támogatásban.**

Azonban Mátyás nem várta be római követségének

* Az 1470 october 14-én kelt megbízó levél az Országos Levéltárban.

** A pápának 1471 január 14-én Mátyáshoz, a császárhoz és magyarországi legátushoz írt levelei. THEINER-nél II. 594—6. A pápa már korábban (1469 őszén) 15.000 aranyat küldött és átengedte neki a herczegovinai herczeg által egyházi czélokra hagyományozott 10.000 aranyat; 1471 tavaszán pedig ismét 18.000 aranyat küldött. (Az erre vonatkozó iratok a vatikáni levéltárban.)

eredményét. Merész szelleme, mely gyakran a legmeglepőbb fordulatokat adta politikájának, most is ilyennel tett kisérletet, hogy válságos helyzetéből a kibontakozást megtalálja.

Meggyőződvén arról, Rozgonyi János visszatérte után, hogy a császárt ép oly kevéssé, mint a lengyel királyt, nem lesz képes Podjebrádtól elvonni; azzal a reménységgel kecsegtette magát, hogy Podjebrádot szakíthatja el tőlök; oly módon, hogy még jelentékenyebb előnyöket biztosít neki, mint azok.

A következő ajánlatot intézte hozzá. Élethossziglan uralkodjék Csehországon; elsőszülött fia, Viktorin herczeg pedig, kit váltságdíj nélkül bocsát szabadon, Morvaország és Szilézia fejedelme legyen; Podjebrád halála után a cseh korona Mátyásra szálljon; ha pedig ő fiörökös nélkül hal el, Podjebrád fiaira száll vissza a cseh korona.

Az 1471-ik év elején Polnán, Sternberg Zdenko házánál, folytak a tárgyalások a két fél biztosai között. Úgy látszott, mintha Podjebrád haboznék.* Azonban ha kétségesnek látszott is előtte, hogy a politikai érdekek mit javasolnak, a gyűlölet sugallata Mátyás ellenségeihez vonzotta őt. Immár nem elégedett meg azzal, hogy a csehországi koronára czélzó törekvéseit meghiusítsa, hő vágya volt Magyarországba vezetni hadait, Mátyás megbuktatására. És egyik bizalmas levelében azon reményét fejezi ki, hogy «amint ő velünk — úgymond — cseh sört ivott, Isten segítségével, majd mi is magyar bort iszunk vele».**

Martius 9-én írta e tréfás sorokat. Azonban már két héttel utóbb hült teteme ravatalon feküdt!

Mátyás, amint Podjebrád halálának hírét vette, Morvaországba sietett. April 10-én már Brünnben volt. Innen a

* Palacky 655. Caro 333.

** Az 1471 martius 9-én Albrecht brandenburgi őrgrófhoz írt levél. Fontes XLII. 511.

Kuttenbergbe egybehívott királyválasztó országgyűlésre Beckensloer János egri püspököt, Csupor Miklós erdélyi vajdát és Sternberg Zdenkót küldötte biztosai gyanánt, kiknek a választási föltételek elfogadása tárgyában a legszélesebb körű fölhatalmazást adta. Egyszersmind Viktorin herczeget szabadon bocsátván, rábírta, hogy Csehországban az ő javára érvényesítse befolyását. Azonban a csehországi husszita rendek vallási érdekeiket féltették Mátyástól; a hatalmas urak pedig erőteljes kezétől rettegtek. Ellenben a lengyel király követei nagy ígéretekkel nyerték meg őket. Így történt, hogy a magyar király követei csakhamar meggyőződtek igyekezeteik reménytelensége felől. És május 25-én eltávoztak az országgyűlésről, a csehországi kath. urak többsége által kísérve. Két nappal utóbb a tizenöt éves Ulászló lengyel herczeg Csehország királyává egyhangúlag megválasztatott.

Ezalatt Mátyás Iglauban időzött. És a mint Kuttenbergből visszatérő követei a helyzet felől tájékozták, el lévén határozva, hogy igényeit a cseh koronára föntartja: a választó országgyűlés végzése ellenében a szent-szék tekintélyének súlyát kívánta a mérlegbe vetni. Sürgető felszólítására, ugyancsak majus 27-én, Roverella Lőrincz legátus, II. Pál pápa nevében, Csehország királyává Olmüczben történt megválasztatását megerősitette. És ezt másnap, a templomban, ünnepélyes egyházi szertartással kihirdette.



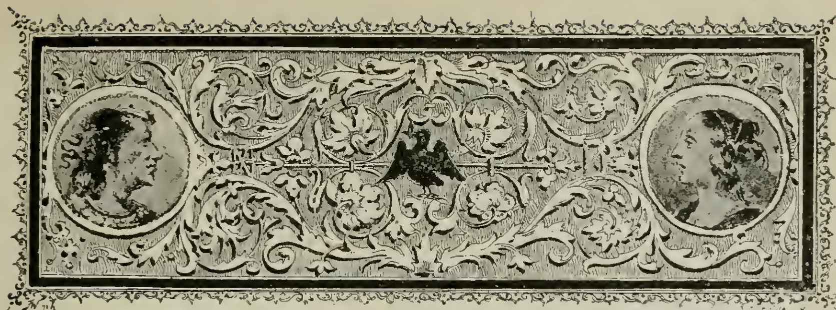
57. MÁTYÁS KIRÁLY ÉRME.

NEGYEDIK KÖNYV

# KÜZDÉS

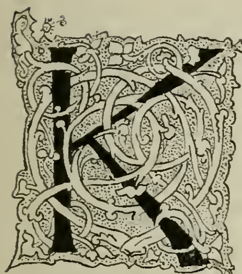
# A NEMZETI ÉS EURÓPAI VISSZAHATÁSSAL

1471—1476.



58. MÁTYÁS ÉS BEATRIX ARCZKÉPE.

# I.



KÜLFÖLDÖN idegen korona megszerzéséért harczolván Mátyás, veszélyben forgott, hogy országáét veszti el. És az ő sajátos végzete úgy hozta magával, hogy ismét azok egyike, kik trónra emelték, tesz kísérletet, hogy attól megfoszsza. Legközelebbi rokonának, Szilágyi Mihálynak, összeesküvése után következett családja leghívebb szolgájának, Zápolyai Imrének, lázadása. Most pedig atyai barátja, Zrednai Vitéz János, tervez ellene pártütő merényletet.*

Tizenkét esztendőn át benső viszonyuk egy pillanatra sem zavartatott meg. A király határtalan bizalommal követte tanácsait; kivételes kegyeletet, majdnem hódolatot tanúsított iránta. Közbeszéd tárgya volt, hogy a nagynevű főpap mindenható uralkodójánál.** Maga Mátyás is később — nem kis túlzással — azt állította, hogy Vitéz

* E helyen legyen megengedve e sorok írójának, az ismételve felmerült indokolatlan vádakkal szemben utalni arra, hogy «Vitéz János élete» czímű munkájában is pártütő merényletnek tüntette föl Vitéz 1471-ik évi actióját. Egyebeket mellőzve, csak e sorokra hivatkozom: «Mindezek felhozásával nem menteni, annál kevésbbé igazolni, — csak magyarázni akarjuk eljárását.» (210.)

** Egyebek között utalhatok Piccolomini bíbornok, Vespasiano Bisticci és Schlick Miklós nyilatkozataira. (Epist. P. I. E. IX. — MAI. Spicilegium Romanum. I. 287. — Fontes rerum Austriacarum. Diplomataria. XLII. 483. l.

János «tetszése szerint intézte az ország ügyeit».* Kétségtelen, hogy politikájának és becsvágyának irányára a nagynevű főpap jelentékeny befolyást gyakorolt.

A király bizodalmában és rokonszenvében osztozott vele unokaöccse, a pécsi püspök.

Így tartott ez 1470 tavaszáig. A bécsi összejövetel létrejötte volt utolsó diadaluk, sikertelen felbomlása első kudarczuk.

A császárral való szövetség volt azon alap, a mire politikájuk épületét helyezni kívánták. A Csehország meghódítására és a császári korona megszerzésére irányuló törekvések sikerének föltételét ama szövetségben látták. Mátyás, a császár megbízhatatlansága által fölháborítva, az 1469-ik év kezdetétől, három ízben kísérlé meg, hogy nélküle és ellene valósítsa terveit. De a cseh királynál és a német fejedelmeknél, kikhez fordúlt, nem találkozott több őszinteséggel. És igy történt, hogy a legjelentősebb pillanatban, Podjebrád halálakor, elszigetelve állott.

Az esztergomi érsek és a pécsi püspök belátták, hogy ilyen körülmények között programmjuk valósítása lehetetlenné válik; hogy egyidőben Lengyelországgal, Csehországgal és a császárral háborút viselni annyit tesz, mint az országra biztos romlást hozni.

Mátyás ezt nem látta be. Az ő önbizalma korlátlan volt. Nem ismerte a csüggedés érzését. Sehol sem látott leküzdhetetlen nehézséget. Ellenkezőleg, a helyzetek veszélyei mintegy bűvös vonzerőt gyakoroltak rá. Minden akadály még inkább fokozta bátorságát. Minden veszteség élesztette lelkében a kárpótlás szükségének érzetét. Rá valóban alkalmazni lehetett Horatius nagy mondását: «Et si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ!»

A külső politika kérdéseiben fölmerűlt ellentét a ki-

* 1473 végén a magyar országgyűlésre küldött biztosai részére adott utasításban.

rály és eddigi bizalmas tanácsosainak viszonyában az elidegenedés és feszültség csíráit fejlesztette ki, melyek az utóbbiaknál annál termékenyebb talajra találtak, mert egy szerencsés vetélytárs cselszövényeinek tulajdoníthaták mellőzésöket.

Ez Beckensloer János egri püspök volt, kit ők neveltek föl és emeltek magasra, de a ki most már egészen túlszárnyalta őket, elfoglalván a király környezetében azt a helyet, melyből ők szorúltak ki.[1]

A hatalmat, a mit magának kiküzdött, mi sem jelezi érthetőbben, mint az a tény, hogy mikor ő maga a váradi székről a leggazdagabb püspökségre, Egerbe, helyeztetett át, utódjává egyik fiatal rokonát, a szintén sziléziai Stolcz Miklóst neveztette ki, habár még tanulmányait sem végezte volt el, és befejezésök végett, ekkor (1471) nevelő kíséretében a bolognai egyetemet kereste föl.[2]

Míg az esztergomi érsek kezdetben csak amiatt panaszkodhatott, hogy a király meghidegűlt iránta; a pécsi püspök érezhetőbben tapasztalta, hogy kegyvesztetté lőn. Kevéssel a bécsi összejövetel után a slavoniai bán tisztétől, amit Thuz Jánossal együtt viselt, elmozdíttatott; hivataltársa még fogságba is jutott. Ugyanekkor a cancellári hivatalt Gábor alcancellár nyerte el, bár csak budai plébános volt, ki azután hirtelen a kalocsai érsekségre emeltetett.[3]

Mindez mélyen elkeserítette az esztergomi érseket. Közte és uralkodója között heves jelenetek merűltek föl. Külföldön forgalomba hozott és hitelre talált hírek szerint — a melyeknek azonban alaposságához kétség fér — egy alkalommal, mikor az országtanács űlésén, a prímás,

1 Vespasiano Bisticci, a flórenczi híres könyvkereskedő, Vitéz kortársa, erről írt jellemrajzában főleg Beckensloer miatt történt mellőztetésének tulajdonítja az ő elpártolását Mátyástól. (Mai. Spicilegium. I. 289. l.)

2 Az erre vonatkozó adatokat a bolognai egyetem anyakönyvéből e sorok írója közölte a «Könyv-Szemle» 1878-iki évfolyamában. 134. l.

3 Az Országos Levéltár oklevelei nyomán.

az urak nevében, azt a kijelentést tette, hogy «idegen ország érdekében pénzöket költeni, véröket ontani nem hajlandók», Mátyás annyira elragadtatta volna magát indulata által, hogy kezét emelte rá és arczúl ütötte.*

Abban, ki tisztán személyes boszúvágy kielégítésére támaszt polgárháborút, az erkölcsi romlottság kivételes fokát kellene föltételezni. Viszont, hogy valaki azon uralkodó ellen, kihez a hála és szeretet kötelékei csatolják, azért ragadjon fegyvert, mivel politikáját vészteljesnek tartja: az erkölcsi erő kivételes foka kívántatnék. A Brutusok ép olyan gyéren fordulnak elő a történelem lapjain, mint a Coriolánok. Rendszerint a személyes elkeseredés és a közállapotokkal való elégületlenség frigyéből születnek az összeesküvések és lázadások.

Ezen két tényező találkozása vezette ez alkalommal is Mátyás bizalmas híveit az ő ellenségeinek élére. Ez utóbbiak sorában a többség bizonyára olyanokból állott, kiket a király csehországi vállalatával idegenített el magától. Azok előtt, kik az ő indító okait és végső czéljait nem ismerték, akképen kellett föltűnnie, mintha túlcsapongó becsvágyának áldozná föl nemzete érdekeit, hűtelenné vált volna családja hagyományaihoz és saját rendeltetéséhez. Mikor azután tőlük még nagy áldozatot is követelt, szükségkép elviselhetetlennek tartották, mivel felfogásuk szerint a czél, amire az kivántatott, a nemzet feladataival ellentétben állott.

És habár az országgyűléseken mindig megszavazták a kívánt adót; a mint a király tekintélyének és hódító szeretetreméltóságának varázsköréből távoztak, bizonyára még fokozta ingerültségöket az önvád, hogy meggyőződésöktől eltántoríttatni engedték magokat.

Nem kevésbbé volt alkalmas az elégületlenség élesz-

* Monhaupt Jánosnak, a szász herczegek ügynökének, 1471 sept. 14-ikén uraihoz intézett levele a drezdai királyi levéltárban.

tésére Mátyás eljárása, mit az ő belső politikájában követett.

Erélye, szigora és igazságossága sok érdeket sértett. Emellett a lángeszű uralkodók fényes tulajdonai mellett, bírta azok végzetes hibáit is. Nagy czélokat tűzött ki; de úgy vélekedett, hogy az eszközök megválasztásában semmi sem korlátozhatja; azt hitte, hogy a nemzet, miután a nagy czélokat elérte, nem fog gondolni azzal, hogy milyen útakon vezették oda.

Korának iránya, mely az erős monarchiák szervezése felé sodorta a nemzeteket, nem kedvezett az alkotmányos intézményeknek. Ő is túltette magát azokon. A magyar nemesség ősi jogai között alig volt egy is, amit sértetlenűl hagyott volna.

Adókat vetett ki és hajtatott be, miket országgyűlés nem szavazott meg. Nemeseket törvényes ítélet nélkül elfogatott, száműzött, jószágaiktól fosztott meg. Idegeneket főpapi székekre, várkapitányságokra, nem-nemeseket főispáni hivatalokra emelt. A katonaság megszállott nemesek és papok házaiban; még templomokba és kolostorokba is betört. Adószedők, harminczadosok és sótisztek erőszakoskodásai napirenden voltak. Törvényszéki ítéletek királyi rendeletekkel hatályon kívül helyeztettek. És egyéb törvénybe ütköző rendeletek, adománylevelek és okiratok is bocsáttattak ki.

Az ily módon sokféle forrásokból fakadó elégületlenség terjedését a Mátyás ellen szövetkezett uralkodók élénk figyelemmel kisérték. Támogatásuk biztosításával siettették a katasztrófa bekövetkezését.

Az esztergomi érsek és a pécsi püspök, kikhez a mozgalom vezetésében Thuz Osvát zágrábi püspök, Zápolyai Imre és Rozgonyi Rajnald csatlakoztak, az eddigi össze-

* Ezen felsorolt és még más sérelmek orvoslásáról az 1471- és 1472-ik évi országgyűlési végzések intézkednek.

esküvések sikertelenségén okúlva, mielőtt a lázadás zászlaját kitűznék, egyik szomszéd uralkodóház sarját kívánták a trónra meghívni, és annak erős sereg élén megjelenését bevárni; azon reményben, hogy ekkor majd a nemzet cserbe fogja hagyni uralkodóját.

A lengyel király másodszülött fiának, Kázmér herczegnek, ajánlották föl a koronát. Jelöltjük mellett, ki anyai ágon Zsigmond királytól származott, az örökösödés elvét hangoztathatták; továbbá, atyja a lengyel, bátyja a csehországi trónt bírvan, ezen két állam szövetségéből Magyarországnak a törökök ellen hathatós segítséget ígérhettek. És mivel a herczeg csak tizenhárom éves volt, arra számíthattak, hogy kiskorúsága alatt ők fognak uralkodni, és őt később is befolyásuk alatt tarthatják.

A lengyel király készséggel adta beleegyezését ahhoz, hogy fia a meghívást kövesse. És sietve megtette készületeit a sereg szervezésére, mely őt Magyarországba vezetendő volt.

Mindez a legszorosabb titok leple alatt ment végbe. A zágrábi püspök, osztrák területen keresztűl, váltott üzeneteket a lengyel udvarral.*

Mátyás ezalatt junius havát a morvaországi Iglauban töltötte, hol egész figyelmét a csehországi ügyek foglalták el.

Itt kereste föl néhány hű esztergomi kanonok küldötte, ki főpapjuk árulásáról és a készülő merényletről tudósítást hozott.**

Válságos helyzetében mesteri önuralom és ügyesség bizonyítékait adta. A lappangó mozgalommal szemben, nehogy kitörését erőszakos föllépéssel siettesse, és hívei körében csüggedést támaszszon: úgy viselte magát, mintha

* Erre nézve érdekes részleteket tartalmaz az egykorú tudósítás, mely az Archiv für österr. Geschichtsforschung, VII. 76. lapján közöltetik.

** Dlugoss elbeszélése, melynek hitelességéhez kétség nem fér.

sem a magyarországi elégületlenek, sem a lengyel udvar terveiről tudomása nem volna.

Rögtön útra kelt Magyarországba; de azon ürügy alatt, hogy ott segítséget fog kérni a csehországi vállalat folytatására.* És az olmüczi püspököt Lengyelországba küldötte, hogy ott kisérletet tegyen a bonyodalmaknak békés úton megoldására, vagy legalább a helyzet felől biztos tájékozást nyerjen.

A morva főpap julius első felében terjesztette elő Krakkóban uralkodója ajánlatait, melyekben késznek nyilatkozott a csehországi koronára tartott jogigények fölött a pápára bízni az eldöntést; vagy pedig Ulászló herczeget fiának fogadni és magával egyidőben megkoronáztatni; egyszersmind újból megkérte a lengyel herczegnő kezét, kilátásba helyezvén, hogy azon esetre, ha fiörökös nem származnék frigyéből, Magyarországon is Kázmér király fiainak biztosítja az örökösödést.

Azonban a lengyel udvar a fényes ajánlatokat visszautasította; azon biztos reményben élt, hogy Kázmér herczeget a magyar trón elfoglalásától csak hetek választják el. Ezt nyiltan elárulta egyik lengyel úr, mikor a magyar király hatalmára utaló olmüczi püspöknek odavetette azon fenyegető megjegyzést: «Megjön az idő, s már meg is jött, mikor királyod nemcsak Csehországot, hanem Magyarországot is elveszti!»**

Ezalatt Mátyás julius második felében Budára érkezvén, szerencsésen megvalósította tervét. Senki sem sejtette, hogy tudomása van a veszélyről a mi fenyegeti. Mikor julius végén Boroszló polgárai rémülten értesítették, hogy Kázmér lengyel király nagy sereggel készül fiát Magyarországba küldeni, ő Beckensloer püspök által azt vála-

* Eschenlœr. II. 223. l.

** Az olmützi püspök küldetéséről Eschenlœr. II. 223—7. ll. Előterjesztése és a lengyel válasz: Codex Epistolaris s. XV. 252—6. ll.

szolja, hogy «a schweidniczi sörházakból kikerülő kósza hírekkel ne alkalmatlankodjanak neki».[1] És a felsőmagyarországi hatóságokat a lengyel betörésre előkészítvén, ezt úgy tüntette föl, mintha csakis a csehországi korona érdekében terveznék.[2]

Időközben a főpapokat és urakat, kiket udvarához meghívott, s köztök azokat is, kikről tudta, hogy az összeesküvés részesei, előzékeny nyájassággal, kitüntetésekkel és adományokkal igyekezett lekötelezni.[3] Egyebek között Újlaki Miklós ingadozó hűségét végleg megszilárdította azzal, hogy legmerészebb vágyát teljesítve, Bosnyákország királyának méltóságával ruházta föl, és megengedte neki, hogy Jajczán megkoronáztathassa magát.[4]

Egyúttal a september első felében tartott országgyűlésen készséggel teljesítette a rendek kívánatait, orvosolta a sérelmeket, megerősítette az ország szabadságait.

Kötelezte magát, hogy ezentúl évenkint tart országgyűlést; a régi kamara-nyereségen kívül más adót nem hajt be, kivéve, ha a rendek önként ajánlják meg; az egyháziakra külön terheket nem ró; nemeseket csak a törvényes formák megtartásával foszt meg szabadságuktól; jószágok adományozásában a törvényes gyakorlathoz tartja magát; várparancsnokokká érdemes honfiakat, főispáni tisztre csak nemeseket nevez ki; törvénybe ütköző okiratokat nem állít ki, és «ha — úgymond — ilyeneket bárki a maga előnyére kieszközöl, azok érvényteleneknek tekintendők».

Az ország rendei teljesen ki voltak elégítve; amit azzal

1 Eschenlœr. II. 234. l.

2 Mátyás királynak 1471 augustus 3-ikán Kassa városához intézett rendelete Telekinél. XI. 450. l.

3 Így például 1471 september 14-ikén Geréb Péternek visszaadja Fogarast, amit tőle «certis ex causis» elvett volt. (Országos Levéltár.)

4 Ezt Ragusa városa 1471 november 10-én írja meg Ferdinánd nápolyi királynak. (Makouschew. II. 95. l.) Az Országos Levéltár okiratai között az első, a melyben Ujlaki bosnyák királynak czímeztetik, 1472 majus 7-ikén kelt. Abban özvegy Hunyadi Jánosné fiának fogadja őt.

bizonyították be, hogy minden porta után három-negyed forintnyi adót szavaztak meg.*

Ezen siker, a nyugodt biztosság, melylyel Mátyás a tűzhányó hegy kráterének szélein haladni tudott, méltán felidézi az utókor csodálatát.** A lélek egyensúlyát, mely a nagyság egyik ismertető jele, ép úgy megtudta őrízni a legveszélyesebb helyzetekben, mint a világtörténelem kimagasló alakjai: Nagy Sándor és Cæsar, Nagy Frigyes és Napoleon, kik birodalmak sorsa fölött döntő csaták előestéjén, nyugodtan szentelték óráikat az irodalom remekeinek élvezetére vagy megalkotására.

Mátyás is, épen ekkor, a trónjának fönmaradása fölött döntő országgyűlés tartama alatt, ráért fogadni könyvfestőjét, Blandiust, ki ékes kéziratokkal terhelten Rómából megérkezett, elolvasni a könyveket, miket olasz humanisták küldöttek neki ajándékul, sőt válaszolni is leveleikre.

«Régi, elkopott mondás, — írja egyiköknek, Julius Pomponius Lætusnak — hogy a fegyverek zajában a múzsák szava elnémúl. Mi azonban, úgy szólván folytonos háborúkba bonyolúlva, az időt, ami rendelkezésünkre marad, örömmel és gyönyörrel szenteljük az irodalomnak. Ezért Silius Italicusnak általad imént Rómában díszesen kinyomatott könyvét, melyet nekünk ajándékul felajánlasz, kedvesen fogadtuk, s az elmúlt napokban gyakran forgattuk. Ifjúkorunkban bírta már Silius a mi tetszésünket; most pedig, mikor mi is háborúkkal vagyunk elfoglalva, megnyerte még inkább, mert háborúkról szól éneke. Mindazáltal nem hallgathatjuk el, hogy szánalmasnak tartjuk a

* A september 18-án szentesített törvénykönyv KATONÁnál. XV. 521—34. ll. Az adó megajánlására vonatkozó végzés nem foglaltatik benne. Arról említés fordúl elő az esztergomi érsekkel kötött, alább idézendő egyességben. KATONÁnál. 514. l.

** Lengyelország legújabb történetírója, CARO, így nyilatkozik: «Die Art wie Matthias sich aus dem im Herbst 1471 scheinbar über seinem Haupte zusammenschlagenden Verlegenheiten zu befreien wusste, stellt einen der bewunderungswürdigsten Momente in der kunstvollen Regierungsweise dieses Monarchen dar.» 355. l.

királyok sorsát; mert kénytelenek háborúkat viselni, amik gyakran diadalokat hoznak, de mindig embervér özönét ontják . . . Ellenben irígylendő a Te sorsod és írótársaidé; mert nem vérontásra és uralomra irányúlnak vágyaitok; egyedűl az erény és az irodalom babéraiért versenyeztek. Ezzel pedig kedves dolgot műveltek az uralkodóknak is; mert a fegyverek vad zaját felejtetitek velünk!»*

A fegyverek vad zaja csakhamar felhangzott körűle. A siker, amit az országgyűlésen elért, nem háríthatta el. September első napjaiban a lengyel udvarnál közrebocsátották a hadüzenő manifestumot, a melyben Kázmér herczeg magát «Magyarország természetes urának és örökösének», Mátyást pedig «a királyi czímet méltatlanúl bitorló zsarnoknak» nevezi. Előadja, hogy az örökösödési jog alapján igényt tart a koronára, mert Zsigmond és Albert királyoktól származik. Ekkorig jogait kiskorúsága miatt nem érvényesíthette. «Most azonban — írja, Mátyáshoz intézvén szavait — néked és párthíveidnek felmondjuk a békességet. Nem az ország nagyjainak és lakóinak üzenünk hadat; hanem csak neked, a dölyfös és törvénytelen uralkodónak, és azoknak, kik neked segítséget nyújtanak!»**

Ezen iratot mindenekelőtt a Lengyelországgal határos megyékben kezdették terjeszteni, a honnan rögtön Budára küldetett néhány példánya. Az ország rendei még együtt voltak, és abban állapodtak meg, hogy a manifestumra nem a király, kihez intézve van, hanem az országgyűlés fogja megadni a választ. Mindazáltal fogalmazására kétségkívül befolyt maga Mátyás is. Ezen államiratot, mely a trónkövetelő atyjához, a lengyel királyhoz, van intézve,

* Az 1471 september 13-ikán kelt levél Telekinél. XI. 454. l.

** Ezen irat több egykorú példánya alálható a hazai és külföldi levéltárakban. Kiadta Dogiel. Codex Diplom. Poloniæ. I. 60. A példányok különböző dátumokat viselnek, mert nem egy időben küldettek szét.

méltán mesteri műnek lehet mondani. A határozottság és mérséklet ritka öszhangját tűnteti föl. Elejétől végig megőrzi a méltóságteljes nyugalmat, amit egy kifakadás, egy sértő szó sem zavar meg.

Az ország rendei kifejtik, hogy a magyar törvények értelmében az uralkodóház leányágát a trónöröklés joga nem illeti meg; ennélfogva Mátyás törvényesen és jogosan választatott meg királylyá. Kijelentik, hogy Mátyáshoz és örököseihez minden időben hűségesen fognak ragaszkodni; őt «akár az egész világ ellen is» minden erővel fogják támogatni. Könnyelmű pártütőknek nevezik azon urakat, kik saját érdekeiket tartva szem előtt, a lengyel királyt tévútra vezették, és fiát a magyar trónra meghívták, a nélkül, hogy erre felhatalmazást kaptak volna. Felkérik tehát a lengyel királyt, hogy rájok többé ne hallgasson. Ők utolsó lehelletökig hűségesen fognak szolgálni törvényes uralkodójuknak; egyúttal készek buzgón közreműködni abban, hogy a két szomszéd ország és uralkodóik között a régi barátság és szövetség megújuljon.*

De már késő volt! Kázmér király, october 7-én kelt válaszában, ragaszkodott azon felfogásához, hogy az örökösödési jog a leányágra is kiterjed. És értesítette a rendeket, hogy fiát, sereg élén, Magyarországba küldötte.**

Kázmér herczeg october 2-án, tizenkétezer fegyveres élén megindúlt Magyarország elfoglalására. Lassan haladt előre; kétségkívül a magyar rendek tömeges csatlakozását bevárandó. De csak Rozgonyi Rajnáld, a két Perényi testvér és néhány felvidéki nemes jött táborába. Sárosmegyéből Eger felé irányozta útját. November 8-án Hatvanba ért, s itt tábort ütött.

Mátyás ez esetben is nagy önuralmat és óvatosságot

* A september 21-én kelt irat, melyet tíz főpap és harminczhat főúr írt alá, a lengyel királyság varsói levéltárában.

** Az irat ugyanott.



59. KÁZMÉR LENGYEL KIRÁLY MELLSZOBRA

tanúsított. Nem sietett eléje, hogy nyílt ütközetben mérkőzzék meg vele. Tartózkodott minden koczkáztatástól. És a lengyeleket a Cserhátou és az Ipoly völgyén keresztűl Nyitráig engedte vonúlni, melynek várát a pécsi püspök nyitotta meg nekik.

Ezalatt a király Vitéz Jánost, hogy az ellenséghez csatlakozástól visszatartsa, esztergomi várában körűlzáratta. De a mint ez késznek nyilatkozott hogy meghódol, Mátyás azonnal hajlandó volt megbocsátani neki és kiengesztelődni vele. Azon kitűntetésben részesíté, hogy a legelőkelőbb urakat küldötte hozzá közbenjárók gyanánt: a nádort, a kalocsai érseket, az egri püspököt és Zápolyai Imrét. Ezek létrehozták (december 19-én) az egyességet.

A prímás kötelezte magát, hogy Mátyást, mint az ország törvényes királyát, egész erejével támogatni fogja; az érsekség erősségeibe megbízható magyar parancsnokokat rendel, kik a királynak is hűségi esküt tesznek, sőt ha kívántatik, királyi őrséget fogad be; a király engedelme nélkül épített várakat lerontja; és azon lesz, hogy Nyitrát a lengyelektől visszaszerezze.

A király viszont biztosítja őt, hogy állása, becsülete és személye ellen soha sem fog bármit elkövetni, vagy mások által elkövettetni; jogainak, kiváltságainak és jövedelmeinek élvezetében meghagyja; és ha jövőben egyiköknek a másik ellen, panasza lesz, az ügy az országtanács elé fog terjesztetni.

Az egyességnek a közbenjárók által megállapított föltételei alá, mind Mátyás, mind Vitéz János egyforma nyilatkozatot írt, amiben lelkiismeretes megtartásukat keresztény hitökre fogadják.*

Mátyás, miután az agg főpapot személyes találkozásban is megnyugtatta, Nyitra vára alá vonúlt; azon szán-

* Török János. Magyarország Prímásai. II. 79—81. ll.

dékkal, hogy a trónkövetelőt körülzárván, hatalmába kerítse.[1] De Kázmér december 26-ának éjszakáján elmenekült; négyezer emberből álló őrséget hagyván hátra, a mely szintén nem fejtett ki tartós ellenállást, és szabad elvonulás föltétele alatt a várat átadta.

Kázmér herczeg nem is tett többé kísérletet, hogy igényeit a magyar trónra érvényesítse. Ezentúl egészen az áhítat gyakorlatainak szentelte ifjú életét; úgy hogy miután néhány év múlva földi pályáját bevégezte, az egyház a szentek sorába iktatta.

Vitéz János, néhány héttel kibékülése után, ismét magára vonta a király gyanúját és haragját. Elfogatott és Visegrádon tisztes őrizet alá helyeztetett. Innen csakhamar, a főrendek közbenjárására, szabadon bocsáttatott ugyan, de most már gyűlölt vetélytársának, az egri püspöknek, felügyelete alá helyeztetett.

A küzdelmek és a megaláztatások megtörték lelkét, aláásták életerejét, és (1472 augustus 9-én) sírba vitték.

Öccse, a pécsi püspök, ki Nyitrán még együtt volt a lengyelekkel, a vár föladása után eltűnt. Mátyás attól tartott, hogy Németországba illant, és onnan folytatni fogja ellene ármányait. De a lángelméjű, szerencsétlen főpap nem gondolt újabb vállalatokra. Horvátországba menekült, és a zágrábi püspök egyik várába vonta meg magát. A szégyenérzet és az önvád kínjait ő sem szenvedte soká. Fényesen megkezdett pályájának kora és dicstelen halál vetett véget.[2]

Rozgonyi Rajnáldot is, ki várainak átszolgáltatása árán kegyelmet kapott, szintén rövid idő alatt elragadta a halál.[3]

1 Ez CARONak is nézete. 356. l.

2 Mátyásnak 1472 martius 24-ikén a szász herczeghez írt levele, amiben az ő elfogatását kéri, a drezdai állami levéltárban. — A pécsi püspöknek 1472 martius 15-én Medvevárában kelt adománylevele a Nemzeti Muzeum levéltárában. — Medvevárában bekövetkezett haláláról szól Mátyás 1481-ben a zágrábi püspök ellen kiadott ítéletlevélben. (Az Országos Levéltárban.)

3 A hirtelen bekövetkezett halálról,

Így tehát Mátyás, míg bölcseségével és szilárdságával meghiusította ellenségeinek actióját; ezektől a szerencse kivételes kedvezése által örökre megszabadúlván, nyugodtan tekinthetett a jövőbe.

Azonban ő, ki a legválságosabb események zivatarai közepett biztos kézzel vezette el hajóját a csüggedés szirtje mellett: nem volt képes kikerülni az elbizakodás örvényét, mit a szerencse és siker nyit meg a hatalom birtokosai előtt.

A nagyság átkát: a mindenhatóság gondolatának kísértéseit, nem tudta magától elhárítani. Azt hitte, hogy rá nézve semmi sem kivihetetlen; hogy neki minden meg van engedve; hogy csak jogai vannak, kötelességei nincsenek.

Azon sérelmek, miket az ország alkotmánya az 1471-ik évi összeesküvés előtt szenvedett tőle, ezentúl sem szűntek meg. A következő országgyűléseken a rendek ismételten kénytelenek orvoslásukkal foglalkozni.*

És a nemzeti érzület folytonosan felháboríttatott azon kedvezések által, amikben a haza fiainak mellőzésével idegenek részesűlének.

Zrednai Vitéz János halála után, Beckensloert emelte a király az ország prímási székére; sőt kegyeit azzal tetézte, hogy az egri püspökséget meghagyta neki, és az ő rokonának, Várad ifjú főpapjának halála után, a váradi püspökség javadalmát is neki engedte; ami Rómában méltó megütközést szűlt, és tiltakozást vont maga után.**

Ugyanakkor Veronai Gábor atya, ki a csehországi vállalatban nagy szolgálatokkal kötelezte le a királyt, Erdély püspökévé neveztetett ki, és az udvari cancellár tisz-

mely gyanusításokra is adott alkalmat, beszól az egykorú ESCHENLŒR. II. 252. l.

* Tanúskodnak erről az 1475- és 1478-ik évben alkotott végzések.

** Az 1475 september 30-ikán Beckenslœrhez intézett pápai irat a bécsi titkos levéltár salzburgi iratai között található.

tét nyerte el, majd később Egerbe helyeztetett át. Mind nagyobb befolyást küzdött ki magának, úgy hogy «a király jobbik szeme» czímével tisztelték meg az olasz diplomaták.[1]

Ezen két főpap volt most a legjelentékenyebb tényező a Csehország meghódítására irányuló tevékenységben, különösen pedig a szent-szék támogatásának biztosításában.

II.



ÁL pápának 1471 julius 25-én bekövetkezett elhunyta után, helyébe szent Péter székére Francesco della Rovere, a szent Ferencz rendjének főnöke, emeltetett, ki IV. Sixtus nevét vette föl. Mátyás természetszerűen aggódó lélekkel nézett az új pápa uralkodása első tényei elé; mert azon állásnak, amit elfoglalandó volt, szükségkép döntő befolyást kellett gyakorolni mind a cseh- és németországi viszonyok alakulására, mind pedig a törökök elleni hadi vállalatok sorsára. Csakhamar teljesen megnyugtatták őt a Rómából vett tudósítások.

A pápa az elődje és magyarországi legátusa által Mátyás érdekében tett összes intézkedéseket jóváhagyta.[2] És a lengyel herczeg magyarországi vállalatáról értesülvén, hogy Kázmér királyt az ő fiának visszahívására késztesse, követet küldött hozzá, ki azután a trónkövetelőt magyarországi táborában is fölkereste.[3]

1 Ezek mellett hosszú sorozatot állíthatnánk egybe azon (német, cseh és olasz idegenekből, kik egyházi és világi állásokat nyertek el a hetvenes években.

2 Raynald. Annales. xix. 227. l.

3 Dlugoss elbeszélése.

Majd az 1472-ik év elején elődjei terveit felkarolván, a keresztény világot a keletről fenyegető veszélytől megszabadítandó, az uralkodók szövetségének létrehozását tűzte ki ő is feladatáúl, melynek megoldását a bíbornoki testület legkiválóbb tagjaira bízta.

Barbo Márk bíbornoknak, ki Német-, Magyar- és Lengyelország területére küldetett, a legnehezebb megbizatás jutott; mert mindenekelőtt az egymás között meghasonlott




60. IV. SIXTUS ARCZKÉPE.

fejedelmeket kellett kibékítenie. Meghagyatott neki, hogy Mátyás királyt a szent-szék állandó jóakaratáról és pártfogásáról biztosítsa, az ő érdekeit a császár és a lengyel király előtt karolja föl; egyúttal felhatalmaztatott, hogy szükség esetén mind Kázmér és Ulászló, mind pedig a pártütő magyar rendek ellen, az egyházi büntetéseket alkalmazza.*

A legátus, miután tavasz kezdetén Mátyás udvaránál megjelent és itt az ő békés hajlamairól meggyőződött, julius

* A Barbo bíbornok részére adott utasítás (legteljesebb szövegben) Codex Epist. sæc. XV. 259—64. ll. Az 1472 martius 1-én hozzá intézett pápai irat, THEINERnél. II. 431. l.

első napjaiban Krakkóba ment, hol nagy buzgalommal fáradozott a békekötés akadályainak elhárításán. És kieszközölte mindkét uralkodó hozzájárulását ahhoz, hogy biztosaik, az ő elnöklete alatt, Neisze, sziléziai városban, a következő év február 2-án jöjjenek össze és tárgyalásokat indítsanak.

Mátyás legelőkelőbb tanácsosait, — köztük a nádort, az országbírót, a kalocsai érseket és az erdélyi püspököt küldötte, ezer lovasból álló fényes kísérettel, a congressusra.

Általok megújította korábbi ajánlatait: nőül veszi a lengyel király leányát, fiának fogadja Ulászlót, részére az örökösödést biztosítja; vagy kész a csehországi koronára tartott jogigények fölött az eldöntést békebírákra bízni.

Hosszas tárgyalás után, abban történt megállapodás, hogy újabb congressus tartassék, aug. 15-én Troppauban, hová Kázmér, Mátyás és Csehország rendei biztosokat küldjenek; ha pedig ezek negyven nap alatt nem tudnak kiegyezni, az eldöntés békebíróra, és pedig vagy Károly burgundi fejedelemre,

61. IV. SIXTUS PÁPA LEVELE.

vagy Albrecht brandenburgi őrgrófra, bízatik. A troppaui értekezlet megtartatott ugyan, de mivel a lengyelek Mátyás ajánlatait ismét visszautasították, és a békebírákra vonatkozó korábbi megállapodást is visszavonták, eredmény nélkül oszlott szét.[1]

A következő (1474) év elején Ófaluban, a magyar-lengyel határon, egy harmadik értekezlet tartatott, mely most már a csehországi trón-kérdést mellőzvén, csak a Lengyel- és Magyarország közötti béke helyreállítására czélozott. Február 21-én létrejött az egyesség, mely a két ország között az «örök békét» volt biztosítandó.[3]

Azonban, milyen kevéssé bírta ezen egyesség az örök béke föltételeit, és milyen kevéssé volt a lengyel király eljárása őszinte; kitűntette azon tény, hogy Kázmér és Ulászló ugyanezen időben Frigyes császárral indítottak meg szövetségi tárgyalásokat, melyeknek merész nyiltsággal bevallott czéljok: Mátyás megbuktatása volt.

Martius 11-én Nürnbergben irták alá a szerződéseket, melyekben megállapíttatott, hogy a három uralkodó egyesült erővel támadja meg Mátyást, ki «országaikat igazságos ok nélkül pusztítja, az osztrák és lengyel pártütőket oltalma alá veszi, birodalmán keresztűl a törököknek útat nyit Osztrákországba».[3]

A császár ez alkalommal sem felelt meg ugyan szövetségesei irányában elvállalt kötelezettségeinek, és tétlenségéből nem lépett ki; de annál nagyobb erélylyel folytak a hadi készületek Lengyel- és Csehországban.

October havában, óriási haderő, mintegy hatvanezer lengyel és húszezer cseh fegyveres, a két uralkodó személyes vezérlete alatt, közeledett Boroszló felé, hol Mátyás már augustus közepe óta időzött, az Oder folyó jobb partján ütött erődített táborban, melyet híd kötött össze a

1 PALACKY 84—96. ll.
2 CARO. 386. l.
3 A szerződéseket közli CHMEL. Regesten. 665. l. DOGIEL. I. 164. l.

várossal. Serege alig állott tízezer emberből. De a nyolczszorosan számosabb ellenséggel szemközt, válságos helyzetében, megmentette őt hadvezéri tehetségeinek fölénye, mely előtt hódolattal hajlik meg az elfogulatlan történetírás.*

Az önerejébe vetett bizalmát nem kevéssé volt alkalmas megszilárdítani az, hogy épen ekkor egy tekintélyes német uralkodó, Erneszt szász választófejedelem, jelent meg nála, és Csehország törvényes királyának őt ismervén el, mint a cseh korona fönhatósága alá tartozó sagani herczegség birtokosa, hűbéri hódolatát mutatta be. Ezután kísérletet tett, közbenjáró gyanánt lépni föl; de ajánlatait a lengyel király, ki hadjárata sikerében nem kételkedett, visszautasította.

Mátyás fölismerte ellenségei helyzetének gyenge oldalát. Jól tudta, hogy azok biztos győzelemre számíthatnak, ha egy nagy ütközetre bízza a háború sorsának eldöntését; ellenben bizonyos romlásnak mennek elébe, ha apró guerilla-harczban fogyasztja erejöket, kimeríti türelmöket, és nehezíti az élelmezést.

Ezért a városokba és várakba kisebb csapatokat helyezett el, melyek szüntelenűl nyugtalanították az ellenséges haderőt, és mikor ez a kipusztított tartományban élelmet szerezni nem bírván, Lengyelországból nagy szállítmányokat várt, ezeket hatalmukba ejtették.

Sőt mikor Kázmér király az Oder balpartjára vezetvén seregét, a lengyelországi határt fedetlenűl hagyta, Mátyás éles szemét nem kerűlvén el az ekként elkövetett hiba,

* Csehország nagynevű történetírója, PALACKY, ezen hadjáratról szólván, írja: «Jetzt standen Kunst und Erfahrung auf Seiten Matthias, der in Hinsicht auf Politik und Kriegsführung mit glücklichem Instinkte schon manche Grundsätze errieth, die erst in unserem Jahrhunderte Gemeingut geworden sind.» (114.) És Lengyelország legújabb történetírója, CARO, megjegyzi: «Niemals zeigte sich der seltene Verein von Begabung und rührigem Fleiss in Matthias glorreicher, als wenn er mit verhältnissmässig geringen Mitteln einer grossen Gefahr gegenüberstand.» Geschichle Polens. v. kötet első fele. 393. l.

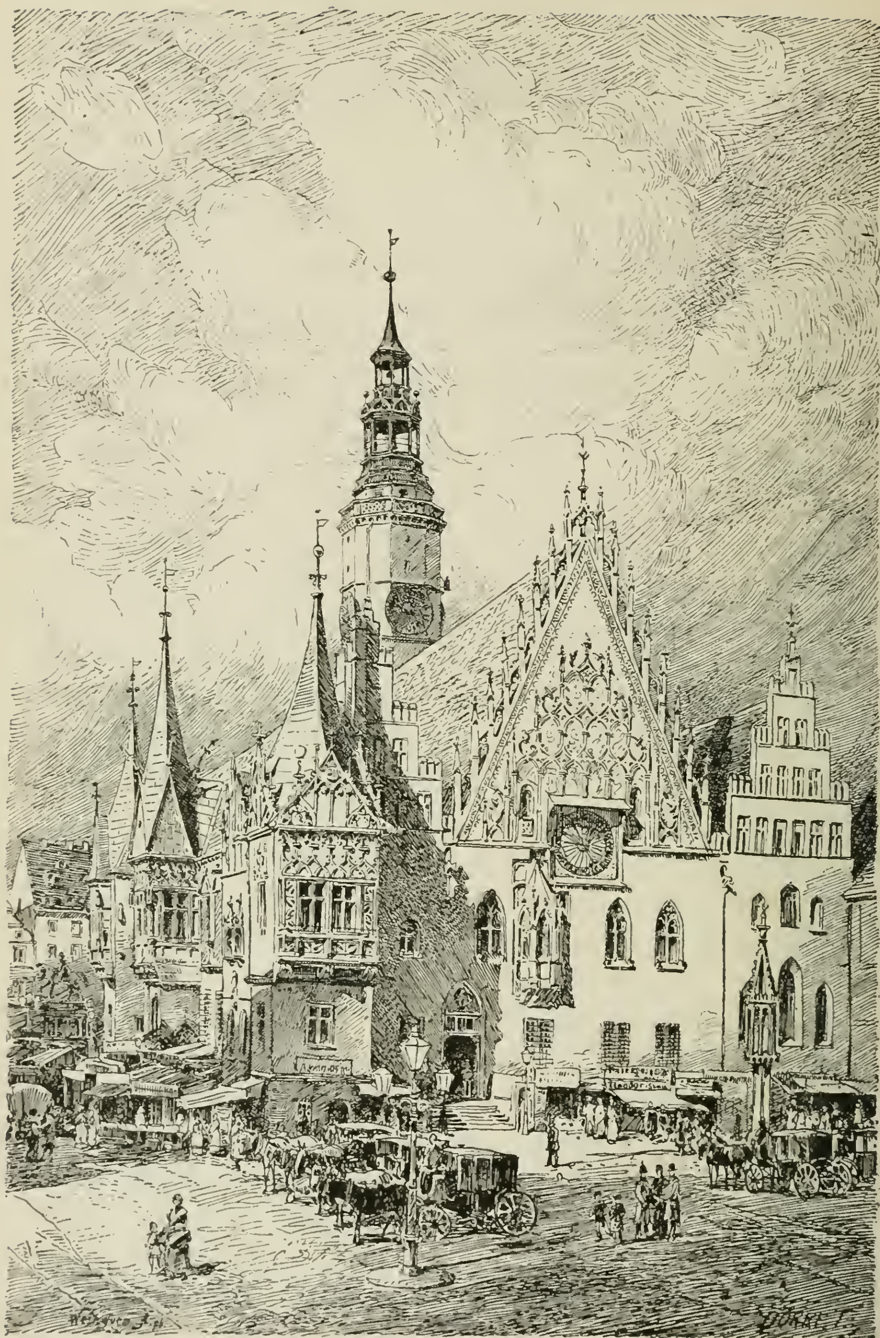
ezt azonnal hasznára fordította, és támadó föllépésre határozta el magát. Zápolyai Istvánt erős hadosztály élén, az ellenség területére küldötte, hol pusztítva egész Posen városáig nyomúlt.

Ezalatt csakhamar bekövetkezett az, amire számított. A lengyelek és csehek táborában mind érezhetőbb lett az élelmi szerekben és takarmányban való szükség. Nyers káposzta, répa és mindenféle növénygyökerek keresett táplálékot képeztek. Ennek következtében, és az őszi esőzések hatása alatt, betegségek kezdettek pusztítani. Napról-napra növekedett a lehangoltság. Mindenfelől sürgetően hangzott az óhajtás, hogy a szerencsétlen háború véget érjen.

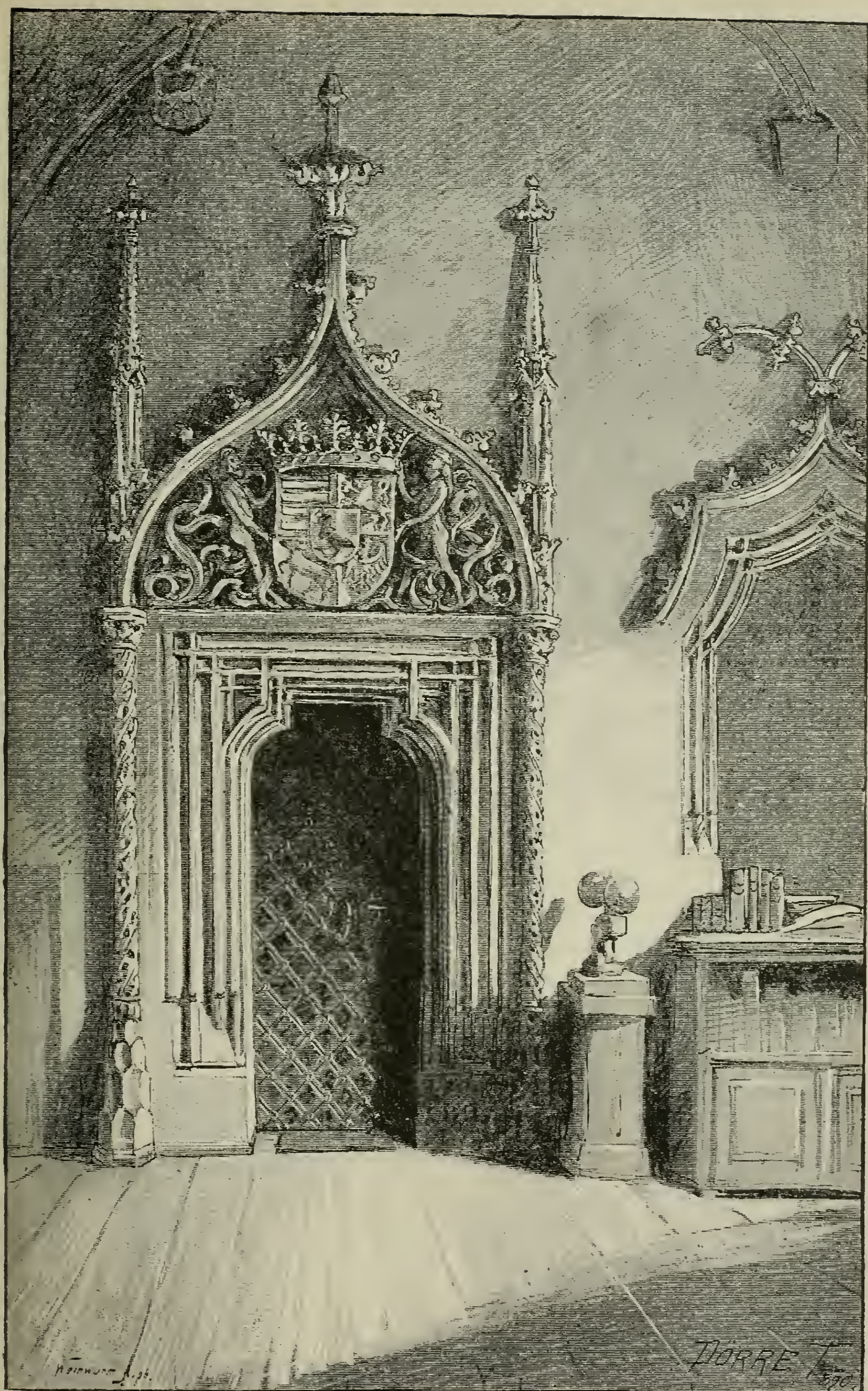
A lengyel király kényszerítve látta magát környezete esdekléseit meghallgatni. Sternberg Zdenkót magához kérette, békealkudozások megindítása végett. Azonban Mátyás azon föltételtől tette beleegyezését függővé, ha Kázmér és Ulászló személyesen kérik föl. Ily módon akarta sértett önérzetének megszerezni az elégtételt a megaláztatásért, mit házassági ajánlatainak visszautasításával a Jagelloháztól ismételten szenvedett. A lengyel király nem háríthatta el magától a kívánt áldozatot.

Boroszló közelében, a nagy-mochberni domb, melyen sátrak állíttattak föl, volt a találkozás színhelyéűl kijelölve. November 15-én reggel lovagolt ki oda Mátyás, gyöngyök kel gazdagon diszített öltönyben, háromezer pánczélos lovas által kísérve. Csakhamar megjelent Kázmér, czobolyprémes fekete egyszerű öltönyben.

A magyar király szívesen üdvözölte ellenfelét. De nem volt hajlandó a békeügy megbeszélésébe bocsátkozni, mivel Ulászló elmaradt. Ragaszkodott azon követeléséhez, hogy mindkét uralkodó együtt járuljon eléje. A lengyel király nem tagadhatta meg ezt sem, és kijelentette, hogy másnap teljesűlni fog, amit kíván. Ezen értekezletben tolmács segítségével élt; de mikor búcsút vett, közvetlenűl



62. A BOROSZLÓI VÁROSHÁZ.



AJTÓ MÁTYÁS KIRÁLY CZIMERÉVEL A BOROSZLÓI VÁROSHÁZ I. EMELETÉN.

intézte Mátyáshoz azon kérelmet, hogy éhséggel küzdő serege számára három napon át élelmi szerek beszerzését ne gátolja. Mátyás késznek nyilatkozott, hogy a kellő rendelkezéseket haladék nélkül megteszi.

A következő napon Mátyás még nagyobb fénynyel, még számosabb kísérettel jelent meg. Ulászló mélyen érezte a megszégyenülést; kezét nyújtotta, de elfordítá arczát. Mikor a lóról leszállottak, Mátyás a két király között haladott a sátor felé. Több órán át tanácskoztak. Abban történt megállapodás, hogy a három uralkodó mindegyike négy-négy biztost fog, a béketöltételek szövegezése végett, Boroszlóba küldeni.

A tárgyalások azonnal megindúltak. Ezeknek kimenetelét a cseh és lengyel hadak be nem várták. Sietve vonultak ki Sziléziából, mely dicstelen táborozásuk sok ezer áldozatának temetőhelyévé lett.*

A szerződés, mely december 8-án iratott alá, 1477 pünkösd ünnepeig tartó fegyverszünetet létesített, és megállapította, hogy azalatt a csehországi korona területén mindkét uralkodó megtartja azt, a mit a háború kezdetén bírt. Egyébiránt Mátyásra nézve, habár új előnyök nem származtak, azon erkölcsi vívmányt foglalta magában az okirat, hogy vetélytársának a királyi czímet nem adta meg, s azt következetesen csak «Ulászló úrnak, a lengyel király elsőszülöttének» nevezte.

A szerződés egyszersmind feltárta, hogy a magyar király nemcsak a harczi téren, hanem a diplomatia mezején is ellenfeleit túl tudta szárnyalni.

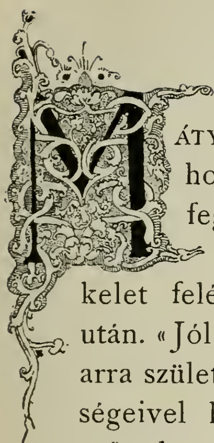
Szokásos eljárás volt ama korban, hogy a békekötések előnyeit mindegyik fél kiterjesztette a maga szövetségeseire, ezeket az egyességbe foglalta. Így történt ez alkalommal is. Mátyás nem csekély meglepetést idézett föl,

* Palacky. 114—122. ll. Caro. 395—408. ll.

mikor mintegy tüntetőleg előlépett szövetségeseinek hosszú sorával. Ezeknek élén Károly burgundi fejedelmet nevezte meg; büszkén hirdetve, hogy ezen hatalmas uralkodóval, ki most a császár ellensége volt, benső viszonyban áll. És hogy az ő diplomatiájának szálai Brüsseltől Poroszország keleti széleig nyúltak: jelezte a sorozatot bezáró Tüngen Miklós ermelandi herczeg-püspök neve, melynek e helyen feltünése mély megdöbbenést okozott a lengyeleknek. Ezek nem is sejtették volt, hogy Mátyás az ő védnöksége alá fogadta a bátor porosz főpapot, ki úgyszólván magára hagyatva folytatta a régi harczot Poroszország és a német-lovagrend függetlensége érdekében, a hódító Lengyelország ellen.

Ezen szövetségi viszony leleplezése föltárta, — Lengyelország legújabb történetírójának szavaival élünk — «hogy az engesztelhetetlen Hunyadi Mátyás keze a kényes poroszországi viszonyokban is keveri a kártyát. A szerencsétlen hadjárat szomorú eredményeit így még ezen keserű tapasztalás is tetézte!»*

Caro. 109. l. És tüzetesebben szól ez ügyről, alább 439. l.



# III.

Mátyás arra, hogy a boroszlói egyességben oly hosszú tartamú, harmadfél esztendőre kiterjedő fegyverszünetet kössön, azon óhajtás készteté, hogy figyelmét és erejét osztatlanúl ismét kelet felé irányozhassa.[1] Hő vágygyal sovárgott ez után. «Jól tudom — írja egyik levelében a pápának — arra születtem, arra neveltettem, hogy a szent hit ellenségeivel harczoljak. Gyermekkoromtól fogva nőtt és erősödött velem ezen hivatás tudata.»[2] Szándékában megerősítették most a tudósítások, miket az 1475-ik év elején, sziléziai tartózkodása alatt, kapott.

István, moldvai vajda, január 17-ikén közel százezernyi török sereget, mely tartományának meghódítására jött, véres ütközetben megverte.

Ugyanakkor egy másik török haderő, a szendrei basa vezérlete alatt, átkelt volt a Dunán, majd a Maroson is, és miután ellenállást sehol sem talált, az egész területet feldúlta, és február 7-én Várad alá ért. A gazdag várost kirabolván és lángba borítván, dús zsákmánynyal, rabszíjra fűzött számos fogolylyal, hagyta el az országot.[3]

A törökök vakmerősége, a szent László emlékezete által megszentelt város pusztulása, meggyőzte Mátyást arról, hogy halaszthatatlan kötelessége az ország védelméről gondoskodni.

A váradi katasztrófa hírére azonnal elhagyta Boroszlót. És szent György napjára összehívta Budára Magyarország

1 Ez Palackynak is nézete. 135. l.

2 Szabács alól, 1476 február 2-ikán, Diplom. Eml. IV. 341. l.

3 Bunyitay: A váradi püspökség története. I. 303. A rendelkezésére álló magyar kútforrások nyomán a katasztrófát 1474-re, ellenben Palacky, lengyel kútforrások alapján, 1475-re teszi. (136.) Ezen utóbbi meghatározás valószínűbbnek látszik.

rendeit, hogy a törökök ellen indítandó háború czéljaira áldozatkészségöket igénybe vegye.

Az országgyűlés minden porta után egy forintnyi adót szavazott meg, azon kikötéssel, hogy a befolyó jövedelem — mit a jelenlevő pápai követ félmillió forintra becsült — kizárólag a török háború költségeire fordíttassék.* Ugyanekkor hatalmas szövetséges kínálkozott Mátyásnak.

A távol Ázsiából, Uson-Hassan, Perzsia uralkodója, ki évek óta háborút folytatott a törökök ellen, s nem egy diadalt aratott rajtok, küldött Budára követet. Ez majus 8-án ünnepélyes kihallgatáson fogadtatván, bemutatta uralkodójának perzsa nyelven írt levelét, melyen késznek nyilatkozik kelet felől támadni a törökökre, míg egyidőben a keresztény uralkodók nyugat felől indítsák meg ellenök a háborút.**

Kevésbbé meglepő és fényes, de értékesebb és biztosabb volt azon ajánlat, amit a moldvai vajda követei hoztak. Zsákmányúl ejtett török zászlókat és egyéb értékes tárgyakat nyújtván át ajándékul, biztosították a királyt, hogy urok kész az ő fönhatóságát elismerni, és magát egész haderejével az ő rendelkezésére bocsátani.

Mátyás örömmel fogadta az ajánlatot. Moldvába küldött követei által biztosította a fejedelmet pártfogásáról. Augustus 15-én kiállított oklevelében kinyilatkoztatja, hogy «a magyar koronának tartozó hűségre visszatérő, s néki mint természetes urának meghódoló» vajdát, fiaival és egész országával együtt, kegyelmébe fogadja; nekik az eddig elkövetett hűtlenségekért megbocsát; őket minden erejével, amennyiben szükséges személyesen is, megvédelmezi; ha

* Kovachich. Supplementum. II. 240. Diplom. Eml. II. 273.

** A levél latin fordítása Diplom. Eml. IV. 293. (Tévesen 1472-re keltezve.) A követ fogadtatásáról szól a Budán levő nápolyi követek majus 19-iki jelentése. (A milánói állami levéltárban. Kiadatlan. Két évvel előbb 1473 nyarán Mátyás követei Ázsiában erzingani táborában keresték volt föl Uson-Hassánt. L. Vámbéry Ármin értekezését az Akademia Értesítőjének 1867-ik folyamában. 57. l.

ellenségeik által tartományukból kiűzetnének, országába fogadja, és tartományuk visszafoglalására segítséget nyújt.[1]

Ezalatt Mátyás oly nagy mérvben, mint még soha ezelőtt, tette meg készületeit. A velenczei követet értesítette, hogy hatvanezer emberből álló sereget állít ki, amit ezer szekér, és száz hajó fog kísérni. Ágyúkat öntetett, és ostromgépeket készíttetett, amik a jelenlevő pápai legátus csodálatát keltették föl.[2]

II. Mohammed szultán értesűlvén a fenyegető veszély felől, ennek elhárítása végett, fényes ígéreteket tett azon esetre, ha hosszabb fegyverszünetet köt vele a király. De ez visszautasító választ adott. «Harczolni fogok — így szólott — ha életemet kell is föláldoznom. Tudja meg a világ, hogy a kereszténység megmentése nem rajtam múlt!»

Elhatározását october 12-én közölte az udvaránál levő diplomatákkal. Csakhamar megindítja seregét, és maga is útra kél Pétervárad felé.[3]

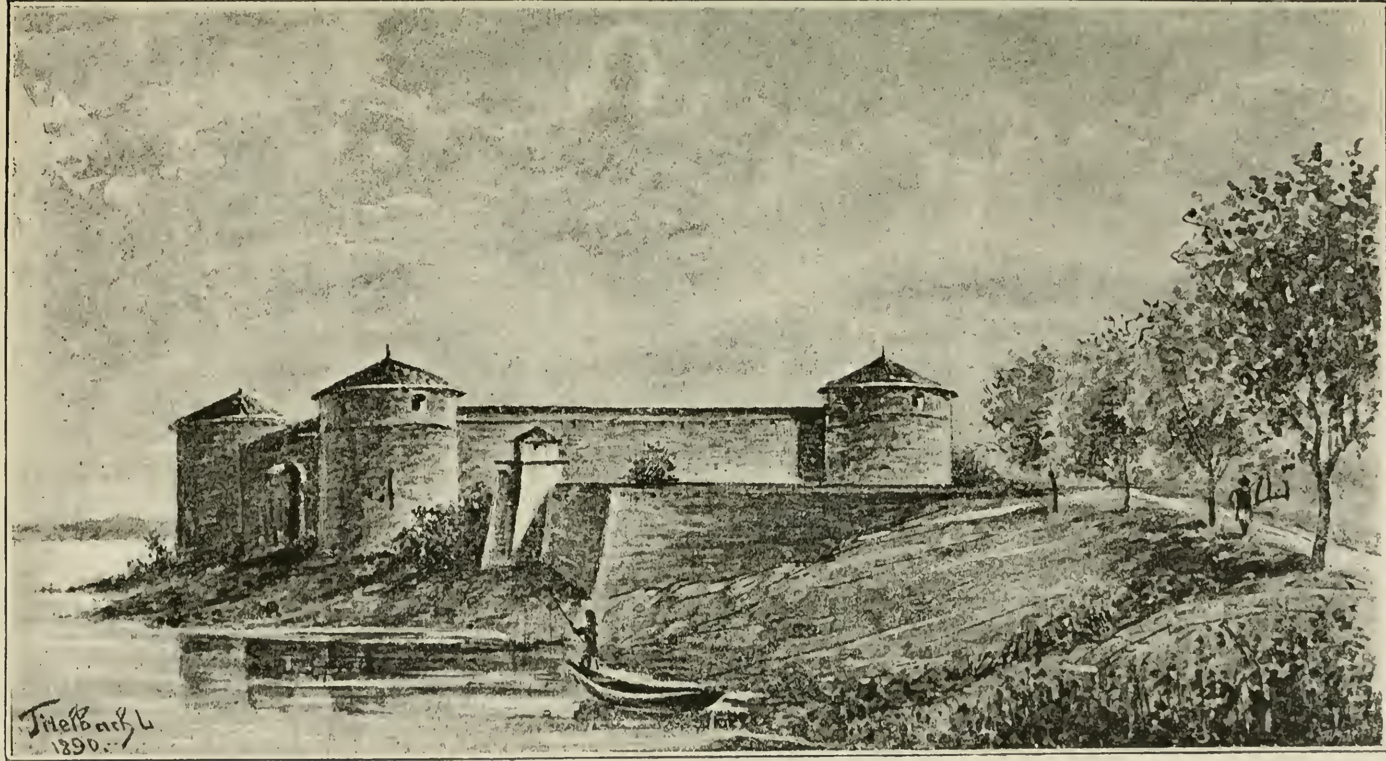
Hadjáratának első feladatáúl Szabács megvívását tűzte ki. Ezen várat a Száva partján, négy évvel ezelőtt építteté a szultán. Mátyás ekkoron az építés megakadályozására sereget küldött oda. De ez nem volt képes feladatát megoldani; arra kellett szorítkoznia, hogy a folyam másik partján szintén emelt erősséget.

Azóta Szabács a törökök pusztító kalandozásainak egyik kiinduló pontja, az elhurczolt foglyok börtöne, a rablott kincsek tárháza lett. Egyúttal fenyegető állást foglalt el Nándorfehérvárral szemben. Bár egészen fából épült, erős

1 István vajdának 1475 junius 20-án követeihez írt levele. Mátyás Moldvába küldött követeinek 1475 junius végén írt jelentése. A pápai legatusnak 1475 julius 18-án Budáról küldött jelentése. Diplom. Eml. II. 273., IV. 306—8. Mátyás király 1475 augustus 15-iki oklevele. TELEKInél XI. 539.

2 A pápai legatusnak 1475 julius 17-, a velenczei követnek september 23- és october 14-iki jelentései. Diplom. Eml. II. 273. 282. A september 23-iki jelentés kiadatlan; a milánói állami levéltárban.

3 Az imént idézett october 14-iki jelentés.



63. SZABÁCS VÁRA.

alkotás volt. Tölgygerendákhoz erősített és földdel tömött vastag vesszőfonadék képezte a falakat. Ezek fölött szintén fából épült védőmű, és köröskörül nyolcz torony emelkedett. Az őrség száma mintegy 1200 fegyverest tett, kik ágyúkkal bőven el voltak látva.

Mátyás az 1476-ik év első napjaiban kezdette meg az ostrom-munkálatokat. Azonnal a Száva túlsó partjára vezette át hadait. A partraszállás nehéz feladatát, a hadi népnek és hajóknak a várőrség lövései ellen oltalmazását megkönnyítette egy új találmány, melynek eszméje valószínűleg magától a királytól eredt, kiről kortársai kiemelik, hogy gyakran törte fejét új hadi gépek szerkesztésén.

Póznákkal, rudakkal és lánczokkal, két óra alatt, képes volt egy oly védművet állítani föl, mely nyolczezer harczost, negyven ágyút és sok taraczkot fogadhatott be. Most először alkalmazta azt várvívásnál. Födözete alatt tábort ütöttek, fölállították az ostromgépeket és ágyúkat, sánczokkal fogták körül a várat. Mire megkezdődött az ostrom. Ez kezdetben nem nagy sikerrel folyt; a vár jelentékenyebb kárt nem szenvedett.

Eközben felmentő török sereg érkezett. A király, a szükséges őrséget hátrahagyva, gyaloghadával kivonúlt a táborból, és csatarendben várta a támadást. De az ellenség nem tartotta magát elég erősnek, hogy megütközzék, s még az nap elvonúlt.

Ekkor a király elérkezettnek látta a döntő küzdelem időpontját. Ágyúkkal felszerelt, katonákkal megrakott nagy hajóit a vár árkába vontatta. És azokról megkezdődött közvetlen közelből az ostrom, mit a király maga intézett, folytonosan vitézei között időzve, minden veszedelemnek kitéve személyét. Egy alkalommal, hogy kiismerje a védőművek állapotát, közember ruhában maga ül csónakba, csupán egy evezős és egy katona társaságában. Amint a falakhoz közeledik, a törökök észreveszik, rálőnek és a mel-

lette ülő katonát el is találják. Ő maga azonban sértetlenül tér vissza a táborba, hogy most a vár leggyengébb részei ellen irányoztassa lövegeit és ostromgépeit.

Az őrség elszánt vitézséggel küzdött, és sok veszteséget okozott a magyar seregben, mely halottai között több előkelő kapitányt gyászolt.



64. SZABÁCS VÁRA ROMJAI.

Elvégre a törökök kimerültek a hosszú ellenállás erőfeszítéseiben. Február 15-én megnyitották a vár kapuit. Mintegy hétszázan kivonúltak, a király elé járulván, térdre borúltak előtte, kegyelemért esdeklettek és örök szolgaságra kötelezték magokat. Mátyás, miután a megrongált erődítmények kijavítása és felszerelése iránt rendelkezett, visszasietett Budára, azon elhatározással, hogy a háború folytatása végett mielőbb visszatér.*

* A Szabács ostromára és megvívására vonatkozó összes kútforrások kritikával vannak feldolgozva Csánki Dezső «Szabács megvétele» czímű czikkében; Hadtörténelmi Közlemények, 1888. évf. 355—88. ll.

Azonban a mikor martius első napján fővárosába érkezett, váratlan események egész sorozatának találkozása megzavarta terveiben.

Alig hogy megjött, azzal a meglepő hírrel fogadták, hogy legbizalmasabb tanácsosa, Beckensloer János, az ország prímása, hűtelenűl elhagyta egyházát, királyát, új hazáját. Székhelyéről azon ürügy alatt távozott el, hogy az aacheni kegyhelyre zarándokol; de csakhamar kiderűlt, hogy Bécsben állapodott meg, és a császár védnöksége alá helyezte magát. Ezzel nyilvánossá lett az, hogy elhatározásának hátterében politikai tényezők lappanganak.

A császár nem szűnt meg egy pillanatra sem ármányokat szőni Mátyás ellen. Miként az európai hatalmak sorában szövetségeseket, úgy Magyarországon is eszközöket keresett megbuktatására. És habár azok, kik igéreteiben bíztak, mindannyiszor csalódtak; soha sem hiányoztak olyanok, kik csábító szavai által eltántoríttatni engedték magokat.

Áldozataihoz tartozott az esztergomi érsek is, kinek megnyerésére méltán büszke lehetett; mert Beckensloer ekkorig azon politikai iránynak szolgált, mely a vele való szövetséget ellenezte; és épen ő volt az, kit az 1470-ik évi bécsi összejövetel meghiúsulásáért a felelősség terhelte.* És büszke lehetett azért is, mert a magyarországi kath. egyház fejét fényes állása és dús javadalma mindennemű kísértés csábjai ellen megoltalmazhatta.

De a szerencse páratlanul álló kedvezései által elkényeztetett főpapnak nagyravágyását ki nem elégítette az, amit elért. Mátyás oldala mellett mintha eltanúlta volna a legmagasabb czélpontok felé való törekvést. Minden jel oda mutat, hogy a pápai trón elnyerésének vágya ragadta meg lelkét.

* Erre nézve a drezdai állami levéltárban őrzött egykorú jelentés érdekes részleteket tartalmaz.

És erre épen most kilátást nyújthatott neki a császár. Ugyanis tárgyalások voltak folyamatban közte, XI. Lajos franczia király és Károly burgundi fejedelem között, nagy coalitió létesítésére, melynek feladataihoz tartozott volna: az egyetemes zsinat összehívása és a kath. egyház reformjának keresztűlvitele, IV. Sixtus letétele és új pápa választása.*

Mátyás, mind az egyház iránti hűsége, mind saját érdeke által késztetve — mert jól tudta, hogy ő ellene is irányul a szövetség — mindent megtett, hogy létrejöttét, vagy legalább törekvéseinek sikerét meghiúsítsa.**

IV. Sixtus pápát tántoríthatatlan hűsége és ragaszkodása felől a leghatározottabb módon biztosította. A botránynak, mely — úgymond — «a kereszténység romlását idézné elő», elhárítására felajánlja akár közbenjárását, akár fegyverét. Késznek nyilatkozik, hogy összes haderejének élén síkra száll, és «a szent-szék, vagyis a Mindenható Isten ellenségeivel» ép oly lelkesen és elszántan fog megküzdeni, mint a hogy eddig az eretnekek és pogányok ellen harczolt.

95. MERÉSZ KÁROLY BURGUNDI FEJEDELEM ALÁÍRÁSA.

* Droysen. Geschichte der Preussischen Politik. II. 301. Pastor. II. 488. l. Hogy ezen actio és Beckenslœr elpártolása között szoros összefüggés van, más helyen fogom tüzetesebben kifejteni.

** Mátyás királynak 1476 mart. 15-én a pápához intézett levele. Diplom Eml. IV 318.

Legelső feladatául azt tekinté, hogy a hatalmas burgundi fejedelem és a császár között nem rég létesült szövetségi viszony fölbontására törekedjék. Evégből Merész Károlyhoz, ki épen ekkor (1476 elején) a schweiczi köztársaság ellen háborút indított, levelet írt, melyben vállalatának veszélyeit élénk színekkel festette, és a császár czélzatai iránt bizalmatlanságot keltett. «Azokból, — úgymond — amik velünk és másokkal történtek, sőt a saját tapasztalásából is fölismerhette annak a férfiúnak ravaszságát, ki ... Herczegségedet a vad és győzhetetlen schweicziakkal háborúba keverte ... Ekképen Herczegséged nyilvános veszedelemnek tette ki országát, sőt személyét is ... Kötelességünk Herczegségedet óvatosságra inteni. Legyen meggyőződve, hogy ha a szerencse kedvez Herczegségednek, a német birodalommal gyűl meg a baja; ha pedig, mitől Isten óvja, elfordúl a szerencse, mily szomorú látványt fog nyújtani a parasztok által legyőzött nagy fejedelem!»*

Éles látását meglepő módon igazolták csakhamar a bekövetkezett események. A schweicziak junius 22-én a murteni véres ütközetben megsemmisítették a burgundi haderőt.

Az előre megjósolt veszedelem elhárítására, tíz nappal a csata előtt, Mátyás a háborút viselő feleknek felajánlotta közbenjárását.*

Ezzel egyidőben, a császár s a franczia király terveinek meghiusítása végett, nagyszabású actiót indított meg. Azon fáradozott, hogy a pápa vezérlete alatt ellencoalitió jőjjön létre. Ebben a főhelyet Aragoniai Ferdinánd nápolyi király volt hivatva elfoglalni, mint a ki már is ha-

* Mátyás királynak 1476 majus 7-én kelt levele több helyen ki van adva. Diplom. Eml. II. 305.

** Mátyás királynak ez ügyben 1476 junius 10-én a köztársasághoz írt levelét közli SEGESSER. Die Beziehungen der Schweizer zu Mathias Corvinus. (Luzern. 1860.) 69. l.

talmas összeköttetések előnyeivel dicsekedett; testvére Siciliát és Spanyolországban Aragoniát bírta; elsőszülött fiának neje a milánói herczegnő volt; egyik leánya a ferrarai herczeggel élt házasságban.

Mátyás a királynak másik leányát volt nőül veendő, és oda hatott, hogy ezen családi összeköttetések körébe Burgund fejedelmét is bevonja. Ennek egyetlen gyermeke volt életben: Mária herczegnő, kire az egész burgundi örökség, egy gazdag és művelt ország birtoka várakozott. Az ő kezét Frigyes császár a maga fia és örököse, Miksa főherczeg részére biztosította. Mátyás ezen tervezett frigy világtörténelmi jelentőségét fölismervén, kísérletet tett létesülésének meggátlására. Arra akarta bírni Merész Károlyt, hogy leányát a nápolyi király másodszülött fiának adja nőül.*

Ezen igyekezetei meghiusúltak. Károly fejedelem kevéssel utóbb (1477 január 6-án) meghalt. Leányát és vele a Németalföldeket Miksa főherczeg nyerte el.

Ellenben létrejött a házasság Mátyás és a nápolyi királyleány között.

* Mátyás ezen politikai actióját — melyet e helyen csak vázlatosan ismertethetek — föltárja azon egykorú emlékirat, mely egyik elfogott futáránál talált levelezésekből készült és a császár által a német udvaroknak megküldetett. Egy példánya («Extracta ex scriptis repertis apud nuntium ex Hungaria» czímmel) a drezdai királyi levéltárban. V. ö. Droysen és Segesser munkáit. Az utóbbiban a drezdai emlékirat egykorú német fordítása.




BEATRIX KIRÁLYNÉ IFJÚKORI MELLSZOBRA.

## IV.

MÁTYÁS özvegysége tizenhárom esztendeig tartott. Miután tervei, hogy a Habsburgok, Jagellók, Hohenzollerek, Wettinek vagy Sfórzák házából szerezzen magának hitvest, a mint egymás után, sőt gyakran egymás mellett felmerültek, a legkülönfélébb okok hatása alatt meghiusulának: az Aragoniai háznál tett lépések elvezettek az óhajtott czélhoz.

Ferdinánd korán fölismerte Mátyás egyéniségének és állásának jelentőségét. Alighogy ez Katalin királyné halálával özvegységre jutott, Velencze útján felajánlotta neki egyik leánya kezét.[1]

A tárgyalások azonban, melyek éveken át folytak, nem jutottak eredményre, mivel Mátyás időközben a császári és a lengyel udvarnál tett kísérleteket, politikai czéljainak megfelelőbb házasság létesítésére. Csak mikor azoknak sikerére az utolsó reménysugár is eltűnt (1474), karolta föl a szent-szék által hathatósan támogatott nápolyi combinatiót a kellő komolysággal.[3]

A nápolyi király második leányának, BEATRIX herczegnőnek kezét Mátyás 1474 nyarán, Nápolyba küldött követei: a kalocsai érsek és Bánfi Miklós által, kérte meg.

Hirnökük, ki a kedvező választ megvitte, a boroszlói táborban találta a királyt, október 30-ikán. A hír nagy örömmel töltötte el őt, s rendeletére két órán át szólottak

1 A velenczei dogenak 1465 februar 17-én magyarországi követéhez intézett jegyzéke, — a senatusnak 1465 majus 25-én hozott végzése — Milano velenczei követének 1465 november 5-én kelt jelentése.

2 A velenczei dogenak 1469 junius 17-én magyarországi követéhez intézett jegyzéke, — a ferrarai herczeg római követének 1469 october 22-iki jelentése.

3 Hogy a nápolyi házassági frigy létesítésében jelentékeny tényező volt Roverella Lőrincz, pápai legatus, tudjuk egyebek között a szász választófejedelem követének, kia menyegzőn jelen volt, kimerítő emlékiratából. Langenn. 517. l.

4 DROYSEN. II. 301.

a város összes harangjai, az utczák fényesen kivilágíttattak, és a tornyok csúcsára helyezett nagy szövétnekek lángja az ellenséges tábornak is jelezte az örvendetes eseményt,



66. FERDINÁND NÁPOLYI KIRÁLY ARCZKÉPE.

melynek hírét szabadon bocsátott hadi foglyok által hozta tudomására a büszke lengyel királynak, ki ismételten megtagadta volt tőle a maga leányát.*

* Eschenlœr. II. 312.

Ugyancsak Boroszlóban fogadta, a következő év február 2-ikán, a nápolyi király követét, a bari érseket, ki értékes ajándékokat nyújtott neki át jegyese részéről. Több napon át tartó harczi játékok, tánczvigalmak és farsangi mulatságok rendeztettek ezen alkalomból.[1]

Majus közepén a veszprémi püspök és János szlavoniai bán küldetett Nápolyba, a házassági szerződés megkötésére.[2]

Jegyajándékul Ferdinánd kétszázezer aranyat ajánlott meg. De harmadrészét Mátyás azonnal visszaajándékozta menyasszonyának.[3]

A török hadjárat miatt, melyre ekkor készületeket tett, az egybekelést a következő esztendőre halasztotta el.

Páratlan fénynyel óhajtotta megünnepelni. Megbizottai bejárták az olaszországi piaczokat, hogy aranynyal és ezüsttel átszőtt brokát szöveteket, drága köveket, ékszereket és egyéb értékes tárgyakat vásároljanak össze.[4]

Az 1476-ik év május elején küldötte szét követeit: a császárhoz, Németország és Olaszország összes fejedelmeihez, hogy őket a menyegzőre meghívja.[5]

Ugyanakkor egybeállította a küldöttséget, mely Beatrixot Nápolyból új hazájába kísérendő volt. A váradi püspök, Geréb Péter és Pongrácz János, a király unokatestvérei, Frangepán Bernardin és Szentgyörgyi János grófok, voltak legelőkelőbb magyar tagjai.

Csehország és Szilézia részéről: a boroszlói püspök, a ratibori, oppelni és münsterbergi herczegek csatlakoztak hozzájok. A kiséret száma nyolczszáz lovasra ment. Főrangú ifjú urak, vitézek és lovagok mellett nem hiányoznak zenészek és bohóczok. Húsz török is volt vélök.[6]

1 Eschenlœr. II. 334.

2 Budáról 1475 majus 19-én Milánóba írt jelentés A milánói állami levéltárban.

3 Diplom. Eml. II. 277, 310.

4 1476 september 28-án kelt tudósítás a modenai levéltárban.

5 Diplom. Eml. II. 310. és Eschenlœr. I. 340.

6 Eschenlœr. II. 340.

Amint pompás öltönyeikben, fénylő fegyverzetökben végig vonultak Olaszország városain, mindenütt feltünést és csodálatot keltettek. September elején érkeztek Nápolyba, hol az ország összes főrendeinek jelenlétében, september 15-ikén, az egyház színe előtt megköttetett a házasság, melynek szertartásainál Pongrácz képviselte a királyt. Beatrix, kit a nápolyi érsek és Arragoniai Ferencz, a király természetes fia, előkelő olasz főrangú urakkal és hölgyekkel kísértek, october 2-ikán a manfredoniai kikötőben hajóra szállott. Útja nem volt szerencsés. Kedvezőtlen szelek tizenhárom napon át vetették ide oda gályáit. Végre octo ber 13-ikán sikerült partra szállania, ferrarai területen, hol néhány napig megpihent, nővére, Eleonora herczegnő, udvaránál.*

Még viszontagságosabb volt szárazföldi útja, mely velenczei területről Krainán és Stirián át vezetett. Ugyanis török csapatok, az ő jöveteléről értesülvén, bekalandozták ama tartományokat, hogy őt hatalmokba ejtsék. Fölperzselt helységeken, holt testekkel borított mezőkön keresztül, vonult át, folytonos rettegés közepett;** míg végre december első napjaiban eljutott Pettauba, Stiria és Slavonia határára. Itt özvegy Hunyadi Jánosné, húsz előkelő magyar hölgy által körűlvéve, fogadta fiának hitvesét, és kísérte Székesfehérvárra, hol Mátyás várakozott rá.

December 10-ikén történt a találkozás. Egy órányi távolságban a város előtt, szabad mezőn, sátrak állíttattak föl, melyek közől az egyik bíbor színű selyem kelmével volt bevonva. A közelben nagy máglya lobogott, tüzével meleget árasztva szét. Az előttük elterülő tér világos kék posztóval volt beterítve. Itt állott a király, a külhatalmak követei, a magyar és cseh főrendek körében. Három ezer válogatott lovas vitéz vette őket körűl.

* Egykorú tudósítások a modenai levéltárban.

** Bonfin elbeszélése, melytől ez esetben nincs okunk megtagadni a hitelességet.

Beatrix hat ló által vont hintón érkezett. A mint kiszállott, térdre akart ereszkedni, de a király előzékenyen fölemelte és a dísz-sátorba vezette. Itt Veronai Gábor, egri püspök és cancellár, olasz beszéddel üdvözölte, különösen kifejezvén a király sajnálatát, hosszú útjának fáradalmai fölött. A királyné röviden, ékes szókkal tolmácsolta hálaját a király iránt. Ekkor a pfalzi választó fejedelem követe, a német fejedelmek nevében, intézett hozzá beszédet, melyre egyik olasz kísérője válaszolt.

Trombiták harsogása adott jelt az indulásra. Beatrix hófehér paripára űlt, melyet drágakövekkel ékesített arany-

67. BEATRIX KIRÁLYNÉ ALÁIRÁSA.

himzésű takaró födött. A király barnapej ménen lovagolt oldala mellett.

A városba érve, a boldogságos Szűz temploma előtt, melyben az első szent király teteme nyugodott, szállottak le. Mennyezet alatt vonúltak a szentélybe, hol a «Téged Isten dicsérünk» énekeltetett.

Beatrixot ezután elkísérték lakására, mely a királyi palotában volt berendezve; Mátyás a prépost házában szállott meg.

Harmad nap — december 12-ikén — tartatott meg a koronázási ünnepély.

A király, saját udvarával és vendégeivel előbb jelent meg a templomban. Később érkezett Beatrix, kit özvegy Hunyadi Jánosné vezetett, és udvara kísért. A misét Vetési Albert, veszprémi püspök, a királyné cancellárja, végezte. Az áldozás előtt Mátyás, ki szent István koronáját

viselte fején, az oltárhoz vezette nejét, hogy királynévá avattassék. Ez a szentelt olajjal jobb vállán megkenetvén, az evangéliumra esküt tett. Erre a nádor fenhangon kérdést intézett a királyoz: kívánja-e, hogy hitvese megkoronáztassék. Mikor igenlő válasza elhangzott, e czélra készült drága korona tétetett Beatrix fejére.

Harangok zúgása, trombiták harsogása, a lelkesülő néptömegek éljenei üdvözölték Magyarország új királynéját.



68. MÁTYÁS KIRÁLY ARCZKÉPE.

Mise után Mátyás többeket lovaggá avatott föl, köztük Kristóf bajor herczeget, ki kalandos előzmények után imént lépett volt Mátyás állandó szolgálatába.*

Délben a királyné termeinek egyikében tartották meg a szertartásos koronázási ebédet. Két asztalon volt terítve. Az egyik mellett csak a király, a királyné és testvére, a másik mellett a nápolyi érsek és a fejedelmek követei foglaltak helyet. Előkelő urak végezték az ételhordók tisztét. Az ebéd huszonnégy fogás ételből állott.

Lakoma után lovagjátékok látványossága mulattatá a királyi párt és vendégeit.

December 15-ikén délelőtt tartották ünnepélyes bevonulásukat az ország fővárosába. A menetet lovas csapat nyitotta meg. Ez után haladtak a külföldi követek, a főrendek és főpapok. Következett a király kilencz kamarása,

* Mátyás királynak 1476 november 9-iki okirata, melyben 4600 forint évdíjjal szolgálatába fogadja őt, a bajor királyi levéltárban.

fiatal urak, és kilencz apródja, gyermekek, fényes öltözetben, pompásan felszerelt nemes lovakon, melyeknek szerszámait drága gyöngyök ékesítették. De mindenkit — mint a pfalzi választó fejedelem jelenlevő követe írja — túlragyogott a fehér paripán lovagoló király, kinek fövegét, arany palástiát és saruit, a gyöngyök és drágakövek egészen elborították.

Utána termetes lovon ülő apród mindegyik kezében arany czímerpajzsot tartott. Erre jött a királyné, szintén fehér paripán. Fejét korona födte, sárga selyem palástja alatt aranynyal átszőtt kék ruhát viselt. Úgy tűnt föl a szemlélőknek, mintha egészen aranyból és drágakövekből állana.

A menetet nyolcz aranyozott díszkocsi zárta be, melyek mindegyike elé hat fehér ló volt fogva. Ezekben a király anyja, a főrendű hölgyek és a királyné női kíséretének tagjai foglaltak helyet.

A főegyházban tartott hála-istenitisztelet végeztével Mátyás új otthonába, a budavári fényes királyi palotába vezette hitvesét. Az uralkodónak lelkét méltán büszke gondolatok tölthették be a fölött, hogy ős-régi királyi nemzetség tagjával oszthatja meg a trónt.

De a férfiú szívét is a boldogság érzése dagaszthatta; mert élettársul oly nőt nyert, ki bár az első ifjúság báját nélkülözte — mintegy 23 éves volt; — az érett érzéki szépség csábjaival a jeles szellemi tehetségek, az előkelő nevelés és a sokoldalú műveltség varázsát egyesíté.

Családjában hagyományos volt a tudomány és művészet pártolása. Nagyatyja Alfonz király, atyja Ferdinánd király és bátyja Alfonz trónörökös Olaszország fejedelmi mæcenásai között kiváló helyet foglaltak el. Ő maga is classicai képzettséget, tisztúlt ízlést, magas fokú dicsvágyat hozott magával.

Itt Magyarországon nemcsak olyan férj várakozott rá, ki egyéniségének értékével, hódító tulajdonaival és iránta ki-

fejlődött szerelmével az ő legmerészebb álmait valósíthatá; hanem olyan körbe is jutott, melyben egészen otthonosnak érezhette magát.

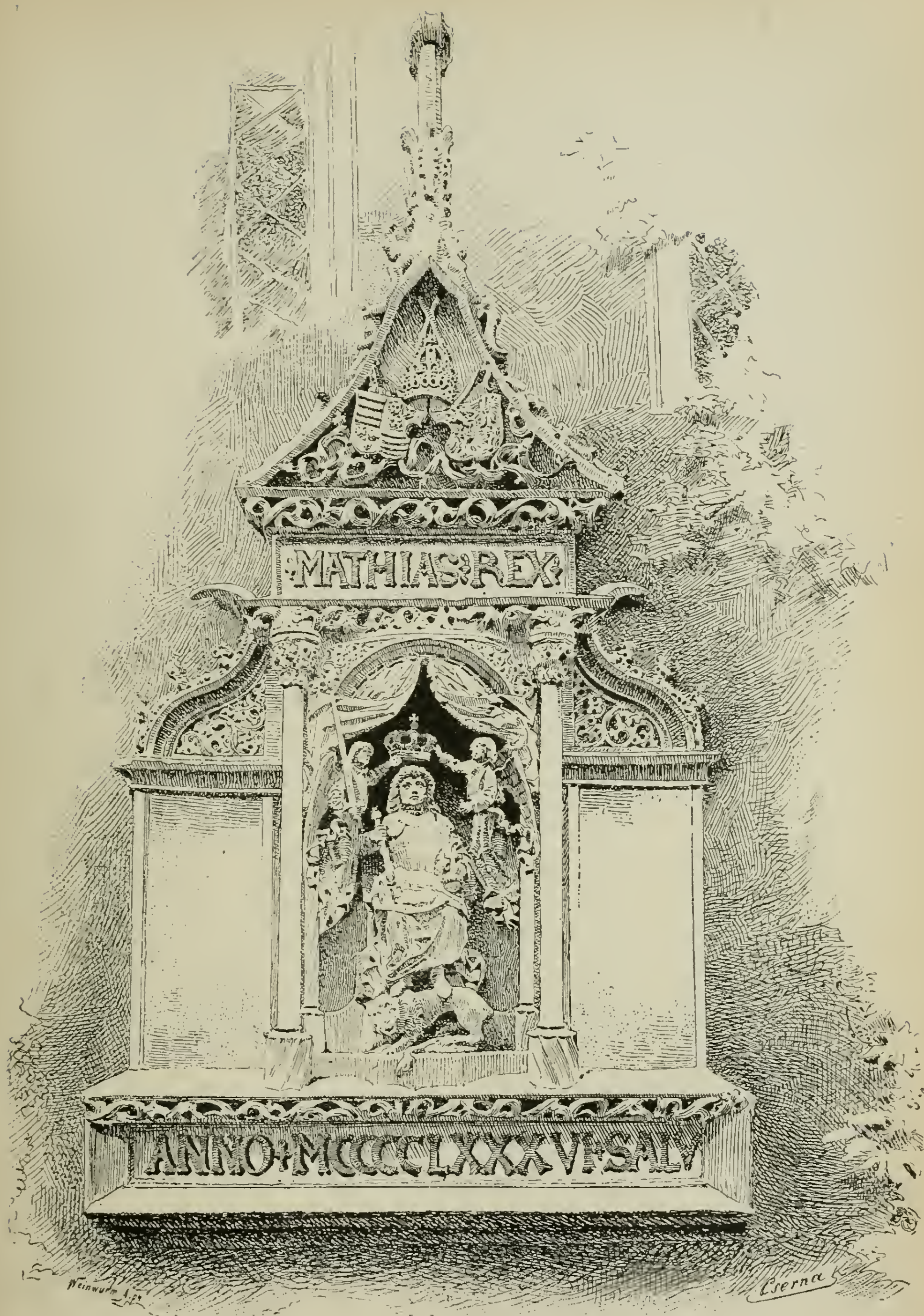
Mátyás — mint láttuk — kora ifjúságában elsajátította a renaissance irodalmi és művészeti aspiratiói, törekvései és alkotásai iránt a meleg érdeklődést. Ezt folytonosan élesztette benne Vitéz János és Csezmiczei János társasága. Lelkének sugallásával a politikai érdek számítása találkozott. Vezérlő állást vágyván elfoglalni a nyugati keresztény világban, be akarta bizonyítani, hogy arra nemcsak mint uralkodó és hadvezér méltó; hanem az által is, hogy kora legműveltebbjeinek első sorában áll. Es jól tudta, hogy azon dicsőítés és magasztalás, a mivel az írók és művészek jutalmazzák rokonszenvét és bőkezűségét, jelentékeny tényező lehet nagy terveinek valósításában.

Uralkodásának gondjai, fáradalmai és válságai közepett, mindig talált időt arra, hogy olvasson és tanúljon. Tudvágya az ismeretek egész birodalmára kiterjedett.

A görög és latin classicusok munkáiból vett idézetekkel tudja ékesíteni társalgását. A hadi tudományok régi mestereit alaposan tanulmányozza. Az orvosi könyvekből az emberi szervezetnek, a csillagászati iratokból az ember jövendő sorsának titkait igyekezik leleplezni. És emellett a hittudomány kérdéseiben is meglepő jártasságot sajátított el; annyira, hogy képesnek érezte magát hírneves hittudósokkal bocsátkozni vitába.

Erre nézve érdekes esetet találunk följegyezve.

A király Esztergomban az érsek vendége volt, és a vacsora fölött vitatkozásba bocsátkozott egy Gatti nevezetű olasz hittudóssal. Ez ugyanis, — beszéli Galeotti, ki szintén jelen volt — a bor, ételek és a szoba melege által fölhevítve, kérkedni kezdett a maga tudományával, állítván, hogy a hittudomány minden titkába be van avatva, és hogy nincs egy kérdés is, amit nem tudna megfejteni. A király




MÁTYÁS KIRÁLY SZOBRA A BAUTZENI DOMBORMŰRŐL.

Eredeti fénykép után.

rögtön szavánál fogta, és felszólítá, hogy oszlassa el egyik kételyét, a mely iránt neki eddig senki sem tudott kielégítő felvilágositást adni.

«Régóta — úgy mond — feltünő volt előttem, hogy Krisztus, az Isten-ember, ki mindenben bölcsen és igazságosan jár el, némelyekben mégis nem látszik az igazság követelései szerint cselekedni és az érdem szerint jutalmazni. Mindenki belátja, hogy annak, a ki fillért érdemel, aranyat, és a ki aranyat érdemel, fillért nyújtani, ellenkezik az igazsággal; már pedig az evangéliom tanúsága szerint, ily színben tűnik föl Krisztus eljárása Péter és János apostolok irányában, kiknek érdemeit nem kellő mérlegen latolta. Ugyanis Pétert, ki őt elhagyta és megtagadta, a legfőbb papi méltósággal ruházta föl; ellenben Jánost, ki haláláig hű maradt hozzá, kit semmi félelem vagy veszély nem szakasztott el tőle, méltóság és kitűntetés nélkül hagyta. Ha nekem két barátom volna, s az egyik a harcz és viadal kezdetével megfutamodnék, a másik pedig mindvégig kitartva, velem maradna: a szökevényt és hűtelent gyalázattal, talán halállal fenyíteném; míg azt, ki helyét megállta, és a veszélyek között hű maradt, jutalommal és tisztségekkel halmoznám el. Ezen eljárásom bizonyára közhelyesléssel találkoznék. Ha a szökevényt megtisztelik, és a híven küzdő nem részesűl elismerésben: ez esetben az erénytől megvonatik jutalma, a gyávaság pedig buzdítást nyer. Mestereimtől tanúltam meg Cicero azon mondását: hogy a köztisztelet éleszti a tudományokat, a dicsőség mindenkire buzdítólag hat. E szerint tehát János mellőzésével, Pétert a főpapságra méltatni, annyit tesz, mint a tanítványokat arra inteni: kerűljétek az üldöztetést, óvakodjatok a kínpadtól és szenvedésektől; menekűljetek és tagadjátok meg Krisztust. Ez az, a mi megfejtésre vár. Mert nem hitethetem el magammal, hogy Krisztus ok nélkül cselekedett; ha tehát valamely cselekedete ellenkezni

látszik az igazsággal: ez az emberi elme tudatlanságának és nem az Isten igazságtalanságának tulajdonítandó.»

Midőn a király előadását befejezte, Gatti ismételte annak egyes pontjait; de mikor a felhozott nehézség magyarázatához ért, akadozni kezdett és zavarba jött. Majd azt állítá, hogy az isteni titkokat nem szabad fürkészni, s ezek közé tartozik az a kérdés is, hogy miért adott Krisztus Péternek elsőséget János fölött; e kérdés meghaladja a hittudósok értelmét, minélfogva közülök senki sem merte azt fölvetni. «Mivel pedig — így szólott — a régi és a jelen korban számos fürkésző tévelyekbe esett; kérem felségedet, ne foglalkozzék az isteni beláthatatlan titkokkal; mert tőrbe ejtenének és tévedésekbe hálózhatnának minket.»

Mátyás erre így szólott: «A miket felhoztunk, nem isteni titkok, sőt minden értelmes ember könnyen megmagyarázhatja.»

Gatti erre fellobbanva, hevesen viszonzá: «Senki se szabja ki nekem a theologia határait, melyeket jól ismerek. És nincs oly vakmerő, ki hittani dolgokban velem mérkőzni bátorkodnék; mert az isteni tudományban semmi sem ismeretlen előttem. Én áttekintettem minden könyvet, és ama kétely megfejtését sehol sem találtam.»

Mátyás erre nyugodt maradt. «Én — így szólt — nem sok theologiai könyvet olvastam, más szakokból sem számosat; mert mint gyermek emeltettem a királyi polczra, keveset tanúlhattam tehát a sokból, és csak a hadtudománynyal foglalkozhattam némileg alaposabban. Mindamellett, úgy gondolom, könnyű lesz a föltett kérdést megfejtenem.» «Hagyjunk föl ezzel — vágott a király szavába Gatti — mert, mint mondám, ama kétely megfejtése sehol sem található.»

Ekkor Mátyás elrendelte, hogy szent Jeromosnak Jovinianus ellen írt munkáját hozzák elő. És mikor elhozták, felnyitá azt a helyet, hol János mellőzését ifjú ko-

## De coronatione regis Mathie.

POst mortem Ladizlai regis electus est in regem hungarie Mathias fe. me. filius Illuſtris Iohis de bunyad ppe. co. biſtricieñ Anno dñi milleſimoquadringēteſimoquinquageſimo octauo: q tam exterris ut bohemis & polōis: q̄ꝫ nōnullis incolis ſacre corōe ſubiectis ſibi plurimū īſidiātibus ut leo fortiſſimuſ: inuictiſſimuſqꝫ reſtitit. Hic etiā cū ualidiſſimo exercitu regnū bozne ingreſſus caſtrum munitiſſimū Iaycza noīe e manibus turcoꝝ glorioſe eripuerit: deinde uictor rediens ad hungariam: dyademate ſancti regis Stephāi qđ apud Fridericū romanoꝝ impatorē habebat: in ciuitate alberegalis potitus eſt. ¶ Poſtea uero collecto ingēti exercitu moldauiam terram: puinciā ſacre corōe ſubiectam ſed p id temporis rebellem ingreſſus eſt. ibiqꝫ habito acerbiſſimo conflictu triūphū preclarū atqꝫ memorabilē obtinuit. Vnde & uexilla pluria inclyte uictorie ſue ſigna budā uſqꝫ adduxit. que magna cū celebritate in prochiali beatiſſime Marie uirginis eccleſia affixa hodie conſpiciunt. Reliqua aū t preclara ac mēorabilia facinora ſerēiſſimi atqꝫ inuictiſſimi dñi noſtri regis: quia tanta ſunt ꝙ breuiter cōprehēdi nequeunt: in aliud tempus differenda: ac latius proſequenda erunt. Pro quo dño noſtro illuſtriſſimo atqꝫ gratioſo optimus maximuſqꝫ deus etiam atqꝫ etiam rogandus eſt: ut eum in pace tranqlla: iuſticie obſeruatione: ſuorum dilectione: regni incremento: & diuturna demū uite incolumitate tenere: ſeruare: & augere dignetur.

¶ Finita Bude Anno dñi. M.CCCC.LXXIII. in uigilia penthecoſtes: per Andreā Heſs



AZ 1473-BAN BUDÁN NYOMATOTT KRÓNIKA UTOLSÓ LAPJA.

De electione dñi comitis mathie in regem.



Cum aũt peregrinis ex relatib⁹ fama obit⁹ ipsi⁹ regis ladislai in regnũ hũgarie venit: multos ɔtristauit. maxime aũt illos qui eidẽ regi comitis ladislai ꝑsuaserãt necẽ: cũ vltores effusi sanguinis ipsi⁹ comitis ladislai eo audi⁹ eo aĩosius insurgere: ac inceptã finẽ ad optatũ ꝑducere vindictã desiderare videbãt. Qđ ⁊ factũ fuisset: si ꝓ cõponẽdis regni reb⁹: ꝓq3 eligẽdo rege: indicta per totũ regnũ hũ

AZ 1488-BAN AUGSBURGBAN NYOMATOTT THÚRÓCZI-FÉLE KRÓNIKA LAPJA.

rával indokolja. Az egyházatya szavainak felolvasása után Mátyás így folytatá: «Szent Jeromos részben megoldja kételyünket, és alkalmat nyújtott nekünk, hogy e kérdést tovább fejtegessük. Krisztus a bűnöst, a hűtelent azért tette a szűz János elé, hogy a bocsánat reményével emelje a vétkezőket. A bűnös és hűtelen Pétertől megvárhatá, hogy miután magán tapasztalta az emberi gyarlóságot és a kísértések hatalmát, a bűnösöknek könnyen fog bocsánatot adni, és a bűnbánókat méltóságokra fogja emelni. Ellenben attól tarthatott, hogy ha a szűz és a hitben szilárd Jánosra ruházza a főpapi méltóságot: ez azt fogja kívánni, hogy mindenki hozzá hasonló legyen, és azokat, kik a hitben megtántorodtak, vagy az érzékiség által elcsábíttattak, kérlelhetetlenűl elűzi. Bölcs okok miatt történt tehát, hogy Péter a főpapságban János elé tétetett, a mit te Isten kinyomozhatatlan végzései közé soroltál.»

«Ezt mondván — így fejezi be Galeotti elbeszélését — a társaság szétoszlott, Mátyás király éleselműsége mély benyomást hagyván lelkünkben.»*

Mátyás már uralkodása első éveiben kezdette gyűjteni a görög és latin remekírók fényesen kiállított kéziratait, vetette meg világhírre emelkedett könyvtárának alapjait. És ugyanekkor könyvnyomda is létesűl Budán, mely 1473-ban Magyarország krónikáját bocsátja közre.

Atyjának példájára, Mátyás nagy előszeretettel építkezett. Az 1467-ik esztendőben hónapokon át időzött nála Fieravanti Aristoteles, a híres bolognai építész. Kétségkívűl a budai palota kiépítésének és díszítésének terveit dolgoztatta ki vele.

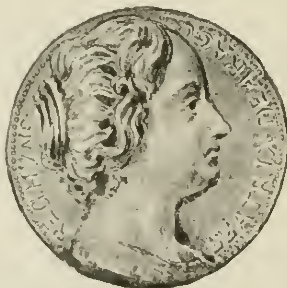
Mikor Beatrix királyné Magyarországba érkezett, ezen palota, az idegen vendégek csodálatát keltette föl. Kivált

* Galeotti Martii Narniensis. De egregie, sapienter, jocose dictis ac factis Regis Mathiæ. (Kiadta Schwantner, a Scriptores 8-ad rétű kiadásának II. kötetében.) XXX. fejezet. Magyar fordításban közzétete Kazinczy Gábor.

étkező terme, — mely a dús lakomák színhelye vala — lepte meg őket.

Selyem szövet borította falait. Az asztalfő felett, arannyal átszőtt szőnyegből mennyezet emelkedett, melynek hátterén a király és királyné gyöngyökkel díszített czímerei voltak láthatók. A terem közepén emelkedő kőoszlop körül és a falak mellett, magas pohárszékeken, volt elhelyezve a sok száz edény, aranyból és ezüstből művészileg készítve; tálak, serlegek, ember magasságú korsók, a legváltozatosabb idomokat feltüntető asztaldíszek. Különösen magára vonta a figyelmet egy tiszta aranyból készült ló-alak, mely rendszerint a király előtt szokott elhelyeztetni, és két rendkívüli nagyságú ezüst egyszarvú, melyeknek homlokából az állat valóságos szarva emelkedett ki, nyakáról pedig hollós czímert viselő láncz függött alá. A királyi asztal előtt, háromszáz font ezüstből készült, művészkézre valló szökőkút állott, oly magas, hogy szálas ember is alig érhette föl. A kút mellett óriási nagyságú öt ezüst kenyérkosár állott. A mennyezetről pedig két akós ezüst hordó függött le, számos csővel és csappal, mikből különféle italokat meríthettek.

Ezen fényes palotában, melynek valóban méltó helye volt a hatalmas folyamra és a végtelen síkságra letekintő magaslaton, töltötte Mátyás király házasságának első, «mézes» heteit.



69. BEATRIX ARCZKÉPE.

ÖTÖDIK KÖNYV.

# MÉRKŐZÉS A CSÁSZÁRRAL

1477—1488.



70. A CSÁSZÁR, AUSZTRIA ÉS BÉCS CZÍMEREI.

I.



Mátyás házassága, mely néki örököst és ennek egy hatalmas uralkodó-család részéről is támogatást helyezett kilátásba: természetszerűen újabb aggodalmakat támasztott a Habsburgok és a Jagellók udvaránál, hol a jogigényeket Magyarország koronájára el nem ejtették, érvényesítésökre csak a kedvező alkalmat várták. De épen ezen tényállás Frigyes császár és Kázmér király szövetségét megfosztotta a tartósság kellékeitől. A Mátyás megbuktatására irányuló törekvés egyesítette őket; a Mátyás birodalmának megszerzésére czélzó törekvés elválasztotta őket.

A sziléziai kudarcz után, az ifjú Ulászló király nem szűnt meg atyját és ennek szövetségesét Magyarország ellen intézendő együttes támadó föllépésre késztetni. Tisztában volt aziránt, hogy míg Mátyás a magyar trónon űl, kezeiből Morvaországot és Sziléziát ki nem ragadhatja, sőt Csehország birtokában sem tekintheti magát biztosnak.

Mindazáltal a császár csak azon föltétel alatt volt hajlandó őt segíteni, ha viszont ő és atyja közreműködnek abban, hogy a magyar trónra Miksa főherczeg jusson.

Kázmér ezen föltételt elfogadni, és így saját házának jogigényeiről lemondani vonakodott. Inkább felhagyott a közös támadás gondolatával.

Pedig épen ekkor új szövetségestárs kínálkozott, kinek csatlakozása a vállalat sikere iránt minden kétséget eloszlatott volna: a török birodalom császára. Egy negyed század múlt el azóta, hogy Konstantinápoly megvívásával (1453) a görög birodalmat megsemmisítette; és mégis nemcsak uralmának nyugat felé tovább terjesztésére vonatkozó terveit meghiúsítva, hanem korábbi vívmányait is szűntelenűl fenyegetve látta Mátyás által. A lángeszű II. Mohamed éles látását az elért sikerek fénye nem homályosította el annyira, hogy nyílt mérkőzésben leküzdhetni remélné hős ellenfelét. Ezért olyan lépésre szánta el magát, mely bizonyára az ő saját szemeiben is megalázónak tűnt föl: Mátyás ellenségeihez közeledett, a lengyel királynak segítséget ajánlott.

Kázmér ellenállott ezen kísértésnek. Sőt kész volt Frigyes császártól elválni, és a törökök ellen szövetséget kötni Mátyással, ha ez Ulászlót cseh királynak elismeri, a szent-széknél elismerését kieszközli, végre összeköttetését a német lovagrenddel fölbontja.*

Mátyás nem bízott a lengyel király jóakaratában, és nem félt ellenséges indulatától. Az örvényt, mely tőle őt elválasztá, a helyett hogy áthidalni igyekeznék, még mélyebbre ásta.

Az 1477-ik év első napjaiban megjelentek Budán a német lovagrend nagymesterének teljhatalmú követei: János samlandi püspök és Truchsesz Márton, kik a lovagrend és területe (Poroszország) fölött a védnökséget fel-

* Mindezt a velenczei diplomatiai iratokból tudjuk. Ugyanis a lengyel király 1476 végén a velenczei köztársaság közbenjárását kérte ki. Követűl Buonaccorsi Fülöpöt (Callimachust) a történet rót küldötte. Az ő előterjesztéseit és a signoria válaszait a velenczei állami levéltár megőrízte.

ajánlották Mátyásnak. Ez a jelentőségteljes ajánlatot örömmel fogadta el, kötelezvén magát, hogy a lovagrendet, ellenséges támadás esetén, megoltalmazza. Erre nézve a szerződésbe részletes megállapodásokat iktatott, melyek arra látszottak utalni, hogy a Poroszországban viselendő háborút bizonyosnak tartja.

És a német lovagrend ezen szövetség föntartására olyan nagy súlyt helyezett, hogy ezidőtájt nagymestere elhalálozván, utódjává Truchsesz Mártont választotta meg, ki Mátyással a tárgyalásokat vezette volt, és most nagymesteri székét elfoglalván, a hódolati esküt a lengyel királynak megtagadta.*

A míg Mátyás a Jagellók ellenségeit pártfogásában részesíté, másfelől szövetségeseikkel súlyosan éreztette hatalmát.

Ezek között a legelső helyet foglalja el Albrecht brandenburgi őrgróf, ki bátyja Frigyes lemondása (1470) óta a választó-fejedelmi méltóságot is viselte. A kiváló alakokban gazdag Hohenzollern-ház ezen egyik díszét, vitézségeért és lovagias jellemeért kortársainak tisztelete környezte. Államférfiúi bölcseségéhez gyakran folyamodtak nehéz helyzetekben a német fejedelmek, kiknek gyülekezeteiben szava mindíg irányadó volt.

Mátyás régtől fogva tájékozva lévén az ő jelentősége felől,** barátságát kereste, és (1471 végén) kísérletet tett szövetségre lépni vele, hogy a lengyel betöréssel szemben rá támaszkodhassék. Ajánlkozott, hogy a cseh koronához tartozó Lausitz tartományt átengedi néki, és leányát nőűl veszi.

Azonban a megindúlt tárgyalásoknak nem lett kielégítő eredménye. A szövetség nem létesűlt. A választó-

* Caro. Geschichte Polens. v. kötet. 1. rész. 454—6.)

** Láttuk, hogy már 1464 tavaszán arról volt szó, hogy Mátyás Albrecht egyik leányát veszi nőűl.

fejedelem csak a semlegesség fönntartására vállalt kötelezettséget.*

Albrecht ugyanis, híven családja hagyományaihoz, állhatatosan ragaszkodott a császárhoz, kinek viszontagságai közepett hű támasza maradt. Óvakodott tehát az ő vetélytársát, a magyar királyt támogatásában részesíteni. Ellenben készségesen csatlakozott utóbb azon szövetséghez, a mit Mátyás ellen Frigyes, Kázmér és Ulászló kötöttek.

Mátyás, a kinek bőségesen volt alkalma tapasztalni, hogy az uralkodók frigyeit rendszerint gyenge és laza kötelékek fűzik egybe, ezután sem mondott le a reményről, hogy a brandenburgi választó-fejedelmet a politikai és családi érdekek vonzó erejével magához vonhatja. Az 1476-ik évben új kísérletet lehetett tennie.

Albrecht választó-fejedelem egyik leánya, Borbála, házasságra lépett Henrik glogaui herczeggel, ki a házassági szerződésben és végrendeletében, magtalan halála esetére, nejének biztosította az örökösödést herczegségében.

Glogau a cseh korona hűbéreihez tartozott. Csehország királyát illette meg a jog, hogy a fejedelmi család magvaszakadtával a herczegséget adományozza.

Ennek következtében, Mátyás, mikor 1476 elején arról értesült, hogy Henrik herczeg súlyos betegségben sínlődik, sziléziai helytartói, Zápolyai István és Stein György lovag útján előre fölhívta a glogaui herczegség rendeinek figyelmét arra, hogy fejedelmök halála bekövetkeztével, néki, mint Csehország törvényes királyának hódolatukat mutassák be, és az ő rendelkezéseit várják be.**

Kevéssel utóbb, a herczeg halála bekövetkezvén, azon-

* Az ezen tárgyalásokat illető levelezések és az 1472 julius 15-ikén Zerbstben létrejött egyezség közzététettek Höfler által: «Fränkische Studien» czímű közleményében. Archiv für Österreichische Geschichtsforschung VII. 1—146.

** Az 1476 februar 17-ikén Crossen városához intézett példány a Hohenzollern-ház levéltárában. (Dr. Burckhardt, a weimari állami levéltár igazgatójának szíves közlése.)

nal érintkezésbe lépett Albrecht választó-fejedelemmel. Késznek nyilatkozott akár rá, akár leányára ruházni a herczegséget, ha irányában a hűbéri kötelezettséget teljesítik. Stein György nem titkolta levelében, hogy uralkodója ambitióját helyezi abba: hogy «hűbéresei közé számíthasson egy brandenburgi őrgrófot!» És biztatta, hogy személyesen, trónörököse kíséretében, jelenjék meg Budán, a királyi menyegző idejében; kilátást nyújtván rá, hogy akkor azután mindent elérhet, a mit kíván.*

A választó-fejedelem fülei elzárkóztak a csábító hangok előtt. A hűbéri esküvel Mátyást Csehország királyának elismervén, ezen ténynyel elszakadt volna Ulászlótól és Kázmértól, a császár szövetségeseitől. Ő tehát nemcsak hogy Mátyás ajánlatát visszautasította, hanem még szorosabbra fűzte viszonyát Ulászlóhoz, kinek eljegyezte leányát, Borbálát, a fiatal özvegyet.

Eljárása a legnagyobb mértékben fölháborította Mátyást, ki ekkor a glogaui herczegséget János sagani herczegnek adományozta, és el volt határozva arra, hogy a brandenburgi ház igényeinek érvényesítését fegyver hatalmával megakadályozza.

És csakugyan a mikor Borbála fivére János őrgróf a glogaui herczegség megszállására sereget vezetett, Mátyás a sagani herczeg segítségére tetemes haderőt küldött. Ez az ellenséget nemcsak a tartomány területéről szorította ki, hanem egészen az Odera melletti Frankfurtig üldözte, s annak külvárosait lángba borította.**

Ilyen körülmények között, mikor Mátyás a császár szövetségeseivel háborúban állott, szükségképen mind feszültebb lett viszonya a császárhoz is. Az 1476-ik év ősszé-

* Stein Györgynek 1476 majus 2- és junius 24-ikén a választófejedelemhez írt levelei. Az előbbiben olvassuk: «Sein Königlich Maiestät hat also einen königlichen Mut das seine Gnaden liber ein Markgraf von Brandemburg oder Herzog von Schlesien dann einen Geringeren zu Mannen hat.» Ugyanott.

** Droysen. II. A. 311—3.

től kezdve, kölcsönösen panaszokat és vádakat, majd fenyegető nyilatkozatokat hallat egyik a másik ellen.[1]

A nyílt ellenségeskedés kitörése elháríthatatlanná lett, mikor a császár Ulászlónak ajánlatot tett, hogy őt cseh királynak elismeri, és mint ilyent a választó-fejedelmi méltóságba formaszerűen beiktatja.

Ulászló, hogy a császárt Mátyás várható támadása ellen megoltalmazza, hatezer fegyveres élén jelent meg Bécsben, hol haladék nélkűl kiállíttatott a császári okirat, mely őt, mint Csehország királyát a választó-fejedelem és birodalmi főpohárnok méltóságával is felruházta.

Mátyás, alighogy erről tudomást nyert, 1477 junius 12-ikén kibocsátotta hadüzenő levelét, melyben a szenvedett sérelmeket előadja, és egyúttal kijelenti, hogy csak a császár ellen ragad fegyvert, a német birodalom fejedelmeivel és városaival pedig a jó egyetértést jövőben is fönn akarja tartani.[2]

Mielőtt a háború tulajdonképen megkezdődött volna, a császárt már is nagy csapás érte.

Ulászló az Ausztriával határos magyarországi területre bocsátotta seregét. De nem lévén képes rendesen fizetni a zsoldot, katonái csakhamar nagy részben elhagyták zászlóikat; vagy hazatértek, vagy az ellenséghez pártoltak. A sereg maradványa pedig, julius közepén, a magyar haderő közeledése felől értesűlvén, Bécs felé húzódott vissza. A császár kímélet nélkül éreztette haragját Ulászlóval. Ez azonban nem bírt segíteni a bajon, s kénytelen volt lemondani a további hadi munkálatokról. Julius utolsó napján, alig másfélszáz ember élén tartotta szégyenteljes bevonulását Prágába.[3]

1 Érdekesek erre nézve Mátyásnak 1476 november 11- és 1477 april 16-ikán a szász választófejedelemhez írt levelei. A drezdai levéltárban.

2 Ezen irat, úgy szintén a császárnak junius 24-ikén a magyar rendekhez czímzett felelete ismételten ki van adva. Legpontosabban CHMEL által. Monumenta Habsburgica. II. 96—108.

3 PALACKY, ki maga is elismeri, hogy

Ezalatt Mátyás Ausztriába nyomúlt. Haimburg várának őrsége vitéz ellenállást tanusított; de Trautmansdorf a második rohamra, Petersdorf ellenszegülés nélkűl nyitotta meg kapuit. Mire Bécs és Német-Újhely között az egész terület meghódolt, és innen a magyar csapatok, iszonyú pusztításokat okozva, kalandoztak szerte szét.

Ekkor a császári udvarnál működő pápai, nápolyi és velenczei követek fölajánlották közbenjárásukat, a mit a császár örömmel karolt föl, és Mátyás sem utasított vissza. Augustus elején, Kremsben jöttek össze a két fél biztosai. A magyarok mindjárt egy emlékiratot nyújtottak át, mely a császár által okozott sérelmek és véghezvitt szerződésszegések hosszú lajstromát képezte, és tételenként a király által szenvedett károk pénzértékének megállapítását tartalmazta. Nem hiányzott ebből az 1470-ik évi bécsi összejövetel költségszámlája és a császár-leány kezének megtagadásáért igényelt bánatpénz sem. A főösszeg 754,000 forintra emelkedett!*

Ezen különös eljárásnak és követelésnek magyarázata az, hogy Mátyás a tárgyalásokat nem vette komolyan, és nem kívánt azoknak sikert. Szükségesnek látta ugyanis, hogy a császárt még inkább megalázza, s meggyőzze a felől, hogy félelmes támadásainak elhárításáért nagy áldozatoktól sem szabad visszariadnia.

Ezért amikor az alkudozások eredmény nélkűl felbomlottak, Bécs megvívását tűzte ki feladatául; hozzáfogott a körűlfekvő kisebb erősségek és helységek megszállásához, melyeket egymásután könnyű szerrel hatalmába ejtett. Táborozásában neje és anyja is kísérte őt. «Soha sem láttam még ilyen hadjáratot; — írja a környezetökben levő egri püspök — inkább nászmenetnek lehetne tartani!»**

«die ganze Expedition einen elenden Ausgang nahm», részletesen adja elő ezen hadjárat eseményeit. 157—161.

* Az emlékirat a bécsi állami levéltárban. Kiadta CHMEL II. 110—5.

** 1477 augustus 22-ikén kelt levelében.

Hogy a fővárost minden oldalról körűlzárhassa, a Duna balpartján is erős állást kellett foglalnia. Ezt csellel érte el.

Augustus 25-én seregének túlnyomó részét Matzleinsdorf és Margareten felé vezette, majd a kő és vasgolyók egész záporával árasztotta el a külvárosokat, mintha ezeket kívánná vívni. Es mialatt ideirányúlt a város őrségének egész figyelme, magyar fegyveresekkel megrakott hajók, a part ligeteitől födve, észrevétlenűl jutottak el a Bécs alatt létező hídhoz, melyet az oltalmára emelt két erősséggel együtt megvívtak.

Míg Bécs lakossága és őrsége most már a kiéheztetés veszélyének volt kitéve, Mátyás folytatta Ausztriában foglalásait. Septemberben és october elején a városok és várak hosszú sora (Bruck, Marchegg, Baden, Korneuburg, Tulln, Sanct-Pölten stb.) hódolt meg neki. Csapatai elszáguldoztak Linzig, mely székhelyűl szolgált a császárnak. Ekkor, kétségkívűl Frigyes felhivására, a pápai legátus megjelent a magyar táborban, hogy a háború megszűntetésére, békülésre késztesse a királyt.[1]

Mátyás úgy vélekedhetett, hogy czélját elérte, és személyében a császár immár fölismerte a legfélelmesebb ellenség és a legértékesebb szövetséges tulajdonságait. Azt várhatta, hogy a czászár most majd szívesen teljesíti követeléseit, és jövőben mindent elkerűl, a mivel boszúját újból magára vonhatná.

És ezért nem fegyverszünetet, nem is csak békekötést, hanem szoros szövetséget ajánlott. Ennek pedig első föltétele az volt, hogy a császár a Jagellókkal fennálló barátságos viszonyát szakítsa meg. Ezt elkerűlhetetlenné teendő, mindenekelőtt kikötötte, hogy a császár a felavatási okiratot, a mit néhány hónap előtt Ulászló részére állított

[1] A milanoi követek 1477 october 9-iki jelentése. Diplom. Eml. II. 363.

ki, nyilvánítsa érvénytelennek, és egészen hasonlót állítson ki az ő javára.

Emellett egészen új tervvel állott elő, mely szellemének politikai combinátiókban való termékenységét meglepő módon tűnteti elő.

Milano fejedelme, Sforza Galeazzo Mária, 1475 december 26-án, udvari ünnepélyen, orgyilkos tőre által vérzett el. Kiskorú fiút hagyott hátra, kinek nevében anyja és nagybátyja Sforza Lajos vették át a kormányt. Azonnal megtették a lépéseket, hogy a birodalmi hűbér természetével biró herczegségre a császári megerősítést kieszközöljék. De mivel a császár igényeit kielégíteni nem voltak hajlandók, a tárgyalások ez ügyben hosszúra nyúltak.

Mátyás most azt kívánta, hogy a császár tagadja meg a megerősítést, a Sforza-családot a fejedelemségtől foszsza meg, és a herczegséget a nápolyi király második fiára, Frigyes herczegre ruházza, nőűl adván neki leányát, Kunigunda főherczegnőt.

Ezen terv nem volt egyéb, mint új alakban nyilatkozása Mátyás azon régi törekvésének, hogy a Habsburg-házzal rokonsági kapcsolatba lépjen ; a mit most oly módon akart elérni, hogy a császár-leányt, kinek kezére egykor maga vágyott, sógora nyerné házastársúl.

Hasonlag trónralépte óta súlyt helyezett ő Milánó szövetségére, mely a magyar király állását a kevéssé megbízható velenczei köztársaság irányában szilárdította.

Mátyás, hogy a csehországi felavatási okirat és a milánói herczegség ügyében, kívánatainak teljesítésére a császárt könnyebben bírja rá, — az egyezség pénzügyi részét illető kérdésekben a legmesszibbre menő önzetlenséget tanusította. A kárpótlás czímén néhány hónap előtt igényelt nyolczadfélszázezer forintról most már nem volt többé szó. Ezen összeg leszállíttatott százezer forintra, mely Ausztria rendei által, két részletben, 1478 és 1479 Szent-

Márton napján volt fizetendő. Sőt a király ezen százezer forintról is a császár javára lemondott, azon esetre, ha a nápolyi herczeget a milánói trónra segíti.

Frigyes császár meghajolt a helyzet kényszerűsége előtt. Elfogadta az eléje terjesztett föltételeket.[1]

A december első napján kiállított szerződés pontjai összevetve az 1463-ik évi békekötés megállapodásaival, a legvilágosabban tűntetik föl, hogy tizennégy esztendő lefolyása alatt milyen magasra emelkedett Mátyás hatalma!

A császár nem késett a ránézve nagymértékben lealázó azon kötelezettségnek eleget tenni, hogy az Ulászló részére kiállított felavatási okiratot visszavonván, egészen hasonlót állított ki Mátyás javára. Ez viszont, mint Csehország királya és a német birodalom választófejedelme, hódolati esküt tett a császárnak; kijelentvén mindazáltal, hogy «Magyarország és királyainak szabadságát épségben kivánja fönntartani»; mivel — úgymond — «Magyarország a német birodalomnak alárendelve soha sem volt.»[2]

A szerződés egyik pontjában Mátyás biztosította a császárt, hogy a mennyiben őt, a második felavatási okirat kiállításáért, a lengyel király vagy ennek «elsőszülött fia» megtámadtatná, egész erejével segítségére lesz.

Ezen támadás nem következett be. Ellenkezőleg most Kázmér is azon volt, hogy a magyar királylyal kibéküljön. Úgy látszik, egy ideig azzal a gondolattal foglalkozott, hogy a lengyel korona jogigényeit Poroszországra Mátyásnak engedi át, ha ez viszont a cseh koronáról Ulászló javára lemond. De a mint ennek híre ment, az 1478-ik elején, a lengyelországi rendek gyűlésén emelkedő heves tiltakozások a tervet kivihetetlenné tették.[3]

1 Két külön szerződés köttetett. Az egyik a kizárólag Milánóra vonatkozó megállapodást tartalmazza, és november 30-ikán, a másik december 1-én állíttatott ki Chmel II. 117. és kk. ll.

2 Chmel II. 124.

3 Caro. 464.

Más alapon kellett az ellentétes érdekek kiegyenlítését megkisérleni. Mátyás, Kázmér és Ulászló biztosai, kik (1478 martius folyamán) Brünnben tanácskoztak, abban állapodtak meg egymás között, hogy Mátyás Ulászlót fiáúl fogadja, cseh királynak elismeri; Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot csak ideiglenesen és zálogczímen tartja meg, addig míg Ulászló négyszázezer forint lefizetésével magához váltja.

Azonban ezen megállapodástól Mátyás a jóváhagyást megtagadta. Azzal vádolta biztosait, hogy felhatalmazásuk határain túlléptek.*

Később, a nyár végén, új tárgyalások indúltak meg Budán, a király személyes vezetése alatt; a mikor a brünni föltételeknek inkább elvi mint tárgyi módosításával, az egyezség megköttetett.

Eszerint Mátyás és Ulászló egyenlő jogon viselik a cseh királyi czímet és bírják a cseh koronának tényleg kezeik között levő területeit; csakhogy Mátyás halála után Ulászló vagy örökösei Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot négyszázezer forintért magokhoz válthatják.**

A lengyel király nem foglaltatott az egyezségbe; sőt mivel (1478 őszén) az ermelandi püspököt megtámadta, Mátyás készületeket tett, hogy szövetségesének sereget küld segítségűl.

Kázmér, elhárítandó ezen veszedelmet, a magyar királyi udvarhoz követeket küldött. Vezetőjök, a fogadtatás alkalmával, hosszú beszédben fejtegette mindazon sérelmeket, miket uralkodója szenvedett; különösen a támogatást, a miben «lázadó alattvalója» az ermelandi püspök részesűl.

Mátyás rögtönzött válaszában tüzetesen felelt minden egyes pontra. Az ermelandi püspök ügyében követett eljárását a gúny éles fegyverével védelmezte meg.

* Eschenlœr. II. 373.
** Az 1478 december 7-ikén kiállított oklevél Praynál IV. 124.

«A tanítvány — úgymond — a ki mesterét utánozza, nem kárhoztatható; az ifjabbak kötelesek az öregebbeket követni és példájukat utánozni. Én is mint ifjabb, mesterem gyanánt követem a lengyel királyt, ki országom leghatalmasabb főpapjait lázadásra izgatta, és erős sereggel segítette ellenem!»[1]

A tárgyalások eredménye rövid fegyverszünet volt, a melynek föltételei a német lovagrend érdekeit is kellőképen megóvták.

De a végleges békekötésben, a mi a következő (1479) év april 2-ikán köttetett meg, Mátyás feláldozta már szövetségeseit. Arra szorítkozott csupán, hogy a lovagrend részére a meghódolás lehetőleg enyhe formáját biztosította, az ermelandi püspök javára pedig azt az engedményt eszközölte ki, hogy más püspöki székre mehessen át.[2]

***

Mátyás, alig hogy a Jagello-ház két uralkodójával kibékült, a brandenburgi fejedelem ellen kényszerült fegyvert fogni.

Albrecht ugyanis, ámbár hatalmas szövetségeseire többé nem számíthatott, megujította a háborút a glogaui herczegségért, melynek területét (1478) julius végén hadai elárasztották.

Mátyás, János herczeg oltalmára egy hadosztályt küldött, melynek útját iszonyú pusztítások jelölték.[3]

Ugyanakkor, hogy Albrecht fejedelmet elszigetelje, sokoldalú diplomatiai tevékenységet indított meg Németországban.

Ügynökei, kik között az udvaránál élő Kristóf bajor herczeggel is találkozunk, fölkeresték a nagy és apró feje-

1 Galeotti. IV fejezet.
2 Caro 469—74.
3 Mátyásnak 1478 augustus 12-ikén kelt hadizenő irata Riedelnél. Codex Diplom. Brandeb. II. Osztály. V. kötet. 286. Albrechtnek october 13-ikán Mátyáshoz írt levele és ennek november 7-iki válasza a Hohenzollern-levéltárban.

delmeket, a gazdag birodalmi városokat, hogy segítséget eszközöljenek ki, vagy legalább a semlegesség megóvását biztosítsák. A hol az igéretek hatástalanok maradtak, fenyegetőleg léptek föl.*

A tekintélyt, a mit Mátyás német földön kiküzdött volt, jellemző módon világítja meg Otto bajor-pfalzi fejedelem eljárása. Ő, ki a cseh koronához tartozó hűbéreket is bírt, a magyar király üzenetének vételekor — mint maga vallja — nagy mértékben megijedt; annyira, hogy rögtön, tél idején, a karácsonyi ünnepek alatt, útra kelt Magyarországba, élő szóval igazolandó, hogy rokona és szövetségese ellen nem harczolhat.

A mikor Budára ért, nem találta ott a királyt, ki Beatrix társaságában a fölvidéken időzött. Türelmesen várta be visszatértét. Mátyás ellenben, megérkezésekor, feltünő, bizonyosan czélzatos figyelmetlenséget tanúsított vendége irányában; éreztetni kívánván az ősrégi Wittelsbach-ház sarjával hatalmának felsőbbségét.

A fenforgó ügy tárgyalása végett néhány tanácsosát küldé hozzá, azon üzenettel: «ne vegye rossz néven, hogy nem fogadja mindjárt, majd alkalmas időben maga elé bocsátja». És nyolcz napig váratta az audientiára.

Mindazáltal az ügy lényegét illetőleg nem támasztott túlzó igényeket, és nem idegenkedett attól, hogy a fejedelem, a szász herczeggel együttesen, járjon közbe a béke helyreállítására.**

Ezalatt maga Albrecht választó-fejedelem is Mátyáshoz fordúlt, azon ajánlattal, hogy a háborúra okot szolgáltató glogaui kérdés eldöntését a császárra bízzák.

Mátyás erre nem volt hajlandó. Személyesen óhajtott

* Mátyásnak 1478 october 30-ikán Lajos öttingeni grófhoz írt levele, a brandenburgi fejedelem követeinék és tanácsosainak számos jelentésével, a bambergi kir. levéltárban.

** Otto fejedelem az ő magyarországi útjának előzményeit és eseményeit maga adja elő Albrecht választófejedelem néhány tanácsosának. Az erről szóló datum nélküli jelentés a bambergi kir lvltárban.

volna ellenfelével tárgyalni, a mihez ismét a választó-fejedelemnek nem volt kedve. Végre mindkét fél megnyugodott abban, hogy Albrecht szász herczeg és Otto pfalz-gróf közvetítsék a kibékülést.[1]

Ezeknek az olmüczi fejedelmi congressuson kellett tisztökben eljárniok.

Mátyás ugyanis, mikor a cseh és lengyel királyokkal a békét megkötötte volt, azon óhajtását fejezte ki, hogy a két uralkodó látogatást tegyen nála. Ezek igérték megjelenésöket. Az összejövetel helyéül Olmücz városa jelöltetett ki; határidejeűl 1479 februar 2-ik napja. Ide hívta meg Mátyás a közbenjáróul fölkért két fejedelmet is. Ezek, mivel a határidő ismételten elhalasztatott, csak juniusban érkeztek a morva fővárosba. Még ekkor is jó ideig kellett várakozniok Mátyásra, ki nejével együtt julius 2-ikán tartotta bevonulását, a melynek fénye közbámulatot keltett.

«A jelen voltak egyező véleménye szerint — írja a szemtanú Eschenloer — nincs a földön ember, ki ehez hasonló pompát látott volna; egész könyvet lehetne betölteni leírásával.»[2] Es a boroszlói tanácsjegyző följegyzésénél még nagyobb súlya van a szász herczeg vallomásának, hogy olyan fényt, a milyent ezen alkalommal fejtettek ki, soha sem látott.[3]

Ulászlóval, ki atyja nélkűl egyedűl jött, julius 9-ikén történt meg a találkozás, nyílt mezőn, hol díszes sátorban több órán át értekezett a két uralkodó. A bizalmatlan és gyanakodó cseh király nem fogadta el a városban részére berendezett lakást. De mikor azután, néhány nap múlva, Mátyás kiséret nélkűl és fegyvertelenűl tett látogatást a cseh táborban, nem utasíthatta többé vissza a meghivást.

1 Az alkudozásokra vonatkozó levelezések a Hohenzollern-ház levéltárában.
2 II. 401.
3 1479 julius 11-ikén Erneszt szász választófejedelemhez írt levele Drezdában.

Olmücz városa ekkor víg lakomák, sokféle mulatságok és lovagi játékok színhelye volt. A nagy piaczon Mátyás külön épületet emelt ebédlő tereműl. Drága szőnyegek borították belsejét. Közepén, a fejedelmi vendégek számára terített asztalon arany, tíz más asztalon ezüst edényekből étkeztek.

A terem egyik végén emelkedő karzaton idegen országokból meghívott hírneves színjátszók, zenészek és énekesek mutatták be művészetöket.

Egy ízben német dalnok lépett föl, ki Mátyást dicsőitette. Nem elégedvén meg azzal, hogy tetteit magasztalja, testi szépségéről és erejéről is áradozó kifejezésekkel emlékezett meg, egyúttal a jövőben kiküzdendő diadalok hosszú sorozatát jósolta neki.

Mikor elhallgatott, a király elmés észrevétellel indította kaczajra a társaságot.

«Hogy szépséget és nagy testi erőt tulajdonítottál nekem — így szólott hozzá — megbocsátom neked, mert ezelőtt soha sem láttál. Ha máskor is teszed, nem marad el büntetésed. Ellenben szép jövendöléseidért biztosan számíthatsz jutalomra, — mihelyt azok beteljesednek!»*

Mátyás és Ulászló között a fesztelen érintkezés folyamán bizalmas baráti viszony fejlődött ki. Vetélkedtek egymással a figyelem nyilatkozataiban.

Történt, hogy Ujlaki Lőrincz herczeg, az elhúnyt bosnyák király fia, a cseh király egyik kisérőjét bántalmazta. Mátyás erről értesűlvén, az ifjú főurat, ki köztudomás szerint kedvencze volt, Ulászlóhoz küldötte a végett, hogy tetszése szerint szabja meg büntetését. Mire a cseh király maga kért számára bocsánatot és kegyelmet.

Mikor Ulászló julius 30-ikán búcsút vett, hogy Prágába visszatérjen, Mátyás baráti érzelmeinek tanújeléűl

* Galeotti XXIII. fejezete.

neki ajándékozta szállásának egész felszerelését, a mit húszezer forintra becsültek.*

A benső viszony, mely ily módon Mátyás és a Jagellók között, két évtizeden keresztül folytatott küzdelmek után, létesült, európai jelentőségű tény értékével bírt.

A német politikai történetírók egyik legjelesebbike, Droysen, a következő módon méltatja azt.

«Az Olmüczben tartósan megállapított cseh-magyar hatalom — úgymond — ék gyanánt mélyen belenyúlt a német nemzet testébe, melyet a két harczias nép részéről a legnagyobb veszély fenyegetett.

«Mátyás Ausztriában tönkretette a császári hatalmat; számíthatott Francziaországra; szövetségben állott a Svájczczal, melynek ifjú népe örömest szolgált neki; híven támogatta őt a szent-szék, mely általa remélte a török hatalom leküzdését és az eretnekek kiirtását; hozzá csatolta reményeit Velencze; Olaszország új műveltségének kedvencze volt ő, mert munkásait bőkezűségével árasztotta el. Sőt számos német fejedelem: a pfalczi, a bajor, a szász, vetélkedve kereste kegyeit. Német költők mint egy új keresztes hadjárat hősét énekelték meg. Így a közvélemény által magasra emelve, s még nagyobb dicsőségre szomjazva, Merész Károlynál is veszedelmesebb, mert simulékonyabb és óvatosabb volt.

«Immár Németország keleti részében is uralkodó állást foglalt el. Többé senki sem állott ellen, csak Albrecht őrgróf. Nélküle a birodalom fölött, az idegen uralom hullámai összecsaptak volna!»**

Mindazáltal Albrecht őrgróf sem szándékozott az ellenállásban koczkáztatni házának jövendőjét. Ő is meghajolt.

A közbenjáró fejedelmek buzgón jártak el megbizatásukban. És miután Mátyást nem bírhatták rá, hogy a

* Eschenlœr és Bonfin elbeszélése.

** Geschichte der Preussischen Politik. II. 319.

glogaui herczegségnek János sagani herczeg javára tett adományozását visszavonja: Albrecht őrgrófot rá vették, hogy leánya nevében igényeiről mondjon le. Az ötvenezer forintnyi kárpótlást, a mit kívánt, készséggel fizette le Mátyás;* bizonyára örömmel ragadván meg az alkalmat, hogy megkönnyítse a lemondás áldozatát a hatalmas választó-fejedelemnek, kit a császártól elszakítani szeretettvolna.**

## II.



Nem soká táplálhatta Mátyás király azt a reménységet, hogy a császárral (1477 végén) kötött egyezségben politikájának egyik alapgondolatát, a szoros szövetséget a Habsburgházzal, megvalósítva láthatja. Hiába iktatták okiratba, hogy «atyai és fiúi érzelmeket fognak egymás irányában táplálni»; — a szíveket nem irányozhatják az állam-szerződések pontozatai. Hiába állapították meg, hogy «szűntelenűl egymás javának előmozdításán, egymás veszedelmének elhárításán fognak fáradozni»; — nem engedték ezt a viszonyok mélyében lappangó érdek-ellentétek.

A császári méltóság természetéről a középkorban uralkodó felfogásnak következménye vala a törekvés: hatalomkörébe vonni Magyarországot is. Ezzel szemben, szent István király, az ország függetlenségének biztosítása végett fordúlt Rómába koronáért. De már utódja Péter és később Salamon király is, mikor az uralkodásukkal elégületlen nemzet őket trónjuktól megfosztotta, a császári fenhatóság elismerésének árán szereztek Németországból segítséget. És habár a nemzet fegyvere erejével utasította vissza

* Albrecht választófejedelemnek 1479 augustus 11-ikén kelt okirata a Hohenzollern-ház levéltárában.

** Az ezen ügyben tartott értekezletre vonatkozó levelek közzétéve Chmelnél II. 542., 561.

az idegen beavatkozást: két század multával, Habsburgi Rudolf császár feljogosítva hitte magát arra, hogy saját fiának Albrecht osztrák herczegnek adományozza, IV. László magtalan halála után, a magyar koronát. A nemzet ezt nem vette figyelembe. És Albrecht utódai ettől fogva a házassági összeköttetések lépcsőin igyekeztek Magyarország trónjára emelkedni; a mi (1437) sikerült is.

Frigyes, a császári és családi politika hagyományaitól áthatva, azoknak forrásából merítette azt a páratlanúl álló szívósságot és kitartást, mely képessé tette, hogy sereg, pénz, szövetségesek nélkűl, félszázadon keresztűl, daczolhasson lázadó alattvalókkal és hatalmas ellenségekkel.

Kész volt ugyan, súlyos megaláztatás árán lefegyverezni Mátyást; de soha sem érezhetett hajlandóságot, hogy őt hatalmi czéljai elérésében őszintén támogassa.

Pedig Mátyás mindent megtett, hogy ezt kiérdemelje. Az 1478-ik év tavaszán ajánlkozott, hogy Miksa főherczegnek, Németalföld elfoglalására hadisegítséget nyújt, és háborút üzen a franczia királynak. De a császár bizalmatlansággal fogadta ajánlatait, s nem vette igénybe.

És Mátyás, ki a milánói vállalatra nagy hadikészületeket tett, a császárt arra sem bírhatta rá, hogy kötelezettségének megfelelve, a Sforzák ellen föllépjen.

Egy év leteltével, meggyőződött a felől, hogy a milánói fejedelemségnek Aragoniai Frigyesre ruházását a császártól nem várhatja. Ennek következtében értesítette őt, hogy kötelezettségétől fölmenti, és leányának kezét Frigyes nápolyi herczeg részére többé nem kívánja; ellenben elvárja, hogy most már a százezer forintnyi hadikárpótlás kifizetése iránt rendelkezzék.*

Újból meghiusítva látván terveit, arra kellett magát elszánnia, hogy ismét irányt változtat. Francziaország felé

* Mátyásnak 1479 januar 12-ikén a császárhoz írt levele és a pozsonyi prépost által küldött üzenete Chmelnél. III. 634.

közeledett, és tárgyalásokat indított meg XI. Lajos királylyal;[1] míg sógora Frigyes herczeg is franczia herczegnővel lépett házasságra.

Ugyanakkor összeköttetésbe lépett a svájczi köztársaság vitéz népével, melynek súlya a burgundi fejedelem fölött kivívott diadalok után jelentékenyen növekedett, és földrajzi helyzete lehetővé tette, hogy mind Olaszország, mind a német birodalom ellen fenyegető állást foglalhasson el.

Mátyás 1479 martius 26-ikán a köztársasággal tíz évre szerződést kötött, melyben egymás iránt a kölcsönös barátság és egyezség fönntartását fogadták. Es azt a király megszilárdítani igyekezett azzal, hogy a kantonok legbefolyásosabb polgárait pénzajándékokkal és évdíj-utalványokkal kötelezte le.[2]

Hogy a feszültség, mely a király és a császár közötti viszonyban beállott, szakadásra vezessen: nem hiányzott ok és alkalom. Ezt meghozta csakhamar: Beckensloer János a megszökött esztergomi érsek, ki a salzburgi érsekségre vágyott, és a császár pártfogásával kivitte, hogy Rohr Bernát salzburgi érsek, az 1478-ik év őszén, méltóságáról önkényt lemondott. De ez kevéssel utóbb megbánta lépését, visszavonta lemondását, és a császár neheztelésétől tartván, Mátyás pártfogása alá helyezte magát.[3]

Mátyás levelet intézett ekkor a császárhoz, kinek fenyegető hangon tudomására hozta, hogy a mennyiben a hűtelen esztergomi érsek pártolásával nem hagy föl, ő viszont a törvényes salzburgi érseket fogja oltalmazni.[4]

1 Ezen tárgyalások felől érdekes tudósításokat tartalmaz a florenczi köztársaság francziaországi követének 1479 aug. 6-iki jelentése. MAKUSCEW. I. 535.

2 Az erre vonatkozó iratokat kiadta SEGESSER: «Die Beziehungen der Schweiczer zu Mathias Corvinus» czímű munkájában. Luzern. 1860.

3 Az erre vonatkozó iratokat kiadta MAYER F. ily czímű dolgozatában «Über die Abdankung der Erzbischofs Bernhard». Archiv für Österreichische Geschichtsforschung. LV. 177—246.

4 Az 1479 october 8-ikán kelt levél CHMELnél. III. 244.

És ezzel egyidőben a salzburgi érsek Stiriában fekvő várait átvette, azon kötelezettséggel, hogy azokat mind a törököknek, mind «bárki másnak» támadásai ellen megvédelmezi.[1]

Mikor pedig Bernát érsek példáját követve, a hozzá szító Trautmansdorf Kristóf seckaui püspök, november havában Budán megjelent: az ő várait szintén védnöksége alá fogadta.[2]

Kevéssel utóbb Mátyás közvetlenűl is éreztette a császárral ellenséges indulatát. Az 1477-iki egyezség felhatalmazta őt arra, hogy ha a százezer forintnyi összeg a kitűzött határidőre le nem fizettetik, tetszése szerint szerezhet magának kárpótlást. Mivel pedig ötvenezer forinttal a császár még mindig hátralékban volt, Mátyás az 1480-ik év februar havában, a Magyarország és Stiria határán fekvő Radkersburg (Regede) várát foglalta el.

A császár ezen tényt békeszegésnek, és mivel hadüzenet nem előzte meg, a nemzetközi jog elveibe ütköző merényletnek bélyegezte. Mire Mátyás a német birodalom fejedelmeihez és a svájczi köztársasághoz intézett körlevélben igazolta eljárását. Az osztrák rendeket pedig, kik a háborúra készülő császárnak segítséget szavaztak meg, óvta ellenséges lépésektől, nehogy — úgymond — ha őt támadásra kényszerítik, tartományuk, melylyel békességben élni és kegyelmesen bánni óhajt, még nagyobb kárt szenvedjen, mint három év előtt.[3]

És miután a felszólalás hatástalan maradt, Mátyás a nyár elején Zeleni János kapitányt ezer lovassal Ausztriába küldötte, hol a Duna vidékét pusztítva járta be, és Markensteint megszállotta.[4]

1 Mátyásnak 1479 september 20- és Bernát érseknek october 3-ikán kelt oklevelei: Archiv f. Ö. G. LV. 240—1.

2 PRAY. Annales. IV. 137

3 Az 1480 majus 3-ikán Stahremberg Gotthardhoz írt levél TELEKINÉL XII. 123.

4 Ezt Frigyes császár 1480 julius 29-iki rendeletéből tudjuk. CHMEL. (Az osztrák

György bajor fejedelem kisérletet tett a két uralkodónál közbenjárni, és e végett augustus folyamán Pozsonyban fölkereste Beatrix királynét; * de sikert nem ért el.

A császár ekkor a német birodalom fejedelmeihez fordúlt segítségért. A nürnbergi gyűlés (1480 őszén) elhatározta, hogy követeket küld Mátyáshoz, és ha ez békekötésre nem bírható, tizenötezer fegyverest bocsát a császár rendelkezésére.

A német követek: Vilmos eichstädti püspök és Absberg lovag, támogatva a pápai követek által, kieszközölték, hogy fegyverszűnet jött létre.

De ennek tartama alatt, Beckensloer érsek csapatai Stiriában egy magyar hadosztályra ütöttek, azt meglepvén, visszavonulásra kényszerítették, és Magyarországba is üldözték.

A fegyverszűnet ezen megszegéséhez egy más sérelem járult. Nürnbergben (1481 juliusban) újabb birodalmi gyűlés tartatott, melyre Mátyás is küldött követeket; a kiktől azonban a császári biztosok a kért menedéklevelet megtagadták, minélfogva meg nem jelenhettek.**

Ennek következtében a háború megújult. Mátyás csapatai Ausztriában Mauerlingnél egy császári hadosztályt megvertek; és a gazdag sanct-floriani monostort megsarczolták.

Nagy előny volt Mátyásra nézve Mauerkircher Frigyes passaui püspökkel kötött egyezsége, melynek értelmében a püspökség területéhez tartozó Sanct-Pölten és Mautern városok, százezer forintnyi zálogösszegért, az ő birtokába jutottak.

A császár ellenben hasztalanúl sürgette a német fejedelmeknél az igért segélyhadak kiállítását. Az 1481-ik év

krónikák feljegyzései, melyek után TELEKI indult, megbízhatatlanok.)

* CHMEL III. 723.

** A pápai követnek 1481 augustus 1-én a pápához intézett jelentése Velenczében.

őszén csak a szász herczegektől érkezett egy kis csapat.[1] Ez sokáig Bécsben vesztegelt, míg végre 1482 martius elején Markenstein visszafoglalására küldetett.

Mátyás épen Tatán időzött, neje társaságában, vadászattal töltve idejét, mikor a támadás hírét vette. Rögtön Pozsonyba sietett, és — mint maga írja — kisérőit, kik vadászatra és nem hadviselésre voltak felkészűlve, a fenyegetett város fölmentésére küldötte. Még több mérföldnyi távolságban voltak, mikor közeledésök hírére, az ostromlók hirtelen fölszedték a tábort, és visszatértek Bécsbe.

A király «a híres birodalmi segélyhad» ezen kudarczáról gúnyos levelekben értesítette a pápát és a nápolyi királyt.[2] Mindazáltal ezután sem szűnt meg a békesség megkötésére hajlandóságot nyilvánítani. És nem tartózkodott Beatrixnak megengedni, hogy a gyűlölt Beckensloer közbenjárását kérje ki.[3]

Türelmét kemény próbára tette a császár, ki az alkudozásokat húzta-halasztotta. Mátyás miután ismételten eredmény nélkűl sürgeté a végleges választ, megszakította a tárgyalásokat és háborút üzent.

Május elején kezdette meg a hadimunkálatokat. Haimburg várát vette ostrom alá. A császár négyezernyi sereget bocsátott a fontos hely megmentésére. Zápolyai István küldetett ellene; de ez elbizakodottan, vigyázatlanúl haladván előre, a túlnyomó erő által körűlvétetett és megveretett. Ennek következtében a király is veszélyes helyzetbe jutott. Haimburg alól, a tábor egy részének hátrahagyásával, Pozsonyba kellett visszavonúlnia.[4]

1 Ezen csapat parancsnokának (Sittich von Zedtwicz) jelentései a drezdai kir. levéltárban őríztetnek.

2 A levelek a múzeumi codexben, 133, 134. szám alatt.

3 A Beatrix és Beckensloer között 1482 tavaszán váltott levelek a drezdai levéltárban.

4 Mátyás osztrák hadjáratának eseményeit legbővebben tárgyalja SCHOBER KÁROLY ily czímű munkájában: «Die Eroberung Niederösterreichs durch Mathias Corvinus in den Jahren 1482—1490». (Wien 1879.)

Itt nagy erőfeszítéssel fáradozott azon, hogy az ostromot mielőbb még hatályosabban megújíthassa. Seregét szaporította, és elhozatta legnagyobb ágyúit, melyek közől egyet nyolczvan ló alig bírt helyéből kimozdítani.

Ekkor aztán ismét Haimburg alá ment. De a kapitány vitézűl ellenállott. Mikor most újból császári felmentő sereg közeledett, Mátyás nagy óvatossággal járt el. A nyílt ütközetet kerűlvén, arra szorítkozott, hogy az ellenséget apró csatározásokban kifáraszsza, és nagy távolságra vivő ágyúi tüzével zaklassa. És czélt ért. A császári hadvezér felszedte táborát, és Bruckig vonúlt vissza. Mátyás ellenállva dícsvágyó kapitányai esdekléseinek, nem vette üldözőbe. A főczélt tartván szem előtt, az ostromra fordította egész erejét. És a vár september 30-ikán megnyitotta kapuit.

Itt hosszabb ideig időzött a király. Majd Bécs felé fordúlt, és egymásután megvívta a körűlfekvő helyeket: Sanct-Veit-ot, Badent, Enzersdorfot. A főváros ez alkalommal még megmenekűlt az ostrom szorongattatásaitól. Mátyás egy hadosztályt Stiriába küldött, maga pedig Sopronba ment, és Kőszeget, mely közel félszázad óta Frigyest uralta, vette ostrom alá. A várat kapitánya csakhamar föladta.

A következő (1483) esztendőben a háború tovább folyt, de minkét részről lanyhán, jelentékenyebb eredmények nélkűl.

A nyár végén IV. Sixtus a castellói püspököt küldötte a két uralkodóhoz, közbenjáróúl.

Ez előbb a császárt kereste föl, a ki azonban intelmei meghallgatására egyáltalán nem volt fogékony; úgy vélekedvén, hogy ellenfele a hosszú háborúban kimerűlt és ennek folytatására képtelen.

Mátyás megtudta ezt, és tűntető módon kívánta a legátust meggyőzni afelől, hogy a császár tévesen ítéli meg a helyzetet. Jelenlétében, egy alkalommal, tizenhét roppant

ágyút hozatott elő, melyeket Pozsony felé indított útnak. Azután a kincstárba vezettette az olasz főpapot, ki — mint Rómába jelenti — az arany és ezüst asztali készletnek, a gyöngyökkel meg drágakövekkel ékesített ruháknak és egyéb értékes tárgyaknak felhalmozott tömege láttára bámulattal telt el.

Mindazáltal a legátus meggyőződött, hogy Mátyás bár a hadviselésre minden eszközzel rendelkezik, a békességet őszintén óhajtja. Mitsem mulasztott el, hogy ezen hangulatban megerősítse.

Elébe állítá az ó- és új-szövetség hőseit és királyait, kiket mennyei áldás jutalmazott, valahányszor papjaik és prófétáik szavára hallgattak. Nagylelkűségére utalt, melyet azzal bizonyíthat be, hogy ő első nyújtja békülésre jobbját «makacs és tehetetlen» ellenfelének. Hizelgett hiúságának is, megjegyezvén, hogy a háború, a mit az elgyengült császári aggastyán ellen visel, ép oly kevéssé gyarapíthatja dicsőségét, mint az oroszlánét ha egérrel harczolna.

A király ajánlkozott, hogy mindazt, a mit elfoglalt, a pápa kezeibe bocsátja, a ki mindaddig tartsa meg, míg a császár ötvenezer forintnyi tartozását lefizeti, és tízezer lovasnak a törökök ellen kiállítását a birodalmi gyűlésen kieszközli.

Mire a legátus azt válaszolta, hogy a javaslat elfogadását nem remélheti, mert a császár úgy magyarázná azt, hogy őt már hitelvesztettnek, megbízhatatlannak tartják; ellenben esküvel kötelezi magát annak kieszközlésére, hogy a császár önkényt többet nyújtson neki, mint a mit tőle ő követelne.

Hangos kaczajba tört ki ennek hallatára Mátyás. «Ő — úgymond — jobban ismeri a császárt, és tudja mily kevéssé lehet benne bízni; ha egyszer visszakapná, a mit a háborúiban elvesztett, kötelezettségei teljesítéséről megfeledkeznék.»

A legátus ekkor azt a kérdést vetette föl: nem volna-e czélszerű, hogy a pápa Németország valamelyik városába hívja össze a fejedelmeket, kik a császár és a király kibékítését vinnék végbe, és a török ellen segítséget ajánlanának.

Ezen gondolat megnyervén a király helyeslését, a legátus másodízben ment a császárhoz, ki tizenhat napig tartotta őt magánál, és akkor is határozatlanúl hangzó válaszszal bocsátá vissza Budára.

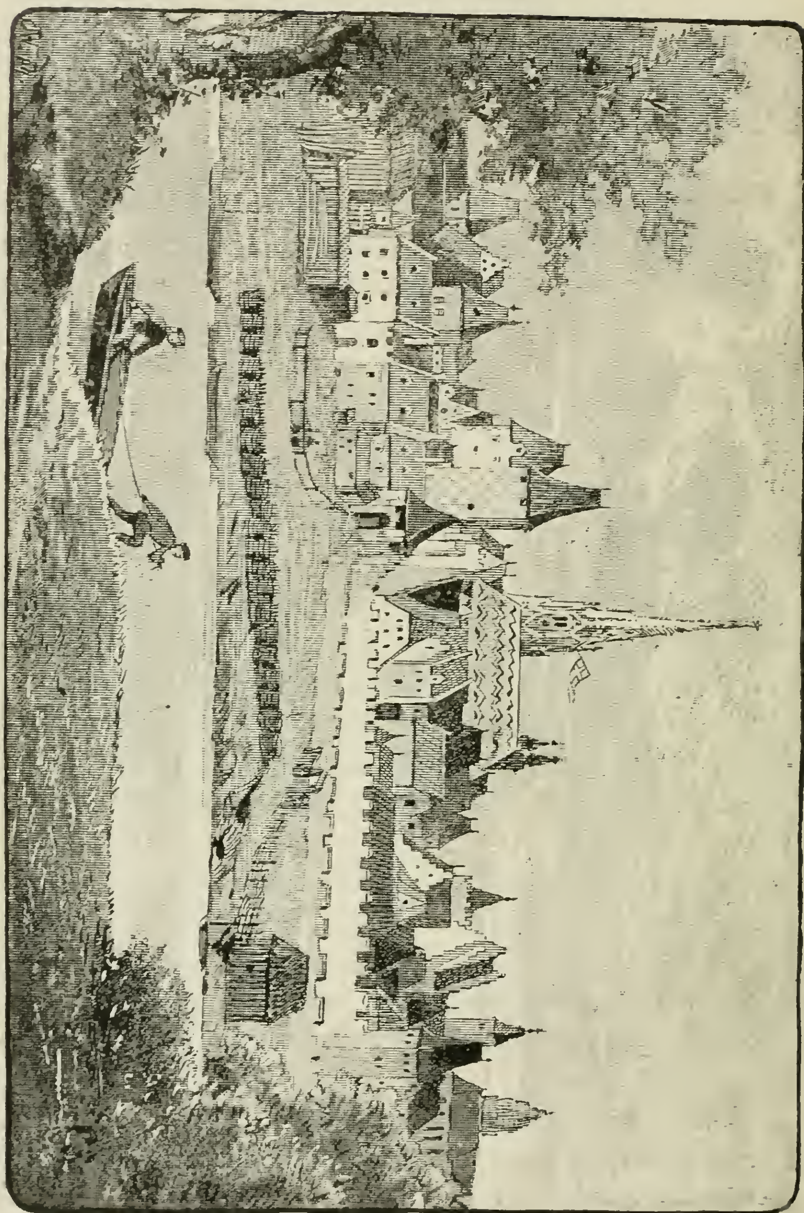
Mátyás ennek következtében szintén merevebb magatartást tanusított. A legátus meggyőződött, hogy az ő közbenjárása a két fél között a közeledés létrehozására elégtelen. Személyes találkozásuktól várt még eredményt. De a mikor ezt megpendíté, a király gúnyosan megjegyzé: «Ha a császárnak kedve van bevárni engem, én nem sokára közelében leszek!»

Mire az olasz főpap a helyzet alapos ismeretéről tanúskodó válaszában, figyelmezteté, hogy «a császár makacsságát fegyver hatalma nem képes megtörni».*

És Frigyes csakugyan leányát, a családi kincsekkel együtt, Bécsből Tirolba szállíttatván, ezzel világosan hirdette, hogy készebb fővárosát is elveszteni, mint sem engedményeket tenni.

Mátyás ekkor (1484 elején) hozzálátott Bécs megszállásához. Egymásután foglalta el a körűlfekvő helyeket; martius 11-ikén a lajtamelléki Bruckot, april 15-ikén a Bécs fölött uralkodó Kahlenberget. Miután a Duna jobb partján a várost teljesen körűlzárta, a bal parton Korneuburg ostromára Dávidházi nevű vitéz kapitányát küldötte, ki egy császári felmentő sereget véres ütközetben megvert, de mielőtt az őrség kitartó ellenállásán diadalmaskodhatott volna, golyó által találva elesett. Ekkor — november második felében —

* A legatusnak 1483 october 24-, 25- és december 13-ikán kelt három jelentése, ismételten ki van adva. Katonánál is. XVI. 500. és kk. ll.



71. BÉCS LÁTKÉPE 1483-BÓL.

maga Mátyás vette át a vezérletet. Az ő személyes megjelenése fokozta az ostromlók bátorságát. Az őrség, mely már mindenben szükséget szenvedett, csüggedni kezdett, és deczember 4-ikén megnyitotta a fontos hely kapuit.

Mátyás ezután ismét a Duna jobb partjára vezette át seregét, és 1485 első napjaiban Bécs városának teljes berekesztésére tette meg intézkedéseit. Ő maga Wäring mellett foglalt állást. Januar 29-ikén déli tizenkét órakor kezdődött a város lövetése.

De az ostrom soká húzódott el. És az őrség ismételt kitörései alkalmával sok kárt tett az ostromlóknak.

A táborban elterjedett hírek szerint, Mátyás, hogy a város állapota és a lakosok hangulata felől tájékozza magát, egyszer paraszt-ruhában tojást és vajat árulva, máskor mint kerékgyártó maga előtt kereket hajtva, belopózott, és meggyőződött, hogy az ellenállás napjai meg vannak számlálva.

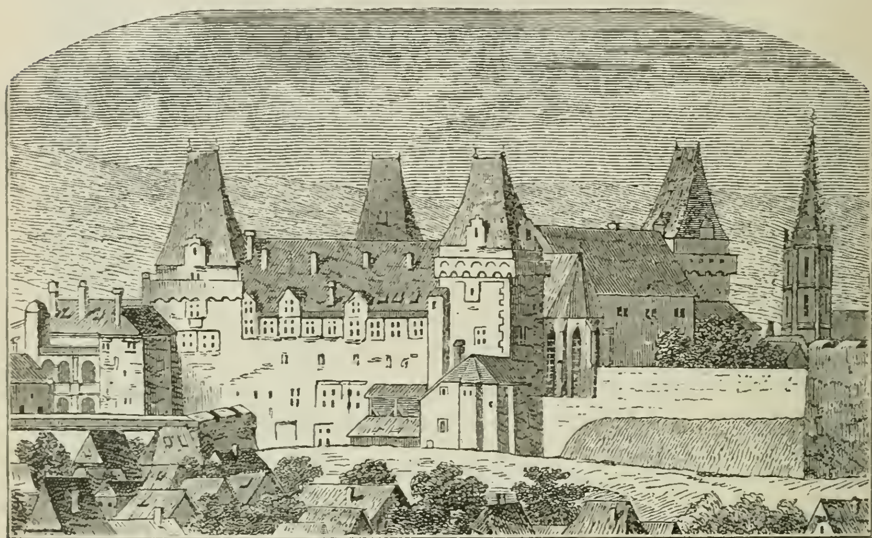
Nagy inség és drágaság uralkodott. A polgárság béketlenkedni kezdett, és alkudozások indítását sürgette. A császári kapitányok napról-napra halogatták ezen óhajtás teljesítését. A csüggedőket azzal biztatták, hogy Miksa főherczeg német és burgundi hadakkal útban van. De mikor ezen remény alaptalannak bizonyúlt, a lakosság körében az ingerűltség oly mérveket öltött, hogy a feladás iránt való tárgyalásokat nem lehetett többé halasztani.

Abban történt megállapodás, hogy a híres bécsi egyetem tanárai tegyék meg az első lépést a tudománypártoló királynál. Küldötteik majus 14-ikén jelentek meg a táborban, és egyelőre hét napi fegyverszűnetet eszközöltek ki. Majd abban egyeztek meg, hogy a mennyiben junius első napjáig felmentő sereg nem érkezik, a város megadja magát, az őrség lovaival, fegyvereivel és összes podgyászával szabadon elvonúlhat. Felmentő sereg nem érkezett.

A kitűzött napon, Mátyás nyolczezernyi hada élén tar-

totta meg bevonúlását a Habsburgok székvárosába. A tanács, a papság, az egyetem ünnepélyesen fogadta. Még fényesebb fogadtatásban részesűlt öt nappal utóbb a királyné.

Szent István dómjának fenséges boltívei alatt adtak mindketten hálát a Mindenhatónak, és meghallgatták Kreuznach Miklós tanár ékes üdvözlő beszédét. Mire a főhercze-



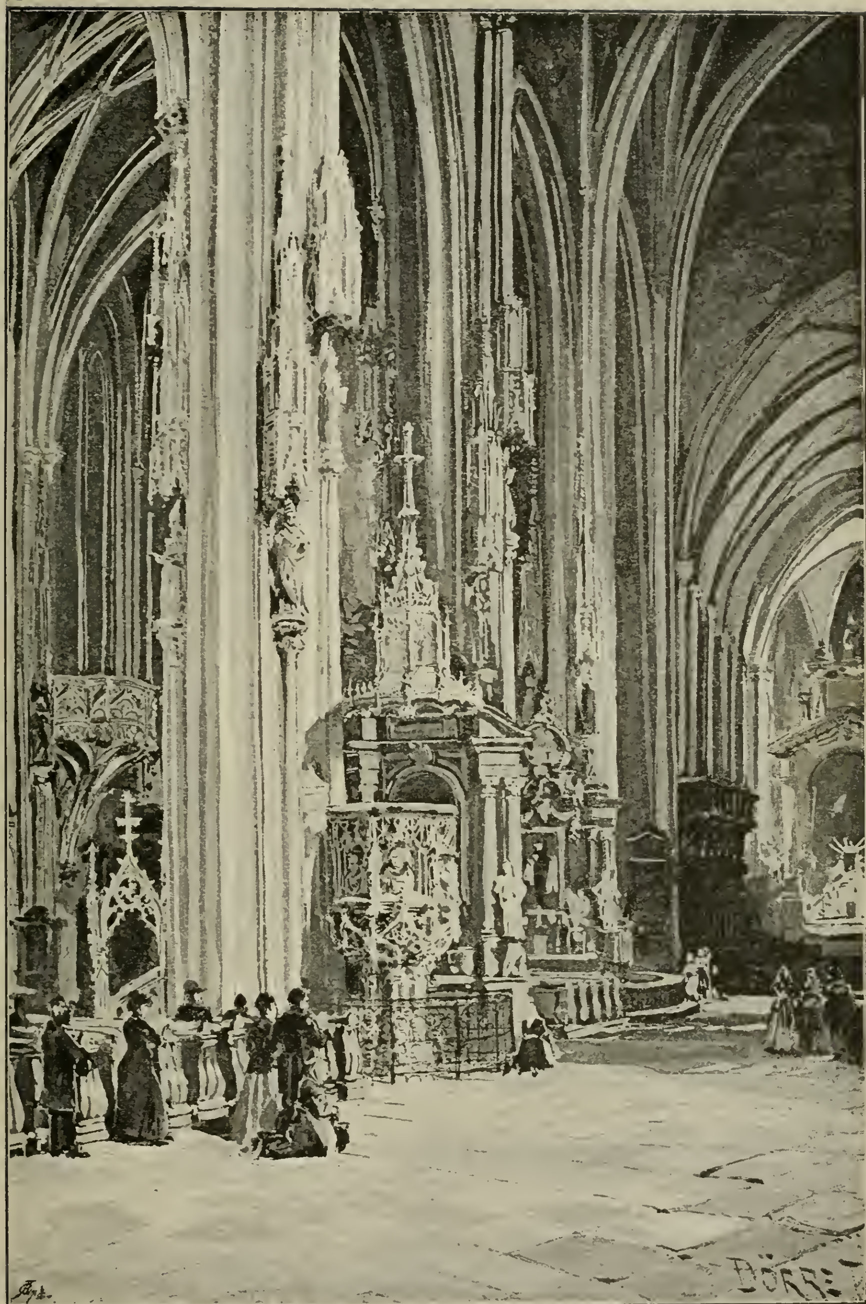
75. A RÉGI VÁRKASTÉLY BÉCSBEN.

gek régi várpalotájában szállottak meg, melyet csakhamar fényűző módon rendeztek be, és függőkertek alkotásával szépitettek.*

***

Mátyás a hódítás jogczímén Ausztria törvényes uralkodójának tekintette magát. Felvette az osztrák herczeg

* SCHOBER i. m. 95. Az 1485, 6, 7, 8. évekből számos okirat maradt fönn, melyeket Mátyás «in castro» és «in arce civitatis nostre Vindobonensis» keltez. Ez a castrum és arx nem más, mint a mai Hofburg helyén akkor is fennálló várpalota. Itt lakott tehát Mátyás, bár később ő maga is építtetett a karintiai utcza szegletén fényes palotát. A bécsi várpalotában foganatosított építkezés felől szól BONFIN Mátyáshoz intézett ajándéklevelében, Verulinus melyet «Architectura» czímű munkája fordításának élére helyezett.




A SZENT-ISTVÁN TEMPLOM BELSEJE.

(Dörre Tivadar eredeti rajza után.)

czímét. Bécs város tanácsától hűségi esküt követelt. A tartomány rendeinek gyűlést hirdetett, hódolatukat fogadta, adót szavaztatott meg, és új adózási rendszert dolgoztatott ki általok. Jószágokat adományozott magyarországi híveinek Ausztria területén.[1] Sőt a bécsi püspökségre magyar főpapot nevezett: Dóczi Orbán személyében.[2]

Kezdetben, mikor a háborút megindította, csak az volt czélja, hogy boszút álljon a császáron, őt megalázza és a saját hatalmi érdekeit biztosító egyezség kötésére kényszerítse. De később, a szerencse kedvezéseinek hatása alatt, mind merészebb terveket karolt föl. Úgy vélekedett, hogy az osztrák ház örökös tartományainak állandó birtokosává teheti a magyar koronát; és ő mint német területek uralkodója, biztosabban számíthat a császári trón elnyerésére.[3]

Mert ezen czélpontot soha sem téveszté szem elől. És az olasz humanisták is nem szűntek meg imperatori vágyait táplálni, azok teljesűlését hirdetni. «Bár viradna föl — olvassuk egyiköknek munkájában — mielőbb az a nap, mikor Mátyást mint római királyt és császárt üdvözölhetjük! . . . Miként egykor Mátyás az apostolságra hivatott meg, sorshuzás utján, úgy reméljük, hogy császári sors lesz osztályrésze a mi Mátyásunknak is. Ha majd azután koronázása végett Olaszországba jő, ó milyen beszédet intéznünk akkor Mátyás császárhoz!»[4]

Azonban Mátyást álmodozásából csakhamar felriasztotta a rideg valóság.

A császár nem hajlott meg a csapások súlya alatt. Nyugodtan tekintett a jövendőbe. Tántoríthatatlan volt azon

1 Így Zápolyai Istvánnak, Dóczi Orbánnak stb., «Jure belli» mondja az adománylevélben.

2 A magyar országos levéltár őrízi az 1487 martius 7-iki pápai bullát, melyben «Mátyás kérésére» Dóczi egri püspök, a bécsi püspökség gubernatorává neveztetik.

3 Így fogta föl maga a császár is Mátyás terveit. Tanuskodik erről 1485 elején a brandenburgi választóhoz írt levele. L. SCHOBER 96. és az 1. jegyzetet.

4 CARBO «De rebus gestris Matthiae Regis» Mátyásnak dedicált művében. Irodalomtörténeti Emlékek. II. 214.

Fridreich von gots gnaden Römischer kaiser
zu allenntzeitten merer des Reichs etc.

Hochgeborner lieber Oheim und fürst. Wir begern an dein lieb mit sonderm und ernstlichem
fleiss. Ob der kunig von Hungern vnnser Geslos Wolffgerstorff so vnnser lieber getrewr Ulrich von
Merspriach vnnser diener von vns in pflegweis innhat belegern. vnd du vmb hilff von demselbn
vnserm pfleg angelanngt wirdest. das dann dein lieb. nachdem vns. vnnsern Lannden vnd Lewtn
daran merklich gelegn ist. vnd wider die veint gross dienn mag. In die ee. vnd dannt nicht gesawmbt
sein lasse. daran tut vns dieselb dein lieb. sonder wolgevallen. Vnd vnnser maynung das wir
vmb dich fruntlich beschulden wellen. Geben zu Nurmberg an Eritag vor sannd Larentzen tag
Anno domini etc. LXXXVij. vnnsers kaisertumbs im Sechsunddreissigisten Jare

73. FRIGYES CSÁSZÁRNAK A SZÁSZ HERCZEGHEZ INTÉZETT LEVELE.

meggyőződése, hogy a fordulat nemsokára bekövetkezik. A magyar fegyverek által elfoglalt vagy fenyegetett tartományait sorsuknak engedve át, a német birodalomba távozott. És itt nemcsak oda irányúlt figyelme, hogy a fejedelmeknél segítséget eszközöljön ki, hanem azon is fáradozott, hogy fiának Miksa főherczegnek a császári trónon örökösödését biztosítsa, őt római királylyá választassa meg.

Ezen utóbbi tervét nagy óvatossággal készíté elő, ügyességgel vezette sikerhez. Sőt épen Mátyás király diadalaira, hódításaira és ambitiójára utalva, győzheté meg a fejedelmeket arról, hogy nem szabad időt veszteni, és bevégzett ténynyel kell útját állani az ő törekvéseinek.

Az 1486 elején Frankfurtban tartott birodalmi gyűlés Mátyás ellen 34,000 emberből álló sereg kiállítását határozta el. És februar 16-ikán a választó-fejedelmek Miksa főherczeget római királylyá kiáltották ki.

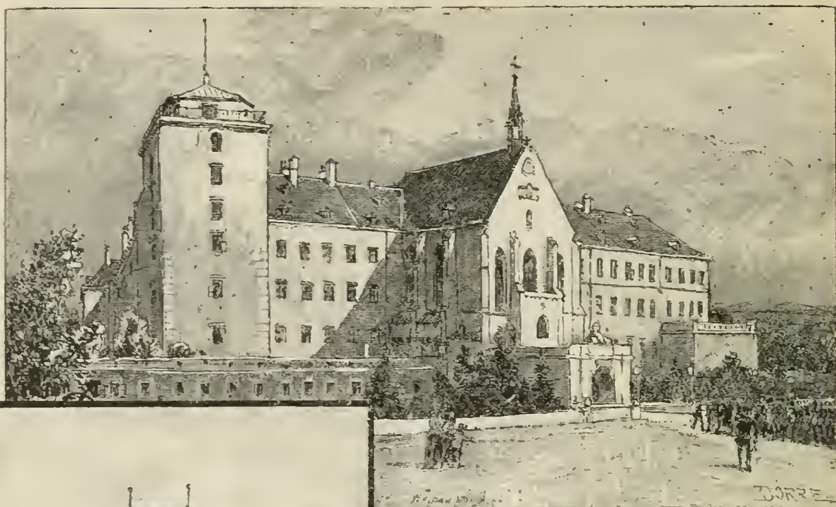
Mátyás ekképen két évtizeden keresztűl kifejtett erőfeszítéseit meghiúsítva látta. Azonban nem volt szokása a bevégzett tények előtt némán meghódolni. El volt határozva, hogy kísérletet tesz a választás megsemmisítésére.

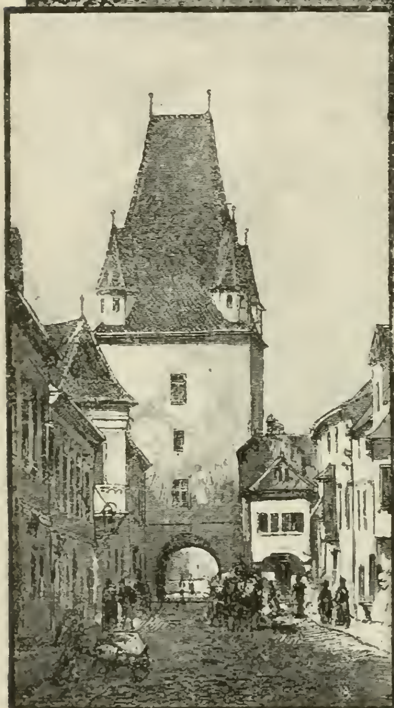
Hat választó-fejedelem adta szavazatát Miksára. A hetedik, a cseh király nem volt jelen. A császár, ki Mátyást nem volt hajlandó elismerni; Ulászlót sem engedte meghivatni, mivel előre lehetett látni, hogy mint a magyar király szövetségese, ellen fog szegűlni.

Mátyás rábírta Ulászlót, hogy a jogain ejtett sérelem miatt óvást emeljen, és a választás érvényességét ne ismerje el. Ő maga is, a választó-fejedelmekhez intézett iratában, szövetségesének felszólalását hathatósan támogatta.

Mivel pedig ilyen körűlmények között érdekében állott viszonyát Ulászlóhoz még szorosabbá és bensőbbé alakítani, meghívta őt a morvaországi Iglau városba, hol (september havában) tizenkét napot töltött vele.

Nagy európai szövetséget szándékozott a császár és





75. A N.-UJHELYI VÁR-KASTÉLY ÉS VÁR-KAPU.

Miksa ellen létrehozni. Csatlakozásra szólította föl Franczia-ország királyát és az olasz hatalmakat.**

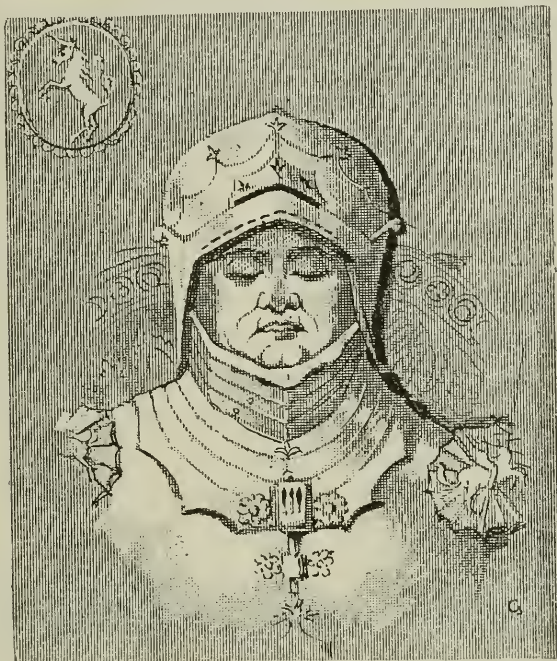
Egyszersmind, a boszú lángjától hevítve, fokozott erélylyel folytatta Ausztriában a hadimunkálatokat.

Augustus elején személyesen állott serege élére. Laa, Recz és Eggenburg városokat, bár erélyes ellenállást fejtettek ki, megvívta. És miután rövid ideig Bécsben a hadjárat fáradalmait kipihente, az 1487-ik év január 13-ikán Németújhely alá indúlt, melynek megszállását Zápolyai István

* Ezen tárgyalásokra vonatkozólag nagyérdekű részleteket — melyekre e helyen nem terjeszkedhetünk ki — tartalmaznak a ferrarai herczeg milánói ügyviselője által 1486 april 11-, 12-, julius 9- és augustus 18-ikán kelt jelentései. (Kiadatlanok, a modenai állami levéltárban.)

már két év előtt kezdette meg, és azóta sikertelenűl folytatta.

Mátyás az ostrom munkálataiban sok hibát fedezett föl. A sánczokat és tornyokat egymástól és a várostól nagy távolságban emelték; minélfogva a megszálló seregnek meg kellett oszolni, az őrségnek ellenben könnyű volt kirohanásokat tenni és élelmiszereket szállítani.



76. ZÁPOLYAI ISTVÁN DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.

A király lehetőleg szorosra vonta az ostromövet, tizennyolczezer lépés hosszúságban árkot ásatott a város körűl, gondosan ügyelt az élelmiszerek szállításának meggátlására, és titkon összeköttetésbe lépett néhány elégűletlen polgárral.

Nemsokára rohamot rendelt az egyik külváros ellen. Katonái, kiknek majdnem nyakig kellett a vizekben és mo-

csarakban gázolni, két ízben verettek vissza; harmadízben sikerűlt az utczákba hatolniok; de ekkor az őrség felgyújtotta a házakat, és a védtelenűl álló magyarokra irányozta ágyúit, melyeknek golyói míntegy ötszáz vitézt terítettek le.

Viszont a magyar ágyúk tüzelése nagy károkat tett a falakban. Mindenfelé rések tátongtak. Husvét hetében Mátyás új rohamra készűlt, és kémet küldött a városba, hogy ott néhány házat felgyújtván, az őrség figyelmét elvonja. De a kém elfogatott, és mindent kivallott. Mire a vár parancsnoka azon csellel élt, hogy a kijelölt helyen ő gyújtott föl egy farakást, miáltal a magyarokat tévútra vezethette, és a falakra rohanókat felkészűlve várván, tetemes veszteséggel visszaűzhette.

Mindazáltal az ostromlók mind közelebb jutottak a falakhoz, és míg ezeknek lövetése szűntelenűl folyt, az őrség és lakosság mindenben szükséget szenvedett. Junius 29-ikén a császári kapitányok és a város tanácsának tagjai megjelentek Mátyás előtt, hogy vele tárgyalásokba bocsátkozzanak. Az alku egészen sajátszerű formában jött létre. Fegyverszűnet köttetett hét hétre; ha ezen idő alatt legalább 3000 fegyveresből álló császári felmentő sereg a város kapujáig tud hatolni, a király felhagy az ostrommal; ellenkező esetben, a negyvenkilenczedik napon a vár és város megnyilik előtte.

A fegyverszűnet idejét Mátyás arra használta föl, hogy Schottwien és Mürzzuschlag megvívásával a fontos semmeringi útat hatalmába ejtse. Augustus 14-ikén ismét Németújhely alatt volt, és három nappal utóbb ünnepélyes bevonulását tartotta Frigyes császár székvárosába.

Ezalatt végre a német birodalom által felajánlott segélyhad megindúlt. Összesen csak háromezer emberből állott. Albert szász herczeg volt vezére, ki augustus közepén Sanct Pölten felé vonúlt.

Mátyás személyesen vezetett ellene egy hadosztályt. De régi barátságos viszonyukra hivatkozva, találkozást ajánlott neki. A herczeg kész volt ezt elfogadni, s a békés kiegyenlítést megkísérleni. És bár a császár által eltiltatott az alkudozásoktól; november havában ismét érintkezésbe lépett a magyar királylyal.

Megállapíttatott, hogy november 30-ikán Mátyás Sanct-Pöltenben, Albrecht Mölkben jelenik meg. Amaz pontos volt. Ez udvarias levélben csak egy napi halasztást kért. Markersdorfban jöttek össze. Őszinte tisztelettel járultak egymás elé. Bizalmas beszélgetésben az egyezség főpontjai iránt tisztába jöttek. A részletek kidolgozását tanácsosaikra bízták.

Arról volt szó, hogy a császár és a magyar király a közöttök fenforgó vitás ügyek eldöntését a pápára bízzák. Azonban a császár jóváhagyását nem sikerült kieszközölni. Csak rövid fegyverszünet jött létre. Albrecht herczeg elhagyta a barcztért. Ausztria Mátyás kezeiben maradt.*

## III.



RSZÁGOKAT hódítva a nyugaton, Mátyás látszólag megfeledkezett a veszélyről, mely hazáját kelet felől fenyegette. Kortársai és az utókor szemeiben azon vádnak tette ki magát, hogy túlcsapongó hatalomvágyának feláldozta nemzete érdekeit, és hűtelenűl letért a dicsőséges pályáról, a mit atyja jelölt ki neki. De a valóságban, tekintete szűntelenűl oda volt irányozva az örökségkép rászállott küldetésre. Csak új útat

* SCHOBER i. m. 138. s kk. ll.

választott a régi czélhoz. Mindenütt a hol befolyását érvényesíté, vagy fegyverének súlyát érezteté, Magyarország biztonságának föltételeit és az anyagi támogatás forrásait kereste, hogy annál szabadabban és hatályosabban szentelhesse azután életét és erejét az ozmánok elleni harcznak. A császárral és a pápával, a német birodalom és Olaszország fejedelmeivel folytatott tárgyalásaiban mindig föl-fölmerül a török birodalomba inditandó támadó hadjárat ügye, a mely iránt azonban nem képes a kellő érdeklődést és áldozatkészséget fölébreszteni. Azt sem akadályozhatta meg, hogy Velencze, keleti birtokai és kereskedelme biztosítása végett, 1479 elején a törökökkel békét kötött. Sőt feljogosítva hitte magát azzal vádolni a köztársaság kormányát, hogy az ő biztatására indította Mohammed császár, a nevezett év folyamán seregeit Magyarországba.

Az Oláhország felől Erdélybe nyomúló ellenség visszaverésére Mátyás legjelesebb két vezérét küldötte: az ős-régi nemzetségből származó Bátori István erdélyi vajdát és Felföldi Kinizsi Pál-t, az egykori molnárlegényt, ki rendkívüli testi erejével vonta magára a figyelmet, utóbb pedig kivételes hadvezéri képességeket tűntetvén ki, mind magasabbra emelkedett, úgy hogy előbb Belgrád várának parancsnokságát,* és ekkor már az ország alsó részeinek főkapitányi tisztét viselte.


77. Kinizsi pecsétje.

Együtt vívták 1479 october 13-ikán, Szászváros közelében, a Kenyérmezőn azt a dicsőséges csatát, mely az ellenség teljes megsemmisítésével végződött, s közel harminczezer töröknek életébe került.[2]

A következő (1480) esztendő őszén, Mátyás értesűlvén,

* A milánói állami levéltárban őrzött egyik magyarországi hadi tudósításban «Paulus Felfeldi» néven neveztetik.

** Mátyás királynak 1479 oct. 22-ikén a pápához intézett levele. Katona XVI. 241.

hogy egy török csapat a császár területere, Stiriába, Karinthiába ütött, és nagy számú fogolylyal készűl visszatérni : hirtelen egybegyűjtött kis sereget, és személyesen indúlt meg, hogy föltartóztassa, és a foglyokat kiszabadítsa. De a megáradt Dráván és Száván a hídak verése sok időt igényelvén, elkésett. Ekkor, hogy megtorolja az okozott kárt, novem-



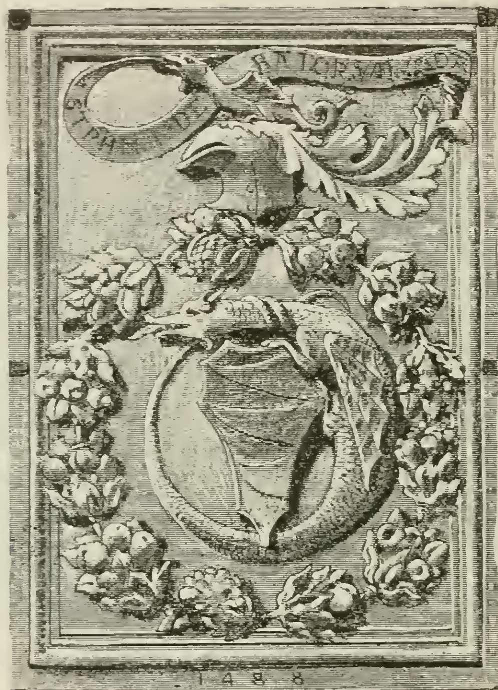
78. BÁTORI ISTVÁN PECSÉTJE.

ber közepén Bosnyákországnak a törökök által bírt részébe nyomúlt, pusztítva vonúlt rajta keresztűl, és egy basával öt napig tartó véres ütközetben diadalmasan mérkőzött meg. Ezzel egyidőben Kinizsi Pált Szerborszägba bocsátotta, hol az Krusováczig jutott el és a törököket szintén többször megverte.*

* Mátyás királynak ezen hadjáratról 1480 november 6-, 7- és december 14-ikén kelt, a pápához intézett levelei. Dipl. Eml. IV. 337, 339. November 18-ikán egyik

Ezen hadjárat alatt vette azt a megrendítő tudósítást, hogy a török hajóhad Olaszország délkeleti részében, Apuliában kikötött, és partra szállított húszezernyi sereget, mely Otranto városát (augustus 11-ikén) hatalmába ejtette, majd Brindisit is, a jelentékeny kikötővárost fenyegette.

A nápolyi király Alfons herczeget, a trónörököst kül-



79. A BÁTORI-CSALÁD CZIMERE.

dötte oda. De ennek eredménytelenűl kellett elvonúlnia. Egész Olaszországot rettegés szállotta meg. A pápa készűleteket tett, hogy Rómából elmenekűl.

Mátyáshoz is fordúltak segélykéréssel. És ő Magyar Balázs kapitány vezérlete alatt, hatszáz válogatott vitézt küldött.

okmányát keltezi »in castris nostris prope oppidum Zwechay in montibus Bosnensibus«. (NAGY IMRE ak. tag szíves közlése.) TELEKI (V. 107.) s utána az ujabb történetírók Mátyás hadjáratát tévesen helyezik 1479-re, Kinizsiét pedig 1481-re.

Ezen kis csapat dicsőségesen teljesítette megbízatását. Alig hogy partra szállott, azt az erősséget támadta meg, mely a várost vízzel ellátó forrás oltalmára emeltetett a törökök által. Heves küzdelem után sikerült hatalmába kerítenie az erősséget és a forrást is, mely azóta «magyar forrás» elnevezését nyerte.


80. MAGYAR B. PECSÉTJE.

Az őrségnek a téli és tavaszi hónapok alatt a cisternákba felfogott esővíz elegendő italt szolgáltatott. De mikor a nyári nap égető heve kiszárítá a medenczéket, az őrség majdnem naponként kísérletet tett, hogy a forrást újból megszerezze. Mivel pedig mindig visszaveretett, augustus 10-ikén kitűzte a fehér lobogót és a következő hónap elején elhagyta az olasz földet.

Otranto felszabadításának emlékére a pápa érmet veretett. És mikor ezen esemény négyszázéves emlékezetét ünnepelte Olaszország, a késő unokák kegyeletesen emlékeztek meg a magyar szabadítókról.*

Az otrantói kudarczot II. Mohammed nem élte meg. Fényes pályájának 1481 május 3-ikán vetett véget a halál.

Legidősebb fia II. Bajazed lépett helyébe. De azon ürügy alatt, hogy mikor ő született, atyja még nem volt császár, a nagyvezér az ifjabbik fiút Dsem herczeget állította trónöröklésre jogosúltnak. Számos előkelő basa pártolta ügyét. Testvérharcz keletkezett, mely Bajazed pártjának győzedelmével nyert befejezést.

Dsem Egyiptomba, innen pedig Rodosz szigetére menekült, hol a Szent-János-lovagrend nagymesterénél barátságos fogadtatásra talált.

El volt határozva, hogy bátyjának megbuktatása végett a keresztény hatalmak közreműködését kéri ki. Első sor-

* Óvári Lipót czikke a Századok 1881. folyamában 493.

ban Magyarországhoz csatolta reményeit. Trónra emeltetését nem várhatta mástól, mint Mátyástól. És a vérrokonság tudata is vonzotta hozzá.

Mátyás maga beszélte utóbb a pápai követnek, hogy ötven és néhány esztendő előtt, nagyanyjának nővére kalandozó törökök kezeibe jutván, fogságba hurczoltatott, II. Murad császár neje, majd II. Mohammednek anyja lett.[1] Dsem tehát unokatestvéréhez, Mátyáshoz kívánt eljutni. De ebben megakadályozta a velenczei köztársaság; mely barátságos viszonyban állván Bajazedhez, az ellene tervezett hadműveletet meghiusítani igyekezett; emellett Mátyás hatalma és tekintélye gyarapodásában veszélyt látott önmagára és szövetségesére a császárra nézve. Ennek következtében kieszközölte, hogy a nagymester Dsem herczeget déli Francziaországba szállította, s ott egyik várában szigorú őrizet alá helyezte.[2]

Ezalatt Dsem titkos párthívei Törökországban nem mondottak le az ő visszahelyezésének gondolatáról. Egyik közűlök, előkelő basa — az 1483-ik év folyamán — Mátyás királyhoz jött, és a portai viszonyokat előadván, az időpontot támadó föllépésre kiválóan alkalmasnak tűntette föl.[3]

Mátyás, bár ekkor már háborúban állott a német császárral, képesnek érezte magát arra, hogy egyidőben a török birodalom ellen is támadást intézzen. E czélra hetvenezer emberből álló sereget állíthatott ki.[4]

Ezért a basát Rómába küldötte, és lépéseket tett, hogy Dsem haladék nélkül Magyarországba bocsáttassék.[5] Közvetlenűl hozzá is fordúlt. Levelében «szeretett testvérének

1 A pápai követnek 1489 január 30-iki jelentése.

2 Hogy Dsem Magyarországba készült Rodoszból és ezt Velencze akadályozta meg, tudjuk Mátyás királynak Rómában levő követéhez az egri bíbornok-püspökhöz intézett egyik leveléből (Múzenmi codex. 1656. fol. lat. 169-ik levél.)

3 A pápai követnek Budáról 1483 october 24-ikén Rómába írt jelentése. KATONA. XVI. 518.

4 Budáról 1483 april 16-ikán Florenczbe küldött jelentés. D. E. III. 22.

5 A pápai követnek idézett jelentése.

Beatissime pater domine clementissime. Post [illegible] mei comendacionem ad pedum oscula btorum Prout Sanctitati vestre iam sepius supplicaui
Ita supplico et nunc deuotissime et instanter Vt [illegible]tas vestra in facto prutenorum iam tandem finem facere et Bullas absolucionis eorum
absque ulteriori protrastinacione expediri comittere dignetur. Nisi enim incursu Polonorum et graui Bello nunc Lacesserentur et fidei
debitum ac status illorum miseracio me [illegible]geret non tantisper molestarem pro ea Bulla Sancti^tem^ vestram. Que respiciat oculis clemetibus
illius calamitosi ordinis statum et Labores meos quos pro eius defensione suscepi et imposterum suscepturus sum Velitque absque difficultacione
ampliori Bullam ipsorum comittere expediri ut et ego habita Bulla possim eis facilius succurrere quo nichil salubrius neque illorum statui
conseruande magis efficacius neque rebus meis comodius Stas vestra hoc tempore facere posset prout Oratores mei quibus ea de re lacius
scripsi Sancti^ti^ vestre coram declarabunt. Reuocaui autem non sine bonis et arduis causis alterum Oratorum meorum Mariottum
[illegible] et scripsi ei ut impetrata hac Bulla in facto prutenorum eam secum ad me proferat. Et insuper instet apud Stem vram Vt factum
[illegible]acionis Strigonien quod Sti vre Rmus dominus Alarien nuper Legatus ad inquisicionem super eo faciendam missus a nobis reuersus
[illegible]dine rettulit dignaretur Stas vra execucioni demandari et comisi prefato Oratori meo Vt utramque rem expeditam ad me
referret. Obsecro itaque eam obnixe quatenus Velit et Bullam prutenorum et factum Strigonien ita breui determinare Stas vra Vt Orator
meus ad me Vtrumque propediem proferre possit Quo beneficio nichil michi gracius Stas vra impresenciarum facere posset. Preter hoc
enim quod multis me curis et sollicitudinibus releuabit et illius ordinis periculo obuiabit et Stas vestra faciet me sibi ex obligato magis
magisque indies obligatum. Altissimus conseruet Stem vram incolumem et felicem ecclesie sue sancte regimini et augmento.
Datum Bude XXVIII die Octobris Anno domini [illegible] LXX^o^VIII^o^ Regnorum nostrorum Anno Hungarie vero Vigesimoprimo Bohemie vero decimo

E S V

Deuotus filius Mathias Rex manu propria

MÁTYÁS KIRÁLY LEVELE IV. SIXTUS PÁPÁHOZ 1478 OKTÓBER 28-IKÁRÓL.

és vérrokonának» nevezte őt, és megfogadta, hogy mihelyt megérkezik, «azonnal apai birodalmába visszavezeti; minden erejét, tehetségét és személyét is rendelkezésére bocsátja, hogy a trónt elfoglalhassa».[1]

Azon fényes diadal, a mit ez időtájt (1483 őszén) Geréb Mátyás horvátországi bán a császár területére tört török sereg fölött kivívott,[2] megerősíthette volna elhatározásában.

De nem úgy történt. Az év végén Bajazed követei jelentek meg előtte, és előnyös föltételek alatt fegyverszünetet kértek. Ő nem utasította vissza ajánlataikat, és egyik tanácsosát küldötte velök a portára, hol a fegyverszünet öt esztendőre megköttetett. A mit Mátyás a keresztény hatalmakhoz írt leveleiben azzal igazolt, hogy magára hagyatva azoktól, kik még inkább mint ő hivatva lennének a kereszténység oltalmára fordítani erejöket, egyedűl nem folytathatja a háborút, és míg Isten a többi fejedelmek szemeit megnyitja, békekötéssel kényszerűl a maga érdekeit biztosítani.[3]

Mindazáltal azon reménye, hogy kelet felől ezentúl háboríttatni nem fog, meghiúsúlt.

A következő (1484) év nyarán Bajazed elárasztotta Moldvaországot seregeivel, két fontos erősségét: Kiliát és Akiermant megvívta. Mátyás felszólalására azt válaszolta ugyan, hogy a fegyverszünetbe Moldvaország nincs befoglalva;[4] de hogy elvállalt kötelezettségeivel nem gondol,

1 Mátyás király dátum nélküli levele, a jelezett muzeumi codexben, 168. szám alatt.

2 Mátyásnak a pápához és az olasz fejedelmekhez intézett tudósításai, a bánhoz és a horvát urakhoz írt dicsérő levelei a jelezett múzeumi codexben.

3 A német fejedelmekhez intézett levél a múzeumi codexben. 219.

4 Az ez ügyben váltott levelek Epistolæ. IV. 4, 5. Akierman augustus 6-ikán vétetett be. A török császár válasza e szerint september közepe előtt nem érkezhetett Budára. Így tehát meg nem állhat azon föltevés, hogy ezen válasz megérkezése után, a fegyverszüneti oklevél kiállításánál elkövetett mulasztás miatt, került Váradi Péter kalocsai érsek és cancellár börtönbe. Ez ugyanis augustus vége előtt már fogságban volt.

szembetünően megmutatta egy másik tény. Mentegetődzésével egyidőben hétezer fegyveresből álló török had tört Temesvár vidékére, melyet tűzzel-vassal pusztított, míg Kinizsi Pál feltartóztatta és september 13-ikán véres csatában teljesen megsemmisítette.[1]

A törökökkel kötött szerződések megbízhatatlansága, Mátyás királyban újból fölkeltette azt a vágyat, hogy Dsem herczeg fölhasználásával támadó hadjáratot intézzen a török birodalomra. A ferrarai herczeg közbenjárása mellett, az terveztetett, hogy Dsem szökve hagyja el francziaországi tartózkodási helyét, és Magyarországba jön.[2] Ez kivihetetlennek bizonyúlván, Mátyás kísérletet tett, hogy a franczia udvart bírja rá Dsem herczeg kiszolgáltatására. XI. Lajos halála után, a kiskorú VIII. Károly lépett a trónra, kinek nevében nénje kormányzott.

Mátyás az 1487-ik év első hónapjaiban a váradi püspököt küldötte Francziaországba. Jelentékeny pénzösszeget is bocsátott rendelkezésére, hogy a befolyásos egyéneket ajándékokkal megnyerje.[3]

De ismét Velencze állott útjába. A senatus rábírta a vele szövetséges viszonyban álló pápát, hogy Dsem herczegnek Rómába küldését, s a szent-szék felügyelete alá helyezését követelje. Igy történt, hogy a váradi püspök több hónapig tartó távollét után, eredménytelenűl tért vissza.[4]

Ellenben a nápolyi király mindent megtett, hogy a pápa és a signoria terveinek sikerét meggátolja. A rodoszi lovagrend nagymesterének — bizonyára Mátyás megbízásából —

1 Horvát István alvajdának 1484 september 22-ikén Brassó városához intézett jelentése. Marienburg. Kleine Siebenbürgische Geschichte. (1806.) 228.

2 Az ez ügyben folyt levelezés ki van adva: Dipl. Eml. III. 60—110.

3 A velenczei senatus 1487 april 9-iki nyilatkozata. D. E. III. 277.

4 Ezen tárgyalásokra vonatkozó számos irat van közzétéve a Dipl. Eml. III. 115. s kk. ll. Érdekes részleteket tartalmaznak Mátyás király nyilatkozatai is, miket 1489-ben az udvaránál levő pápai követ előtt tett.

nagy pénzösszeget igért, ha a török herczeget neki szolgáltatja át. Majd a franczia uralkodóház egyik nőtagjával alkudozott. Végre azon kalandos vállalkozásra is kész volt, hogy Dsemet, mikor Francziaországból Rómába szállítják, útközben erőszakkal hatalmába ejti.*

Mind hiába. Dsem a Provence partjairól hajón szállíttatott Olaszországba, és Rómába vitetett, hol a pápai palotában kapott lakást és rangjához illő ellátást.**

## IV.



KIRÁLYT kormányzatának hármas czélja: a magyar állam függetlenségének biztosítása, — a törökök ellen megoltalmazása, — súlyának nyugati Európában megalapítása, szükségképen sokszoros összeköttetésbe hozta az olasz államokkal. Olaszország, politikai hanyatlása daczára, a mi a szétdaraboltság és belső küzdelmek nyomaiban bekövetkezett, sok tekintetben megtartotta vezérlő állását az európai államok élén.

Róma, az egyház fejének székvárosa, hajdani varázsát és befolyását a keresztény népekre nem vesztette el. Velencze és Genua az öntudatos közlekedési és kereskedelmi politika első mesterei és dús kincseinek letéteményesei maradtak.

Nápoly, Flórencz és Milano nem szűntek meg úgy a természet áldásainak, mint a műveltség, gazdagság és fényűzés felsőbbségének vonzó erejét gyakorolni. És olasz föld-

* A velenczei senatusnak 1489 februar 10-ikén római követéhez intézett irata. D. E. IV. 6.

** A velenczei senatusnak 1489 martius 20- és 1490 januar 19-ikén portai követéhez írt jegyzékben. D. E. IV. 10., 26.

ről indúltak ki a renaissance irodalmi és művészeti mozgalmai a művelt világ meghódítására.

Mátyás uralkodásának kezdetétől fogva benső viszonyba lépett a szent-székkel és a velenczei köztársasággal; utóbb Milano és Nápoly fejedelmeivel is. Soká arra szorítkozott törekvése, hogy erkölcsi és pénzbeli támogatásukat szerezze meg; ellenben nem gondolt arra, hogy az olaszországi ügyekbe avatkozzék.

De amint a császári korona megszerzésének vágya lelkében megfogamzott, s ezzel politikájának kerete európai szélességet nyert; amint utóbb mérkőzése a császárral az összes hatalmi tényezők figyelembevételét tette szükségessé: változott az állás, amit elfoglalt; és Olaszország irányában is a cselekvés, a kezdeményezés terére kellett lépnie.

Ezt megkönnyítette házassága, mely Nápoly, Ferrara, Milano udvaraival rokoni kapcsolatba hozta. A politikai szereplés után sóvárgó királyné mindent megtett, hogy hazájának ügyeire irányozza férje figyelmét; amiben vele közreműködtek az olasz humanisták, kik a budai udvarnál vendégszerető fogadtatásra találtak, és az olasz diplomaták, kiknek egész sorozata nyert állandó alkalmazást Mátyás szolgálatában.*

Mindenek előtt szükséges volt az adriai tenger partjain erős állást foglalnia, és előnyös fekvésű kikötő helyek birtokába jutni, amilyenekkel Dalmátiának a magyar király kezei között megmaradott részében nem rendelkezett.

Az 1477-ik év elejétől kezdve Mátyás azon tervvel kezd foglalkozni, hogy a császár által bírt Triestet hatalmába ejti, és ezen czélból a város előkelő patriciusai közűl többeket titkon megnyert.**

* Ezek között a legkiválóbbak: Bandini Ferencz, Cavitello Justinián, Fontana Ferencz, Guignio Domonkos, Leontius János, Lupus Lukács, Sadoleto Miklós.

** Ezen tervnek legelső nyomát találjuk a velenczei senatus 1477 jun. 18-ikán kelt végzésében. Később — mint látni fogjuk — ismételten merűl föl ezen terv, melylyel haláláig foglalkozott Mátyás; de sikertelenűl.

Majd feladatául tűzi ki: Dalmátia azon részét, melyet a magyar koronától Velencze szakított el, fegyver hatalmával visszaszerezni.[1]

Erre kedvező alkalom kínálkozott 1478-ban, mikor Velencze a pápa és a nápolyi király ellen szövetségre lépett a flórenczi köztársasággal, Ferrara és Milano fejedelmeivel. Mátyás el volt határozva, hogy apósa és a szent-szék oltalmára, Velencze ellen háborút indít, a melyhez nagymérvű előkészületeket tett.[2]

Az említett év őszén Fontana Ferenczet Ferrarába, Cavitello Justiniánt pedig Milanóba küldötte, hogy a szövetség felbontására és Velencze elszigetelésére kísérletet tegyenek.[3] A császárral pedig tárgyalásokat indított meg a végett, hogy a köztársaság ellen indítandó magyar seregnek a császár területén szabad átvonulást eszközöljön ki.[4]

Még fokozódott ellenséges indulata, mikor 1479 elején Velencze a törökökkel békét kötött, és mikor később a törökök betörését Erdélybe a köztársaság izgatásainak tulajdonította.[5]

Fenyegető magatartása élénk aggodalmakat keltett Velenczében, hová már olyan tudósítások is érkeztek, hogy magyar hadak útban vannak Friaul felé. És a senatus míg többrendbeli intézkedéseket tett a köztársaság területének megoltalmazására; ugyanakkor Mátyáshoz követet küldött, ki hivatva volt őt a háború megindításától visszatartani.[6]

1 A Velencze ellen tervezett háborúról először találunk említést téve egy 1478 majus 15-ikén kelt tudósításban, amit a császár gráczi udvarából küldenek a montferrati herczeghez. Diplom. Eml. II. 369.

2 Ezt később (1482 april 30-ikán) Beatrix említi egyik levelében. D. E. III. 10. Láttuk, hogy ezen tervet már 1465-ben is megpendítette a császárnak. (A jelen munka 157. l.)

3 D. E. II. 369., 375.

4 Ezen tárgyalásokra vonatkozó több diplomatiai iratot közöl Chmel. Monum. Habsburgica. III. 270. s kk. ll. Ezeket tévesen helyezi 1480-ra; ami kitűnik Mátyásnak 1479 január 12-ikén követe részére kiállított megbízó leveléből, amit ugyanő más helyen (633. l.) közöl.

5 Ezt maga említi 1479 october 22-ikén a pápához intézett levelében. D. E. II. 394.

6 A senatus 1479 november 5-iki vég-

A hadjárat nem jött létre. A császár megtagadta a hadak átvonulására az engedélyt;[1] a nápolyi király által igért segélypénz elmaradt;[2] a pápa meg épen Velenczével egyezségre lépett.

Velencze ezáltal fölbátorítva, még inkább fölingerelte maga ellen Mátyást azzal, hogy a hűtelen Frangepán grófok ajánlatára az ezek által bírt Veglia szigetét a saját fenhatósága alá fogadta, és kormányzót rendelt oda.[3]

Mátyás ekkor Magyar Balázs vezérlete alatt hadakat küldött a sziget megszállására.[4] És mikor a pápa őt Velencze jogigényeinek respectálására szólította föl, válaszában szokott erélyével kijelenté, hogy «készebb egész birodalmát és saját fejét is koczkára tenni», mint sem a magyar korona jogait feláldozni. Éles szemrehányásokat tett a pápának, és fölkérte, hogy a köztársaság jogtalan vállalata támogatásának botrányától tartózkodjék, nehogy «ezt később megbánnia oka legyen».[5] Veglia azonban velenczei uralom alatt maradt.[6]

Velencze később is semmit sem mulasztott el, amivel Mátyásnak ártalmára lehetett. Ellene segítséget ajánlott a császárnak, és ezt a kibéküléstől visszatartani igyekezett.[7]

Időközben, 1481 őszén, a nápolyi királynak sikerült Velencze megrontására, a flórenczi köztársasággal és Milanóval ellen-szövetséget kötni. Mátyás is felhivatott csatlakozásra. De ez nem bízván a szövetség tagjainak kitartásában és áldozatkészségében, tartózkodott a fölhívást követni.

zése (Dipl. Eml II. 397.) és Diedo Péter részére december 14-ikén kiállított utasítása. (Akadémiai kézirat-gyűjtemény.)

1 A senatus ezért 1480 martius 17-ikén a császárnak köszönetet szavaz. D. E. II 418.

2 Ezt Beatrix említi idézett levelében.

3 A senatus 1480 február 20-iki végzése D. E. II. 446.

4 TELEKI. V. 144.

5 Mátyásnak 1480 majus 30-ikán kelt levele. D. E. IV. 333.

6 A Diplomatiai Emlékek III. kötetében az 1482—4 évekből közlött számos irat bizonyítja ezt.

7 Sadoleto Miklós 1481 september 24-ikén a ferrarai herczeghez intézett levele a modenai levéltárban és a velenczei senatus 1482 martius 7-iki végzése a velenczei levéltárban.

Beatrix útján, nyiltan kifejezte aggodalmait; és kijelentette, hogy csak azon esetre, ha kellő biztosítékokat nyer, indítaná meg Velencze ellen a háborút, amire — úgymond — nézete szerint, soha olyan kedvező alkalom nem kínálkozott mint most. Százezer arany segély fejében kész volt tízezer svájczi gyaloggal és hatezer magyar lovassal Verona és Brescia területén indítani meg a háborút; ha pedig kétszázezeret kapna, egy másik sereggel hátulról támadni meg a köztársaságot.[1]

De bár igényei a lehető legszerényebbek valának, nem remélhette, hogy ki fognak elégíttetni. Ezért egyidejűleg azt az ajánlatot tette a ferrarai herczegnek, hogy Velenczébe követeket küld béke létesítése végett.[2]

És csakugyan a szövetség tagjai a százezer aranyat sokalták. Alkudozni kezdettek. Hatvanezerrel kínálták. A mely szűkkeblűség nem kevéssé boszantotta Mátyást, ki megjegyzé rólok, hogy «úgy viselik magokat, mint az a fösvény, ki egy forintot áldoz föl egy garas megtakarítása kedvéért». Egyúttal ismételten úgy nyilatkozott, hogy ha elegendő pénzzel látják el, akár százezer fegyverest is állít síkra, és kész életét, trónját koczkáztatni, mert egyszer-mindenkorra meg akar szabadúlni ellenségeitől; de apró vállalatokban nem hajlandó erejét elpazarolni.

Elégűletlensége a felháborodásig fokozódott ezután; mert hónapokon át hiába várakozott Flórencz és Milano követeire, kiknek a szövetség megkötése végett udvarához kellett volna jönniök.[3]

A tárgyalások mindazáltal nem szakadtak meg. Mátyás utóbb Sadoleto Miklós által, a nápolyi király és szövetséges-társai elé új ajánlatot terjesztett. Kész volt pénz-

1 Beatrixnak 1482 april 30- és majus 1-én kelt levelei. Diplom. Emlékek. III. 10., 13.

2 Mátyásnak 1482 april 1-én a ferrarai herczeghez írt levele. U. o. 8. III.

3 Beatrixnak 1482 junius 8-ikán, Mátyásnak junius 10-ikén kelt levele. D. E. III. 16., 17. 1482 augustus 4-, 8-, september 29-, 1483 január 22-ikén kelt diplomatiai jelentések a modenai levéltárban.

segély nélkűl is megindítani a háborút Velencze ellen, ha a pápa által kiállítandó okiratban fölhatalmaztatik arra, hogy békét köthet a köztársasággal, mihelyt ez visszabocsátja neki azon egész területet, mely egykor a magyar koronához tartozott. A mennyiben pedig erre rá nem állanak, most már igényeit a pénzsegély összegére nézve magasabbra emelte. Az első és második esztendőre két-kétszázezer, a harmadikra egyszázezer forintot követelt; megjegyezvén, hogy ennél a sajátjából sokkal többet áldozna a háború költségeire.*

Az alkudozások eredménytelenek maradtak. Mátyás nem lépett a ligába.

És miután azon reménye, hogy az olasz államok segítségével Velenczét megtörheti, eltűnt; nem tartózkodott attól, hogy politikájában merész fordulatot téve, a köztársasághoz fordúljon szövetségi ajánlataival, a melyeknek elfogadása a császár ellen viselt háború folyamára előnyös hatást gyakorolhatott.

Az 1484 tavaszán követeket küldött Velenczébe.

Az előterjesztéseikre adott válasz édes szavakkal hangoztatja ugyan «a változatlan barátság és szeretet érzelmeit», miket a köztársaság Magyarország királya iránt táplál; de a senatus kisiklott mindennemű kötelezettség vállalása elől, és nem volt hajlandó a császárral fennálló jó viszonyát megszakítani.**

A következő évben, Bécs megvívása után, Mátyás újabb kísérletet tett, azon föltevésben, hogy, a kivívott nagy eredmények hatása alatt, a köztársaság több előzékenységet fog irányában tanusítani.

Erre annál inkább súlyt helyezett, mert Triest elfogla-

* Sadoleto a királynéról azt az üzenetet hozta, hogy igyekezni fog a kétszázezernek százötvenezerre leszállítását kieszközölni, de nem biztos a felől, vajjon czélt ér-e. A ferrarai herczeg nápolyi ügyviselőjének 1484 martius 26-ikán kelt jelentése a modenai levéltárban.

** A senatusnak 1484 martius 18-, april 22-, majus 5-, 30-, junius 7-ikén adott válaszai. D. E. III. 29—37.

lását tűzte ki czéljáúl, és jelentékeny haderőt indított ama város megszállására.[1]

September 22-ikén Mátyás követei: Ferencz egri főesperes és Kendi Antal a senatus által fogadtatván, küldetésök első czélja gyanánt Bécs elfoglalásának bejelentését tűntették föl. Míg ugyanis — mondák — ő felsége megelégedett azzal, hogy a többi fejedelmeket levéllel értesítse, a köztársasághoz követeket kívánt e végett küldeni «bizonyos benső jóakarat és szövetség jeléűl», és annak kitűntetése végett, hogy «a halhatatlan köztársaságot minden más állam elébe teszi, barátságát minden más hatalom jóakaratánál többre becsüli».

Ezen hízelgő nyilatkozat után előterjesztették a király kérését, hogy a magyar hadak, melyek a köztársaság területének szomszédságában fognak a császár ellen működni, jóakaratú támogatásban részesűljenek; és engedtessék meg a velenczei területen a szükséges lőporkészletnek beszerzése.[2]

A signoria elég mérsékelt hangon szólott azon örömről, melylyel Bécs elfoglalásának híre eltölté; és udvarias kifejezésekbe burkoltan közölte elutasító válaszát. Fájdalommal szemléli — úgymond — a császár és a magyar király között dúló háborút; mindkét uralkodóhoz régi barátság kötelékei csatolják; és így semleges állást kell elfoglalnia. Ennek következtében arra kéri a királyt, mondjon le kívánatáról, hogy hadainak az átvonulás a velenczei területen megengedtessék; mert ezt nem teheti, nehogy ezáltal a császárt jelentékeny sérelemmel illesse.[3]

És miután a követek legalább a lőpor beszerzésének

1 A velenczei senatus d. n. értesítése milánói követéhez. D. E. III. 55. És a ferrarai ügyviselő jelentése Milánóból 1485 september 29-, october 1-én. A modenai levéltárban.

2 Előadásuk közzé van téve D. E. III. 47—50.

3 Az 1485 september 22-ikén adott válasz. D. E. III. 51.

megengedését újból kérték, ezt is a császár ellen működő hadak részére megtagadta.[1]

Ugyanakkor «tekintettel a magyar hadaknak Friaul felé vonulására», katonai intézkedéseket tett a senatus: a gradiskai erősség felszerelését és zsoldosok fogadását határozta el.[2]

Ennek következtében, Székely Jakab Stiriából és Geréb Mátyás bán Horvátországból megindított hadaikkal eljutottak ugyan Triestig, és a szintén osztrák fenhatóság alatt levő Fiumeig:[3] de ezen városok elfoglalására nem voltak képesek.[4]

A velenczei senatus joggal vehette igénybe a császár követei előtt egyik nyilatkozatában azt az érdemet, hogy a Velenczével szomszédos császári területet a magyar hódítástól ő mentette meg.[5]

Ugyanekkor Olaszország déli részei is fontos események színhelyévé lettek, és magukra vonták Mátyás figyelmét.

IV. Sixtus pápa 1484 augustus 12-ikén bekövetkezett halála után, a genuai származású Cibo János bibornok foglalta el VIII. Incze név alatt a pápai trónt.

Első feladatául tűzte ki: Olaszország belső békességének helyreállítását. Azonban erre irányuló törekvései meghiusúltak. A belső harczok lángja még nagyobb mérvben kezdett pusztítani mint eddig.

Ferdinánd nápolyi király az új pápánál lépéseket tett, hogy fölmentse őt a hűbéri adótól, melyet a szent-széknek a nápolyi királyok fizetni tartoztak; és a tagadó válasz daczára, vonakodott az adót megfizetni. Miután emellett

1 Az 1485 september 23-ikán adott válasz, ugyanott 53.

2 Az 1485 september 24-iki végzés, ugyanott 54.

3 Teleki v. 322.

4 A ferrarai ügyviselőnek 1486 február 1-én Milánóból írt tudósítása Mátyásnak Triest ellen tervezett ujabb vállalata és a signoriának újabb fegyverkezései felől tesz említést. (A modenai levéltárban.)

5 1486 julius 3-ikán. D. E. III. 116.

saját országa papságát önkényesen kivetett adókkal terhelte, az egyházi javadalmak adományozásánál is sokféle visszaéléseket követett el: viszonya a pápához mind feszültebb lett.

Ezen helyzetet kizsákmányolták a Ferdinánd erőszakos kormányzatával elégűletlen főurak, kik már előbb fegyvert fogtak ellene, most pedig a szent-székhez fordúltak támogatásért. A fellázadt Aquila és Salerno városok az 1485-ik őszén kitűzték középületeikre a pápai lobogót. VIII. Incze elfogadta hódolatukat, és készületeket tett, hogy sereget küldhessen segítségökre. November 1-én pedig ünnepélyesen kihirdetett egy bullát, melyben az egyház által szenvedett sérelmeket felsorolván, háborút üzen a nápolyi királynak, és mindazokat, kik őt támogatásukban részesítik, egyházi átokkal fenyegeti.*



31. VIII. INCZE PÁPA ÉRME.

Ferdinánd, ki elszántan készűlt a védelemre, és a flórenczi Mediciek s a milanói Sforzák támogatását ki tudta eszközölni, Mátyáshoz is fordúlt segítségért. Ez tartózkodás nélkűl kijelenté, hogy nejének atyját el nem hagyja, és ha a szükség kívánja, személyesen vezet sereget Nápolyba.**

A mióta pedig a november 1-én kibocsátott pápai bullát megkapta, még erélyesebb magatartást követett. Az 1486-ik év januar 29-ik napján, budai palotájába hívatta a főpapokat és főurakat, Velencze és Flórencz követeit.

* Ezen eseményekre és a pápa magatartására nézve l. Reumont nagybecsű munkáját: Lorenzo de Medici. (Lipcse 1883.) II. 208. s kk. ll.

** Beatrix 1485 december 4-iki levele. D. E. III. 58.

Ünnepélyesen kinyilatkoztatta, hogy a nápolyi királyt segíteni fogja.

Fenyegetődzött, hogy a pápának felmondja az engedelmességet, ítéletétől az egyetemes zsinathoz föllebbez; Velenczének pedig, ha a nápolyi király ellen lép föl, háborút üzen.[1]

És martius végén 800 lovast, utóbb pedig 200 lovast és 700 gyalogot küldött Nápolyba.[2]

Egyszersmind befolyásával a portán kieszközölte, hogy a török császár fenyegető figyelmeztetésével Velenczét a nápolyi király ellen való támadástól visszatartotta.[3]

Azonban sem a jó viszony, melyben a törökökhöz állott, sem a feszültség, mely közte és a pápa között uralkodott, nem tartotta őt vissza attól, hogy mikor a törökök újból Olaszországot és pedig a szent-szék területét fenyegették, a veszély elhárítására hatalmát ne érvényesítse.

A nápolyi bonyodalmakat kizsákmányolva, 1486 tavaszán, az Ancona közelében fekvő Osimo városkában lakó tekintélyes condottieri, Boccolino de Guzzino a szent-szék ellen fellázadott, és a helynek urává tudta magát tenni. Előre látván, hogy saját erejével nem soká lesz képes ellenállani, azon kalandos gondolatot vette fejébe, hogy a török császárt hívja segítségűl, és mint ennek helytartója fogja a meghódítandó területet kormányozni.[4]

Mátyás, amint erről értesűlt, felajánlotta a pápának segítségét Boccolino leküzdésére. És ő feljogosítva hitte magát később azzal dicsekedni, hogy «egymaga az ő ajánlata elegendő volt a veszély elhárítására; mert a törökök, amint tudomást nyertek afelől, hogy a szent-szék az ő

1 A ferrarai ügyviselő jelentése Milánóból 1486 martius 21- és april 4-ikén.

2 A ferrarai herczeg milánói ügyviselőjének april 4- és junius 5-ikén, nápolyi ügyviselőjének september 14-ikén kelt jelentései.

3 Ezt maga Mátyás közli az udvaránál levő ferrarai követtel. Ennek 1486 augustus 17-iki jelentése D. E. III. 173.

4 L. Reumont. II. 237.

támogatására számíthat, habár hajóhaduk készen állott már, hogy erős sereget szállítson az olasz partokra, támadási szándékuktól rögtön elállottak».*

Kevéssel utóbb maga Mátyás mintegy elsajátította Boccolino és a törökök tervét.

Ancona az adriai tenger kikötőhelyei között a legjelentékenyebbek egyike volt. Régtől fogva köztársaságot alkotott, a szent-szék fönhatósága alatt. Mivel azonban kereskedelme, az ő hatalmasabb versenytársa, a pápával szövetkezett Velencze részéről sokféle megszorításokat szenvedett, a polgárok között elégületlenség kezdett gyökeret verni. Tekintetök a magyar király felé fordúlt, ki elég erős volt arrá, hogy őket a velenczei köztársaság ellen megoltalmazza, egyúttal a törökök részéről szűntelenűl fenyegető veszedelmet is elhárítsa.

Ancona egyik humanista polgára, De Dyonisiis Cynthius Ferencz, ki a «koszorús költő» czímet viselé, nyerte a megbízást, hogy fölajánlja Mátyásnak az anconai köztársaság fölött a fenhatóságot és védnökséget.

Ez 1487 tavaszán, ausztriai táborozása alatt kereste föl a királyt, ki örömteljes készséggel fogadta az ajánlatot, és az elvállalt védnökség jelvénye gyanánt a magyar birodalom zászlaját küldötte Ancona városának. Ezt egyszersmind azon kiváltsággal ruházta föl, hogy grófi, lovagi és nemesi rangfokozatokat adományozhasson; kikötvén, hogy az adománylevelek alá az ő, külön e czélra veretett pecsétét függeszsze.**

A költő-ügynököt is «hű és érdemes szolgálataiért» dúsan jutalmazta. Buccari tengerparti várost, mely Frán-

* A pápai legatushoz 1489 január végén intézett előadásában, melyet a legatus január 30-iki jelentésében úgyszólván szószerint közöl.

** Mátyás király 1487 augustus 7-ikén kelt kiváltságlevele, melyben a királyi pecsét körirata is le van írva, Ancona város levéltárában őríztetik. Kiadta: Makuscev. i. m. i. 147.

gepán Márton halálával a magyar koronára szállott, adományozta neki.[1]

Mindez a szoros titok leple alatt történt, nehogy a velenczei signoria idő előtt megtudja. És épen azért, mivel az alkalmas időpontot kellett bevárni, az anconai senatus csak több hónappal utóbb, a következő év (1488) april első napjaiban, tűzte ki tanácsházának tornyára a magyar zászlót, annak jeléűl, hogy Mátyás fenhatósága alá adta magát.[2]

Ezen váratlan esemény általános meglepetést és megdöbbenést keltett. A pápa, amint arról értesűlt, maga elé hívatta az olasz államok követeit, kik előtt fájdalmas megütközését fejezte ki Mátyás eljárása fölött, melyet a boszú művének jellemezett.[3] És hozzá intézett íratában is éles szemrehányásokat tett néki.[4]

Mátyás igazoló iratot küldött Rómába, és kérte a pápát, hogy függeszsze föl elhatározását az ő követének megérkezéseig, a ki által — úgymond — nemcsak hódolatát fogja bemutatni, hanem személyét és összes javait is rendelkezésére bocsátani; kinyilatkoztatván, hogy benne legengedelmesebb szolgáját és fiát bírja ő szentsége.[5]

De a phrasisok ezen árjával csak azt akarta elérni, hogy időt nyerjen.

1 Mátyás király 1487 majus 27-ikén kelt adománylevele a bécsi titkos levéltárban őríztetik. Kivonatosan közölte Horváth Mihály Történelmi Tár IX. 74. Hogy Cynthius vezette az alkudozásokat, alaposan következtethetjük épen ezen adománylevélből, és azon körülményből, hogy 1488 tavaszán őt küldötte újból Ancona városa Mátyáshoz. A junius 4-ikén kelt megbizó levelet közli Makuscev. I. 152.

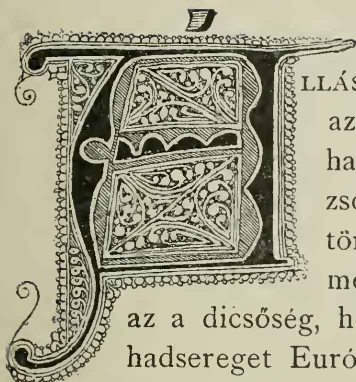
2 Ancona tanácsának 1488 martius 21-ikén Mátyáshoz intézett köszönő iratát közli Makuscev I. 149. A lobogó kitűzéséről a ferrarai herczeg milánói ügyviselője 1488 april 6-iki jelentésében szól.

3 A ferrarai ügyviselő jelentése Milánóból 1488 april 10-ikén.

4 Ezt említi Mátyás 1488 julius 1-én kelt levelében.

5 Mátyás 1488 julius 1-én kelt levele. D. E. III. 433.

V.



LLÁSÁNAK európai jelentőségét Mátyás, az ő egyéni tulajdonai mellett, legkivált hadseregének köszönheté. Az állandó zsoldos seregek létesítésére irányuló törekvés jóval Mátyás trónraléptét megelőzőleg lett általánossá. De habár az a dicsőség, hogy «ő honosította meg az állandó hadsereget Európában»,* nem illeti is meg; kétségtelen, hogy az intézmény fejlesztésében korszakot alkotó az ő tevékenysége. Zsoldos hadát a szokottnál magasabb létszámra tudta emelni, és szerves összeköttetésbe hozta a nemzeti honvédelemnek régi elemeivel. Így azután olyan nagy hadtesteket állíthatott síkra, milyenekkel korának egyik keresztény fejedelme sem rendelkezett.

Egykorú olasz kimutatás szerint, a törökök ellen 163,000 fegyverest küldhetett, kik közől 70,000 a hűbéri viszonyban álló oláh- és moldvaországi fejedelmek segélyhadára, 93,000 a magyar királyi seregre számíttatott.**

És ezen szám nincs túlmagasan felvéve. Tudjuk, hogy 1480 őszén Kinizsi Pál 32,000 emberrel nyomúlt Szerbországba, míg ugyanakkor a király maga Bosnyákországban táborozott. 1482-ben Mátyás úgy nyilatkozott, hogy ha elegendő pénzzel látják el a nápolyi király és szövetségesei, akár százezer embert küld segítségökre. És 1483

* Ezen állítással a Hadtörténelmi Közlemények 1890-iki évfolyamának 219. lapján is találkozunk.

** A florenczi nemzeti könyvtárban őrzött kimutatást Óvári Lipót a Századok 1884. évfoly. 504. lapján közölte. Abban: a szárazföldi sereg 148,000-re, a hajóhad fegyveres népe 10,000-re, a rácz martalóczok száma 5000-re van téve.

tavaszán 70,000 ember állott készen, hogy az ő vezérlete alatt indúljon a törökök ellen, míg ugyanakkor egy más sereg a császár ellen volt menendő.*

Ezen nagy tömegek a legkülönfélébb elemekből alakúltak. Mátyás páratlanúl álló ügyességgel értett ahoz, hogy a különböző népfajok sajátos tulajdonságait, különleges hajlamait, katonai képességeit értékesítse.

Cseh- és Morvaországból, hol a husszita háborúk a lakosság nagy részét a békés munkától elszoktatták, kitartó, edzett és vak engedelmességhez szokott harczosok seregletttek zászlai alá, a biztos zsold kilátása által vonzatva. Ezekből alakúlt seregének magva, az úgynevezett «fekete sereg», mely elnevezését sötét ruhájától és fegyverzetétől nyerte.

A szerb földről, a hódító török zsarnoksága elől menekülve, a gyűlölet és a prédálás vágyának kielégítése reményében, egész fegyveres néparadat özönlött be.

De az idegenek távolról sem képeztek többséget a seregben. Túlnyomó része Magyarország lakóiból, a magyar faj szülötteiből állott. Különös előszeretettel használta föl Mátyás az ősi időktől fogva katonáskodáshoz szokott székelyeket, kik keleten a legjobb íjászok hírében állottak, lovaik pedig felűlmúlhatatlan sebességök által híresűltek el.**

Mátyás seregének nem csak létszáma, hanem még inkább szervezete és harczképessége biztosította az elsőséget.

Abban az átmeneti korban, mikor a zsoldos csapatok még csak magvát képezték a seregnek, és a lőpor nem szorította ki egészen a régi fegyvereket: a taktikai hagyományok fonalának megszakadásával, az új viszonyok szük-

* Az 1480- és 1482-ik évi eseményekről fentebb szólottunk. Az 1483-iki tényről egy april 14-iki budai tudósítás tesz említést. D. E. III. 22.

** Ezt az idézett olasz irat emeli ki. Ugyanott, a magyar király szárazföldi seregében 16,000 cseh-morva mellett 14,000 magyar, 32,000 székely, 10,000 erdélyi úr és nemes, 2000 erdélyi oláh van kimutatva.

ségleteinek megfelelő irányelvek még nem voltak megállapítva.

Míg zavar és tétovázás jelentkezik mindenütt: Mátyás lángelméje tisztán fölismerte a teendők hosszú sorozatát. A régi Róma hadvezéreit példányképeinek, katonai íróit mestereinek választotta. Amazoknak tetteit és ezeknek munkáit alaposan tanúlmányozta. A rajongó humanista és a véres csaták vezére egyaránt bámulattal hajlott meg előttök.

Felfogását híven ismertető nyilatkozatait találjuk feljegyezve. «Ha a mi korunknak — mondá egy alkalommal — csak századrészben volnának olyan katonái, amilyeneket az ó világ mutat föl; és ha ennek hadi képzettségéhez a mienk hasonlítható volna: bizonyára nem nyert volna a török birodalom olyan roppant kiterjedést.... Fontius Vegetius és más írók munkáiból meggyőződünk afelől, hogy a hadi képzettség, a gépek és ostromművek ismerete az ő korában milyen magas fokon állott. És mit mondjak amaz idők hadvezérei s fejedelmei felől? Senki sem lehet annyira esztelen, hogy magát, álljon bármilyen bajnok hírében, Hannibal vagy Nagy Sándor, Scipio vagy Julius Cæsar fölé helyezni, sőt azokhoz még csak hasonlítani is merészelje.»

Elismeri, hogy saját kora az elmúlt századokat a hadászat terén túlszárnyalja, de ezt annak tulajdonítja, hogy «a dicső és nagytapasztalású hajdant fölélesztették» És máskor úgy nyilatkozott, hogy «az újítóknak nem marad más hátra, mint a régiek találmányait előkeresni, s azokat a jelenkorra czélszerűen alkalmazni».*

A hadtudomány régi vívmányainak tanúlmányával egyesült benne a tényleges hadi viszonyok és szükségletek alapos

* GALEOTTI feljegyzései. A Mátyás könyvtárában foglalt régi hadtudományi munkákról l. CSONTOSI JÁNOS dolgozatát a Hadtörténelmi Közlemények 1890. évf. 199—209.

ismerete, melyet már gyermekkorában, atyja oldala mellett, szerezhetett meg, és trónralépte után sokféle szövetségesekkel, sokféle népek ellen szünet nélkűl folyt harczokban gazdagítani bő alkalma nyílt.

A hadtudomány szakemberei, a fönmaradt gyér adatok világítása mellett is, fölismerik Mátyás seregének szervezetében a római legiókhoz való hasonlatosság elemeit; de a csapatok elrendezésében követett eljárását az ő eredeti eszméjének tekintik.*

Jellemző vonása: minden fegyvernem összhangzó együttműködése.

Ő maga ismerteti meg, egyik levelében, a nápolyi királylyal, seregének összeállítását: pajzsos, vértes és könnyű gyalogosokból, kiknek ötödrésze puskát visel; vaspánczélba burkolt nehéz lovasokból és huszárokból. «A nehéz fegyverzetűek — ezek az ő saját szavai — fal gyanánt állanak, helyökből ki nem mozdúlnak, ha mindannyinak meg is kell halni. A könnyű fegyverzetűek pedig alkalomszerűen kitörnek, s ha kifáradtak vagy nagy veszélyt sejtenek, a nehéz fegyverzetűek mögé vonúlnak, míg kedvező alkalom nyíltával, megújult erővel és visszanyert bátorsággal, ismét előnyomúlnak. Végül az egész lovasságot és a puskásokat a nehéz fegyverzetűek és pajzsosok veszik körűl, épen úgy, mintha erődítményben volnának; mert a nagyobb pajzsok egymásra téve körben mintegy várat képeznek, s helyettesítik a falakat.»

A gyalog és lovas hadtestekhez jeles tűzérség csatlakozott, az ágyúk, erőművek és ostromgépek nagy számával, ácsok és egyéb kézművesek csapataival.**

Ezen szárazföldi sereg működését nem kevéssé segí-

* L. Hazay Samu dolgozatát: «Védő alkotmány, haderő és harczászat Mátyás király alatt.» Hadtörténelmi Közlemények 1890. évf. 210—228.

** Az 1481 martius 10-ikén nápolyi követéhez írt levél magyar fordításban; Hadtört. Közlem. 1890. évf. 265—70.

tette elő a hajóhad, mely a király gondoskodásának mindenkor kíváló tárgyát képezte; mivel szintúgy a törökök ellen az alsó Duna mellékein viselt háborúkban, mint az osztrák hadjáratokban, várak vívásánál, élelmi és lőszerek szállításánál, nagy szolgálatokat tehetett. Az olasz kimutatás szerint 364 hajója volt, melyek között ágyúkkal és ostromgépekkel megrakott rengeteg gályák és tornyos dereglyék találtattak. A vízi haderő tízezer fegyveresre és 2600 matrózra volt számítható. Ezek nagy részben a rácz népből kerültek ki, és vajdáik parancsnoksága alatt Belgrádtól Győrig több állomáson voltak elhelyezve.*

Bonfin, a nápolyi származású történetíró, ki Mátyást az osztrák hadjáratban kísérte, áradozó magasztalásokkal ír a királyi sereg felől. «Egy nemzetnél sem lehet találni — úgymond — olyan katonákat, kik a meleget és hideget, a munkát és fáradságot könnyebben viselik, a parancsot készségesebben teljesítik, csatába és halálba örömestebb mennek, lázadástól inkább irtóznak, a táborban békességesebben, tisztességesebben, mértékletesebben, erkölcsösebben és vallásosabban élnek, a zajongásokat és veszekedéseket, káromkodást, hamis esküt és fajtalanságot inkább kerülik: mint Mátyás katonái. Vitézebbek és kitartóbbak a spartaiaknál!»**

A túlzó dicsőítés, mely valóságosan nemcsak hősöket, hanem szenteket is lát Mátyás katonáiban, némi megszorítást látszik jelezni azzal, hogy a tábori életről szól.

És csakugyan, hogy a katonaság, béke idején, sokféle kicsapongásokkal gyűlöletessé tette magát az ország rendei előtt, a megfékezésöket sürgető törvények egész sorozata bizonyítja. Az 1478-ik évi törvénykönyvben olvasható, «hogy az ország a lovas és gyaloghadak kihágásai következtében, végső pusztulásra jutott; a szegény lakosság alig

* Szentkláray Jenő: A dunai hajóhadak története. (Budapest 1885.) 61—73.
** Dec. IV. L. VIII.

képes életét föntartani». És nyolcz év múlva megújul a panasz.

Valószínűleg ezen bajok orvoslására is gondolt Mátyás, mikor hozzáfogott Buda vára alatt, a római castrumok mintájára, nagykiterjedésű, elsánczolt állandó tábor építéséhez, mely negyvenezer fegyveres befogadására leendett alkalmas, és az eddig úgy szólván védtelenűl álló fővárosnak minden támadás ellen biztos oltalmat volt nyújtandó.*

Mátyás a katonai lángelme azon tulajdonságai mellett, a melyeket hadseregének megalkotásában, szervezésében és vezérletében kitűntetett; nem nélkülözte azt sem, mely őt jeles kapitányok, hadvezérek kiválasztására és nevelésére képesítette.

A jeles és megbízható parancsnokok egész táborkarát örökölte atyjától. És amint soraik az évek folyamán ritkúltak, méltó utódokat állíthatott helyökbe. Miként a diplomaták, szintúgy a kapitányok megválasztásánál is, tekintet nélkül a származásra és nemzetiségre, egyedűl a képesség és hűség föltételeit kereste azokban, kiket fölemelt.

Mindazáltal hadainak vezérei között idegenek viszonylag kevesen fordúlnak elő. A német Grafeneck Ulrik és Tettauer Vilmos, a cseh-morva Podmaniczky László, Hag Ferencz és Zeleni János, a rácz Brankovics Vuk és Jaksics Demeter mellett, nagyszámú magyarok vívtak ki, seregek és csapatok élén, nyílt csatákban avagy várak ostrománál, diadalokat és sikereket. A legkiválóbbak: Bánffi Miklós, Báthori István, Csupor Miklós, Dávidházi, Dóczi Péter, Egervári László, Geréb Mátyás és Péter, Kinizsi Pál, Lábatlani András, Magyar Balázs, Nádasdi Ungor János,

* Heltai krónikájának elbeszélése nyomán ekkorig a hazai történetírók azt hirdették, hogy Mátyás 40,000 tanuló befogadására alkalmas főiskola épületet kezdett építeni Salamon Ferencz kimutatta, hogy a tervezett épület nem lehetett más, mint egy állandó tábor. Budapest Története (1885.) III. 306—23.

Nagy Simon, Pálóczi László, Pongrácz Endre és János, Rozgonyi János és Miklós, Székely Jakab és János, Szentgyörgyi Zsigmond gróf és Szentgyörgyi Bertalan, Thuz János, Upor László, Zápolyai Imre és István.

Mátyás nagylelkűen jutalmazta szolgálataikat; magas állami méltóságokra emelte, dús jószágadományokkal halmozta el őket. Nem egyszer üdvözlő és szerencsekívánó iratokat intézett hozzájok. A külföldi hatalmakhoz írt leveleiben maga hozta köztudomásra diadalaikat. És palotájának csarnokaiban örökítette meg dicsőséges tetteiknek vagy hősies haláluknak emlékezetét.*

***

A hatalmas sereg, melylyel Mátyás korlátlanúl rendelkezett, és az iránta föltétlen hódolattal viseltető kapitányok dicsőséggel övezett sorozata: nagymértékben elősegítették azon törekvései sikerét, hogy az alkotmányos korlátok lerombolásával, a királyi hatalmat függetlenné tegye a nemzet akaratának befolyásától.

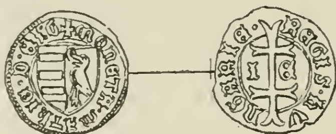
Eszményét a római császárság fénykorában kereste, a mikor a köztársaság intézményei már csak a fejedelem elhatározásainak szentesítésére voltak hivatva; a mikor a magasabb szellemek a művészet és irodalom virágzásában, a tömegek a rend és jólét előnyeiben, mindannyian a fegyverek dicsőségében, kárpótlást találtak a politikai szabadság elvesztéseért.

És csakugyan, erre a magyar nemzet körében feltünő módon kezd nyilatkozni a hajlandóság. A király egyéni-

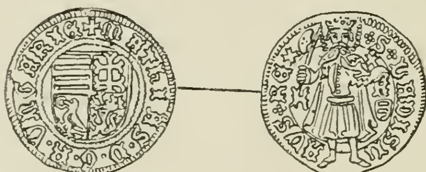
* Mátyásnak Geréb Mátyáshoz és a horvát urakhoz intézett üdvözlő iratai a többször idézett muzeumi codexben. — A külhatalmasságokhoz írt levelei közől, melyekben Bátori, Kinizsi és más vezérek hadi tetteit írja le, több van kiadva az Epistolæ Mathiæ R. és a Diplomatiai Emlékek köteteiben. — A Mátyás tetteit dicsőítő olasz CARBO jegyzi föl, hogy a Moldvában (1468) elesett Daróczi János arczképe a budai palota egyik termében látható volt. SALAMON helyesen jegyzi meg: «Nem hihető, hogy hasonló tetteket és még nagyobb érdemeket Mátyás nem részesítette volna ugyanazon kitüntetésben.» Budapest Története. II. 512.

ségének parancsoló felsőbbségével szemben, nemcsak az ellenállás képessége csökken, hanem az ellenőrzés gyakorlásának joga is értéktelennek tünik föl.

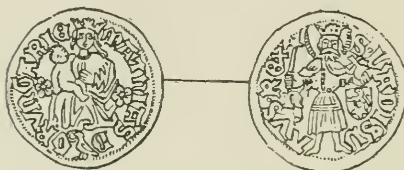
Az 1471-ik évben, az ország rendei, a prímás által vezetett lázadás és a lengyel invásió hatása alatt, kiviszik,



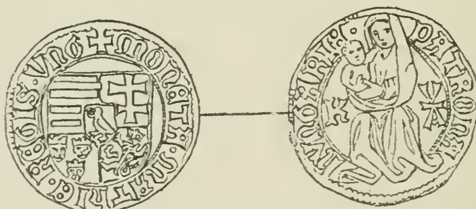
Ezüst denár.



Arany.



Arany.



Ezüst széles garas.

82. MÁTYÁS KIRÁLY PÉNZEI.

hogy az országgyűlésnek évenkint összehívása törvényben megállapíttatik. De ugyanők már néhány hónappal utóbb magok kérik, hogy a következő két esztendőben országgyűlés ne tartassék. 1478-ban pedig hat esztendőre szavazván meg az adót, ezzel úgy szólván fölmentik a királyt az országgyűlés összehívásától.

És míg 1471-ben a köznemesség még él a fejenként való megjelenés jogával: a rá következő esztendőben már csak a köznemesség előkelői és csekély számú küldöttei jelennek meg; ettől fogva pedig megyénként választott követek képviselik a köznemességet.

Emellett, a hang, melyen az országgyűlések fölirataikban és végzéseikben szólanak, inkább a hatalom előtt félve meghajló kérvényezőknek, mint a nemzeti akarat önérzetes tolmácsainak hangja.

De leginkább a tanácskozások tárgya, az alkotott végzések tartalma tünteti föl azon tényt, hogy az állami élet legfontosabb érdekei egészen a királyra vannak bízva; míg az ország rendei nem gondolnak egyébre, mint hogy az őket közvetlenűl érintő bajokat elhárítsák, a magánéletnek, hogy úgy mondjuk, hétköznapi szükségleteit kielégítsék.

Már csak a katonaság kihágásai, az önkényes elfogatások és jószág-elkobzások, a tizedek behajtásában előfordúló visszaélések bírják őket felszólalásra. A törvénykezés részletei képezik úgyszólván kizárólag intézkedéseik tárgyát.*

Az igazságszolgáltatás birodalmán Mátyás készségesen osztozott meg az ország rendeivel; sőt hogy őket ez irányban kielégítse, a jogbiztonság áldásaival eláraszsza, minden lehetőt megtett.

Szellemének ritka sokoldalúsága képessé tette őt arra, hogy a jogtudomány elméleti ismereteit is elsajátítsa, és a magyar jogéletnek írásba nem foglalt, szokás által megőrzött titkaiba beavassa magát.

Nem elégedett meg azzal, hogy esetről-esetre hozzájárulását adja a viszonyok által igényelt egyes javítások-

* Mily szűk korlátok közé szorítkozott Mátyás alatt az országgyűlések hatásköre, legszembetünőbbé akkor válik, ha azokat a korábbi és későbbi országgyűlésekkel vetjük egybe.

hoz. Saját kezdeményezéséből, nagyobb jelentőségű ténynyel kívánta ezen téren is megörökíteni nevét.

Épen a Bécs városának megvívását, élete egyik legfényesebb sikerét, követő mozgalmas hónapokat használta föl arra, hogy a magyar jogélet, különösen a perjog körében elharapózott visszaélések kiirtása, a jelentkező hiányok pótolása, állandó és biztos szabályok megalkotása iránt, a legtekintélyesebb magyar főrendekkel, hosszú tanácskozásokat tartson.[1]

Ezeknek eredménye volt az a munkálat, mely az 1486-ik év első napjaiban tartott országgyűlésen előterjesztetett és elfogadtatott; a melynek jelentősége abban áll, hogy a jogéletnek sokkal nagyobb körére terjeszkedik ki, mint bármelyik megelőző országgyűlés törvénykönyve.

Mátyás — a római császárok példáját utánozva — ezen törvénykönyvről, az országgyűlés beleegyezésével, kimondotta, hogy az «örök időkre» érvényesnek tekintendő, a következő uralkodók és országgyűlések által meg nem változtatható.

Habár ezen megállapodás a törvényhozás jogkörét túllépte, a törvénykönyv végzései tényleg évszázadokon keresztül a jogszolgáltatásban vezérfonal gyanánt szolgáltak.

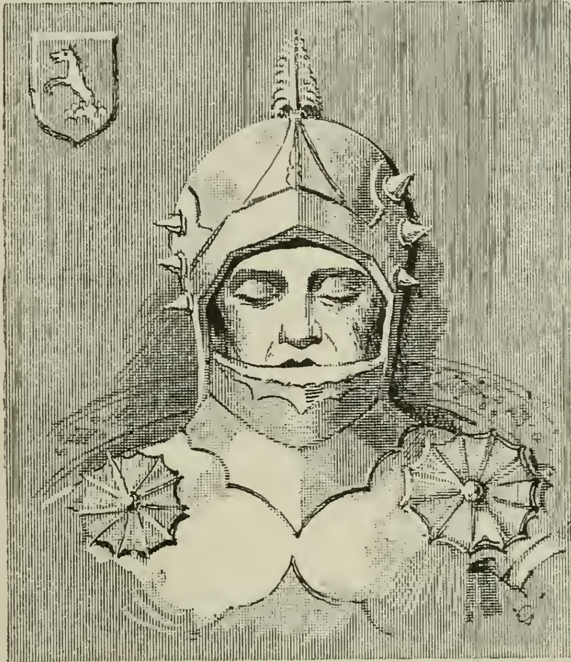
Még hosszabb ideig, egészen 1848-ig, maradtak érvényességben azon jogelvek, melyek ugyanakkor a nádori méltóság hatáskörére nézve, a régi szokásjog alapján, szövegeztettek, és melyek a nádor részére az ország első birájának és főkapitányának hivatala mellett a királyválasztásnál az első szavazatot, a király kiskorúsága és távolléte alatt a gyámi, illetőleg a helytartói jogokat, a király és a nemzet között támadó viszályok esetén közbenjárónak tisztét biztosította.

Ezen hatalmas állás, melyet huszonhat esztendőn át

[1] Erről Bonfin szól, megnevezvén a főrendeket is. Dec. IV. Lib. VII. 546.

Ország Mihály töltött be, ennek halálával (1484 végén) megüresedett.

Az ország rendeinek bizalma Zápolyai Imre felé fordúlt; azon főúr felé, ki egykor — mint láttuk — a régi nemzeti politika egyik leghatározottabb képviselője volt és 1467-ben az erdélyi lázadás élén állott; 1471-ben Vitéz



83. ZÁPOLYAI IMRE DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.

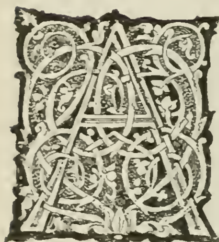
János összeesküvésének is részese volt; de később Mátyás bizalmát annyira megnyerte, hogy mikor 1475 őszén a törökök elleni hadjáratra indúlván, az országból távozott, általa teljes hatalommal felruházott helytartóvá rendeltetett.*

A király teljesen meg volt nyugodva azirant, hogy Zápolyai Imre a nádori méltóság magaslatán is az ő czéljainak szolgálatkész eszköze marad.

* Az 1475 october 28-ikán kelt királyi rendelet Telekinél. XI. 546.

És így nem tartózkodott úgy az ő megválasztatását mint a hatáskörét szabályozó végzéseket is jóváhagyni.

## VI.



MIKÉNT az ország rendeivel szemben, szintúgy a szent-szék irányában is, Mátyás politikájának vezérlő gondolata: a királyság tekintélyének és hatalmának gyarapítása volt. Szent István, a magyarországi kath. egyház megalapítója és bőkezű adományozója, a szent-széktől sokféle kiváltságokkal, a kegyuri jogok teljességével ruháztatott föl. Ezek azonban nem szállottak át utódaira csorbíttatlanúl. Az általános egyházi jog fejlődésének egyes stádiumai Magyarországon is éreztették hatásukat. Már a XIII. század folyamán a káptalanok töltötték be a püspöki székeket. És a királyok megelégedtek azzal, hogy a választottak a megerősítésért folyamodtak hozzájok.

A következő században pedig a pápák vonták magokhoz, különféle formában, úgy a püspökségek, mint a kisebb egyházi javadalmak közvetlen adományozását. Magok a királyok (Róbert Károly, Nagy Lajos Mária), mikor híveiket egyházi méltóságokra óhajtották emelni, mint folyamodók jelentek meg a pápa előtt.

Zsigmond király is így járt el uralkodásának első éveiben. De később azután erőfeszítéseket tett, hogy visszahódítsa a koronának az egyházi javadalmak adományozási jogát, melynek biztosításáról az 1397-ik évi országgyűlés törvény útján intézkedett.*

Mindazáltal a pápák ezentúl is (kezdetben sűrűn, ké-

* L. erre nézve e sorok írójának történeti bevezetését a «Magyarországi Vatikáni Okirattár» I. sorozat, III. kötete élén. (Budapest 1888.) XXV—XXIX.

sőbb csak szórványosan) állítottak ki adományleveleket magyarországi egyházi javadalmakra.

Egy ilyen adománylevél késztette az 1450-iki országgyűlést a magyar korona kegyúri jogainak érdekében a következő nevezetes tiltakozásra:

«Tudja meg Szentséged, hogy habár sértetlenűl kívánjuk megőrizni hódolatunkat az apostoli szék tekintélye iránt: mindnyájan közakarattal elhatároztuk, hogy inkább ellenség mint ilyen vendég (t. i. a pápa által kinevezett egyházi férfiú) előtt nyitjuk meg az egyházat. Ezen ország a míg fönnáll, szabadságát is föntartja. Ha tehát Szentséged azt akarja, hogy Magyarország hűségesen ragaszkodjék a szent-székhez, tartsa tiszteletben szabadságát.»

És az ország rendei ezen alkalommal hirdetik először azon tételt, — mely azóta a magyar közjog egyik sarkalatos törvényét képezi — hogy «Magyarországon az összes egyházi javadalmak adományozása és az azokkal való rendelkezés joga, ember-emlékezetet meghaladó idő óta, a korona kiváltsága».

A Hunyadi János kormányzósága alatt, Zrednai Vitéz János váradi püspök által szövegezett ezen jogelvhez[1] szorosan ragaszkodott Mátyás is.

És mikor II. Pál, azonnal trónralépte után, (1465) az egyetemes egyházi jog elveinek nevében, a magyar korona kegyúri jogainak korlátozását megkisérlé, és erre nézve leplezetlen nyíltsággal fejtette ki felfogását:* a király olyan határozottsággal lépett föl, és olyan világosan igazolta álláspontjának jogosúltságát, hogy a pápa visszavonúlt igényeivel.

A Mátyás által kinevezett, vagy egyik püspöki székről a másikra áthelyezett főpapoknak, nehézség nélkül adta meg a pápai megerősítést.

* L. e sorok írójának «Vitéz János élete» czímű munkáját 61—69.

Ezt annál nagyobb megnyugvással tehette, mert bőségesen volt alkalma meggyőződnie a királynak a szent-szék iránti hódolata és vallásos buzgósága felől.

Nemcsak Rómába írta volt a király, hogy «tévedésnek nem lehet helye ott, hol a Szent-Lélek a sugalmazó» ; hanem az egyház reformjának kérdéseivel foglalkozó franczia királyt is figyelmeztette, hogy «a pápa illetékességéhez tartozik reformálni az egyházat, melyet ő Isten nevében kormányoz».[1]

És fölterjesztéseiben ismételten olvashatott a pápa ilyen nyilatkozatokat : «Magyarország főpapjai, kik lelki ügyekben előljárók és igazgatók, világi ügyekben is a közállapotok erősségének és szilárdságának főtényezői. Ennélfogva kívánatos, hogy méltóságuk gyarapodjék, tekintélyök emelkedjék, és így nekünk is nagyobb szolgálatokat tehessenek. Mert ha valahol a világon, nálunk mindenekfölött szükség van tekintélyre.» És : «Állapotunk, valamint a közös oltalom ügye akkor tekinthető a legbiztosabbnak, mikor főpapjaink a legnagyobb tekintélyben állanak.»[2]

A helyzet nem változott IV. Sixtus uralkodásának első évtizedében ; még azon nehéz időben sem, mikor az esztergomi érsek és a pécsi püspök mint nyílt lázadók állottak uralkodójukkal szemközt.

Az első összeütközés 1480-ban támadott. Ekkor a megüresedett modrusi püspökség betöltésének jogát Mátyás átruházta nejére, ki gyóntatóját, a dalmát származású Zárai Antal, domonkos-rendű szerzetest, nevezte ki.[3]

A pápa azonban, mielótt a királyi fölterjesztést vette, ő maga, unokaöcscsének Riario Julian bíbornoknak egyik udvari papját, Raguzai Kristóf tudort nevezte ki modrusi

1 Epistolæ I. 140., 179.
2 Epistolæ II. 26., 55.
3 Beatrix 1480 augustus 15-én a ferrarai herczegnőhöz intézett levelében világosan írja, hogy ő adományozta a püspökséget. (Dipl. Eml. II. 440.) A kegyuri kinevezési jog átruházásának több esetét ismerjük.

püspökké; az egyetemes egyházi jog azon intézményére támaszkodva, mely a Rómában elhúnyt főpapok utódjának kinevezését a pápa jogköréhez utalta.[2]

Mátyás király rögtön utasította a pápai udvarnál levő követeit, hogy a kegyúri jogain ejtett sérelem orvoslását sürgessék. Maga is írt a pápának, nyugodt de határozott modorban. «Nem vártuk volna szentséges atya — írja egyebek között — hogy királyi jogunkat, a mely iránt régi időktől fogva nehézség vagy kétség soha sem merűlt föl, a melyet elődeink mindig szabadon gyakoroltak s mi is gyakoroltunk, Szentséged ez időszerint engedni fogja bárki által megsértetni. Szentséged ismeri, vagy mások előadásából megismerheti, a magyarok szellemét és szokásait, a mely szerint készebbek volnának harmadízben is elpártolni a kath. hittől[2] és a hitetlenek táborába állani, mint megengedni, hogy az ország javadalmai, a király választásának és bemutatásának mellőzésével, a szent-szék által adományoztassanak.» Ennélfogva «a keletkezhető további bajok és botrányok elhárítása végett» kéri a pápát, hogy Zárai Antal atyát erősítse meg; mert nem fogja engedni, hogy bárki más a modrusi püspökség birtokába lépjen.[3]

És a bíbornokokhoz intézett levelében is erőteljes kifejezésekkel jellemezte a magyar nemzet ragaszkodását a királyi kegyúri jogokhoz. «Ő szentsége — úgymond — biztos lehet afelől, hogy a magyar nemzet készebb az ország jelvénye gyanánt szolgáló kettős keresztet hármas kereszttté átváltoztatni,[3] mint megengedni, hogy a korona jogköréhez tartozó javadalmak és főpapi méltóságok a

1 A nápolyi királynak 1483 szeptember 18-ikán Mátyáshoz írt levele. Epistolæ. III. 105.

2 Valószínűleg az ős vallás hívei által szent István halálát követő időkben támasztott két fölkelésre utal.

Mátyás király dátum nélküli levele egy múzeumi codexben. Közelebb napvilágot lát a Vatikáni Magyar Okirattár I. sorozatának VI. kötetében, mely a Mátyás király és a pápák közt váltott leveleket tartalmazza.

4 A hármas kereszt a szakadár görög egyház jelvénye volt.

szent-szék által adományoztassanak. Nem lehet tehát meglepő, hogy mikor ő szentsége jogaink ellen sérelmet követ el, mi ezt zokon veszszük, és jogainkat megóvni iparkodunk. Mi, kik a szent-szék iránt mindig engedelmességet tanusítottunk, és gyermek-korunktól fogva hódolatunkat bebizonyítani törekedtünk, megvárhatnók, hogy jogainkat a szent-szék ne sértse, és mások által sértetni ne engedje.»[1]

Több évig függőben maradt az ügy. 1483 nyarán a nápolyi király fordúlt Mátyáshoz azon kérelemmel, hogy Raguzai Kristófnak a modrusi püspökség birtokba vételét engedje meg.[2]

És Mátyás, kegyúri jogai biztosítása mellett, nem vonakodott a pápa kegyeltjét elfogadni.[3]

Ezalatt még súlyosabb bonyodalmakat támasztottak Beckensloer János esztergomi érsek szökésének következményei.

Mátyás, fölháborodásában, a hűtlenségnek ezen maga nemében egyedűl álló ténye fölött, nem engedte magát meggondolatlan elhatározásra ragadtatni. Még a törvényes lépéseket sem tette meg ellene Rómában.

Sőt egy fél esztendővel a szökés után, a szent-szék egyik követét, ki Budáról a császári udvarhoz ment, megbízta, hogy nevében Beckensloert visszatérésre szólítsa föl.[4]

De ez a fölhívásnak, melynek őszinteségében nem bízott, vonakodott megfelelni. A császári udvarnál állandón megtelepedvén, izgatásaival és cselszövényeivel közreműködött abban, hogy Frigyes és Mátyás között (1477) a háború kitört.

Ekkor a király a szent-széknél vádat emelt ellene; majd csakhamar, a pápa által megbízott követ vizsgálatának

1 A dátum nélküli levél Epistolæ. IV. 57.

2 Epistolæ. III. 106.

3 Farlati Illyricum Sacrum IV. 109., 110.

4 Erre nézve érdekes részleteket tartalmaz Lupus Lukács kir. tanácsosnak Budáról, 1476 novemberben, a milánói herczeghez intézett jelentése. (Kiadatlan, a milánói levéltárban.)

eredményét be nem várva, önhatalmúlag megfosztotta őt az érsekségtől, melynek betöltésére határozta el magát.[1] Mind a három főpappal, ki ekkorig uralkodása alatt a prímási széket elfoglalta, súlyosan kellett éreztetnie királyi haragját.

A bizalmatlanság, melylyel ilyen előzmények után a magyar főpapok során végig tekintett, arra indította, hogy őket az ország első méltóságának betöltésénél mellőzze; Beatrix kérései pedig könnyen rábírták, hogy választása az ő fivérére essék, ki a rokoni kapcsolatban a hű ragaszkodás zálogát nyújthatta, és ifjú koránál fogva a királyi politika szolgálatkész eszközévé volt alakítható.

A nápolyi király legifjabb fia, János herczeg, ekkor (1477) életének még csak tizennegyedik esztendejét töltötte be. Az egyházi pályára lévén szánva, gondos tudományos kiképzésben részesült, és már mint gyermek jeles tehetségeinek nyilatkozataival lepte meg környezetét és a római udvart is.[2]

A pápa korán elhalmozta őt az egyház legmagasabb kitüntetéseivel. Az 1477-ik év végén a bíbornoki méltóságra emelte. Az 1479-ik év tavaszán mint a szent-szék teljes hatalmú követét Magyarországba és a szomszéd államokba küldötte, azon megbízással, hogy az uralkodókat a törökök ellen háborúra lelkesítse.[3]

Ezen alkalommal jött először Magyarországba, és 1480 majus 11-ikén ünnepélyesen bevonúlt esztergomi székhelyére. Azonban az érsekség egyházi kormányát nem vehette át; nélkülözvén a pápai megerősítést, melyet el

1 A pápa 1477 september 29-ikén ad megbízást a vizsgálat megindítására. (THEINER II. 454.) Mátyás 1478 october 28-ikán sürgeti az elmozdítást. (D. E. IV. 328.) Beckenslœr 1478 augustus 18-án a pápához intézett levelében írja, hogy Mátyás által «ausu proprio sine omni juris ordine de facto fuisse spoliatum et ejus possessione pene biennio esse destitutum». (Eredetije a velenczei szent Márkkönyvtárban.)

2 L. RÁTH GYÖRGY dolgozatát Aragoniai Jánosról, a Századok 1890-ik évfolyamának IV. füzetében.

3 THEINER II. 466.

nem nyerhetett, mivel Beckensloer a szent-szék ítélete által el nem mozdíttatott, és önkényt lemondani még akkor sem volt hajlandó, mikor a salzburgi érsekséget elnyerte. Ellenben a királyi adományozás által János érsek az érseki javak jövedelmeinek élvezetére föl volt jogosítva. Mindazáltal, emelkedett szellemét fényes világításba helyező önzetlenséggel lemondott egyelőre ezen jogról is, és akképen intézkedett, hogy az ügy elintézéséig a jövedelmek a káptalannál letéteményben helyeztessenek el.[1]



84. ARAGONIAI JÁNOS BÍBORNOK PECSÉTJE.

Mátyás mindent megtett, hogy Beckensloer makacsságát megtörje. A pápához intézett levelében kijelentette, hogy «inkább kész életét feláldozni és országát veszélynek tenni ki», mint sem a szökevény visszahelyezéséhez beleegyezését adni. Kéri tehát, parancsolja meg néki, hogy egyességre lépvén, önkényt mondjon le, vagy pedig alkalmazza ellene apostoli hatalmát.[2]

Ekkor azután a pápa rendeletére tárgyalások indúltak meg. Beckensloer azt kívánta, hogy az esztergomi érsekség czímét megtarthassa, a győri püspökséget nyerje el, és az esztergomi érsekség jövedelmeiből évdijt élvezzen. Mátyás az első két föltételt elfogadta, de a harmadikat visszautasította.[3]

1 Aragoniai János kineveztetésének időpontját nem határozhatjuk meg egész biztossággal. Beatrix egy későbbi (1486 april 8-ikán kelt) levelében említi, hogy mielőtt bíbornokká lett, neveztetett ki; ebből az következnék, hogy 1477-ben nyerte el az érsekséget. (D. E. III. 65.) De ezzel ellenkezik a császári udvarnál levő milánói követ 1478 november 12-ikén kelt tudósítása (D. E. II. 372.) János érsek Esztergomba jövetelének időpontját Bonfin jegyzi föl. Ugyan ő szól a jövedelmek tárgyában tett intézkedése felől. Elbeszélésének hitelességét kétségbevonni, semmi okunk sincs. (Dec. IV. Lib. VI. 447.)

2 Az 1480 december 19-iki levél D. E. IV. 343.

3 Mátyásnak a pápai követhez intézett levele. Epistolæ IV. 135

Az alkudozások megszakadtak. Mátyás bosszúságában szemrehányásokat tett a pápának is, hogy elnézésével bátorította föl János érseket az ellenállásra. Újból kijelenti, hogy készebb magát országával együtt bármily veszélynek tenni ki, mint neki megengedni, hogy érseki székére visszatérjen. Kéri tehát a pápát, hogy most már haladék nélkül foszsza meg őt az érseki méltóságtól.[1] Mindazáltal az ügy ezután is még két esztendeig maradt függőben.

Aragoniai János az 1484-ik év elején másodízben Magyarországba jött, és ekkor elfoglalta érseki székét.[2] De nem soká bírta azt. A következő (1485) év october 17-ikén — Rómában időzése alatt — elragadta a halál a huszonkét éves főpapot.

October végén a király Bécsben tartózkodott nejével, mikor Aragoniai János halálának hírét vették. Beatrix, már a következő napon azon kérelmet intézte Mátyáshoz, hogy az ő testvéröcscse helyére unokaöcscsét, Esztei Hippolyt, ferrarai herczeget, emelje. A király készséggel ígérte meg, hogy óhajtását teljesíteni fogja; habár a herczeg még csak hét esztendős gyermek volt.[3]

Így tehát elkésett a milanoi udvar, mely már nyolcz nappal Aragoniai János halála után intézte Mátyáshoz azon kérelmet, hogy Sforza Ascanio bíbornoknak adományozza az esztergomi érsekséget.[4]

A bíbornok ugyanakkor a szent-szék pártfogását is igénybe vette és kieszközlé, hogy érdekében a pápa Mátyáshoz ajánló leveleket intézett.

Ezeket Ascanio bíbornok udvari papja, a forli apát hozta Budára, hová a király 1485 végén átköltözött, és az

1 Az 1481 julius 13-ikán kelt levél D. E. IV. 355.

2 Bonfin 453.

3 Ezt maga Beatrix beszéli el 1486 martius 8-ikán Eleonorához intézett levelében. D. E. III. 63.

4 A milánói fejedelem 1485 october 25-ikén kelt levele Diplom. Eml. III. 56.

ország rendeit egybehívta volt. Itt az olasz ügyviselő túlzó buzgalma, mit küldője érdekében tanusított, nagy visszatetszést szűlt. Ő ugyanis azt hangoztatta, hogy az esztergomi érsekséget, mivel Rómában bekövetkezett haláleset által üresedett meg, a pápa önhatalmúlag adományozhatja.

A királyi kegyúri jog ellen intézett támadás, melyről valószínűleg azt hitték, hogy a pápa tudtával történik, a visszatorlás intézkedéseit vonta maga után. Az országtanácsban kimondatott, hogy az ország határain kívül tartózkodó főpapok Magyarországon egyházi javadalmakat ne bírhassanak, és akik már bírnak, jövedelmeiket ne élvezhessék. A király azonnal foganatosította ezen rendelkezést; arról értesűlvén, hogy a Rómában időző egri bíbornokpüspök embere harmadfélezer aranynyal urához indúlt, futárt küldött utána, a ki Zágrábban utolérte és a pénzt tőle elvevén, Budára hozta.

Ellenben a főrendek megnyugodtak abban, hogy a gyermek Hippolyt nyerje el az esztergomi érsekséget, azon föltétel alatt, hogy állandón Magyarországon tartózkodjék.

Ilyen körülmények között Beatrixnak könnyű volt megnyugtatni a ferrarai udvart. A király — írja — hamarább szánná el magát arra, hogy a trónról lemond, mintsem hogy az esztergomi érsekséget Ascanio bíbornoknak engedje. Sőt figyelmeztette nővérét, ne gondoljon arra, hogy Ascaniot valamely olaszországi javadalom adományozásával lemondásra késztesse; mert ezzel elismervén, hogy néki az érsekségre jogos igényei vannak, megbántaná Mátyást, ki mihelyt arról értesűlne, az esztergomi érsekséget megtagadná Hippolyttól, és magyar főpapnak adományozná. Egyúttal kérte, hogy Hippolyt azonnal küldessék Magyarországba, hol úgy fog vele bánni, mintha saját fia volna.*

Mátyás april első napján állította ki az adománylevelet.

* Beatrix martius 6-iki levele. D. E. III. 63. És a ferrarai herczeg Budára küldött ügyviselőjének martius 5-iki jelentése, a modenai levéltárban.

Ebben meglepő nyiltsággal adja elő az inditó okokat, melyek vezetik. Kiemeli, hogy Aragoniai János kinevezésére a «halhatatlan szerelem, melyet legkedvesebb neje iránt érez; a rokonszenv és vonzalom, melyet nejének testvére iránt táplált; végre azon kötelesség érzete, hogy neje atyjának kitelhetőleg kedveskedjék» késztette. Most János herczeg halálával az esztergomi érsekség «az ország régtől fogva fennálló szabadsága és gyakorlata értelmében a király kezeire és rendelkezésére szállott». «Mi tehát — így szól folytatólag — miután fejedelmi nagylelkűségünk bőkezűségében mindazokat, kik személyünk körűl érdemeket szereznek, részesítjük; nem mellőzhetjük azokat, kiket a természet jogánál fogva szeretni köteleztetünk, és a sógorság kötelékei csatolnak hozzánk. Ennélfogva azon sógorsági viszonynál fogva, melyben méltóságos Hercules ferrarai herczeghez állunk, főképen pedig tekintettel a fenséges királyné kérésére, méltóságos Hippolyt herczeget ... esztergomi érsekké megválasztjuk és kinevezzük.»*

Türelmetlenűl várta a gyermek-prímás megérkezését, kiben már eleve öröme telt. Július végén, udvarának jelenlétében fogadván a ferrarai herczeg követét, ki Hippolyt és fivére, Ferdinand herczeg, arczképét hozta, az atyai gyengédség egy nemével büszkélkedett, hogy «az ő magyarja» sokkal szebb fiú, mint a másik; mire ismételten megcsókolta a festményt, melyet azután a jelenlevő urak kézről-kézre adtak. És ezek, bár kétségkívül a felháborodás érzései töltötték be lelköket, csak hogy uralkodójuk kedvében járjanak, nem haboztak szintén csókokkal halmozni el az arczképet.** A mely méltatlan jelenet illustrátiójául szolgálhatna azon régi igazságnak, hogy «rabszolgák nevelik a zsarnokokat».

* Az adománylevél eredeti példánya Modenában.

** A ferrarai küldöttnek, Valentini Cäsarnak, 1486 augustus 3-ikán Pozsonyból írt jelentése. D. E. III. 150.

Egyébiránt Mátyás azon volt, hogy lehetőleg kímélje a nemzeti érzékenységet, melyet az idegen gyermeknek felmagasztalása szükségképen mélyen sértett. Nemcsak «magyarnak» nevezte őt, hanem hirdette és a ferrarai udvar irányában is hangsúlyozta, hogy Hippolytnak meg kell tanúlnia a magyar nyelvet, el kell sajátítania a magyar szokásokat, hogy ily módon megkedveltesse magát a magyarok előtt.*



85. ESZTEI HIPPOLYT ÉRME.

Aziránt, hogy Hippolyt kineveztetését Rómában miképen fogják fogadni, úgy látszik a legkisebb aggodalmat sem táplálta. Biztos volt afelől, hogy miután ott a tizennégy éves Aragoniai János kora miatt nem tettek kifogást, Hippolyt megerősítése sem ütközik nehézségekbe.

Azonban csalódott. Előterjesztésére, melyet Rómában tartózkodó követei: az egri bíbornok-püspök és Vitéz János szerémi püspök élő szóval is hivatva voltak támogatni, elutasító választ kapott.

VIII. Incze pápa kiemelte, hogy ő a király iránt, tekintettel a kereszténység ügyében tett nagy szolgálataira, mindig kiváló figyelmet óhajt tanúsítani. És azért most is az esztergomi érsekség betöltése iránt nem intézkedett, hanem bevárta előterjesztését. De ezt az abban foglalt kívánat méltatlansága miatt, mely becsületére árnyékot vethet, nem terjesztette a bíbornoki testület elé; annál kevésbbé, mert ennek hozzájárulását lehetetlen volna kieszközölnie. Ennélfogva fölkéri, hogy tekintetbe véve országa legelső egyházának magas méltóságát, irányozza

* Beatrixnak augustus 3-ikán Hippolyt anyjához írt levele. D. E. III. 152.

inkább figyelmét érdemes férfiakra, kikben országa bővelkedik. «Mert azon egyház kormányát gyermekre, úgy szólván csecsemőre bízni, — valóban képtelen és igazolhatatlan eljárás volna!»[1]

Ezen komoly szózat nem tette meg a várt hatást. Mátyás a pápa kifogásait Sforza Ascanio bíbornok befolyásának tulajdonította, és annak is, hogy római követei ezen ügyben nem léptek föl kellő hatályossággal.

Válaszában arra utalt, hogy ő szentsége már is sokkal jelentéktelenebb állású egyének kedveért tett olyan engedményeket, melyek az egyházi törvények szempontjából még inkább kifogás alá esnek. Egyúttal kijelenté, hogy ha ő szentsége az esztergomi érsekségre maga nevezne ki valakit, ez viselhetné ugyan a czímet, de Hippolyt fogja élvezni a jövedelmet.

És hogy kitűntesse, mennyire komolyan veszi a kijelentést, intézkedett, hogy az érsekség jövedelmeiből «mintegy ízlelőűl» kétezer arany küldessék Ferrarába.[2]

Határozott magatartásának az volt eredménye, hogy october utolsó napjaiban Rómából újabb pápai iratot vett, mely Hippolyt kineveztetésének megerősítését ígérte.[3]

Azonban a megerősítést tartalmazó pápai bullák kiállítása több hónapig késett. Mátyás ezt ismét Ascanio bíbornok cselszövényeire vezette vissza, ki ily módon azt akarta kieszközölni, hogy a ferrarai udvartól kárpótlásúl valamely olaszországi javadalmat nyerjen el.

De Mátyás ezt erélyesen ellenezte; és esküdözött, hogy inkább visszavonja Hippolyt kineveztetését. «Majd megmutatja — így fenyegetődzött — hogy ő Magyarország királya, nem pedig a pápa, sem Ascanio bíbornok!»[4]

1 Az 1486 junius 6-ikán kelt pápai breve. D. E. III. 100.

2 Valentini Cæsar 1486 augustus 10-iki jelentése és Beatrixnak augustus 13-ikán kelt levele. D. E. III. 163—7.

3 Ezen iratot nem bírjuk. Említést tesz róla Valentini Cæsar 1486 october 30-iki jelentésében i. h. 199.

4 Beatrixnak 1487 martius 2- és april 17-ikén kelt levelei i. h. 268., 290.

A bullák kiállíttattak. Hippolyt 1487 nyarán Magyarországba jött és elfoglalta a prímási széket.*

Mátyás tehát ez esetben is valósította akaratát!

Azonban, ezalatt Veronai Gábor bíbornok halálával, megüresedvén az egri püspökség — a magyarországi javadalmak sorában jövedelemre nézve a második — óvakodott újabb sérelmet ejteni a nemzet és a magyar clérus önérzetén. Magyar főpapokat léptetett elő. Dóczi Orbán kincstárnokot egri, s helyébe Erdődi Bakócz Tamás királyi titkárt győri püspökké nevezte ki. Ellenben a pétervárad apátsággal kellett beérnie a pápa jelöltjének, a hatalmas Borgia Rodrigo bíbornoknak, ugyanannak, ki néhány év múltával VI. Sándor névvel a pápai trónt foglalja el.

* Számos levele és reá vonatkozó iratok a Diplom. Eml. III. és IV. kötetében.

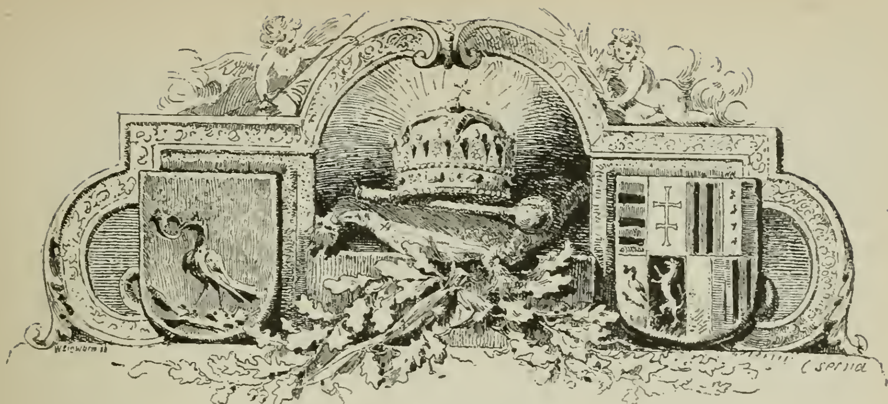


86. HIPPOLYT ÉRSEK CZÍMERE.

HATODIK KÖNYV.

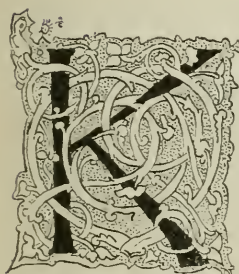
# A TRÓNÖRÖKÖSÖDÉS

1480—1490.



87. BEATRIX KIRÁLYNÉ ÉS CORVIN JÁNOS CZÍMEREI.

# I.



ÍVÉTELES módon jelentkezik Mátyás pályáján a kedvező viszonyok találkozása, a melynek köszönheté, hogy lángelméje előtt méltó tér nyílt meg az érvényesülésre. De szintúgy rendkívüli módon torlódnak össze a szerencsétlen körülmények, a mik erőfeszítéseit és küzdelmeit sikertelenné teszik, alkotásait és vívmányait a tartósság föltételeitől fosztják meg. Ezen szerencsétlenségek sorában kétségkívül a legnagyobb volt, és a legsúlyosabban nehezedett lelkére az, hogy házasságától a Gondviselés megtagadta a gyermekek áldását.

Beatrixxal egybekelése után múltak az esztendők, de a türelmetlenűl várt örökös nem jött meg.

És a törvényes hitves magtalansága kétszeresen kínos hatást gyakorolhatott Mátyásra, mert törvénytelen frigyből fia született.

Szülői házánál a vallásosságnak és erkölcsösségnek szigorú elveiben neveltetett, és nemes példányképeit látta maga előtt. Ezen emlékek és az átélt nagy katasztrófák hatásai

megkönnyítették neki, mikor ifjú korban trónra jutott, hogy miként politikai téren úgy magán életében is az önuralom és önmegtagadás tanújeleit adja. Kormányzásának ötödik esztendejében, egyik diplomatiai jelentés, azon tényezők között, a miknek válságos helyzetében uralma megszilárdulását tulajdonítja, kiemeli «tisztességes életét is».[1]

Később férfikora éveiben, mikor a vér hevesebb ostromainak volt kitéve, és különben is hozzászokott erőszakos kézzel lerontani a korlátokat, mik akarata és vágyai előtt emelkedtek: az érzékiség kísértéseinek sem állott ellen. De attól, hogy annak rabjává legyen, megmentette őt ki nem elégíthető sóvár vágya hatalom és dicsőség után, mely minden egyéb indulatot és szenvedélyt háttérbe szorított. Az egykorú történetírók tanúsága szerint, különösen tartózkodott a házas élet szentségének megsértésétől[2] és gondosan őrködött a külső tisztesség megóvása fölött.

Még a csehországi hadjárat alkalmával kivívott diadalai mámorában is távol tudja tartani udvarától a durva kicsapongásokat.[3]

Azonban épen ekkor, Boroszlóban időzése alatt (1469 tavaszán), mikor lakomákra és tánczmulatságokra gyakran hivta meg Szilézia előkelő hölgyeit, ezek egyike mély szenvedélyt keltett a hat esztendő óta özvegy, huszonkilencz éves királyban.

A benső viszony, mely köztök létesült, nem maradt futólagos szerelmi kaland, hanem tartós összeköttetéssé szilárdult. A fiatal nő a hódítást, amit szépségének köszönhetett, bizonyára a szív és szellem nemesebb tulajdonságaival volt képes állandósítani.

1 «Honestissime vivit.» KOVACHICH: Scriptores minores. II. 30.

2 BONFIN írja: «Nec humanis quidem passus est sibi facile interdici voluptatibus; muliercularum quandoque obnoxius fuit amoribus; sed matronis abstinuit.»

3 A boroszlói tanácsjegyző a Mátyás által rendezett vigalmakról szólván, kiemeli «darinne nichts anderes als Zucht geübet ward». III. 168.

Magyarországba kísérte a királyt, és közelében maradt éveken át. De szerényen, elvonúlva élt, kerűlte a föltűnést és botránkoztatást. Nem találunk adománylevelet, a mit maga vagy atyafiai javára eszközölt volna ki. A diplomaták szükségtelennek tartják jelentéseikben megemlékezni róla. Az udvari történetírók elfeledték munkáikban felemlíteni őt. Azt is, hogy Borbála volt keresztneve, csak egy későbbi irat, s hogy sziléziai előkelő családból származott, XVII. századbeli történetíró munkája tartotta fönn.*

Viszonyuk negyedik esztendejében, 1473 april 2-ikán életet adott egy fiúnak,** kit János névre kereszteltek.

Kétségkívül Mátyás óhajtására történt ez, kegyeletből Hunyadi János emléke iránt. Mert ő el volt tökélve, hogy gyermekét elismeri, irányában atyai kötelességét teljesíti, őt előkelő állásra emeli.

Ezen korban fejedelmek részéről törvénytelen gyermekeik elismerése és felmagasztalása napirenden volt. Nem egyszer sikerűlt örökségképen rájok szállítani koronájukat is. Épen Beatrix atyja, Ferdinand nápolyi király, törvénytelen frigyből származott. És az ő természetes fiainak egyike, Ferencz, ki az Aragoniai nevet és a herczegi czímet viselte, nővérével Magyarországba jött, s itt előkelő állást foglalt el.

* Az irat, melyre czélozunk, a pápai követnek 1494 augustus 2-ikán kelt jelentése. A történetíró Istvánfi (Hist. L. IV. 32.). Előadásának hitelességéhez kétség nem fér. Ezzel szemben a mölki krónika azon feljegyzése, hogy János herczeg anyja egy steini osztrák szolgálóleány volt (Pez. Scriptores. I. 270.), nem vehető tekintetbe. Miután Corvin János 1473-ban született, s ezt megelőzőleg Mátyás csak 1469-ben volt Sziléziában, joggal következtethetjük, hogy a viszony ekkor keletkezett. — Ujabb történetírók azon állítása, hogy János anyja Krebil Péter, boroszlói polgárnagy, Mária nevű leánya volt, egykorú és közel egykorú adatokban nem bír alapot. Egy 1810-ben írt színdarabra vezethető vissza. Krebil leányai közt Mária nevű nem is fordul elő. (Dr. Markgraf, boroszlói könyvtárnok, szíves közleménye.)

** Corvin János születési esztendejét és napját fentartotta az a csillagászati horoskop, mely tizenharmadik születés napján készűlt. (A krakkói egyetemi könyvtárban őrzött kéziratot ismerteti Csontosi J. a Könyvszemle 1880. évf. 301—7.) Ezen adatoknak kétségtelen hitelesség erejét kölcsönzi a budai káptalan bizonyságlevele, melyben 1492 april 14-ikén tanuskodik arról, hogy János tizenkilenczedik esztendejét éli. (Az orsz. ltárban.)

Ezen példák által fölbátorítva érezte magát Mátyás, hogy az atyai szív sugallatait ő is meghallgassa.

A «Hunyadi gróf» czímét, a mit ő maga és egykor atyja is viselt, ruházta Jánosra, kit csakhamar még magasabb rangra emelt, «Liptómegye herczegének» egészen új czímét alkotván részére. És a gyermeket, mielőtt még hetedik esztendejét töltötte volna be, jószágadományokkal kezdi elhalmozni.[1]

Gondoskodott méltó neveltetéséről is, melynek vezetését hírneves olasz humanistára, a pármai Ugoletti Tádéra bízta.[2] Ez adta valószínűleg növendékének a classicus hangzású Corvinus melléknevet, minthogy a humanista írók a Hunyadi-házat, hollós czímere miatt, a római Corvinus (= Hollós) családtól szerették leszármaztatni.

János az atyai szív vonzalmát hatalmasan élesztette maga iránt azzal, hogy szellemi tehetségeinek már első nyilatkozataival nagy reményeket keltett; egyúttal pedig arczvonásaiban Mátyásnak meg Hunyadi Jánosnak valóságos hasonmása volt.[3] Bizonyára ezzel hódította meg nagyanyjának is szívét.

Özvegy Hunyadi Jánosné nagy kort ért. Zajtalan elvonúltságban, távol a közügyektől, töltötte napjait, részint ó-budai fényes palotájában, részint uradalmain, melyeket az ország minden vidékén szétszórva bírt. Vallásos buzgósága az áhitat gyakorlataiban és egyházi alapítványokban talált kielégítést. Tevékeny szelleme a gazdasági ügyek vezetése mellett,[4] építkezésekben keresett foglalkozást.

Kiváló előszeretettel fáradozott Hunyadvárának férje

1 Az 1479 october 21-iki adománylevél, melyben több kihalt erdélyi család birtokait adományozza neki, az első, a mit ismerünk. Ebben már «Dux Liptoviensis et Comes de Hunyad» czímet visel. (Az Országos Levéltárban.)

2 Erről szól a budai humanista-kör másik olasz tagja: NALDIUS, egyik munkájának előszavában, amit KATONA is közöl. XVI. 741.

3 Ezt BONFIN emeli ki. Dec. IV. L. VII.

4 Nagyszámú gazdasági iratai, rendeletei, utasításai az országos levéltárban őriztetnek.

által megkezdett kiépítésében. A középkorból fönmaradt világi épületeink ezen legnagyszerűbbje az ő nemes műízlésének is emléke. Az építkezés történetének tanúlmányozása azon eredményre vezet, hogy a várpalota tetemes része azon időben emelkedett, mikor ő volt Hunyadvárának birtokosa.[1]

A család-alapító büszkeségével és boldogságával gondolt arra, hogy unokáinak méltó tartózkodási helyet készít elő az üdülésre és szórakozásra. Élte alkonyán, le kellett mondania azon reményről, hogy a nápolyi királyleány fiát vezetheti ide. Ekkor a zordonlelkű matrona erkölcsi érzésének fellázadását elnémította egyetlen unokájának nagy férjére emlékeztető tekintete. János herczegnek engedte át Hunyadvárát, és végrendeletében őt jelölte ki örököséűl.[2]

Nehezebb volt a királyné helyzete. A női szív veleszületett sóvárgásával hatalmi érdekek állottak kapcsolatban. Anyává, és pedig a leendő király anyjává lenni, volt hő vágya. Mikor tehát ennek teljesűlése késett, fájdalommal és irígységgel kellett eltelnie, annak láttára, hogy nem az ő, hanem egy szerencsésebb vetélytárs szülöttére pazarolja Mátyás az atyai szeretet és a fejedelmi nagylelkűség kincseit. Emellett saját atyjának előzményeire emlékezve, rettegéssel tölthette el őt az a gondolat, hogy a sziléziai leány fia majdan a trónra emelkedhetik.

Beatrix nagy hatalmat gyakorolt, úgy szólván uralkodott Mátyás fölött. Házasságuk harmadik esztendejében a diplomatiai körök előtt nem volt többé titok, hogy «mindent ki tud vinni, a mit akar».[3] Ezt a királyi származás

1 Az 1890-ik év tavaszán Czobor Béla, akad. tag, a műemlékek országos bizottságának előadója társaságában, alaposan megvizsgálván a hunyadvári palotát, a jelezett eredményre jutottunk. Azonban ennek tüzetes indokolása nem tartozhatik e helyre.

2 Mátyás már 1482 april 8-ikán állít ki adománylevelet János herczegnek Hunyadvárára. (A müncheni királyi levéltárban.) A végrendeletről Mátyás 1484 november 11-iki okiratában tesz említést. Teleki XII. 271.

3 A flórenczi köztársaság franczia-



88. BERGAMÓI FÜLÖP MUNKÁJÁT FELAJÁNLJA BEATRIXNAK.

és a szépség varázsa mellett, kiváló szellemi tehetségeinek köszönheté. Képes volt férje irodalmi és művészeti hajlamainak kielégítésében tevékenyen közreműködni; politikai ambitióinak is szolgálni, nem egyszer irányt adni. A diplomatiai tárgyalásokban (és pedig nemcsak az olaszországiak, hanem a németországiakban is) folytonosan élénk részt.* És Mátyás egyízben a császárral folytatott tárgyalások alkalmával azt a javaslatot terjesztette elő, hogy az általa meghódított területek ideiglenesen Beatrix kormányára bízassanak.** Olaszországban úgy tudták, és a humanisták hirdették, hogy a hadak vezetésében és a csaták veszélyeiben is osztozott férjével a királyné. A magyarországi királyi adomány- és kiváltság-levelekbe pedig gyakran iktatta Mátyás azon záradékot, hogy «a felséges királyasszony jóváhagyásának és beleegyezésének hozzájárulásával» állítja ki.

Beatrix eszerint tényleg az uralkodótárs állását foglalta el. És így Mátyás sem tudta elhárítani magától azon veszélyt, mely a hatalom birtokosait fenyegeti, kik rendszerint minél inkább zárkóznak el a hivatott és jogosúlt tényezők meghallgatása előtt, annál fogékonyabbak a hivatlan és jogosúlatlan sugalmazások követésére. A kíméletet és kegyeletet nem ismerő uralkodó nemcsak gyengéd apa, hanem gyenge férj is volt.

Alig csalódunk ezek után, ha Beatrix befolyásának tulajdonítjuk Mátyás azon meglepő elhatározását, hogy az egyházi pályára vezeti fiát.

Másfél század előtt, Róbert Károly király az ő törvénytelen gyermekét, Kálmánt, a győri püspökségre emelte.

országi követe 1479 augustus 6-ikán írja rólok: «La donna puo in decto Re quanto ella vuole.»

* A kiadott leveleken kívül, a drezdai levéltárban őrzött kiadatlan levelezése érdekes adalékokat nyújt.

** Ezt Bonfin említi «De Symposion de virginitate et pudicitia» czímű munkájának Beatrixhoz intézett ajánlólevelében.

És épen ezt a javadalmat, mikor 1480-ban Csupor Demeter halálával megüresedett, szánta Mátyás János herczegnek. Rómába fordult, hogy kieszközölje a kettős dispensatiót, a mire jelöltjének származásánál és koránál fogva szüksége volt.

IV. Sixtus pápa megadta mindkettőt; tekintettel — mint bullájában hangsúlyozza — Mátyás érdemeire és arra is, hogy a gyermek majdan atyja pártfogásával nagy szolgálatokat tehet egyházának. Egyszersmind úgy rendelkezett, hogy János herczeg, míg a törvényes kort eléri, a «győri püspökség helyettes administratora» czímét viselje, az egyházmegye kormányozása pedig a káptalan kezeiben maradjon.*

Mindazáltal néhány hónap múlva a király megváltoztatta szándékát. A győri püspökséget Beckensloernek ajánlotta föl, hogy őt az esztergomi érsekségről önkéntes lemondásra bírja; majd miután ez nem sikerült, kedves kincstárnokának, Dóczi Orbánnak, adományozta.

Tervéről, hogy az ország főpapjai sorában foglaljon helyet János herczeg, lemondott. Ehelyett azon gondolattal kezdett foglalkozni, hogy kísérletet tesz a trónra emelni őt, azon esetben, ha Beatrixtól nem lesz örököse.

Kényszerűségből lépett ezen útra, mert nem talált mást, mely élete főczéljához: a független magyar állam és a nemzeti királyság megalapításhoz, elvezethette volna. Miután még az ő életében is a császárnak és a lengyel uralkodóház egyik sarjának sikerült magát tekintélyes párt által a trónra meghivatni; nem lehetett azirántsemmi kétség, hogy halála után, hacsak fiára nem hagyhatja, idegen fogja viselni a koronát.

* IV. Sixtus pápa bullájának eredeti fogalmazása a velenczei állami levéltárban. Az irat nem visel dátumot. De kétségtelen, hogy 1480-ban állíttatott ki Ezen év februar 21-ikén Csupor még életben volt. A következő év elején pedig Mátyás már Beckenslœrnek ajánlotta föl a győri püspökséget.

Tisztán látta a nehézségeket, amikkel meg kell küzdenie. A könnyelmű életfelfogás és a ledér erkölcsök kórja, mely más országokban, különösen olasz földön elhatalmasodott, Magyarországot még elkerülte.

Az idegen diplomaták nem találnak alkalmat, hogy jelentéseiket sikamlós történetek elbeszélésével élénkítsék. És a kik irataikban vagy az egyházi szószéken az erkölcsök megromlásán feljajdúlnak: a hatalom- és bírvágy kinövéseit, az önkény és erőszak tényeit, a fényűzés és a lakomák kicsapongásait korholják, nem szólanak arról, hogy courtisane-ok az udvarnál és az előkelő társaságban szerepet játszottak, vagy hogy a családi élet tisztasága iránti pietás csökkent volna.

Így tehát előre volt látható, hogy a nemzet erkölcsi érzéke tiltakozni fog az ellen, hogy törvénytelen frigy szülötte nyerje el szent István koronáját. De másrészről abban bízhatott Mátyás, hogy a nemzeti nagy létérdekek a mérleg másik serpenyőjébe egyenlő súlyt fognak vetni. Emellett, negyven esztendőt alig meghaladó életkorban, az egészség teljességében, arra számíthatott, hogy évtizedek állanak még előtte; így tehát ideje lesz egyengetni az útat; fiát fejedelmi hölgygyel kötendő házasság által emelni a nemzet szemében, és ezen házasságból származó unokájában a törvényesség elvén ejtett sérelmét is orvosolni.

Mindazáltal Mátyás, mikor a nehézségek súlyát mérlegelte, bizonyára nem várta azt, hogy saját családja körében fogja találni a legnagyobbat.

Beatrix királyné nem mondott le azon reménységről, hogy előbb vagy utóbb világra hozza a trónörököst. És még az 1487-ik év elején nővére, a ferrarai herczegnő, által ajánlott orvost hívott meg, kinek gyógyszereitől várta hő óhajtása teljesűlését.*

* Beatrixnak 1487 januar 4-ikén Eleonorához írt válasza. D. E. III. 235.

Azonban nem hagyta számításai körén kívül azt az eshetőséget, hogy mielőtt ő a trónörökös anyjává lehet, a halál elragadhatja Mátyást. Igényt tartott arra, hogy ez esetben ő uralkodjék utána.

Találkoztak lelkiismeretlen udvaronczok, kik a hatalomvágy ezen eltévedésében megerősítették. Különleges közjogi elméleteket koholtak számára: hogy ősi idők óta szentűl megtartott szokás értelmében, a magyar király neje, élethossziglan királyné marad, és férje halála után az országtanács közreműködésével uralkodik mindaddig, a míg második házasságra lép, amikor azután férje koronáztatik királylyá.*

Bizonyára jól tudták, hogy ezen felfogás alaptalan, és tisztában lehettek azirånt is, hogy Beatrix igényeinek érvényesítése a lehetetlenségek sorába tartozik. De mivel alkalmuk volt tapasztalni, hogy Beatrix iránt a legszélsőbb határokig ér Mátyás gyöngédsége, azt hitték, hogy kegyeihez biztosabb út vezet nejének, mint fiának szolgálatában.

De a király környezetében a túlnyomó többség János herczegnek trónutóddá nyilvánítását és királylyá megválasztatását óhajtotta. Némelyeket az érdek vezérelte, másokat a királyné és az idegenek iránt táplált ellenszenv; de nem egyet őszinte lelkesedés a nemzeti királyság eszméje iránt. Az utóbbiak élén Váradi Péter kalocsai érsek és királyi cancellár állott, ki néhány év óta a király legbefolyásosabb tanácsadója volt.**

Az ő személyében látta Beatrix legveszedelmesebb ellenfelét, és ezért elhatározta megbuktatását. Erre a heves véralkatú és elbizakodott főpap maga nyújtott alkalmat, meggondolatlan nyilatkozataival, amiket kizsákmá-

* Ezeket a nápolyi király üzente a milánói herczegnek, amiről a ferrarai ügyviselő 1489 martius 11- és april 9-iki jelentéseiben szól.

** Erről tanuságot tesz a magyarországi pápai legátus 1483 december 24-iki jelentése.

nyolt a királyné, hogy férje előtt gyűlöletessé tegye. Rábírta, hogy az érseket — 1484 nyarán — elfogassa, és Árva várának börtönében őrizet alá helyezze.*

Ily módon Beatrix jelentékeny diadalt vívott ki; de ezzel csak ellenségeinek számát szaporította, anélkűl hogy saját ügyének használt volna.

89. PROSZNICZI JÁNOS PÜSPÖK ALÁIRÁSA.

Mátyás álláspontja a trónöröklés kérdésében nem módosúlt. És Váradi Péter érseknek a cancellári tisztben utóda: Prosz-niczi Filipecz János, — ki mint óbudai prépost építkezéseivel nyerte meg a király kegyét, 1476-ban Várad püspöki székére emeltetett, és egy ideig Szilézia helytartójának tisztét viselte, — bár származására idegen (morvaországi husszita mesterember gyermeke) volt, nagy buzgóságot tanusított uralkodója czélzatainak szolgálatában.

Az udvarnál időző külföldi humanisták és tudósok is János herczegben ismerték fel a kelő napot, az ő érdekében használták föl tollukat.

Ekkor (1485-ben) bocsátotta közre Galeotti Martius «Mátyás király jeles, bölcs, elmés mondásairól és tetteiről» írt könyvét, melyet János herczegnek ajánlott. Ezt, a befejező sorokban, atyja példájának követésére inti, hogy így — úgymond — «a magyar fejedelemségre méltónak ítéltessék».

Azon alkalomból, mikor a herczeg (1485 april 2-ikán) tizenkettedik esztendejét betöltötte, a királyi csillagászok

* Az érsek János herczeg érdekében kifejtett buzgóságát tekintette bukásának okául. «Utinam — írja kiszabadulása után (1490) János herczegnek — princeps ille sapientissimus (t. i. Mátyás) vera consilia mea suscepisset. Spero quod nec ego impræparatus ab æmulis mihi structas in insidias incidessem, nec Tua dignatio ullo nunc modo angeretur.» (Epistolæ Petri de Warda. 46.) És II. Ulászló udvaránál általán Beatrixot vádolták azzal, hogy ő okozta az érsek elfogatását. (Egy 1493-ban a szent-székhez Ulászló javára benyújtott emlékirat a prágai egyetem egykorú codexében.)

egyikétől két csillagászati ábra (horoskop) jelent meg. Ezek mindegyike négyszöget tűntetett föl, tizenkét háromszöggel körűlvéve, melyek a nap tizenkét óráját jelölik. A háromszögekben az állócsillagok és bolygók vannak bejegyezve. Ily módon az ábrák az égi testek állását, a herczeg születése napján és ennek tizenharmadik évfordulóján tűntették föl. János születése idején: Mars és Mercur, mikor pedig tizenharmadik évébe lépett: Jupiter és Saturnus voltak uralkodó planéták. A magyarázó szöveg az első horoskopból «a legnagyobb hatalmat, leírhatatlan uradalmakat, jeles kitűntetéseket, kimondhatatlan fölmagasztaltatást, az atyai birtokokban való örökösödést,» végre «kitűnő és hatalmas hölgygyel való házasságot» jövendöl János herczegnek. És hogy mindez immár teljesűléséhez közeledik, hirdeti a második horoskóp.*

Ezen jóslatok, melyek ama korban még a legművelтebb szellemekre is nagy hatást gyakoroltak, arra valának hivatva, hogy János herczeg részére a közvéleményt megnyerjék, nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is. Mert Mátyás azon volt, hogy mielőbb előkelő fejedelmi családból házastársat szerezzen fiának.

Ezt Beatrix nem ellenezte; sőt előnyösnek tekintette magára és családjára is, rokoni kapcsolatba lépni a királyfival. Ő tehát saját fivérének, Frigyes herczegnek, leányát hozta javaslatba.** De terve nem találkozott Mátyás helyeslésével; kétségkívül azért, mert János herczeg trónöröklésének támogatását az Aragoniai háztól nem várhatta. Az ő tekintete ismét Milánó felé fordúlt, a hol két évtized előtt ő maga jelentkezett volt, mint leánykérő.

De ezen tervét titkolta Beatrix előtt, félvén, hogy meghiusítja. És Fontana Ferenczet, az egri bíbornok-püs-

* Egykorú kézirat a krakói egyetem könyvtárában Ismerteti Csontosi János. Magyar Könyvszemle 1880. évf. 381—7.

** A ferrarai herczeg milánói ügyviselőjének 1485 martius 21-ikén kelt jelentése, a modenai levéltárban.

pök unokaöcscsét, mikor 1485 február havában Milánóba küldötte, utasítá, hogy küldetése czélját és tárgyalásait titokba burkolja.

Az olasz diplomata a kiskorú fejedelem nagybátyjával, Sforza Lajos (Ludovico Moro) herczeggel, lépett érintkezésbe.

Megbízatása értelmében előterjesztette, hogy uralkodója János herczeg részére, kit törvényesíteni és trónjának örökösévé rendelni szándékozik, a fejedelem testvérét, Bianca herczegkisasszonyt kéri nőűl.

A megindúlt tárgyalások folyamán Sforza Lajos az iránt kívánt tájékozást szerezni, hogy azon esetre, ha Mátyás királynak, akár Beatrixtól, akár ennek halála után más házasságból, fia születnék, milyen sors várakozik János herczegre?

A követ válasza úgy hangzott, hogy ha Beatrix fiúgyermeket szülne, ezt illetné meg kétségtelenűl a magyar korona; ezen esetben János herczeget atyja Csehország és Bosnyákország királyává, Ausztria herczegévé tenné. Egyúttal kifejezte azon meggyőződését, hogy Beatrix nem remélhet többé gyermeket, halála után pedig a király újabb házasságot már nem köt; azért sem, nehogy a trónörökléstől megfoszsza Jánost, kit — úgymond — annyira szeret, hogy ha lehetséges volna, még saját szemeit is oda adná néki.*

Ezen közleményben a herczeg nem talált teljes megnyugvást. A magyarországi viszonyok felől alapos tudósítások szerzése végett, egyik bizalmas titkárát értékes ajándékokkal, s ezek között Leonardo da Vinci művészi ecsetétől származó Madonna-képpel, a királyi udvarhoz küldötte.

* Ezen tárgyalásokat resumálja a herczeg 1485 april 13-ikán Magyarországba küldött követének adott utasításában. Diplom. Eml. III. 39. Érdekes részleteket tartalmaz a ferrarai ügyviselőnek Milánóból 1485 martius 19-ikén írt jelentése.

Itt elháríttattak a végső nehézségek is. És julius utolsó napján Sforza Lajos már közölheté az olasz államok milánói követeivel az örvendetés eseményt: hogy Bianca a magyar király fiának eljegyeztetett.[1]

Mátyás mindent megtett, hogy a királynét a milánói házasság és János herczeg trónöröklése ügyében kedvezően hangolja. Kétségkívül ezen tekintet szintén befolyt arra az elhatározására, hogy az esztergomi érsekséget az ő egyik unokaöcscsének adományozta, másik unokaöcscsét, Ferdinánd herczeget, pedig magához venni és fiává fogadni készült.[2]

Azonban Beatrix makacs szívóssággal ragaszkodott czélzataihoz. Mátyást, hogy a milánói eljegyzés felbontására bírja, azzal kecsegtette, hogy Frigyes herczeg leánya (kinek anyja franczia herczegnő volt) jegyajándék gyanánt magával hozná a franczia királytól Dsem török herczeget.[3] Mivel pedig czélt nem ért, és a házassági szerződés megkötése végett a váradi püspök Milánóba küldetett, ő azon esztelen tettre határozta el magát, hogy hamisított királyi rendeleteket küldött a püspök után, ami fölfedeztetvén, a közreműködő olasz titkárnak majdnem életébe került.[4]

A házassági szerződés 1487 november 25-ikén iratott alá, és ugyanazon napon a váradi püspök, mint János herczeg képviselője megkötötte Biancával a házassági frigyet.[5]

És Beatrix még ekkor sem hagyott föl igyekezeteivel. A milánói udvarnál szőtte ármányait. Ügynökei azt hirdették ott, hogy János herczeg a magyar korona elnye-

1 A ferrarai herczeg milánói követének 1485 april 3-, majus 7-, julius 31-, augustus 3-ikán kelt jelentései.

2 A Ferdinánd herczeg ügyében folyt hosszú levélváltás a D. E. III. és IV. kötetében.

3 A ferrarai herczeg milánói ügyviselőjének 1487 september 7-ikén kelt jelentése.

4 Ezt később a milánói herczeg magyarországi követe 1489 augustus 15-iki jelentésében beszéli el. D. E. IV. 251. (Hibásan 1490-re tevé.)

5 A szerződések D. E. III. 356., 360.

résére nem számíthat. Atyja által a capuai herczeg részére kérette Biancát nőül. Ehez pedig olyan tudósításokat juttatott, melyek leendő férjét iszonytkeltő torzalaknak ecsetelték; úgy hogy az ifjú hölgy rémületében és kétségbeesésében kijelentette, hogy — kolostorba lép![1]

Időközben Beatrix nem szűnt meg Mátyást — miként ez maga írja — «sóhajtásaival, könnyeivel és indulatos kifakadásaival» ostromolni, hogy a saját trónöröklésére vonatkozó terveinek megnyerje.[2]

Atyja támogatását is igénybe vette. Ferdinánd király 1488 nyarán a tudományosságánál és politikai ügyességénél fogva nagy tekintélyben álló Ranzan Péter lucerai püspököt küldötte Mátyáshoz, azon ürügy alatt, hogy János herczeg házassága alkalmából szerencsekívánatait tolmácsolja.

Ez nyilvános audientiáján tartott beszédében egekig magasztalva a királyt és fiát,[3] igyekezett előkészíteni tulajdonképeni megbízatásának kedvező fogadtatását.

A titkos audientián ugyanis arra kérte föl a királyt, mondjon le azon szándékáról, hogy János herczeget utódjává megválasztatja. Ezzel — úgymond — sértést követne el a királynén, ki még nincs olyan előrehaladott korban, hogy gyermekei többé ne lehetnének, és a ki különben is jogosan igényelheti, hogy férjét, halála esetén, a trónon kövesse.[3]

Az uralkodás vágya, mely Beatrix lelkét betölté, szenvedélylyé fokozódott, és annyira elvakította, hogy olyan botrányokra is vitte, melyektől hasznot nem várhatott.

1 A ferrarai herczeg milánói ügyviselőjének 1488 augustus 25-, november 4-, 1489 martius 2-, 11-, april 9- és majus 25-ikén írt jelentései.

2 Mátyás alább idézendő emlékiratában.

3 A nagyérdekű beszéd ki van nyomatva Ransannak Magyarországról írt történeti műve élén.

4 A Bécsben időző milánói követ jelentése alapján írja ezt a ferrarai herczeg milánói ügyviselője, 1488 september 27-ikén. (Kétségkívül tollhiba az, hogy nocerai püspököt ír lucerai helyett.)

János herczeg irányában táplált gyűlöletét áthárítván ennek anyjára, ellene vádat emelt, hogy ő az, ki bűbájos mesterkedéssel terméketlenné teszi. És a bécsi egyetem több tanárának tanácsát is kikérte ez ügyben.[1]

Mátyás mindezt kimeríthetetlen türelemmel viselte el. Ismételten tett kísérletet, hogy nejét az ő vágyainak teljesíthetetlen voltáról meggyőzze. Igéreteket tett, hogy halála esetére méltó ellátásáról gondoskodik. Biztosította, hogy János herczeg őt anyja gyanánt fogja tisztelni.[2] És miután minderről a királyné hallani sem akart, Mátyás nem tudott egyebet tenni, mint a nápolyi udvarhoz fordúlni. Sankfalvi Antal, pozsonyi prépostot, Beatrix testvéréhez, Alfons calabrai herczeghez küldötte, hogy őt a helyzetről felvilágosítsa.

Tudomására hozta, hogy habár minden erővel igyekeznék is ő a királyné trónöröklését biztosítani, ezt nem bírná kivívni; sőt alattvalóinak engesztelhetetlen gyűlöletét vonná magára és nejére. «A magyarok — úgymond — készek inkább magokat egytől-egyig felkonczoltatni, mint sem asszony uralma alá adni; mert még szájukban van annak íze, hogy mikor hajdan asszony uralkodott fölöttük, milyen rossz állapotba jutott az ország.[3] Ehez járúl, hogy a királyné nem nagy mértékben bírja alattvalóinak szeretetét. Talán nem is szolgáltat okot arra, hogy rokonszenvet tápláljanak iránta.»

Továbbá kifejtette, hogy ha ő a maga életében nem viszi ki János megválasztatását, ezt halála után biztosítani nem áll hatalmában. Az ország rendeit illeti a választás joga. «Egyedűl Isten, a szivek vizsgálója, tudja, hogy mit rejt az alattvalók szíve; halandó ember a külső nyilatko-

1 Ezt 1494 nyarán, Ulászló király beszélte el a pápai követnek. Ennek 1494 augustus 2-ikán kelt jelentése a velenczei Szent-Márk könyvtárban.

2 Az alább idézendő emlékiratban.

3 Mária királynéra czéloz.

zatok után ítél. Ő sem tudhatja, hogy halála után miképen fognak eljárni alattvalói. Talán a legtöbben megfeledkeznek a jótéteményekről, mikkel őket elhalmozta, és majd épen az ő és az ország halálos ellenségét * választják meg, aki azután a trónt elfoglalván, a királynét és János herczeget csúfosan kiűzi az országból; sőt ezen mozgalmakban a királyné, mivel nem igen szeretik, életét is elvesztheti.»*

Mély emberismeretről tanúskodó ezen észrevételei után, méltán írhatta: «Bizonyára soha senki olyan jól nem ismerte a magyarok természetét, mint én, ki őket sok esztendő óta tartom féken!» **

Azonban erőteljes felszólalása nem tette meg a várt hatást. A nápolyi udvar és Beatrix nem hagyott föl erőfeszítéseivel.

Mátyás nem volt annyira gyenge, hogy általok eltántoríttassa, de nem volt elég erős, hogy ellenállásukon túltegye magát. János herczegnek trónörökössé nyilvánítását, szintúgy mint Bianca herczegnőnek Magyarországba hozatalát, folytonosan halogatta.

Kevésbbé volt kíméletes másokkal szemben, mikor fia érdekeinek állottak útjába, és nem habozott emiatt a háború veszélyeit is felidézni.

Mátyás 1485 elején a milánói udvarhoz küldött üzenetében jelezte volt, hogy ha netán Beatrixtól fia születnék, János herczeget Csehország királyának méltóságára emeli. Ezt előkészítendő, és fiának állását a magyar nemzet szemeiben is emelendő: arra határozta el magát, hogy azon kis herczegségeket, amik Szilézia alkatrészeit képezik, egymásután János herczegnek megszerzi.

Az első ilyen szerzemény a troppaui herczegség volt, amit 1485 tavaszán Podjebrad György cseh király fia, Viktorin herczeg, cserében slavoniai uradalmakért enge-

* Kétségkívül Frigyes császárt érti.
** A királyi utasítást kiadta Kovachich. Scriptores minores. I. 341—350.

dett át.[1] És harmadfél évvel utóbb a milánói házasság megkötésénél János herczeg már mint a troppaui, leobschützi, ceslaui, tosti, beutheni és koseli herczegségek ura, az ölsi és sagani herczegségek örököse tűnik föl.[2]

Azonban a sziléziai herczegek csak az erőszaknak és fenyegetéseknek engedve mondottak le János herczeg javára, területeikről és rendelkezési jogukról. Az elégűletlenség, mely közöttük nőttön-nőtt, és külföldről is élesztetett, s az 1488-ik év tavaszán fegyveres lázadásra vezetett.

János, sagani herczeg, ugyanaz, kit Mátyás, mint láttuk, a glogaui herczegséggel ruházott föl, és kinek kedveért háborúba bonyolódott a Hohenzollern-házzal: most több ezer zsoldos szerezve Csehországból, a mozgalom élére állott. Ellene Mátyás tizenkétezernyi hadat küldött, mely a glogaui herczegség városait és várait hatalmába ejtvén, a brandenburgi választófejedelmen és a szász herczegeken is, mivel a lázadókat támogatták, országaikba intézett pusztító betöréssel, boszút állott.[3]

A király tudomást nyervén arról, hogy Csehország uralkodója szintén bátorította és titkon segítette a sziléziai herczegeket, el volt készűlve arra, hogy vele is háborúba bonyolódik. Ezért őt eleve a lengyel király részéről várható támogatástól meg akarta fosztani. És mivel a német lovagrendre többé nem számíthatott, Lengyelország természetes ellenségéhez, Oroszországhoz fordúlt. Az 1488-ik év második felében tárgyalásokat folytatott a hatalmas III. Iván czárral, kit hazájának történetírása Oroszország nagyságának megalapítói közé sorol. Ez készséggel ajánlkozott a lengyel király elleni szövetségre; egyúttal felhasználta az alkalmat, hogy Mátyás közreműködését nyerje meg

1 Palacky 310., hol figyelmeztet arra, hogy a magyar történetírók a troppaui herczegséget az oppelnivel tévesztik össze.

2 A házassági szerződésben soroltatnak föl ezen herczegségek.

3 Ezen eseményeket részletesen beszéli el Palacky 309. és kk. ll. És Droysen 364.

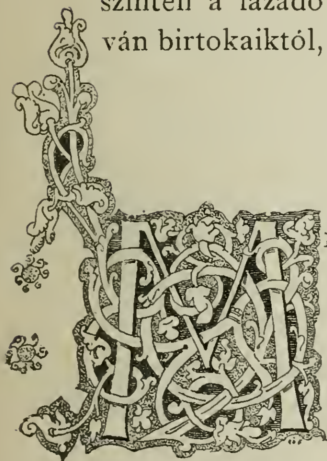
Oroszország civilizátiójának nagy művében; felkérvén őt, hogy építészeket, ötvöseket, ágyú-öntőket és ércz-olvasztó mestereket küldjön néki Magyarországból.[1]

De habár Mátyás és Ulászló között a barátság felbomlott, és ellene Ulászló meg Kázmér között újabb szoros véd- és daczszövetség jött létre: nyilt háborúra nem került a dolog. Így tehát a sziléziai lázadás elfojtásának gyümölcseit zavartalanúl szedhette — János herczeg, ki a meghódított glogaui herczegségen kívül megkapta még az ölsi herczegséget és Podjebrad Henrik herczeg csehországi uradalmait is, melyekről birtokosaik lemondani kényszerűltek.

92. CORVIN JÁNOS NÉV-ALÁRÁSA.

Podjebrad Viktorin herczeget pedig és a Vitovecz testvéreket, kik Slavoniában a zágoriai grófságot birták, mivel szintén a lázadó sziléziaiakkal tartottak, Mátyás megfosztván birtokaiktól, ezeket is János herczegnek adományozta.[3]

## II.



I SEM tűnteti föl jellemzőbben azt a hatalmat, amit Beatrix gyakorolt Mátyás fölött, mint az a tény, hogy az ő ellenszegűlése, melylyel János herczegnek trónörökössé nyilvánítását megakadályozta: nem volt képes házassági viszonyuk bensőségét megzavarni. A király gyengédsége ezen időben is kifogyhatatlan volt, és pedig nemcsak neje,

1 Az erre vonatkozó levelezéseket magyar fordításban kiadta GÉRESI K. a Századok 1879-ik évf. 239—249.

2 PALACKY 320.

3 Ezt az 1490 julius 31-iki farkashidai egyességből tudjuk. Az 1488-ik évi slavoniai mozgalmakról az országos levéltár nagyérdekű iratokat tartalmaz.

hanem ennek rokonai iránt is. Hippolyt kedvencze maradt. És a másik ferrarai gyermek-herczegnek Magyarországba jövetelét türelmetlenül sürgette folytonosan.*

Hasonlóképen a nápolyi király íldomtalan beavatkozása az örökösödési ügybe nem vonta maga után Mátyás olaszországi politikájának módosulását. Ezentúl is buzgón fölkarolta Ferdinánd érdekeit; míg ellenségeivel, és főképen a velenczei köztársasággal, neheztelését éreztette.

A signoria, mióta Mátyás Bécs városának ura lett, lelkiismeretesen tartotta fönn semleges állását. A császár és a lengyel király szövetségi ajánlataira és segélykéréseire következetesen tagadó választ adott. Mikor pedig Frangepán János gróf nem átallotta Mátyásnak orgyilkos által kivégeztetése iránt javaslatot tenni, a leghatározottabban utasította vissza.**

Mátyás ellenben nem szűnt meg gyűlöletet táplálni Velencze iránt, mert az Aragoniai ház nápolyi uralmának megbuktatására törekedett, és Dsem herczeg Magyarországba küldetését ellenezte; azzal is gyanúsította a köztársaság kormányát, hogy titokban minden ellenségét, a törököt, a lengyelt és a németet, támogatásában részesíti.

Még az 1486-ik évi országgyűlésen is végzést alkottatott, mely hűtlenség büntetése alatt tiltja el a rendeket attól, hogy várakat, birtokokat és általában ingatlan javakat velenczeieknek áruba bocsássanak, mivel ezek — úgymond — «mindennemű mesterséges útakon igyekeznek magyarországi területeket magukhoz ragadni, aminthogy ilyeneket tényleg bitorolnak is». Bitorlás tényét látta a dalmatiai városok birtoklásában, és nem szűnt meg azok visszahódításának gondolatával foglalkozni.

* Mindezekről bőven tartalmaznak részleteket Beatrix és Hippolyt levelezései. Dipl. Eml. III. és IV. kötetében.

** Velencze magatartására vonatkozólag számos iratot tartalmaz a Dipl. Eml. III. és IV. kötete. A Frangepán ajánlata ügyében 1488 december 31-ikén a friauli helytartóhoz intézett válaszirat IV. 5.

Ilyen körülmények között, szükségképen mind feszültebb lett Mátyás viszonya a szent-székhez is. VIII. Incze pápa Velenczével szövetségben állott a nápolyi király ellen; Dsem herczeg kiszolgáltatását szintén akadályozta; emellett Ulászló és Miksa hódoló követségeit ünnepélyesen elfogadván, ezzel amazt cseh királynak, ezt római királynak elismerni látszott; végre (az 1488-ik év elején) a zengi püspökség önhatalmú betöltésével a királyi kegyuraság kérdésében újabb összeütközést idézett elő.*

Ellenben a pápa rossz néven vette a magyar királytól azt, hogy a nápolyi királyt ellenállásra bátorítja; az anconai köztársaságot védnöksége alá fogadta; a kalocsai érsek elfogatásával az egyházi rend kiváltságain sérelmet ejtett; és az olmüczi püspökségre, miután fölterjesztése alapján Vitéz János szerémi püspök a szent-szék megerősítését elnyerte, utóbb szándékát megváltoztatván, a váradi püspököt nevezte ki.

Mindazáltal ő tette meg az első lépést a jó viszony helyreállítására.

Az 1488-ik év őszén Pecchinolli Angelo ortei püspököt küldötte Mátyáshoz, azon megbízással, hogy az ő közbenjárását kérje ki a nápolyi királynál a béke létrehozása végett; továbbá hogy az Anconával fennálló szövetség felbontását, a kalocsai érsek szabadonbocsátását, és az olmüczi ügy rendezését sürgesse.

Viszont a pápa felajánlotta a maga közbenjárását Velenczében, és közreműködését a török ellen inditandó hadjáratban.

A követ egyúttal első fogadtatása alkalmával tartott beszédében sejtetni engedte, hogy a pápa hajlandó a János herczeg trónöröklésére vonatkozó terveket támogatni.

Bejelentvén, hogy János herczegnek a milánói herczeg-

* A zengi ügyről szól Beatrix 1488 april 3-iki levelében D. E. III. 392.

kisasszonynyal kötött frigye alkalmából, a szent-atya apostoli áldását és szerencsekívánatait küldi, azon óhajtását fejezte ki, hogy az ifjú herczeg «férfiúvá növekedvén, az atyai és ősi dicsőség méltó örökösévé váljék».

Mátyás melegen tolmácsolta hálaját, és hangsúlyozta, hogy «ő maga és gyermeke is, kit mindenekfölött szeret, az egész országgal egyetemben, ő szentségének rendelkezésére áll». Biztosította, hogy ha a törökországi hadjáratban a keresztény hatalmak közreműködésére számíthat, bármikor felbontja a fennálló békét. «Életének és erejének hátralevő részét — úgymond — örömmel fordítja a szent vállalatra, a melyért ép oly szép élni mint halni!»

A fenforgó ügyek részletes tárgyalásánál is feltűnő előzékenységet tanusított.

Késznek nyilatkozott a szent-szék és a nápolyi király között elhatalmasodott viszályok megszűntetésére befolyását fölhasználni.

Anconára vonatkozólag megnyugtató nyilatkozatokat tett. «Én, követ úr, — így szólott, — nem hittem, hogy kellemetlenséget okozok ő szentségének. Módot keresek, hogy bűntetlenséget biztosítva az anconaiaknak, becsületem sérelme nélkűl visszaléphessek.»

Ígérte, hogy a kalocsai érseket, míg az ellene indítandó per letárgyaltatik, a pápai követ őrizetére bízza; az olmüczi püspökség ügyében pedig csak néhány hónapi haladékot kért, melynek leteltével a váradi püspök lemond.

Ezek után nagy mértékben meg lehetett lepetve a pápai követ, azon váratlan fogadtatás által, melyben részesült, mikor 1489 januar havának egyik napján a bécsi várlakba meghivatott.

A király, oldalán nejével, körűlvéve udvara által, trónon foglalt helyet. Komor kifejezés ült arczán, mikor a legátus belépett, és anélkül hogy űléssel kínálná meg, rög-

tön egy előre átgondolt hosszú beszéd elmondásához fogott.

«Valamint egykoron — így szólott — boldog emlékezetű atyám, úgy én is kora ifjúságomtól fogva a kereszténység és a szent-szék buzgó oltalmazásában nőttem föl. Hadjárataim alatt, a tömérdek pénzáldozatról nem szólva, számos jó barátomat, rokonomat és nagybátyámat is elvesztettem. Sebek borítják testemet, és csak én tudom, hogy azok mennyi fájdalmat okoznak most, törődött koromban. Az egész világ előtt köztudomású tény, hogy mit tettem, milyen harczokat vívtam a kereszténységért. És míg mindig kész voltam fegyvert ragadni a törökök ellen, bármikor szólítottak föl a szent-szék és követei: békességet beleegyezésök nélkül soha sem kötöttem. Ha kitartásommal a törökök előnyomulását meg nem akadályozom: Bosnyákország, több más tartománynyal, még mindig az átkozott ellenség kezeiben volna. Biztosíthatom, követ úr, a magyarok önfeláldozó vitézsége nélkül, Olaszország és a szent-szék sorsa rég el volna döntve!

«Mikor pedig Csehországban az eretnekség veszélyes módon terjedett, a szent-szék fölhívására egymagam indítottam meg ellene a harczot; miután sem a császár, sem más fejedelem, kikhez a boldog emlékezetű Pál pápa előbb fordúlt, a súlyos feladatra nem vállalkozott. Ezen háborúban is, a szent-szék akarata és beleegyezése nélkűl békét vagy fegyverszűnetet nem kötöttem. Igaz ugyan, hogy jutalmúl megtettek Csehország királyává, és ő szentsége ünnepélyesen megígérte, hogy mást, mint engem nem erősít meg; de mikép tartotta meg szavát, mindjárt elmondom. Most csak azt említem meg, hogy a csehországi vállalattal járó háborúk és veszedelmek, fáradalmak és költségek, továbbá magyar királyságom dicső férfiai, kiknek ezen háborúban elhúnytát siratom: olyan nagy áldozatot képeznek, amivel tíz Csehország értéke sem ér föl!

«Következett a törökök betörése Olaszországba és Otrantó megszállása. Ezen alkalommal is, ő szentsége Sixtus pápa egyszerű levelére, haladéktalanúl válogatott vitézek csapatát küldöttem Otrantó visszafoglalására, és csak akkor hívtam vissza, mikor Olaszország békéjét biztosítva láttam. Ezen vállalat összes költségeit saját erszényemből fedeztem. Pedig, ha Otrantót az ellenség kezeiből ki nem ragadom, és ha azonfelűl a török császár halála be nem következik: Otrantó elfoglalásának következményei súlyosan nehezedtek volna a szent-székre és egész Olaszországra.

«Ezután jött Boccolinó lázadása, melynek leverésére felajánlottam ő szentségének hadseregemet és személyes megjelenésemet. Ennek híre elegendő volt a veszély elhárítására; mert a török hajóhad, mely erős sereggel megrakva készen állott a támadásra, rögtön felhagyott tervével.

«Ennyi veszedelem kiállásáért, ennyi fáradság és költség viseléseért, vajjon mi volt jutalmam? A jutalom ez volt.

«Ő szentsége jól tudta, milyen hő vágygyal óhajtom, hogy a török császár testvéröcscse Dsem herczeg kezeimbe kerűljön. Ezt mind ő maga, mind pedig számos török országnagy kívánta. Ő ugyanis vérrokonom; mert nagyanyám nővére török rabságba jutván, a török császár felesége lett, s tőle származik a mostani császár és Dsem herczeg. Ez utóbbinak hívei biztosítottak afelől, hogy ő velök karöltve, az uralkodó török császárt könnyű szerrel a Kaukasusba szoríthatom vissza. Azt a reménységet is táplálhattam, hogy a törököket a keresztény hitre téríthetem, vagy legalább kedvező mederbe vezethetem ezen ügyet. Mindezek daczára, törekvéseimben ő szentsége nem támogatott, kérésemet nem hallgatta meg. Sőt ellenkezőleg, úgy járt el, mintha tekintélyemet és dicsőségemet

írigyelné. Nem érte be azzal, hogy ellenségeim ösztönzésére, a franczia királyt a török herczeg kiszolgáltatásának megtagadására intette. Az én saját követemet, a váradi püspököt, kit Francziaországba küldöttem, árulásra késztette, arra bírván őt, hogy a török herczegnek a szentszék részére kiszolgáltatása érdekében működjék. A franczia király legelőkelőbb tanácsosainak leveleiből ismerem ő szentsége eljárásának indító okait. A szegény török herczeget a velenczeieknek akarja átadni, mert néhány százezer aranyat kínálnak érte!

«És ne higye legátus úr, hogy a velenczeiek a kereszténység közös javára akarják őt felhasználni. Épen nem. Át akarják őt adni bátyjának, hogy ezen az úton egyetmást visszaszerezzenek, a mit pulya asszonyok gyanánt elvesztettek, azután pedig engem és a nápolyi királyt bizonyos kellemetlen dolgokkal lephessenek meg.

«Úgy látszik, mintha ő szentsége azt állítaná, hogy a velenczeiekkel szövetkezve a törökök ellen háborút akar viselni. De tenger felől a törökök megtámadhatatlanok. És a velenczei hajóhad vajjon miféle dicsőséges, kiváló tetteket művelt ekkorig a kereszténység javára? Kizárólag a velenczei érdeknek szolgálatára áll az, és arra használtatik, hogy fegyvert, szerszámot és egyéb árúczikket szállítson a kereszténység ellenségeinek. A velenczei bevitelből a törökök több hasznot húznak, mint félbirodalmuk jövedelmeiből! És ennek daczára, a velenczeiek, kik lelkiismeretlenebbek a törököknél, ő szentsége előtt nagy becsülésben állanak. Pedig számos idegen várost, tömérdek egyházi vagyont bitorolnak; az egyházi büntetéseket és tilalmakat semmibe sem veszik, a mivel még kérkednek is. És az ő tanácsukra tagadja meg tőlem ő szentsége a török herczeget; habár jól tudja, hogy csak a magyarok képesek sikerrel harczolni a törökök ellen. Egy szóval, a velenczeiek most a szent-szék tanácsadói és szövetsége-

sei; ők uralkodnak ő szentsége nevében. Ellenben engem, másokkal együtt, ő szentsége félreismer, kigúnyol, és mikor feléje közeledünk, eltaszít. Sőt ennél is tovább megy. Mivel a velenczeiek azzal vádolnak, hogy az anconaiakat a szent-széktől való elszakadásra indítom, ő szentsége, be nem várva hozzá küldött követeimet, a velenczeiek kielégitése végett, Ancona városát egyházi átokkal sújtotta, azonfelűl rabló és zsaroló hadjáratokkal zaklatja.

«Továbbá, szintén a velenczeiek kedveért, ő szentsége elfogadta (Miksa) a római király követeit. Bár ígéretet tett követeim előtt, hogy azokat nem bocsátja maga elé, és bár tudja, hogy a jogtalan és szokatlan módon létrejött királyválasztás megsemmisítésén fáradozom: meghajolt a Velencze által gyakorolt nyomás alatt. És ezen szánalomra méltó eljárás következtében, a római király követei dicsekednek, hogy a császár életében nincs többé mit kívánniok a szent-széktől.

«De még ezzel sincs a lelkiismeretlen sérelmek hosszú sora bezárva. Mindinkább meg kellett erősödnöm azon hitemben, hogy a szent-szék ígéretei üres szavak. Miként már említém, ünnepélyes ígéretet birtam arra nézve, hogy a szent-szék cseh királynak kívülem mást nem tesz meg, nem ismer el. És ezen ígéretről megfeledkezve, tekintélyem csorbulásával nem gondolva, ő szentsége az újon választott cseh királyt (Ulászlót) azzal, hogy követeit maga elé bocsátotta, elismerte és megerősítette. Ezen esetben a leggyalázatosabb az, hogy ő szentsége megerősítette azt a királyválasztást, amit előtte Sixtus pápa megsemmisített, a választókat, mint eretnekeket, egyházi átokkal sújtván.

«A pápai szék kedvezései által felbátorított cseh király, ki előbb alattvalóm volt és Sziléziában nem állott útamban, ellenem kezdette lázítani sziléziai és morvaországi alattvalóimat. Ha én nagy sebességgel nem inditok erős hadat Sziléziába és Morvaországba, ezen két országot bizo-

nyosan elvesztem, és területén az eretnekség emelkedik uralomra.

«Mindezen bajok Velencze mértéktelen pártolásának következményei. A német és cseh követeket csak azért fogadta el ő szentsége, mert azok Velencze érdekeit pártolják, és ellenem dolgoznak.

«De lássuk még egyebekben is ő szentsége cselekedeteit.

«Mikor esztergomi egyházam megüresedett, és én nőmnek, a királynénak unokaöcscsét kívántam abba behelyezni; nem értem czélt. Ő szentsége birodalmam legelső javadalmát másnak adományozta. És ennek visszalépése után is, többszöri folyamodásomra sem adta meg a királyné unokaöcscsének a megerősítést. Ellenben, a ferrarai herczeg legszerényebb ajánlása elegendő volt a megerősítés kieszközlésére. Természetesen nem tudtam meg, hogy mennyi hasznot kötött ki magának a szent-szék?!

«Az egri és zengi püspökségek betöltésénél ugyanígy járt el ő szentsége. Egyszóval az ő részéről semmiféle szívességet nem tapasztaltam.

«Ő szentsége engem megró, mert az anconaiakkal alkuba bocsátkoztam. Pedig megelőzőleg Velencze mindent megkísérlett, hogy Anconával szövetséget kössön. De a szent-szék ezen kedves és kegyelt gyermeke nem kellett az anconaiaknak. A köztársaság kormánya ugyanis az ádriai hajóhad parancsnokait kegyetlen vámok és adók behajtására hatalmazta föl, és Anconába küldött ügynökei által a velenczei területre indúló hajókat megvámolja. Az anconaiak elkeseredve ezen önkény miatt, és ismerve a velenczeiek csalfa, tisztességtelen viselkedését, elkergették az ügynököket. És mégis ő szentsége tiszteli, becsüli, méltányolja a velenczeieket!

«Sokat kellene még szólanom, ha mindazon eseteket, amikben ő szentsége megsértett, fel akarnám sorolni. Ezek-

ből tisztán látom, hogy ő szentsége nem jóindulatot, hanem inkább gyűlöletet táplál irántam.

«Azonban ám cselekedjék ő szentsége az ő tetszése szerint; folytassa ellenséges magaviseletét. Nékem az mindegy. Biztosítom, hogy királyságom érdekeit a kellő erélylyel és tapintattal megoltalmazom!

«Ám tagadja meg tőlem ő szentsége, mások kedveért a török herczeget: én kötelességemet teljesítem. Ha majd a velenczeiek megkapják áldozatukat, és a veszedelmek tüze fellobog: megmutatom, hogy nem tartozom a föld legutolsó hatalmasságai közé. Akkor azután a szent-szék, Olaszország és az egész kereszténység érezni fogja a török herczeg feláldozásának következményeit.

«Én egész biztossággal állíthatom, hogy a törökök anynyira senkivel sem óhajtanak békét kötni, mint velem; és hogy a békekötésből senki annyi hasznot nem húzhat mint én.

«Ezekből ő szentsége megértheti, hogy mi következik be, ha majd a török herczeget Velenczének kiszolgáltatta.

«Végűl, kijelentem, hogy legátus úr kívánatát nem teljesíthetem; az anconaiakat, kiket a törökök és a velenczeiek ellen védelmem alá vettem, becsületem és méltóságom sérelme nélkűl, ő szentségének ki nem szolgáltathatom; főleg miután az én boszúságomra és Velencze kedvéért az anconaiakat ő szentsége egyházi büntetésekkel sújtotta.*

«Ezen nagyfontosságú ügyet jól meg kell fontolnom. Engem, mikor az anconaiakkal barátságos viszonyba léptem, nem vezérelt ellenséges szándék a szent-szék irányában. Ezt a következő körűlmények bizonyítják. A liga,

* Ezen helyig Mátyás beszédét magyar fordításban közölte MIRCSE JÁNOS (Századok. 1882. évf. 22—9.). De megfoghatatlan, hogy itt a közlést megszakítja, és ezt a megjegyzést csatolja: «E kissé mord s erélyes szavak után Mátyás elbocsátá a megzavarodott, ámuló legátust.» Pedig Mátyás beszéde után olvasható a legátus válasza, melyet alább közlünk.

a mit kötöttem, ideiglenes; nem örök időkre létesűlt. Továbbá, az anconaiak megnyugtattak aziránt, hogy ő szentsége felhatalmazta őket a liga megkötésére; mert egy ízben panaszt emelvén előtte a velenczeiktől szenvedett károk miatt, ezt a választ kapták: «gondoskodjatok magatokról, amint tudtok, nékem nincs hatalmam arra, hogy titeket megoltalmazzalak». Elő is mutatták egykor Velenczével és Milánóval kötött frigyök okiratait. De ezen államokra ő szentsége nem volt olyan féltékeny, mint rám!»

A legátus, ki ezen hosszú előadást emlékezetébe véste, és az audientia után azonnal papírra vetette, szándékosan enyhítette, mint említi, Mátyás szavait, amik még keményebben, kíméletlenebbűl hangzottak. És kiemeli, hogy a király «indúlatosan, mintegy dühöngve beszélt; úgy látszott, mintha szájából, orrából és szemeiből lángözön tört volna elő!»

Azonban a legátus a heves támadás tüzét nyugodtan állotta ki. Megőrízte egész higgadtságát a válaszban.

«Minden józaneszű ember előtt — így kezdé — ismeretes, hogy Felséged és dicső ősei a keresztény hitért és az apostoli szent-székért nagy áldozatokat hoztak, bőven ontották véröket; ezzel hálára kötelezték a szent-széket, Olaszországot és az egész kereszténységet. De engedje Felséged kimondanom, hogy viszont a szent-szék is sokat tett Felséged tekintélyének és dicsőségének gyarapítására; egyetlen uralkodót sem halmozott el kiváltságokkal, jótéteményekkel és a szeretet nyilatkozataival annyira, mint Magyarország királyát.

«Nincs tudomásom arról, vajjon a római király a szentszék megerősítését elnyerte-e vagy sem. De ha az ő követeinek elfogadására szorítkozott ő szentsége, úgy Felséged nem állíthatja, hogy sérelmet szenvedett; mert a követek elfogadásából másnak jogaira sérelem nem háromolhat.

«Amit a cseh királyról említ Felséged, most először hallom. Tudomásom szerint ez a kérdés még sohasem vettetett föl. És bármi történt, az Felséged jogait nem ingathatja meg.

«Az esztergomi érsekség ügyében szintén nem lehet Felségednek oka panaszra. Mert habár olyan esetben, mikor valamelyik főpap Rómában hal el, utódjának kinevezése, a kánoni jog értelmében, a pápát illeti meg: ezen jogot ő szentsége sem az esztergomi érsekség, sem az egri püspökség betöltésénél nem vette igénybe, és Felséged kívánatát teljesítette. Hippolyt herczeg esztergomi érsek megerősítésére Felséged és a királyné kérései bírták rá. Senki sem állíthatja, hogy a ferrarai herczeg kedvéért adta a megerősítést.

«A zengi püspökséget ő szentsége töltötte be; de csak öt hónappal megüresedése után, amikor a kegyúri kinevezés joga már elenyészett volt.

«Felséged nem veheti rossz néven azt sem, hogy a török császár öccsét ő szentsége magához vette. Illő, hogy a törökök ellen tervezett hadjáratot, ő szentsége a kereszténység feje indítsa meg. És mivel abban a török herczeg nagy szerepre lesz hivatva, kívánatos, hogy ő szentsége rendelkezzék vele. Ily móden az irígység és egyenetlenség is elháríttatik, ami keletkeznék, ha másnak kezeibe jutna. Ne higye Felséged, hogy titkos ármány lappang a dologban. Ő szentsége nyiltan kívánta, hogy neki szolgáltassák ki a török herczeget, és Felségedet is fölkérte, hogy mondjon le róla. Az Istenért, ne tegye föl Felséged azt, hogy bárki másnak akarná ő szentsége átengedni. Ha pedig utóbb a háború folyamán kívánatosnak mutatkoznék, hogy őt más valaki vegye át, ez csakis Felséged lehetne, kit hadvezéri képességei, kivívott győzedelmei és Magyarország helyzetének előnyei a hadi munkálatok vezetésére leghivatottabbá tesznek. Velencze egyáltalán nem kötelezte le-

annyira ő szentségét, hogy a nagy fáradsággal megszerzett török herczegre igényt tarthatna. Legyen Felséged nyugodt. Isten, ki a kereszténység élére állította ő szentségét, képessé fogja tenni őt a kereszténység egységének és össze-tartásának megszilárdítására.

«Az anconai ügy miatt sem szabad Felségednek neheztelni. Ő szentsége fel van jogosítva alattvalóit és vasallusait büntetni. Es az egyházi kiközösítés nem is annyira büntetés, mint inkább orvosság. Az anconaiak mióta Felségeddel szövetkeztek, folytonosan lázadáson és pártütésen törik fejöket. Felséged úgy járt, mintha őrjöngő embereknek fegyvert adott volna kezeibe! Eltiltották a fölebbezést a városi törvényszéktől Rómába; a szent-szék által elrendelt erődítési építkezések költségeihez megtagadták a hozzájárulást. Midőn tehát ezen újabb bűntényekért ő szentsége megfenyíti őket, ez nem képezhet Felségedre nézve sérelmet. Az anconaiak hiába állítják, hogy máskor is kötöttek idegen hatalmakkal szövetséget. Ha pedig kötöttek, jogtalanúl cselekedték. Az ilyen szövetségek, az általános közjog és a pápai bullák értelmében egyaránt érvénytelenek. Azt se higye el Felséged, hogy ő szentsége felhatalmazta az anconaiakat a szerződés megkötésére. O szentsége soha sem adta volna ehez beleegyezését. Az Istenre kérem tehát Felségedet, ne halaszsza tovább ő szentsége igazságos kívánatainak teljesítését. Ő szentsége meg van győződve afelől, hogy Felséged, ha tudja, hogy az ő neheztelését vonja magára, bizonyára nem kötötte volna meg a szövetséget!»

Mátyás, a legátus beszéde alatt, fenyegető pillantásokat vetett rá, több ízben mélyen felsóhajtott, és indúlatos mozdulatokat tett, — az olasz főpap megjegyzése szerint — «szilaj ló módjára viselkedett». Azután pedig annak ismétlésére szorítkozott, hogy «az ő vesztére, ő szentsége a török herczeget Velenczének el akarja adni».

Ezzel az audientia véget ért.

Az a meglepő fordúlat, mely Mátyásnak a legátus iránt követett magatartásában beállott; az a heves philippika, melylyel őt rettegéssel akarta eltölteni: nem volt egyéb, mint ügyesen rendezett színjáték, a milyenben a történelem más nagy alakjai — Nagy Frigyes és I. Napoleon — sem tartották méltóságukon alúl eljátszani az első szerepet.

Nagy czél lebegett előtte: a szent-széket az olaszországi politika kicsinyes torzsalkodásainak köréből kiragadni, és II. Pius eszméinek magaslatára visszavezetni. Ehez első lépésűl szolgált volna az, hogy a pápa szakítson Velenczével, és Dsem herczeget Magyarországba küldje. Ezt akarta mindenekelőtt kierőszakolni.

Kitűnt ez csakhamar, mikor a legátus Beatrixhoz fordúlt azon kéréssel, hogy igyekezzék királyi férjét engedékenységre hangolni.

«Ő felsége — így szólt a királyné — azért beszélt annyira kíméletlenűl, mert azt hiszi, hogy Velencze sugalmazza ő szentségét. Szívesen visszalépett volna az anconai szövetségtől, és teljesítette volna ő szentsége minden kívánatát. De mióta híre jött, hogy a török herczeget Velenczének készűl átadni: nem vagyok képes bizalmat keltenni benne ő szentsége iránt. Azóta annyira fel van zaklatva lelke, hogy nem alszik és nem eszik; valahányszor pedig Dsem nevét említik előtte, hihetetlenűl mély sóhajokat hallat, és sűrűn hullatja könnyeit. Az anconai ügy csekélység, nehézség nélkűl bírhatom őt rá ő szentsége kívánatának teljesítésére. De az Istenre kérem, óvakodjanak a török herczeget Velencze kezeibe szolgáltatni. Ha ez megtörténnék, nagy botrány keletkezhetik. Ismerem a királyt, tudom a kétségbeesés mire viheti. Ellenben, ha ő kapja meg a herczeget, három hónap alatt kiűzi a törököt Konstantinápolyból!»

És maga Mátyás is, mikor a királyné kíséretében a legátus átment hozzá, most már nyugodtan tárgyalta az ügyeket.

A legátus megújítván kérelmét az anconai szövetség felbontása tárgyában, a király azt a kérdést vetette föl: «Miért lépjek vissza olyan szövetségtől, melynek megkötésével a szent-szék ellen sérelmet nem követtem el?»

A legátus újból kifejtette, hogy vasallusok hűbér-uraik tudta nélkűl idegen hatalmassággal nem köthetnek egyességet. Majd ügyes fordúlattal arra kérte a királyt: ígérje meg a szövetség felbontását, azon esetre, hogy ha magok az anconaiak kérik.

Mátyás nemcsak erre állott rá, hanem még tovább ment. «Ha az anconaiak — igy szólott — ő szentsége által a kiközösítéstől feloldatnak, és azután hozzám folyamodnak, hogy az egyességet bontsam föl, azt fölbontom. Csak arról biztosítson engem ő szentsége, hogy az anconaiakat azért, mert velem egyességre léptek, nem bünteti. Ha jövőben föllázadnának az anconaiak, nemcsak hogy nem támogatnám őket, hanem ellenök ő szentségének még segítséget is nyújtanék!»*

Mátyás nem elégedett meg azzal, hogy ezen megnyugtató nyilatkozatot a legátus jelentése megvigye Rómába; ő maga is írt a pápának levelet, melyben fiúi hűségét és szolgálatkészséget hangsúlyozza. Egyszersmind jelezi, hogy közelebb «hódolatának tolmácsaúl» követet küld.**

Ezt a követet nem szemelte ki sem az olasz diplomaták, sem a főpapok sorából. Magyar úrra esett választása: Drágfi Tamás királyi személynökre, ki ekkorig mint kiváló jogtudós és biró tűntette ki magát, és most első

* A legátus 1489 január 30-iki hosszú jelentése a velenczei Szent-Márk-könyvtárban.

** Mátyás 1489 február 3-ikán kelt levele D. E. IV. 13.

ízben lépett a diplomatia terére. Fontos megbízást kapott. Kísérletet kellett tennie, hogy a pápát a magyar királylyal szoros politikai szövetség megkötésére bírja.[1]

Ezen tárgyalások kimeneteléig Mátyás az udvaránál maradt legátus irányában folytatta azt az eljárást, hogy szolgálatkészségének biztosításai és fenyegető nyilatkozatai szüntelenűl váltakoztak.[2] Az utóbbiak súlyát nem kevéssé növelte egy török követnek megérkezése és a béke meghosszabbítására irányuló tevékenysége.

Időközben, martius második felében Mátyás — miután harmadfél esztendőn keresztűl Ausztriában időzött, — viszszatért Budára, hová a pápai követ is elkísérte.

April második felében Rómából futár érkezett, kimerítő emlékirattal, mely a szent-széket Mátyás király vádjai és szemrehányásai ellen tárgyilagos higgadtsággal oltalmazta meg.[3]

A legátus közölte azt Mátyással, ki arra következőképen válaszolt.

«Követ úr! Nem tartom illőnek, hogy ő szentségével vitába bocsátkozzam. Megnyugszom abban, amit mond. De a csehországi ügyekre nézve másképp áll a dolog, mint ő szentsége gondolja. Ha életben volnának még azok a főtisztelendő urak, kik egykor az ügyeket intézték, ők megadnák a kellő fölvilágosítást.» Azután elmondotta, miképen szánta el ő magát arra a hadjáratra.

«Most is — folytatá — újból kész vagyok ő szentsége parancsára, a kereszténység oltalmára fegyvert ragadni.»

«Minden időben hőn óhajtottam, hogy a törökök ellen nagy hadjárat létesűljön. És ha ellenségeim nem állanak útamba, a keresztény világ meglátta volna, hogy mit tudok

1 Ezt maga a pápa közölte az udvaránál levő velenczei követtel, kinek jelentésére reflectál a signoria 1489 junius 19-iki jegyzékében D. E. IV. 50.

2 A pápai legátus 1489 april 17-iki jelentése a Szent-Márk-könyvtárban.

3 THEINER II. 530—4.

tenni! Nem tagadom, gyakran sürgettem, kogy a kereszténység közjava érdekében szolgáltassák ki nékem a török herczeget; . . . de hálával tartozom ő szentségének azért, hogy a közjó és az egyetértés érdekében, magánál tartja őt. Teljes hitelt adok a követ úr előterjesztésének . . .»

A legátus azt az utasítást nyerte volt a pápától, hogy Mátyást a Velenczével való kibékülésre és az anconai szövetség felbontására újból intse. A király így válaszolt:

«A signoria, bár én mindig jó barátom gyanánt tiszteltem, sok súlyos sérelmet követett el irányomban. Tudja meg Atyaságod, hogy mindaz, amit Dalmátia és Slavonia területén bír a köztársaság, a magyar koronához tartozik . . . Továbbá Raguza, mely szintén Magyarországhoz tartozik, szűntelen zaklatásoknak van kitéve a velenczeiek részéről . . .

«Mindezek daczára, mivel követ úr ő szentsége meghagyásából közbe veti magát, kész vagyok békében élni Velenczével. De az Istenre kérem ő szentségét, bírja rá a köztársaságot, hogy a sérelmeket szűntesse meg, és a szegény raguzaiakat további zaklatásoktól kímélje meg. Én nem veszem rossz néven ő szentségének, hogy szövetségre lépett Velenczével. Csak az a baj, hogy a signoria el van bízakodva, és azt hiszi, hogy most már mindent tehet és szabadon fosztogathat. Az Istenre kérem Urunkat, eszközölje ki, hogy a signoria, szintúgy mint én, jó szomszéd gyanánt viselkedjék . . .

«Tudomásomra jutott, hogy ő szentsége felszólítására, a köztársaság követeket küldött Nápolyba, hogy ő szentsége és Ferdinánd király közt közbenjárjanak. Nincs kifogásom ez ellen. De higye el, követ úr, ha a korábbi egyesség ő szentsége és a nápolyi király között az én közreműködésemmel jő létre, most megszegése miatt ő szentségének nem volna oka panaszt emelni. Én magam ragadtam volna fegyvert a nápolyi király megfenyítésére. Ő szentsége tegyen a mint akar; válaszsza meg tetszése szerint a köz-

benjárókat. Nem törődöm vele. De annyit mondhatok, ha én vagyok a közbenjáró, a nápolyi király meg is tartja, amit igér. Ő épen azért nem fogadta szívesen az én közbenjárásomat, tudván, hogy az elvállalt kötelezettségek megszegését nem tűröm!

«Az anconai ügyet illetőleg, tudja meg, hogy követem Drágfi Tamás fel van hatalmazva ő szentsége kívánatait teljesíteni, ha viszont biztosíttatik, hogy az anconaiakat a velem kötött szövetség miatt bántás nem éri. Két anconai polgárral meg fog jelenni ő szentsége előtt, a szövetség felbontását bejelentendő. Követ úr kérje föl ő szentségét, állítsa ki az anconaiak részére az amnestia-iratot, és mihelyt ez megtörtént, minden rendben lesz.»

Ezen nyilatkozatok kielégítették a legátust, ki még végül a kalocsai érsek ügyét is szóba hozta.

«Higyje el, követ úr, — mondá Mátyás, — az, a ki a kalocsai érsekről szól előttem, nem tesz nekem kedves dolgot. Gonosz nyelvével meg akart rontani. Az igazság követelései szerint fogok ellene eljárni.»

Az ortei püspök óvakodott egyenesen szemrehányást tenni a királynak azért, hogy január havában tett igéretét visszavonja. A saját helyzetének nehézségeire utalt; minthogy ugyanis a pápának bejelentette a király igéretét, hogy a fogoly főpapot neki adja át. «Ha már mostan — úgymond — az ellenkezőről tudósítom, vagy engem hazugnak, vagy Felségedet megbizhatatlannak kell tartania.»

«Elismerem, — válaszolá Mátyás, — hogy igéretet tettem főtisztelendő úrnak; de fontos okok tartanak vissza. Mindazáltal rövid idő alatt úgy intézem a dolgot, hogy biróság előtt igazolhassam eljárásomat.»

A legátus látván, hogy a király engedékeny hangulatban van, a kedvező pillanat előnyeit kizsákmányolta. Térdre borúlt előtte. Az Isten szerelmére kérte, ne hazudtolja meg, ne hozzon rá gyalázatot.

A kis scena megtette hatását. Mátyás kinyilatkoztatta, hogy azon tiszteletnél fogva, amit ő szentsége iránt táplál, kész a kalocsai érseket börtönéből kibocsátani, és a legátus tetszése szerint, Egerben vagy Visegrádon tisztességes őrizet alá helyezni.

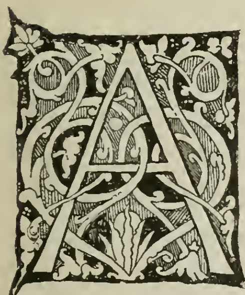
A legátus Visegrádot választotta, engedélyt kérvén, hogy ő maga vezethesse az érseket új tartózkodási helyére, és ott főpaphoz illő lakást rendezhessen be számára.

A király beleegyezett, és jobbját nyújtván szavát adta, hogy az átköltözés tizenöt nap alatt megtörténhetik.

És csakugyan beváltotta szavát. Rendeletére Váradi Péter Visegrádra hozatott, és ott kényelmes lakásban helyeztetett el.

A legátus el volt ragadtatva, és szerencsét kívánt a pápának, ki «dühöngő oroszlánból a pásztor szavát követő jámbor báránynyá alakította át Magyarország királyát!»*

## III.



PÁPA felhívására, a velenczei senatus az 1489-ik év april elején elhatározta, hogy a magyar királyi udvarral, a melynél hét esztendő óta nem tartott követet, a közvetlen diplomatiai összeköttetést megújítja. Bollani Domonkos tudort küldötte követűl Magyarországba. Ez május közepetáján érkezett Budára. Ünnepélyes kihallgatása alkalmával, áradozó kifejezésekkel szólott azon régi barátság felől, melyet a köztársaság a király iránt táplál. Küldetésének legfőbb indító okáúl azt helyezte előtérbe: hogy ezen baráti érzelmeket az egész világ előtt kifejezésre juttassa, és a signoria ha-

* A legátus 1489 majus 15- és junius 1-én kelt jelentése Velenczében.

tártalan örömét tolmácsolja János herczeg házassága fölött, a kinek mindennemű boldogságot és emelkedést kíván. Végűl a királyt buzdította, hogy a császárral fennálló ellenséges viszonynak vessen véget, és e czélból Velencze közbenjárását ajánlotta föl.*

Bizonyára nem kevéssé volt meglepetve azon váratlanúl szíves fogadtatás által, melyben részesűlt; még inkább pedig azon készség által, melylyel ajánlatát a király megragadta, tétovázás nélkűl leplezvén le az áldozat nagyságát, melyet a béke oltárára hozni hajlandó.

Betegeskedése miatt titkárát, Erdődi Bakócz Tamás győri püspököt bízta meg, hogy megadja a követ előterjesztésére az érdemleges választ. Ez hosszú beszédét a császár ellen hangoztatott súlyos vádakkal, mondhatnók szitkozódásokkal kezdette meg, de a következő nyilatkozattal zárta be:

«Ő felsége, mivel csakis a békesség biztosítása végett indított volt a császár ellen háborút, ő szentsége és a velenczei senatus buzdítására, kész mindent visszaadni a császárnak, amit tőle elfoglalt; ha viszont a császár az utolsó békekötés föltételeit pontosan végrehajtja, és a hadiköltségeket megtéríti. Azután békességben kíván élni vele, és atyja gyanánt fogja tisztelni. Mert királyunk ő felsége, a szenvedett sérelmeknél és károknál még inkább azt fájlalja, hogy megfosztatott a kedvező alkalomtól, mely a törökök ellen intézendő háborúra nyílt. Amint a császárt legyőzte, a törökök fölött is diadalmaskodott volna. Bocsássa meg Isten a császárnak, hogy míg önmagát megsemmisítette, a királyi felségnek, dicsőségét irígyelvén, mintegy kezeiből ragadta ki a diadalt a kereszténység ellensége fölött!»**

* A velenczei követ előterjesztését a részére april 7-ikén kiállított utasításból (D. E. IV. 33—5.) és a királyi válaszból ismerjük.

** A pápai legátus 1489 junius 1-én kelt jelentésébe befoglalja a győri püspök hosszú előadását.

Ugyanekkor a velenczei köztársaságnál hivatottabb más közbenjáró is kínálkozott Mátyásnak, hogy viszonyát a császárhoz, mely két év óta az ideiglenesség állapotában lebegett, véglegesen rendezze; a császár saját fia és örököse, MIKSA római király.

Őt is, csakúgy mint atyját, a politikai érdekek ellentéte szembe állítá a magyar királylyal. De egyéniségöket közel hozta egymáshoz jellemvonásaik rokonsága. Miksát lovagias szelleme, eszményi világnézete és magas czélokért hevülő szíve képessé tette arra, hogy elfogúltság nélkűl, csodálattal tekintsen házának félelmes ellenségére, s viszont rokonszenvet ébreszszen maga iránt Mátyásban, a ki nyiltan vallotta, hogy a császárt gyűlöli, de fia iránt a szeretet érzelmeit táplálja.*

A római király büszke lelke nehezebben tűrte, mint atyja a megalázó helyzetet, a mit örökös tartományaik elvesztése teremtett. Ellenben nem remélhetvén, hogy azokat fegyver hatalmával hódítják vissza, könnyebben szánta el magát, mint atyja, arra, hogy békés úton visszaszerzésök érdekében áldozatokat hozzon; annál inkább, mert a németalföldi bonyodalmak és a franczia király ellenséges magatartása egész figyelmét és erejét lekötötte. Attól sem idegenkedett, hogy benső szövetségre lép Magyarország uralkodójával; sőt rajongó lelkesedéssel táplálta azt a gondolatot, hogy vele együtt, közös erőfeszítéssel indít háborút a törökök ellen, és megszabadítja a kereszténységet a szűntelenűl fenyegető veszélytől.*

Miután atyja fölhatalmazását a Mátyással indítandó tárgyalásokra kieszközölte, 1489 tavaszán két követet küldött Budára, titkos megbizással, mely azon reménységet kelté föl Mátyásban, hogy annyi meghiúsúlt kísérlet után, most

* A pápai követ 1489 junius 25-iki jelentése. THEINER II. 528.

** Miksa egyéniségének legalaposabb ismertetését adja ULMANN H. «Kaiser Maximilian.» (Stuttgart, 1884.)

végre létesítheti a Habsburg-házzal való szoros szövetséget, és ezzel egyszersmind biztosíthatja fiának a trónöröklést.

Titkos értekezletekben megbeszéltettek az «örök béke» körvonalai és biztosítékai. Ezek iránt a diplomatiai körökben eltérő hírek szárnyaltak.

A pápai követ úgy tudta, hogy a római király János herczeget Ausztria herczegének és Magyarország trónörökösének elismeri, Mátyás halála után a trón elnyerésében támogatja; viszont János herczeg, mihelyt meg lesz koronázva, Miksának átadja váltságdíj nélkül, Ausztriát, sőt ehez még Pozsony városát is hozzácsatolja.[1]

A milánói udvar értesülései szerint arról lett volna szó, hogy Miksa mihelyt a császári trónt elfoglalja, Triest, Fiume, Portoré kikötőhelyeket átengedi Mátyásnak; ki viszont azonnal visszaadja az elfoglalt örökös tartományokat, Bécs kivételével, amit élethossziglan megtart.[2]

A politikai frigyet kettős házasság volt szorosabbá és biztosabbá teendő. Miksa felajánlotta egyetlen leánya Margit főherczegnő (VIII. Károly franczia király jegyese) kezét János herczegnek.[3]

Beatrix részéről pedig az a javaslat tétetett, hogy az ő legifjabb nővérét Johanna herczegnőt maga a hét év óta özvegy Miksa, vagy pedig ennek kis fia Fülöp főherczeg vegye nőül.[4]

Mindezen ügyek bizalmas tárgyalása és elintézése végett, abban történt megállapodás, hogy Mátyás és Miksa, september 8-ikán, Lincz városában személyesen találkozni

1 A pápai követ 1489 october 15-iki jelentése.

2 A ferrarai ügyviselőknek a milánói udvarból 1489 augustus 11-, 13- és 18-án kelt jelentéseik a modenai levéltárban.

3 A pápai követ junius 25-iki jelentése. Ulmann állítása (I. 79.), hogy Miksa saját törvénytelen leányát akarta a magyar trónra emelni (!), a pápai követ oct. 15-iki jelentésének megmagyarázhatlan félreértésén alapszik.

4 A magyar udvarnál levő milánói követ nevet nem említ, csak infansnőről szól. Ulmann véleménye az (I. 80.), hogy Johannáról van szó.



BEATRIX KIRÁLYNÉ DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.




MÁTYÁS KIRÁLY DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.

fognak. Egyelőre a fegyverszűnet újabb hat hónapra meghosszabbíttatott.

Mátyás nem titkolta örömét e fölött. Rendeletére, junius 18-án Úrnapján, Budavára főegyházának szószékéről, a győri püspök ünnepélyes módon hozta köztudomásra a fegyverszűnet meghosszabbítását és a tervezett congressust. Hangsúlyozta, hogy főképen a pápa és a római király személye iránti tekintet késztette ő felségét a békeajánlatok figyelembevételére. Végűl kihirdette, hogy mihelyt a béke a császárral megköttetett, megindúl a török ellen a háború.*

Hogy a császárral tervezett szövetség megkötésében és a török elleni háborúban Cseh- s Lengyelország részéről akadályok föl ne merűljenek: Mátyás arra határozta el magát, hogy Kázmér lengyel királyhoz követet küld. Ezen elhatározásánál nem kevésbbé volt meglepő eljárása a követ kijelölésénél. Választása Thuz Osvát zágrábi püspökre esett, ki tizenöt esztendő előtt Kázmér királylyal conspirált, és hét esztendő előtt újabb hűtlenségeért fogságba kerűlt!**

Most ismét nagy súlyt kellett arra helyeznie, hogy Dsem török herczeg Magyarországba kerűljön. És mivel ezt római követe, Drágfi Tamás nem bírta kieszközölni, a pressio legkülönfélébb eszközeit alkalmazta.

A «szelíd bárány» újból «dühöngő oroszlán»-ná alakúlt át. Fenyegető nyilatkozatokkal döbbentette meg a szentszék követét. Teljes határozottsággal emelte a pápa ellen azt a vádat, hogy az egyiptomi szultánnak akarja eladni Dsem herczeget.

Egy alkalommal ezen hírre utalva, indulatosan így szó-

* A pápai követ idézett junius 25-iki jelentése.

** A zágrábi püspök küldetése azonnal a junius 18-iki hirdetmény után határoztatott el. Már augustus 7-ikén a velenczei doge tudósítja németországi követét a magyar követ útnak indítása felől. D. E. IV. 73.

lott: «Krisztus keresztfájára fogadom, hogy ha a tengeren túl szállítják Dsem herczeget, én Olaszországba vezetem a török császárt!»

Máskor pedig — junius 25-ikén — nyugodtabban, de az elkeseredés hangján így szólott: «Követ úr, ne beszéljünk többé a török herczegről. Hisz ő szentsége már eladta őt kétszázezer aranyért az egyiptomi szultánnak. Tudom, hogy ő szentsége ügynöke Rodosz szigetére ment, azon ürügy alatt, mintha a lovagrend ügyében járna, de onnan az egyiptomi szultánhoz vitorláz át, az alku megkötése végett. Elhiszem, hogy a szultán háborút indít a császár ellen; de ő szentsége fontolja meg jól, hogy Dsem herczeg, ha az ő segitségével jut trónra, még kegyetlenebb és félelmesebb ellenségünk lesz mint bátyja. Hallottam azt is, hogy ő szentsége egy másik követe, szintén álruhában, a török császárhoz küldetett. Maga ő szentsége döntse el, vajjon eljárása illik-e az egyház fejéhez, és hogy mit szólnak majd ahoz a keresztény uralkodók!»

A legátus ezen híreket alaptalanoknak nyilvánítá. És — úgymond — ha a pápa a török herczeget mégis átengedné az egyiptomi szultánnak, csak azért tenné, hogy a kétszázezer aranyat a török hadjárat czéljaira fordítsa.

«Ne higyje, követ úr, — jegyzé meg Mátyás, — hogy a török háború czéljaira fordítaná a pénzt ő szentsége; a nápolyi király ellen használná föl, akit pedig becsületem tilt elhagynom. Higyje el, követ úr, ennek az ügynek hosszabb a vége, mint hiszi. Ő szentsége olyan nagy tüzet gerjeszt, hogy azután nem birja eloltani!»*

És Mátyás nem szorítkozott fenyegető szavakra. Tényekkel is súlyt kölcsönözött azoknak. Nemcsak az anconai szövetség felbontását halogatta; hanem most a szentszék más hűbéreseivel, egyebek közt az Umbria szomszéd-

* A pápai követ 1489 junius 25-iki jelentése.

ságában levő Camerino urával, Varanus Julius Cæsar híres condottierivel szerződési viszonyba lépett, és több olasz fejedelemmel tárgyalt, hogy támogatásukat a nápolyi királynak biztosítsa.*

September közepetáján levél érkezett Budára a pápától, azon ígérettel, hogy a török herczeget, mihelyt a franczia király és a ródoszi nagymester beleegyezését kieszközölte, Magyarországba küldi.

Mátyás örömmel fogadta ezen tudósítást, és csak azt kérte, hogy ő szentsége ne késsék ígérete teljesítésével, mert a török herczeg kétségbeesett hangulatban van, és félő, hogy öngyilkosságot követ el. «A magam költségén — mondá — olyan nagy sereget állítok ki, amilyent a keresztény világ még nem látott. Igazolni fogom, hogy valóban a kereszténység érdekében kérem a török herczeget!»**

Időközben Mátyás az olaszországi bonyodalmak kötelékeiből kibontakozni iparkodott. Rómába küldött követe, Fontana Ferencz által bejelenté az anconai szövetség felbontását. A nápolyi kérdésben pedig a pápai követ előtt megnyugtató nyilatkozatokat tett, melyek annál értékesebbek voltak most, mert a viszály ekkor érte el tetőpontját azzal, hogy Ferdinánd király a pápa ítéletétől az egyetemes zsinathoz fölebbezett.

Mátyás a legnagyobb határozottsággal visszautasítá a föltevést, mintha apósának ezen lépését helyeselné. «Esküvel erősíthetem, — így szólott egy ízben, — hogy szándékáról előre semmit sem tudtam, és mikor elhatározása felől értesültem, sajnálatomat fejeztem ki afölött . . .»

És egy más alkalommal így szólott:

«Követ úr, jelentse ő szentségének, hogy kora gyer-

* Ezen tárgyalásokról a pápai legátus imént idézett jelentésén kívül, sok érdekes részletet találunk a ferrarai herczeg milánói ügyviselőjének 1489 majus 19-, 25-, junius 2-, 6-, 9-, 20-iki jelentéseiben.

** A legatus 1489 september 18-iki jelentése.

mekségemtől megszoktam tisztelni a szent-széket, hódolatot tanúsítani a pápa iránt. Most az aggkor határszélén állva, ugyanazon érzelmek által vezéreltetem. Ne higyje ő szentsége, hogy a nápolyi királynak, ha ő szentsége ellen háborút viselne, segítséget nyújtanék. De viszont azt sem látnám szívesen, ha ő szentsége indítana háborút a nápolyi király ellen; a becsület nem engedné, hogy apósomat, és szövetségesemet elhagyjam. Az Istenre kérem ő szentségét, hagyja békében a királyt, a ki úgyis vén ember már... Ha ő szentsége kívánja, magamra veszem a fáradságot és kiegyeztetem vele. Jó pápához illő, hogy a háborúnál előbbre tegye a tisztességes békét!»*

A pápai követnek ily körűlmények között már csak a török békealku ügye szolgáltatott aggodalomra okot.

Mátyásnak a portára küldött követe november közepén visszaérkezett, a török császár küldöttével, ki nagyértékű ajándékot hozott: Alamizsnás szent János, a híres alexandriai pátriarka tetemét.

A király, neje és udvara kíséretében a város határánál fogadta az ereklyét, és ünnepélyesen kísérte palotájának kápolnájába.**

A mikor a következő napokban a pápai legátus kérdést tett a tárgyalások állása iránt, a király közölte vele a részleteket, és egyúttal azt is, hogy öt esztendőre megköti a fegyverszűnetet.

És azon fájdalmas megjegyzésre, hogy így a török herczeg kiszolgáltatásához csatolt remények meghiúsulnak, Mátyás így válaszolt: «Ha régebben kiszolgáltatják nékem a herczeget, minden áldozatot szívesen meghoztam volna. De a hosszú halogatás kétségbeejtett. És azóta változott a helyzet. Az egyiptomi szultán és a török császár viszonyá-

* A pápai legátus 1489 november 27-, december 26- és 1490 január 6-iki jelentései.

** A ferrarai herczeg budai ügyviselőjének 1489 november 17-iki jelentése. D. E. IV. 396.

ban fordulat állott be. Nem vagyok elég erős, hogy ilyen két hatalom ellen háborút kezdjek. Most már ő szentsége ám tartsa meg a herczeget, vagy adja át a kinek tetszik!» [1]

Mindazonáltal a fegyverszűnet megkötésével nem sietett.[2] És december 15-ikén Kassa városához intézett levelében is hangoztatja, hogy a római királylyal kötendő béke az egész keresztény világra hasznos lesz, mert lehetővé teszi, hogy erejét azután a kereszténység ellenségére fordítsa.[3]

Ezalatt a budavári udvarnál serényen folytak az előkészületek a linczi összejövetelre. Mátyás a magyar urakat fölszólította, hogy fényesen fölszerelt bandériumokkal kísérjék. A vele barátságos viszonyban álló hatalmakat követek küldésére kérte föl. És drága ajándékokat halmozott össze, a római király és a német urak részére.[4]

Miksa csak néhány héttel a kitűzött határidő eltelte után érkezhetvén Linczbe, october elején követet küldött Mátyáshoz, hogy oda meghívja.[5]

Azonban mikor a diplomatia minden akadályt elhárított, vészjóslón lépett előtérbe a kór hatalma.

Mátyás, ki az 1487-ik év folyamán egészsége és ereje teljességében viselhette a hadvezéri tisztet az ausztriai hadjáratban, kevéssel utóbb a köszvény heves támadásainak kezdett kitéve lenni. Ezek annyira súlyosbodtak, hogy az 1489 martius havától kezdve nem volt képes lábain járni, és hordszéket kényszerült használni.[6] Bécsből Budára hajón jött le.

1 A pápai követ idézett jelentései.

2 A király udvaránál levő milánói követ 1490 april 2-ikán kelt jelentéséből tudjuk, hogy a török követ akkor is az udvarnál volt, és akkorig csak egyszer fogadtatott a király által. D. E. IV. 160.

3 Magyar Sion. 1864. évf. 65.

4 A velenczei dogénak augustus 6-ikán németországi követéhez írt jegyzéke. A ferrarai herczeg milánói ügyviselőjének aug. 13-, 18- és october 2-iki jelentése. Mátyásnak julius elején a szent-györgyi grófokhoz intézett rendelete. (Az utóbbi az országos levéltárban.)

5 A pápai követ october 15-iki jelentése.

6 Ezt a ferrarai herczeg magyarországi ügyviselője írja 1489 november 26-iki jelentésében. D. E. IV. 394.

A nyáron állapota jobbrafordúlt. És augustus második felében ismételve tett kirándulásokat távolabb fekvő kastélyaiba.[1] De amint az ősz beköszöntött, aggasztó kórtűnetek jelentkeztek. Térdei és lábai kezdettek dagadni, egyszersmind lázak gyötörték. Lehetetlenné vált útra kelnie. A podgyász szekerekre volt rakva, hogy mihelyt egészsége engedi, útra kelhessen. De míg a saját baja nem szűnt meg, november második felében Beatrix is megbetegedett.[2] Emellett az udvari csillagjósok óvták őt a november és december hónapoktól, melyek vészt hozhatnának, ha útra kel.[3]

Mátyás ezalatt october közepén cancellárját a váradi püspököt, több tanácsos kíséretében, Linczbe küldötte, a tárgyalások megkezdése végett. Miksa pedig négy ízben küldötte egy hónap lefolyása alatt követeit Budára. A részleteket szigorúan titokban tartották. A ferrarai herczeg magyarországi ügyviselője panaszkodik jelentésében, hogy semmit sem bír megtudni.[4]

A titkolódzást komoly nehézségek felmerűlése vonta maga után. Ezeket Frigyes császár támasztotta. Ő ugyanis attól félvén, hogy fia az engedményekben messzibbre fog menni, mintsem ő kívánatosnak tartotta, maga is Linczbe ment, hogy Miksát ellenőrízze. Itt azután saját kezeibe ragadta a tárgyalások vezetését, s azokat a meghiúsulás veszedelmével fenyegette. Mert míg az ő engesztelhetetlen szellemét szűntelenűl élesztė azon tudat, hogy Mátyás a császári korona megszerzésére törekszik:[5] ugyanakkor ellenállási képessége új táplálékot nyert a csillagászok jöven-

1 Ugyanennek 1489 september 2-iki jelentése. D. E. IV. 401.

2 A pápai követ october 15-iki jelentése A ferrarai herczeg magyarországi ügyviselőjének november 26-iki jelentése. D. E. IV 394.

3 BONFIN előadása

4 November 16-ikán. D. E. IV. 398.

5 A császár 1489 december 10-ikén írja a szász herczeghez intézett levelében, hogy veszély fenyegeti. «Das heilig Reich und Deutsch Nation nach denen desselben Königs von Hungarn Herz und Gemuet steet». (A drezdai levéltárban.)

döléseiben, melyek Mátyás közeli halálát biztosnak hirdették.[1] Apa és fiú között heves jelenetek fordúltak elő. Az utóbbi azzal fenyegetődzött, hogy Flandriába vonúl vissza, és a császárt többé látni sem akarja. De habár vele tartott a jelenlevő német fejedelmek és urak nagy része, nem voltak képesek Frigyest megingatni.[2]

Így történt, hogy mikor december 7-ikén Ottó bajor herczeg, a császár megbízásából, Budára jött, a nagy politikai tervek kisszerű pénzügyi alkura zsugorodtak össze. Az ajánlat, amit hozott, abban állott, hogy a császár az 1477 óta fennálló tartozást kiegyenlíti, és a magyar király által elfoglalt tartományok visszabocsátása után ötvenezer forintot fizet kárpótlásúl! Mikor pedig Mátyás megjegyzé, hogy neki a háború százszor annyiba, öt millió forintnál többe került, a követ a kárpótlási összeget százezer forintra emelte föl!

Miksa késznek nyilatkozott ugyan, atyja mellőzésével, külön egyességre lépni; de ebben Mátyás nem találta meg a kielégítő biztosságot.

A tárgyalások mindazáltal nem szakíttattak meg. Sőt a fegyverszűnet a következő év september 8-ig meghosszabbíttatott, és a személyes összejövetel terve is fönntartatott.[3]

Végre 1490 januar első napjaiban a királyi pár egészségi állapota, az orvosok és a csillagászok tanácsa, megengedte az elutazást. A király, nejével és fiával, januar 8-dikán hagyta el Budavárát. Beatrix közvetlenűl elutazása előtt Miksához levelet intézett, melyben biztosítá, hogy ezentúl is, mint ekkorig cselekedte, az egyesség létrehozása érdekében fogja befolyását érvényesíteni.[4]

1 Bonfin előadása.

A ferrarai herczeg budai ügyviselőjének december 20-iki, és a pápai követnek 1490 januar 6-iki jelentése. — V. ö. Ulmann 83.

3 Ezen alkudozások felől csak hézagos és ellenmondó tudósításokat bírunk a ferrarai herczeg budai ügyviselőjének december 20-iki, s a pápai követnek december 26- és január 6-iki jelentéseikben

4 A levél a bécsi. titkos levéltárban.

A királyi udvarnál tartózkodó milánói diplomata jelentésében kiemeli, hogy nem a Miksával tervezett találkozás vonzotta Ausztriába Mátyást, hanem vágya Bécsbe visszatérni, és hogy szándéka volt útközben felkeresni mindazon helyeket, melyeknek fényét építkezéseivel emelte volt.[1] Mintha az a sejtelem vezérelte volna, hogy sietnie kell, a tél zordonságától sem szabad visszariadnia, ha még egyszer ki akarja elégíteni ambitióját, hogy a Habsburgok várpalotájából oszsza parancsait; ha még egyszer gyönyörködni kíván fényűző műízlése alkotásaiban.

Első állomása: Visegrád volt, melynek a természet ragyogó keretében foglalt palotái és kertei olyan igéző hatást tettek a pápai követre (1483), hogy «a földi paradicsomból» keltezte onnan Rómába írt leveleit.[2]

Egy egész hetet töltött ott Mátyás fontos politikai feladattal foglalkozva.

Miután János herczegnek trónörökössé nyilvánítását későbbi időre halasztotta, szükségesnek látta mégis gondoskodni azon eshetőségről, ha szándékának valósítása előtt elragadná a halál, melynek közeledését időnként érezte.[3] Biztosítani óhajtotta fiát, hogy magára hagyatva is képes legyen a trónt elfoglalni. Ezen czél elérésére legalkalmasabb eszköznek tartotta azt, hogy a főpapok, főurak és királyi városok esküvel kötelezzék magokat arra, hogy halála után utódjává fiát választják meg.[4] Egyúttal arra határozta el magát, hogy Magyarország legfontosabb várait neki adja át, és parancsnokaikat szintén esküvel

1 1490 január 12-ikén. «Non tanto perche la speranza de la Dieta lo tiri, quanto per proprio desiderio d'andarli ... Divertira a tutti li luoghi ove ha fatto edificare.» D. E. IV. 127.

2 «Ex Visegrado paradiso terrestri.» KATONA. XVI. 522

3 Ezt Mátyás bizalmas embereinek elbeszélése nyomán BONFIN állítja

4 Mátyás ezen tervét a Nápolyba küldött követ részére (1488) adott utasításban jelezi. (KOVACHICH. Scriptores. I. 350.) A kiállított kötelező-iratok közől kettőt ismerünk. Segesvár városáét kiadta TELEKI XII. 456. Medgyes városáé a müncheni kir. levéltárban van. Mindkettő 1489 junius 23-ikáról van keltezve.

kötelezi arra, hogy halála után másnak, mint fiának a gondjaikra bízott várakat át nem adják.[1]

Mielőtt székvárosából távoznék, Budavárát, a királyi kincs-, levél- és könyvtárral, szolgáltatta kezeibe. És most a trónörökösre nézve még fontosabb visegrádi várat, az ott őrzött szent koronával együtt, szintén rendelkezése alá helyezte.[2]

Majd Esztergomban három napon át a gyermek-prímásnak vendége volt.[3] Innen útját Komáromon, Tatán és Pozsonyon keresztűl folytatta. Ezen várakat szintén János herczeg kezeire bocsátotta, a komáromi és pozsonyi főispánság tisztével együtt.[4]

Pozsonyból Németújhelyre készűlt; de értesűlvén, hogy Miksa közelebb követeket küld Bécsbe, egyenesen az osztrák fővárosba ment.[5]

Itt ünnepelte már februar 24-ikén névnapját, amely alkalommal neje iránti gyöngéd figyelmét dús ajándékkal tűntette ki. Nyolczezer arany forint értékű ékszerekkel kedveskedett néki, melyek között egy gyémánt kereszt kíváló szépsége által vonta magára a figyelmet.[6]

A következő hónapban a tárgyalások Mátyás és Miksa között tovább folytak. A római király időközben elmellőzte ugyan Beatrix házassági javaslatát, és arra határozta el magát, hogy Anna bretagnei herczegnőt veszi nőűl; de még mindig föntartotta azt az ajánlatát, hogy a saját leányát adja János herczegnek házastársúl.[7]

Ennek következtében a milánói követ eredménytelenűl

1 Két ilyen kötelező irat, melyet Bajnai Bót András és Zöld István 1489 május 8-, illetőleg 23-ikán állítottak ki, a müncheni levéltárban.

2 A Mátyás által Corvin János részére tényleg átadott várak hosszú sorozata benfoglaltatik az 1490 julius 31-iki farkashidai egyesség okiratában.

3 Constabili Bernát 1490 februar 22-iki levele. D. E. IV. 421.

4 Ezt szintén a farkashidai egyesség szövegéből tudjuk.

5 Constabili idézett levele.

6 A milánói követ 1490 martius 11-iki jelentése. D. E. 150.

7 Ugyanannak idézett martius 11-iki és april 1-én kelt jelentései. D. E. IV. 146., 152.

sürgette most Bianca herczegnőnek Magyarországba utazásához a szükséges intékedések megtételét. Folytonosan kitérő választ kapott a királytól; amely eljárásban megerősítve látta azon mindinkább terjedő híreket, hogy Mátyás a milánói házasságkötés felbontására gondol, és fiát az osztrák főherczegnővel fogja összeházasítani.[1]

Időközben Mátyás folytatta János herczeg érdekében megkezdett azon tevékenységét, hogy halála esetére a meghódított tartományok legfontosabb helyei az ő kezei között legyenek. Ausztriában: Németújhely, Recz, Wolkersdorf; Stiriában: Pettau, Radkersburg várakat; Morvában: Brod városát, számos egyéb krajnai, karinthiai és sziléziai erősséggel adatta neki át.[2]

Egyúttal most már végre akarta hajtani azon tervét is, hogy a cseh koronának az ő jogara alatt álló tartományai által utódjává, Csehország királyává nyilváníttassa őt. Ennek előkészítése végett ama tartományokban titkos megbizottai voltak.[3] Martius második felében pedig Prosszniczi János váradi püspököt Morvaországba küldötte, és maga is el volt határozva rá, hogy azonnal husvét után, Boroszlóba megy, s ott Morvaország, Szilézia, Lausitz rendeinek gyűlekezetében, ezen tartományok kormányát ünnepélyesen fiára ruházza.[4]

1 Trevioglioi Maffeo 1490 martius 11- és april 1-én kelt jelentései. Diplom. E. 146—161. Téves a történetírók azon állítása, hogy a milánói udvar halogatta volna Bianca Magyarországba jövetelét, és az egybekelést János herczeg királylyá választatásától tette volna függővé. Erről soha szó nem volt.

2 Ezt az idézett farkashidai egyesség szövegéből tudjuk.

3 Prágában 1490 majus 10-ikén kivégeztetett Podjebrad Henrik herczeg két udvari embere, Alexander és Podwinsky, kik ellen az a vád emeltetett, hogy Mátyás által Ulászló meggyilkolására béreltettek föl PALACKY (329) periratok alapos tanulmányozása után azon meggyőződésre jut, hogy ezen vád alaptalan volt; és a kivégezettek Mátyásnak politikai és hadi szolgálatokra kötelezték le magokat. — Boroszlóban 1490 julius 5-ikén kivégeztetett Dömpnig Henrik boroszlói kapitány, ki Mátyásnak évek óta hű embere volt, János herczeg irányában is hűségi esküvel kötelezte magát, és arra ajánlkozott, hogy Boroszló városát az ő hatalmába juttatja. V. ö. MARKGRAF érdekes tanulmányát a «Zeitschrift für Alterthum und Geschichte Schlesiens». XX. (1885.) 157—196.

4 PALACKY és MARKGRAF az i. h., BONFIN is szól készületeiről Sziléziába.

Ugyanakorra a magyarországi rendeket is egybehívta Budára, hová királyi biztosokat készült küldeni előterjesztéseinek közlése végett.*

Egész figyelmét János herczeg trónöröklésének érdekei kötvén le, a külső politika függő kérdéseivel alig foglalkozhatott. A szent-szék, a nápolyi király, a milánói herczeg, a svajczi köztársaság és a török császár követei tétlenűl vesztegeltek udvaránál. Csak Velencze követének tette lehetővé, hogy visszatérhessen, mert nem szívesen látta őt magánál, és még martius utolsó napjaiban is felháborodással szólott a köztársaság «szemtelenségéről».** Mindazáltal az udvariasság külső formáit megtartotta vele szemben, és a búcsú-audientián közlé vele, hogy lovaggá akarja avatni. Ezen szertartás végrehajtására april 4-ikét, virágvasárnapját tűzte ki.

Ezen ünnep megülésére nem kívánt szent István dómjába menni. A megelőző napon elrendelte, hogy a várlak udvarán fából kápolnát állítsanak, melyet hirtelen kellő díszszel szereltek föl.

Az ünnep reggelén neje és fia kíséretében jelent meg ott. Az udvar, a Bécsben időző főpapok, főurak és külföldi követek fényes gyűlekezete környezte. Az isteni tisztelet a pálmák szentelésének szertartásával kezdődött. Ezt követte az Üdvözítő jeruzsálemi bevonulására emlékeztető körmenet és az ünnepélyes szent mise. Mindennek végeztével a trónon ülő király maga elé szólította Bollani Domonkost a velenczei követet, és a szokásos szertartással lovaggá avatta föl.

Az órákig elhúzódó kettős ünnepély után fáradtan tért vissza termeibe. És mivel a királyné, ki a város több templomában kívánt ájtatoskodni, az ebéd idejét későre tűzte ki, hogy jelentkező éhségét lecsillapítsa, fügét ren-

* Az 1490 martius 29-ikén kelt megbízó-irat. TELEKINÉL XII. 485.

** A milánói követ april 1-én kelt jelentése. D. E. IV. 159.

delt. De mikor az első darabot megízlelte, s romlottnak találta, e miatt nagy haragra lobbant. Az eközben megjelent királyné azon volt, hogy megnyugtassa, és különböző eledelekkel kínálta. De mindent visszautasított. Csakhamar szédűlés és szemei elhomályosulása miatt panaszkodva, hálószobájába vitette magát. Itt esti hat óra tájban szélhűdés tünetei jelentkeztek. Eszméletét veszté, és e mellett heves fájdalmak kezdették gyötörni. «Jaj, Jaj» és «Jézus» kiáltások törtek elő görcsösen összeszorúlt ajkairól. Izgatott nyugtalanság vett erőt egész testén.

Az egybesereglett urak és udvari emberek rémülten, az orvosok fejöket vesztve, tétlenűl állották körűl fekvőhelyét. Csak a királyné tett mindenféle kétségbeesett kísérletet, hogy férjén segítsen: erőszakkal felnyitott szájába gyógyfolyadékot öntött, lecsukódó szemeit nyitogatta, füleibe bátorító szavakat kiáltott; majd az orvosokat biztatta, hogy nyújtsanak segedelmet.

Ezalatt az éj beálltával a király kínjai annyira fokozódtak, hogy egész erővel ordított; hangjának erejét az oroszlánéhoz hasonlították a jelenlevők. Hajnal hasadtával néhány órára elaludt. A fájdalom megújulása ismét felriasztotta ugyan; de ekkor beállott az erők hanyatlása. Az egész napot félaléltan töltötte. Időnként felocsúdva, tekintetét a körülállókra szegezte. Erőfeszítéseket tett, hogy szólhasson. Beatrix esdeklő szavakkal kérte: közölje parancsait; kérdésekkel ostromolta: ezt kívánja-e vagy amazt. De ajkai nem nyíltak meg többé.

A haláküzdelem harmadnap reggelig tartott. April 6-ikán, a nagy hét keddjén, reggeli hét és nyolcz óra között adta ki lelkét.*

* Az utolsó betegség tüzetes leírását adja Bonfin, kitől a hitelességet megtagadni nincs okunk. A milánói követ april 6-iki jelentésében csak röviden szól a bekövetkezett szélhüdés és halál felől. Már néhány héttel utóbb Olaszországban elterjedett hírek mérgezésről beszéltek, melylyel Beatrixot vádolták. (Dipl. Eml. IV. 175.) Későbbi, XVI. századbeli történetírók (Forgách Ferencz és Zsámboki).

A főrendek megrendűlve állottak a nagy király teteme mellett. János herczeg pedig, kin erőt vett a gyermeki szív sajgó fájdalma, Beatrix lábaihoz borúlt, és zokogva kérte, ne hagyja el őt az árvát, részesítse anyai szeretetében, a miként ő is fiúi ragaszkodást fog tanúsítani iránta. A királyné keblére ölelte az ifjút. Mire az urak hűséget fogadtak mindkettőnek.

Mátyás hűlt teteme a bécsi várpalota egyik teremében, fényes ravatalon közszemlére tétetett ki. Majd szent István egyházába vitetett, hol gyász isteni-tisztelet tartatott. Ekkor azután fekete posztóval terített hajón Budára, innen pedig kocsin Székesfehérvárra szállíttatott.

Szent István ősi szentegyházában, a magyar királyok temetkezési helyén, kívánt ő is nyugodni. Családi sírboltul külön kápolnát kezdett építtetni.

«Oly nagyszerű művet tervezett, — írja Bonfin, a ki ismételten láthatta, — hogy ezen egygyel is felülmúlta elődeinek valamennyi építményét.» De halálakor befejezetlenűl állott.*

A temetésre kitűzött napon, János herczeg vezetése alatt, a külföldi követek, nagyszámú főrendek és nemesek

osztoztak ezen gyanúban. — E sorok írója orvosi tekintély illetékes ítéletére óhajtván támaszkodni, dr. Korányi Frigyeshez fordult, a ki lekötelező szívességgel közölte, a történeti adatok beható tanulmányozása után, véleményét, mely szerint a feljegyzett részletekben a mérgezés tünetei nem fordulnak elő. «Az egész kórkép — írja egyebek között — súlyos agy-megbetegedésre mutat, melyet rögtöni kezdete miatt gyuladásnak tekinteni nem lehet, hanem agy-gutaütésnek. Ennél tartós rángások ritkán fordulnak ugyan elő, de előfordulnak mégis oly esetekben, mikor a vér vagy az agy-gyomrocsokba, vagy pedig az agy-felületre, az agy-hártyák alá ömlik. Az ilyen bajra való hajlandóság Mátyás királynál már a megelőző évben előforduló ájulásokban mutatkozik; míg a baj bekövetkezését előkészíti: a királynak nehezen indokolható indulatrohama a rossz füge miatt, a rákövetkezett szédülés és káprázati érzés . . . Ha áll az, a mi valószínű, hogy Mátyás király köszvényben szenvedett: akkor az is valószínű, hogy — mint köszvényeseknél többször történik — szívtúltengés fejlődött ki, az agy-véredényeknek törékenységre vezető megbetegedésével, amelyek a gutaütést érthetővé teszik.»

* Mátyás kápolnájáról tüzetesen értekezik Henszlmann Imre «A nagyszebeni és székesfehérvári régi templom» czímű akadémiai kiadványban. (Budapest. 1883.) 60—65.

gyülekeztek a bazilika udvarába, hol a nyitott koporsó bíboros ravatalon volt elhelyezve; azután a város utczáin keresztűl, az ellenségtől zsákmányolt zászlókat lobogtató lovasvitézektől körűlvéve, mintegy utolsó diadalmenetet tartottak vele.

A templomba visszatérve, a koporsót a szentélyben letették, a zászlókat és a királyi kardot tüntető robajjal az oltár lépcsőihez vetették. Zokogás hangzott föl a templomot betöltő sűrű tömegből, mintha azon sejtelem szállotta volna meg, hogy a királylyal a hódítások és győzelmek kora is sírba száll.

A székesfehérvári prépost mondotta a gyászmisét. A nápolyi király ékesszólásáról híres követe, Ranzán püspök tartotta az emlékbeszédet, melylyel az elhúnytat dicsőitette.[1]

Azonban alig hogy a sírbolt kapuja bezáródott és a gyászoló tömeg szétoszlott, a kegyelet érzelmei is eltűntek.

Az özvegy királyné megkezdette igyekezeteit, hogy új férjet szerezzen, kivel a trónt megosztaná. A főurak megfeledkezve igéreteikről és esküjökről, idegen trónkövetelőknek ajánlották föl szolgálataikat. És közűlök épen az, kire legbőségesebben áradtak az elhúnyt király kegyeinek kedvezései és dicsőségének sugarai: Zápolyai István, Ausztria helytartója, Bécs parancsnoka, nem átallotta, két héttel ura halála után, ilyenforma felhívásokat küldeni szét az országba: «Immár elmélkedjünk arról, hogy Magyarországot a szorongattatástól és elnyomástól, mit ekkorig szenvedett, megszabadítván, régi szabadságába helyezzük vissza!»[2]

Szilézia fővárosában pedig néhány héttel utóbb vérpad emelkedett, melyen, Mátyás politikájának buzgó támogatásáért kapitánya, Dömpnig Henrik fővesztéssel bűnhődött.[3]

1 Bonfin elbeszélése.

2 1490 april 21-ikén Bártfa városához írt levele. Analecta Scepusiensia. IV. 22.

3 Markgraf értekezése a «Zeitschrift des Vereines für Alterthum und Geschichte Schlesiens.» XX. 157—96.

Valóban nem lehet meglepőnek tartanunk, hogy a megrendítő fordulat hatása alatt, Mátyás utolsó cancellárja és végső éveiben legbefolyásosabb tanácsosa: Várad püspöke, az udvar fényétől és főpapi székének gazdagságairól lemondva, szent Ferencz szőrruháját öltötte föl, és kolostorba vonult, hogy ott a földi nagyság buborékhoz hasonló mulandóságáról elmélkedjék!

## IV.

MIKÉNT Mátyás jellemét és szellemét egész teljességében visszatükrözik a tömegesen föntartott történeti emlékek: úgy külső megjelenéséről is hű képet állíthatunk magunk elé. Számos egykorú arczképe, részben első rangú mesterektől maradt reánk; a művészet és a sokszorosító technika úgy szólván minden formájában: miniaturefestmények; fametszetek; aranyból készült és viaszba nyomott pecsétek; ezüst, bronz és ólom emlék-érmek; márvány dombormű és kőszobor.*

Ezen emlékek egy része olyan művészek önkényes alkotása, kik a királyt és arczképét soha sem látták. Egy másik csoporthoz sorozhatók azon művészek, kik habár igényt tartanak arra, hogy arczkép gyanánt fogadjuk el műveiket: hízelgés czélzatából, avagy talán műirányuk és æsthetikai érzékök által, az arczvonások eszményítésére csábíttattak. Nem hiányoznak azonban olyan művek sem, melyek leplezetlen realismusukban az igazság és élethűség bélyegét viselik.

* L. HENSZLMANN IMRE: I Mátyás király egykorú arczképei. (Archæologiai Közlemények. 1861. II. 117—125.) — CSONTOSI JÁNOS: Mátyás király és Beatrix királyné arczképei. (Budapest. 1880. Különnyomat az Archæologiai Értesítőből.)



91. RÉSZLET A BAUTZENI MÁTYÁS EMLÉKRŐL

Ilyen főképen az a monumentalis szobor, melyet Mátyás király sziléziai helytartója, Stein György, 1486-ban készíttetett, oly czélból, hogy azt az általa Bautzen (Budiszin) városában építtetett erősség főkapuja fölött helyeztesse el. Nagy súlyt fektetvén arra, hogy uralkodójának arczvonásai híven legyenek föltüntetve, a szobrászt Budára küldötte a kész szoborral, melyet az a király színe előtt dolgozott át.* És a szerencse kedvezése, négy század viszontagságai közepett, megóvta a romlástól ezen művet, mely a nagy királyt, a távol idegen földön, az általa meghódított terület éjszaki határszélén, a királyi felség teljes díszében, trónon ülve állítja elő, amint feje fölött a koronát angyalok keze tartja, — az égből nyert hatalmat jelképezve, — lábai pedig fekvő oroszlánon, a földi erő képviselőjén, pihennek.



92. MÁTYÁS KIRÁLY ÉRME.

Mátyás — amint a környezetében élő történetírók feljegyzéseiből tudjuk — nélkülözte a kimagasló termet előnyeit; de hatalmasan kidomborodó melle, széles, vaskos vállai, melyekből erős nyak emelkedett ki, és a feltünően nagy fej az alacsony testalkatnak imponáló hatást kölcsönöztek.**

Ezt fokozták arczvonásai, melyekben a kellem és szépség megnyerő varázsának hiányát az erő és tekintély hódító kifejezése pótolta.

* Ezt a város évkönyvei jegyzik föl. L. WENZEL GUSZTÁV: Mátyás király egykorú szobra Budiszinban. Archæologiai Közlemények. 1859. I. 229—43. — A szász királyi kormány, a M. Történelmi Társulat kérésére, a szobrot megtisztíttatván a négy század óta felhalmozott piszoktól, lehetővé tette hű fényképészeti fölvételét. — Az egész emlék magassága $23^{1}/_{2}$ láb, a király alakjáé (ülő helyzetben) 5 láb.

** BONFIN «középtermetűnél valamics-

Királylyá megválasztatása után az egyik diplomata határozottan rút arczúnak mondja az ifjú fejedelmet.* És hogy ő maga miképen ítélt saját külseje felől, jelzi annak a külföldi költőnek esete, kit ő az olmüczi ünnepélyességek alkalmával kiméletlenűl megdorgált, mert az ő «venusi szépségét» is dicsőíté előadott művében. A mely példán okúlva, Galeotti Mártius, ki Mátyásról szóló könyvét az ő udvarában írta, a kényes helyzetből úgy siklik ki, hogy «inkább martialis, mint venusi szépséget» födözött föl a királyban.**

Szőke, aranysárga haja volt, mely gondosan ápolt hullámos sűrű fürtökben omlott le válláig. A kor divatja szerint egészen síma arczának fehérségét a vérmes temperamentum pírja élénkitette. Keskeny homlok alatt erőteljesen kiemelkedő orrát, egyenes élével és vastag, gömbölyded hegyével, szépnek az udvaroncz történészek sem mondhatták. Szájáról pedig, mit duzzadó ajkak szegélyezték, bevallani kénytelenek, hogy «kelleténél valamicskével nagyobb volt». Kerekded és teljes álla az arcznak legszabályosabban kifejlett részét képezte.

A vonások ezen nyerseségét, mondhatnók köznapiságát enyhíté és megnemesíté a sötétbarna szemek élénk fénye, lángoló tüze, és az a nyugodt, parancsoló tekintet, mely a szellemi felsőségnek, a törhetetlen zsarnok akaratnak kinyomatát helyezte az arczra; és pedig annál szembetünőbben, minél inkább hagyta rajta nyomait mély barázdákban a haladó kor és a gondok súlya.

Nemcsak a hízelgő humanistákat, hanem a diplomatákat is, kik haragját idézték föl, az állatok fejedelmére, az oroszlánra emlékezteté.

kével magasabbnak». — GALEOTTI «középtermetűnek» mondja. ESCHENLŒR, kihez a hizelgés gyanúja legkevésbbé fér, határozottan írja: «Obwol die Person kleine war.» II. 169.

* «Ha una brussa cera de homo.» A milánói követ Németújhelyből, 1458 február 18-ikán. (A párisi nemzeti könyvtárban.)

** A XXIII. fejezetben.

De a büszke és félelmes uralkodó nyájas és kedélyes is tudott lenni. Szerette a tréfát és élczet; bájjal beszélte el a tréfás történeteket. Tartózkodás nélkül engedte át magát az udvarnál és a táborban a vigalmaknak és szórakozásoknak. Méltósága és tekintélye fönntartása érdekében, nem volt szüksége, hogy a merev és feszes magatartás, az erőltetett komolyság álarczát használja. Szívesen társalgott és enyelgett a köznéppel is; mindenkire nézve könnyen hozzáférhető volt; soha sem vette magát körűl szertartásos válaszfalakkal.

Gyakran mutatta be magát nyilvános bajvívásokban a nagy közönség tömegei előtt. Mert bár testi ereje nem volt nagy, de a legügyesebb vívókhoz tartozott. Általános bámulat tárgyát képezte, mikor Budán a szent György-téren az óriás Holubárt leküzdötte, és Boroszló piaczán egy híres viadorral győzedelmesen megmérkőzött. Ismételten fejezte ki sajnálatát afölött, hogy nem idézhetők vissza azon idők, mikor a vezérek párviadala döntötte el a csaták sorsát.*

Azonban a Horátiusok és Curiatiusok két évezred előtt letünt korának ezen elkésett ivadéka, fel volt fegyverezve minden kellékkel, amire saját korának politikai tusáiban szüksége volt. És, úgy látszik, ő maga is arra az ügyességre, melylyel gondolatait elrejtette, szándékai iránt az embereket megtévesztette, nem volt kevésbbé büszke, mint hadvezéri babéraira. Következtetjük ezt abból, hogy az életében kinyomatott magyarországi krónika szerzője, Thuróczi János, a királyi törvényszék ítélőmestere, azon jeles tulajdonságok között, melyekkel őt felruházza, nem mulasztja el «a színlelés mesterének» czímével is diszíteni.**

Az emberekre való hatás minden titka tárva volt előtte. Az alkalmas eszközökűl kínálkozó egyének feltalálásában és kihasználásában mesteri tökéletességet sajátí-

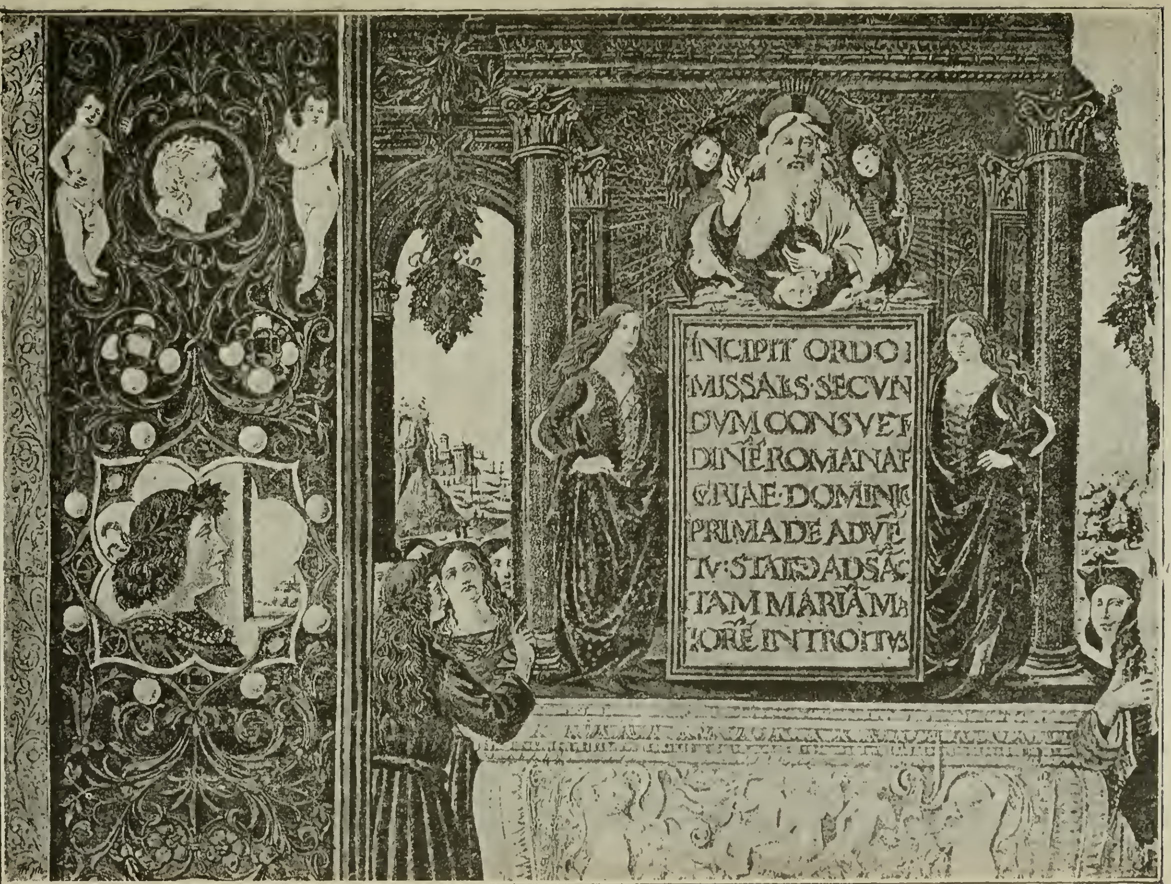
* Mindezen részleteket Galeotti, Bonfin és Eschenlœr műveiből veszszük.
** «Dissimulandi magister.»

tott el. Mindenkor csak a czélt tartván szem előtt, a rokonszenv és ellenszenv sugallataira soha sem hallgatott. Mondhatnók, hogy a szeretet és gyűlölet érzései ismeretlenek voltak előtte. Csak az érdek törvénye: a «salus reipublicæ suprema lex» előtt hódolt meg. Annak, ki ellen ma halálos harczot indított, kész volt holnap örök frigy kötésére nyújtani jobbját, fiúi hűséget fogadni. Nemcsak az uralkodók: a császár, a lengyel király, Podjebrád és Ulászló, Velencze és Milánó irányában elfoglalt állása tünteti föl a legmeglepőbb fordulatokat; saját alattvalóival szemben követett eljárása is. Ép oly rövid út vezetett trónjának lépcsőitől a börtönbe, mint a számkivetésből az ország első méltóságaihoz.

Lelkiismeretének aggályai soha sem tartották vissza attól, amit hasznosnak tartott. Az ő környezetében csak úgy, mint a Mediciek udvaránál írhatta volna meg Machiavelli: a nagy czélokra irányított, de eszközökben nem válogató, az erkölcsiség és loyalitás elveit mellőző politika elméletét; az emberek nemesítésére czélzó, de gyarlóságaikat kihasználó korlátlan uralkodói hatalom apotheosisát.

Összhangzásban állott ő mindvégig századának culturai irányával is. Sőt évről-évre fokozódott érdeklődése a renaissance irodalmi és művészeti mozgalmai iránt; valamint azon törekvése, hogy legkiválóbb képviselőit maga körébe gyüjtse, legnemesebb alkotásaival töltse meg könyvtárának szekrényeit, ékesítse palotáinak csarnokait.*

* Ismeretes, hogy Benevenuto Cellini két testvére, Andrea és Francesco képfaragók, valamint Benedetto da Majano jeles szobrász Mátyás udvaránál dolgoztak; a nagynevű Verocchio pedig Florenczből küldötte Budára szobrászati műveit. Szintén Florenczben dolgozott Mátyás számára az akkori miniaturefestők elseje: Attavante. Mátyás király budai könyvtáráról és maradványairól egész kis könyvtár iratott össze. A kortársak leghitelesebb előadása szerint több ezer kézirat kötetet tartalmazott. Már az ő halálát követő években vette kezdetét pusztulása. A török hódítók a Budán talált könyvkészlet egy részét ott hagyták, más részét pedig Konstantinápolyba szállították. Ez utóbbiak közől a szultánok nagylelkűségéből az utóbbi években 4 a Nemzeti Muzeum, 13 a budapesti egyetem könyvtárába került. Jelenleg 40 különböző európai könyvtárban őrzött



93. A BRÜSSZELI CORVIN-CODEX ELSŐ LAPJÁRÓL.

De habár idegen műveltség gyümölcseivel táplálkozott, és, sajnos, egy sort sem bírunk, a mit magyar nyelven maga írt, egy magyar könyvet sem, amit iratott volna; állíthatjuk, hogy a magyar nyelv nemcsak nem volt száműzve udvarából, hanem cultus tárgyát képezte, aminek egész Európában elterjedett híre.

Csak így magyarázhatjuk meg azon tényt, melylyel sem előbb, sem utóbb nem találkozunk, hogy németországi diplomaták elsajátítják a magyar nyelvet, melyen ép olyan jól tudnak beszélni, mint németűl és latinúl.[1]

Csak úgy érthetjük meg, hogy Mátyás menyasszonyának az a nápolyi gróf, ki az utasításokat írta össze, amiket új életviszonyai közepett szem előtt kell tartania, lelkére köti, hogy már útközben rendelje maga mellé a magyar kíséret egyik tagját, és avattassa be magát a magyar nyelv elemeibe, míg majd új hazájában magyar szolgáló leányokkal is társalogva, a kellő gyakorlatot szerezze meg.[2] Beatrix csakugyan folyékonyan beszélt magyarul.[3] És mikor utóbb unokaöcséit várja Magyarországba, ő maga közli nővérével a király óhajtását, hogy azokat kevés számú olasz kísérje, mert magyarokkal kell magukat környeztetniök, akiktől elsajátíthassák a magyar nemzet nyelvét, szokásait, életmódját.[4]

És nemcsak a magyar nyelv foglalt el méltó helyet Mátyás udvaránál; hanem a magyar költészetnek sem kel-

130 olyan kéziratot ismerünk, melyekről kétségtelen, hogy Mátyás könyvtára számára készűltek. A legfényesebb az a misekönyv, mely a brüsszeli kir. könyvtárban találtatik, és melynek Attavante által festett miniatuerjei közöl egyet az itt látható rajz tűntet föl.

1 Albrecht, brandenburgi őrgróf, 1473 junius 12-ikén a mainzi választófejedelemnek írja, hogy Magyarországba küldendő követe «Sebastian von Wallenrod kann alswol ungarisch als lateinisch und deutsch».

2 Diomedes Caraffa utasításait Parmában őrzött kézirata tartotta fönn. Ismerteti Csontosi János a Magyar Könyvszemle 1878. évf. 327.

3 Ezt kiemeli az olasz Bergamói Fülöp «De claris mulieribus» czímű, Beatrixnak ajánlott munkájában: «Respondeasque — így szól hozzá — oportune latino sermone aut idiomate ungaro seu pannonio aut teutonico.»

4 «Imparare la lingva Ungara, pigliare li modi e costume del paesa.» D. E. III. 152, 328.

lett szégyenkezve elvonúlni az ódák és elegiák invasiója elől. Épen egy olasz humanista elbeszéléséből tudjuk, hogy a királyi asztalnál rendszerint nemzeti nyelven énekeltek lantosok hősi tettekről. És a fönnmaradt költői művek — melyek között a Szabács viadaláról szóló ének a legjelentékenyebb — azon feltevésre jogosítanak, hogy «mint a homeri rhapszodoknak Solon által Athénbe hivatása és az epikai énekeknek az Akropolison rendezett előadásai a legüdvösebb befolyást gyakorolták a görög költészetre; nem mondható csekélyebbnek az a hatás, amelyet XV. századbeli költészetünkre szereplése Mátyás udvarában gyakorolt».*

Miként az idegen műveltség méltatása és terjesztése mellett, Mátyás szelleme és érzése magyar maradt: úgy idegen országok ügyeibe avatkozva és koronáikra vágyva, politikájának iránytűje hazájának érdeke volt.

A magyar nemzet régtől fogva a kereszténység előharczosának feladatát tölté be. Hősi erőfeszítései közepett a megoltalmazott nyugati Európa elismerésében, néha alamizsnáiban is részesült. De szavának nem volt súlya, érdekeit nem vették figyelembe. Mintha rendeltetése az lett volna, hogy mások biztonságának őre, idegen hatalmi czélok eszköze legyen.

Ezen helyzetnek akart Mátyás véget vetni. Ausztriában és Csehországban, a német birodalomban és olasz földön azon föltételeket kereste, melyek Magyarországnak az európai államrendszerben megillető helyét biztosítandók voltak!

***

Mátyás élettörténetének nemcsak írója, hanem olvasója előtt is önkénytelenűl feltűnik azon rokonság, mely közte és a világtörténelem egy másik kimagasló alakja,

* Sziládу Áron. Költészetünk Mátyás idejében. (Akadémiai Évkönyv. xvi. köt. i. darab 48.)

Ez karattyat zerent nehez kyzdelmekett
Ew nagy meltosagos nyeredelmekett
Es meg adak zabach erossegett
Bewn hagyak ellensegnek bewsegett
Azert ellensegok kyral nelkwl
Ew nagy ... Zabachott nyerheteve
hagyvan bewn ... yavatt
hogy ew latthna tonalba . es karatty
ew mynd ... (...)
... Budara erdemy
... orzag ... tenyerdemy
... nagy ... valanak
hogy Budanak mynden vtczayaba
volnanak kyralnak udvaraban
latvan ... kapolnatt ...
kyralnak elotty udvarlany
azert kel pyacon es utan ulny
ezt meg hallak mynd ... orszagba
mint Zabacz ... 

52

94. TÖREDÉK «SZABÁCS VIADALA» EGYKORÚ KÉZIRATÁBÓL.

I. Napoleon között, mind egyéniségök, mind életpályájuk rendkívülisége tekintetében, szembeszökő módon jelentkezik.

Egyik sem tartozott vér szerint azon fajhoz, melynek dicsőségét képezi. Lelkökben bírták az elemeket, melyeknek kifejlődése nemzetök geniusának személyesítőivé avatta őket.

Egyik sem az örökösödés lépcsőin emelkedett a trónra. Nemzetök akarata emelte őket oda; hogy a válságos helyzetbe jutott hazát a külső támadások ellen megvédjék, a belső felbomlástól megóvják.

Mindkettő nagy a harczok mezején. Hatalmas sereget szerveznek, jeles vezéreket nevelnek, diadalokat aratnak, hódításaikkal messzire terjesztik birodalmuk határait. Megalázzák a császárt, bevonúlnak székvárosába, — mely kettőjökön kívül más idegen hódítót nem látott falai között — és mindamellett szövetségét keresik, leányának keze után vágynak.

Világuralmi törekvések töltik be lelköket és sodorják merész vállalatokba. S hogy ezekben ne akadályoztassanak, a korlátlan uralkodói hatalom megalapításán fáradoznak.

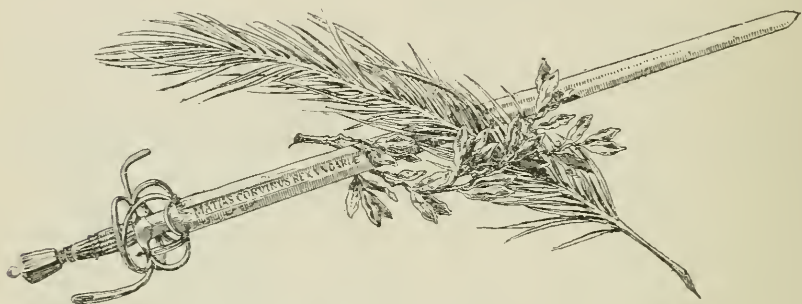
Szellemök a legkivételesebb sokoldalúságot tűnteti föl. A közigazgatás, igazságszolgáltatás és pénzügy kérdéseiben alapos tájékozottságukat jelentékeny reformokkal igazolják. A classicai kor szellemének és ízlésének utánzói. A tudomány és művészet pártfogói. Fényűzésökkel elhomályosítják a régi dynastiák udvarait.

Egyik sem ért hosszú életkort. Mátyás ötvenegyedik, Napoleon ötvenkettedik esztendejében szállott sírba. Egyetlen gyermekére egyik sem hagyta örökségül birodalmát.

Amit fegyverökkel szereztek, elveszett; amit lángelméjökkel építettek, összeomlott csakhamar. De örök

értékű kincs gyanánt hagyták nemzetökre nevök fényét, tetteik dicsőségét.

Azon tekintély és súly, amit Mátyás király egyéniségének hatalmával és műveltségének magas színvonalával, diplomatiájának és táborozásainak sikereivel nemzete részére kiküzdött: nem enyészett el; a bekövetkező hanyatlás gyászos korszakában a fentartó, majd utóbb a feltámasztó erő egyik alkotó elemét képezte!




95. MÁTYÁS KIRÁLY KARDJA.

# HASONMÁSOK SZÖVEGE.

## A 7-IK LAPON. ZSIGMOND KIRÁLY OKLEVELE. KELT 1409 OCTOBER 8.

propria commissio domini regis

1. Nos Sigismundus dei gratia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. marchioque Brandenburgensis etc. sacri Romani imperii vicarius generalis et regni Bohemie gubernator. Memorie commendantes
2. tenore presentium significamus, quibus expedit universis, quod nos consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum preclaris meritis Woyk filii Serbe aule nostre militis per ipsum nostre Maiestati
3. locis et temporibus oportunis exhibitis et impensis, volentes sibi pro hujusmodi fidelibus obsequiis regali occurrere cum favore ut deinceps ferventius ın nostris servitiis
4. animetur dulcedine regalis remunerationis pregustata, quandam possessionem nostram regalem Hvnyadvar vocatam in comitatu Albensi partium nostrarum Transsiluanarum habitam, simulcum
5. eiusdem universis utilitatibus ac quibuslibet eiusdem utilitatum integritatibus sub ipsarum veris metis et antiquis limitibus quocunque nominis vocabulo vocitatis ex certa nostra scientia prelatorumque
6. et baronum nostrorum consilio ac nove nostre donationis titulo et omni eo jure, quo eadem ad nostram spectant, memorato Wo(y)k militi et per eum Magas et Radol
7. carnalibus ac Radol patrueli fratribus, necnon Johanni filio suis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis dedimus, donavimus et contulimus, ymno damus donamus
8. et ferimus perpetuo et irrevocabiliter tenendam possidendam pariter et habendam, salvo jure alieno, presentium nostrarum testimonio litterarum, quas dum nobis in specie fuerint repoıtate,
9. in formam nostri privilegii redigi faciemus. Datum in Visegrad in festo beati Luce evangeliste (october 18.) anno domini Millesimo quadringentesimo nono.

## A 16-IK LAPON. HUNYADI JÁNOS KORMÁNYZÓI OKLEVELÉNEK TÖREDÉKE. KELT 1446 JULIUS 2.

1. Nos Johannes de Hwnyad nomine et in persona serenissimi principis domini Ladislai electi infantis regis Hungarie eiusdem regni gubernator etc.
2. Memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus incumbit universis: Quod nos in litteris serenissimi principis domini Wladislai Hungarie Polonie regis etc.
3. domini nostri gratiosissimi pendentis sigilli ipsius domini Wladislai regis etc. et magnifici domini Laurentii de Hedrehwara Hungarie prefati palatini etc. roboratis, nobis per stb.

## AZ 50-IK LAPON. CARVAJAL JÁNOS BIBORNOK OKLEVELÉNEK TÖREDÉKE. KELT 1458 MARTIUS 9.

1. Johanes miseratione divina Sancti Angeli sacrosancte Romane ecclesie diaconus cardinalis per Germaniam, Hungariam regna
2. et terras Turchis subjectas et illis finitimas Apostolice sedis de latere legatus: Magnificis viris Johanni et Sigismundo comitibus de Sancto
3. Georgio et Possink ac eorum uxoribus nobis in Christo dilectis, salutem in domino sempiternam. Benigno sunt illa vobis concedenda favore, pro quo sicut stb.

## AZ 59-IK LAPON. HUNYADI JÁNOSNÉ ÉS A GARÁK 1458 JANUÁR 12-ÉN KELT EGYEZSÉGLEVELÉNEK TÖREDÉKE.

1. Nos Elizabeth relicta condam spectabilis et Magnifici Johannis gubernatoris de Hwnyad comitis Bistricziensis ac Michael Zylagy de Horogzeg banus Machouiensis
2. et capitaneus castri Nandoralbensis: Notum facimus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod cum dudum alias inter nos ab una, et magnificum Ladislaum
3. de Gara, huius regni Hungarie palatinum et illustrem dominam Allexandrinam consortem eiusdem ab altera partibus, diversis occasionibus ac specialiter pretextu mortis condam stb.

## A 81-IK LAPON. MÁTYÁS KIRÁLY ELSŐ RENDELETE. KELT 1458 FEBRUÁR 12.

1. Mathias dei gratia Hungarie
2. Dalmacie Croacie etc. rex.
3. Circumspecti et providi viri fideles nobis dilecti. Quamvis nostra Maiestas in captivitate
4. detinebatur, sed iam divina favente clementia plene libertati sumus restituti et in
5. regno nostro Hungarie prefato cum letitia et gaudio sanitati illari (hilari helyett) existimus, putamus
6. et vestras Fidelitates nobiscum cum prefato gaudio letantes fore. Latorem igitur presentium in
7. vestri medium cum presentibus, hunc fidelem nostrum Johannem de Salank duximus transmittendum
8. quem non sine remuneratione ad nos remittatis, qui apud nostram Maiestatem bonus existat
9. relator. Datum in castro Sempthe die dominico proximo ante
10. festum beati Valentini martiris (februar 12.) anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo. Presentes propter absentiam sigilli
11. nostri maioris secreto fecimus consignari

## A 91-IK LAPON. HUNYADI JÁNOSNÉ LEVELE. KELT 1458 JUNIUS 21.

1. Elizabet serenissimi principis domini Mathie dei gratia Hungarie, Dalmacie,
2. Croacie etc. regis ‖ genitrix: Memorie commendamus, quod licet Johannes Zay de
3. Chemer et Michael Mood civis Budensis teloniatores in civitatibus Budensi
4. et Pestiensis exigi solitum nobis et dicto domino regi ‖ contra religiosas sorores
5. sanctimoniales de Insula Leporum et earum familiares ad modum querele ‖ exponebant in hunc modum, ut tributum predictum Budense et Pestiense de volun-
6. tate et permissione ‖ instigationeque prefatarum sororum sanctimonialium ac
7. earum familiarium in nundinis festi penthecostes videlicet anni millesimi qua-
8. dringentesimi quinquagesimi octavi a manibus eorum scilicet teloniatorum ‖ fuisset occupatum, verum per homines nostros ipsum thelonium fuit occupatum, tamen
9. non ex voluntate et consensu dictarum sororum sanctimonialium nec earum
10. familiarum, sed pro alia speciali et rationabili causa, que ex veridica significa-
11. tione nobilium et proborum hominum nostris intonuit auribus ‖ ipsum telonium fuit a manibus dictorum theloniatorum occupatum. Et quia ipsas sorores cum
12. omnibus ad ipsas spectantes et familiares in hoc tanquam innocentes contra
13. quoslibet molestatores ‖ et signanter contra prefatos Johannem et Michaelem
14. theloniatores protegere et defensare volumus, igitur vos prelatos et barones ac
15. judices ordinarios ecclesiasticos vel seculares presentibus rogamus ‖ vobisque auctoritate domini regis firmiter committimus et mandamus, quatenus ipsas sorores
16. sanctimoniales aut earum familiares ratione occupationis dicti thelonii ad instan-

17. tiam dictorum Johannis et Michaelis ‖ theloniatorum, judicio vestro astare et
18. quovismodo perturbare ac molestare minime presumatis ‖ nec sitis ausi, nos
19. enim ipsas sorores et earum familiares facto in hoc tanquam innocentes ‖ contra
omnes molestare volentes et signanter contra ipsos Johannem et Michaelem thelo-
20. niatores defendere ‖ volumus ac manutenere. Aliud non facturi, presentibus per-
21. lectis exhibenti restitutis. Datum ‖ Bude feria tertia proxima ante festum decem
milia militum anno domini supradicto.

## A 126-IK LAPON. III. FRIGYES CSÁSZÁR OKLEVELE. KELT 1463 JULIUS 19.

1. Fridericus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus,
2. Hungarie ‖ Dalmacie, Croacie etc. rex ac Austrie Stirie Karinthie Carniole etc.
3. dux. Notum facimus per ‖ presentes, cum post varios tractatus inter nos ex una,
4. et serenissimum Mathiam regem fi- ‖ lium nostrum carissimum et regnum Hun-
5. garie partibus ex altera habitos ad finalem con- ‖ clusionem pacis et concordie
6. utrimque deventum, que et auctoritate apostolica per commis- ‖ sarium sanctis-
7. simi domini nostri pape Pii ad hoc specialiter deputatum confirmata existat ‖ et
magnificus fidelis noster dilectus Ladislaus comes de Sancto Georgio et in
8. Posing nobis ‖ hucusque auxilio et consilio fideliter adheserit, nobiscum constanter
9. perseverando ‖ quod nos eundem Ladislaum ipsius legalitate, constantia, fideli-
10. tate, adhesione et per- ‖ severantia attentis, in pretactis tractatibus et conclusione
11. pacis et concordie nominatim ‖ et expresse volumus et volumus comprehendi,
12. dolo et fraude in hiis cessantibus, qui- ‖ buscunque, harum testimonio littera-
13. rum. Datum in Noua Civitate feria tertia ante festum ‖ beate Marie Magdalene
14. (          ) anno domini etc. sexagesimo tertio, imperii nostri duodecimo ‖ Regno
rum nostrorum Romani vicesimo quarto, Hungarie etc. vero quinto.

## MÁTYÁS KIRÁLY 1462 FEBRUÁR 10-ÉN KELT OKLEVELE.

Commissio propria domini regis.

1. Nos Mathias dei gratia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Memorie commen-
damus tenore presentium significantes, quibus
2. expedit universis: Quod quia nos habita dispositione et concordia cum fidelibus
nostris magnificis Johanne et Sigismundo comitibus de Bozyn et de Sancto
Georgio
3. eisdem omnes et quoslibet excessus, offensas et delicta dampnaque et iniurias
ac alia quelibet malorum genera contra Maiestatem nostram ac regnum nostrum
Hungarie
4. et regnicolas per ipsos qualitercunque hactenus perpetratos et commissa indul-
simus, ideo ut iidem Johannes et Sigismundus comites de nostra benevolentia
est de
5. sua securitate certiores reddantur, ac deinceps per omnia tuti sint et securi
atque omnis suspitis de nobis ab eorum animo removeantur, confisique de huius-
modi Majestatis nostre
6. benevolentia studeant imposterum eo fidelius nobis deservire, eosdem Johannem
et Sigismundum comites certos facimus et assecuramus, nihil in vindi-
7. ctam ratione premissorum nos agere velle contra eos, et quod nullo unquam
tempore eisdem Johanni et Sigismundo comitibus propter premissa aliquod
dampnum aut nocumentum
8. vel violentum aliquid et iniuriosum inferemus aut inferri faciemus, sed quoti-
enscunque eisdem vel eorum alteri placuerit ad nos et ad curiam nostram venire
ibique
9. more aliorum fidelium nostrorum baronum et regnicolarum regni nostri con-
versari, stare, pausare, morari et redire ad propria valeant, atque possint sine
omni formidine
10. et pavore, promittentes in verbo nostro regio et bona fide nostra, quod nos
eisdem comitibus tam hec premissa, quam etiam alia in hac parte promissa
firmiter
11. observabimus et inconcusse; promittimus etiam quod nos omnia premissa et alia
eisdem comitibus per nos in hac parte promissa post felicem coronationem
nostram
12. innovabimus atque confirmabimus et perinde observabimus et per omnes sub-
ditos nostros observari faciemus, tamquam si post ipsam felicem coronationem
nostram

13. secuta fuissent, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante.
Datum Strigonii in festo beate Scolastice virginis anno domini Millesimo
CCCC-mo lx-o secundo.
14. Et nos Dionisius cardinalis archiepiscopus Strigoniensis, supremus cancellarius
regius, Johannes episcopus ecclesie Waradiensis, Michael Orzaagh de
15. Guth regni Hungarie palatinus, Johannes de Rozgon thavarnicorum magister,
alter Johannes Pangracz de Dengeleg, wayuoda Transsyluanus
16. et comes Siculorum et Emericus de Zapolya tesaurarius regius promittimus
penes prefatum dominum nostrum regem similiter in bona fide
17. nostra quod etiam nos prenotatis Johanni et Sigismundo comitibus per eundem dominum nostrum regem promissa, quantum 19. in nobis est, observabimus, faciemusque
18. semper observari. ipsumque dominum nostrum regem ad id inducemus et toto posse
nostro apud suam Serenitatem instabimus, quod observet et per suos subditos faciat
19. observari. Et si aliqui observari nollent et eisdem contra premissa adversarentur,
extunc nos ipsis Johanni et Sigismundo pro eorum securitate
20. asistemus. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam etiam sigilla nostra,
quibus utimur, penes sigillum
21. eiusdem domini nostri regis presentibus apposuimus
22. Datum ut supra.
23. Mathias Rex
24. propria manu etc.

## MÁTYÁS KIRÁLY NÉMET LEVELE A SZÁSZ VÁLASZTÓHOZ. KELT 1462 MARTIUS 25.

1. Wir Mathias von gots gnaden zu Hungern, zu Behem Kunig etc. Embieten
2. den hochgebornen ‖ Fursten vnsern besunderlieben Ohemen vnd Swegern hern
3. Ernnsten des heiligen Romischen Reichs Ercz ‖ Marschalhen Kurfursten vnd
4. Albrechten gebruedern herczogen zu Sachssen lanndgrauen in Doringen ‖ vnd
Marggrauen in Meissen vnsern fruntlichen gruss vnd was wir liebs vnd guts
5. vermugen beuor. Hochgeborne Fursten, Wir czweiueln nicht, oder es sey nicht
6. allain ewer lieb sunder aller Kristenhait ‖ als vns bedunkht vnuerporgen die gross
7. vntrew die der Erczbischoue zu Gran vnd sein Bruder der von ‖ Funfikirchen
mit anndernn Irnn helffernn vns vnd vnserm Kunigkrich erczaigt, den wir dann
8. von ‖ solher seiner verhanndlung in vnser vennkhnuss genommen vnd seine
9. Gslosser belegt habenn dauon dann ewer lieb lanng zeschreiben wer, doch ee
10. wir derselben ewer lieb durch annder vnser schreiben solh Ir ‖ hanndlung vnd
vntrew enntdekhen, schreiben wir hiemit und tun ewer lieb zewissen, daz vns
11. ange- ‖ lanngt ist, wie derselb von Funfikirchen im weiter sein vntrew villeicht
12. durch ewer lieb Furstentumb ‖ vnd gebiet, vns vnd vnserm Kunigkrich zu
13. schaden betrachten vnd veint auf vns fuernn wolde ‖ darumb bitten wir auf das
14. hochst vnd wir kunnen vnd mugen ewer lieb, dieselb welle vberall in ‖ denselbnn
ewernn Furstentumben vnd gebieten berueffen lassen, wo man denselben von
15. Funfikirchen be- ‖ tretten mocht, daz man In dann als ainen solhen verreter
16. zu hannden neme vnd vns den zu schikhen ‖ wellen. Darinn erczaigt vns ewr
17. lieb sunder fruntschafft daz wir vmb dieselb, wo des not wurd, ‖ allczeit gern
verschulden wellen. Geben zu Ofen am Eritag nach dem Palm Suntag Anno
18. domini etc. LXXII vnser Reich des Hungarischen etc. im funffczehennden
vnd des Behemischen im dritten Jaren.
19. Ad commissionem propriam
20. domini Regis

(Hátlapján.)

Den Hochgebornnen Fursten vnsern besunderlieben Ohemen vnd Swegern hern Ernnsten des heiligen Romischen Reichs Erczmarschalhen Kurfursten vnd Albrechten Gebruedern herczogen zu Sachssen lanndgrauen in Doringen vnd marggrauen in Meissen.

## A 228-IK LAPON. IV. SIXTUS PÁPA LEVELE A CSÁSZÁRHOZ. KELT 1475 DECEMBER 5.

1. Sixtus papa IIII-us.
2. Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem. Intelleximus id, quod credere
nullo modo possumus, nonnullos esse, qui asserant Majestatem imperialem in-
stare apud carissimum in Christo filium

3. nostrum Kazimirum Polonie regem illustrem, ut treuge, quas habet cum eo et cum Wladislao filio suo adherentibus carissimus in Christo filius noster Mathias Hungarie rex
4. illustris, interrumpantur. Nos certe tam pios ipsius regis Hungarie conatus et laude et auxilio prosequendos putantes, ad imperatorem ipsum litteras damus: non
5. quod ut diximus credere possimus eum quicquam moliturum, quod necessariam, sanctissimamque eiusdem regis expeditionem adversus publicos hostes impedire, re-
6. morarique possit, nihil enim magis alienum ab eius consvetudine et a nomine ac dignitate, quam sustinet, esse posset, sed ut omnis suspitio tollatur e medio, rexque predictus omni
7. metu liber, fortius et securius susceptum in Turcos bellum prosequi et reipublice christiane prodesse possit, Itaque de salute publica paterna caritate solliciti, nobilitatem tuam in
8. domino exhortamur, ut considerata periculi magnitudine, velis illius celsitudini ita suadere: ut prefatum regem potius adiuvando, quam impediendo omnis suspitio penitus tol-
9. latur, ut huiusmodi voces confundamus, sicut pro solita illius et tua ad salutem reipublice Christiane caritate futurum non dubitamus. Datum Rome apud Sanctum Petrum
10. sub annulo piscatoris die V. Decembris MCCCCLXXV. Pontificatus nostri anno quinto.

## MÁTYÁS KIRÁLY LEVELE A PÁPÁHOZ. KELT 1478 OCTOBER 28.

1. Beatissime pater, domine clementissime, post devotam mei commendationem ad pedum oscula beatorum. Prout sanctitati vestre iam sepius supplicavi,
2. ita supplico et nunc devotissime et instanter, ut Sanctitas Vestra in facto Prutenorum iam tandem finem facere et bullas absolutionis eorum
3. absque ulteriori procrastinatione expediri committere dignetur. Nisi enim incursu Polonorum et gravi bello nunc lacesserentur, et fidei
4. debitum ac status illorum miseratio me urgeret, non tantisper molestarem pro ea bulla sanctitatem vestram, que respiciat oculis clementibus
5. illius calamitosi ordinis statum et labores meos, quos pro eius defensione suscepi et inposterum suscepturus sum, velitque absque difficultatione
6. ampliori bullam ipsorum committere expediri, ut et ego habita bulla possim eis facilius succurrere. Quo nichil salubrius, neque illorum statui
7. conservande magis efficacius, neque rebus meis commodius sanctitas vestra hoc tempore facere posset, prout oratores mei, quibus ea de re latius
8. scripsi, Sanctitati Vestre coram declarabunt. Revocavi autem non sine bonis et arduis causis alterum oratorum meorum, Mariottum
9. Senilem, et scripsi ei, ut impetrata hac bulla in facto Prutenorum, eam secum ad me perferat, et insuper instet apud Sanctitatem Vestram, ut factum
10. privationis Strigoniensis, quod Sanctitati Vestre reverendissimus dominus Alariensis, nuper legatus ad inquisitionem super eo faciendam missus, a nobis reversus
11. ordine rettulit, dignaretur sanctitas vestra executioni demandari; et commisi prefato oratori meo, ut utramque rem expeditam ad me
12. referret. Obsecro itaque eam obnixe, quatenus velit et bullam Prutenorum, et factum Strigoniensis ita brevi determinare Sanctitas Vestra, ut orator
13. meus ad me utrumque propediem perferre possit. Quo beneficio nichil mihi gratius Sanctitas Vestra in presentiarum facere posset, preter hoc
14. enim, quod multis me curis et sollicitudinibus relevabit, et illius ordinis periculo obviabitur, et Sanctitas Vestra faciet me sibi ex obligato magis
15. magisque in dies obligatum. Altissimus conservet Sanctitatem Vestram incolumem et felicem ecclesie sue sancte regimini et augmento.
16. Datum Bude, XXVIII. die Octobris, anno domini etc. LXXVIII., regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vigesimo primo, Bohemie vero decimo.
17. Eiusdem vestre sanctitatis devotus filius Mathias rex manu propria.

---

# TARTALOM.

## ELSŐ KÖNYV.

### MÁTYÁS FIATAL KORA ÉS KIRÁLYLYÁ VÁLASZTATÁSA. 1440—1458.



## MÁSODIK KÖNYV.

### MÁTYÁS URALKODÁSÁNAK ELSŐ ÉVEI. 1458—1464.



## HARMADIK KÖNYV.

### AZ EURÓPAI POLITIKA KEZDETEI. 1464—1471.

## NEGYEDIK KÖNYV.

### KÜZDÉS A NEMZETI ÉS EURÓPAI VISSZAHATÁSSAL. 1471—1476.



## ÖTÖDIK KÖNYV.

### MÉRKŐZÉS A CSÁSZÁRRAL. 1477—1488.

## HATODIK KÖNYV.

### A TRÓNÖRÖKÖSÖDÉS ÜGYE. 1480—1490.



## KÉPEK.

### ÖNÁLLÓ KÉPEK:



### A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

# MEGJEGYZÉSEK A KÉPEKRŐL.

## ÖNÁLLÓ KÉPEK:

Mátyás király színnyomatú arczképét a laxenburgi cs. és kir. palotában őrzött eredeti festményről, mely a XVI. század elején készült, rajzolta Dörre T.

A vajda-hunyadi lovagtermet dr. Czobor fénykép-felvétele után rajzolta Cserna Károly.

Mátyás király aranypecsétes oklevelét a pozsonyi káptalan birtokában lévő eredetiről adjuk.

Belgrád várát a Szávapartról Tittelbach L. úr rajza után közöljük.

Az 1462. évi békekötés emlék-serlege Németujhely város kincstárában őriztetik. Frigyes császár és Mátyás czímere, valamint az 1462. évszám, mely rajta látható, igazolja dr. Mayer József azon föltevését, hogy a serleg az 1462. évi békekötés emlékére készült. Rajzát Dörre T. készítette.

A kassai dóm déli részét, mely Mátyás idejében készült, Cserna Károly vette fel.

A Pliva vízesését a jajczai várheggyel, valamint Jajczát Barcsai úr szivességéből Landau fényképfelvétele után Cserna Károly rajzában adjuk.

Mátyás király 1462. febr. 10-ki oklevelének eredetije az Országos Levéltár oklevél-kiállításában őriztetik, 38. sz. a.

Mátyás király szobra, melyet három fölvételben adunk, a Bautzen (Budissin) városában (ma a szász királysághoz, egykor a cseh koronához tartozó lausitzi tartomány területén) létező emlékműről vétetett. Ezen emlék az úgynevezett ortenburgi vár tornyán van. E várat Mátyás 1483-ban újra építtette, az építés 1486-ban fejeztetett be s a király ülő szobrával díszíttetett fel. Ez emlékről beható tanulmányt írt Wenzel Gusztáv az Archæologiai Közlemények I. kötetébe, s ott közölte az emlék rajzát is. Ezen emléket társulatunk közbenjárására a szász kormány restauraltatta s mi az ekkép nagy gonddal restaurált szoborról készült rajzokat adjuk azon fotographiai felvételek nyomán, melyeket hazánkfia, lászlófalvi Velics Lajos követségi titkár úr, Mayer Ottó cs. és kir. udv. fényképész által, külön e czélra készűlt állványok segélyével, kizárólag e vállalat számára saját költségén, készíttetett. A mely hazafias szívességért és áldozatkészségért e helyen is köszönetet mondunk.

II. Pius Anconába érkezik a keresztesháborút hirdetni (Rafael és Pinturicchio falfestménye a sienai Piccolomini-féle könyvtárban.)

Olmütz látképét, a boroszlói városházban az első emeleten levő díszes gót ajtót Mátyás czímerével, rajzolta Dörre Tivadar.

Mátyás királynak Albert szász herczeghez 1472-ben intézett levelének eredetije a drezdai államlevéltárban őríztetik

A Beatrix királyné ifjukori arczképét feltüntető mellszobor Dreyfusz párisi műgyűjteményében őriztetik. A N. Múzeum régiségtárában levő gypszöntvény után készült a fénynyomat.

Az 1473-ban Budán nyomatott magyarországi krónika utolsó lapja a M. N. Múzeum könyvtárának példányából vétetett.

Az 1488-iki Thuróczy-féle krónika azon lapja, mely Mátyás arczképét viseli, és megválasztatásáról szól, a budapesti egyetemi könyvtár példányából vétetett.

A bécsi szent István-templom belsejének rajzát Dörre T. készítette.

Mátyás király és Beatrix domborművű egykorú arczképei a bécsi cs. és kir. régiségtárban őriztetnek.

Mátyás királynak 1478. october 28-án IV. Sixtus pápához írt levelének eredeti példánya a velenczei állami levéltárban őriztetik.

## A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

A czímlapot a wolfenbütteli «Synesii Platonici de Vaticiniis Somniorum» czímü Corvin-codexhez kötött «Marsilii Ficini Epistolarum III & IV» czímü munka első lapjáról Cserna Károly rajzolta.

A keret belsejében levő rajz Thuróczy krónikájának czimlapjáról vett hasonmás.

A Szilágyi és Hunyadi családok czímereit körítő díszitményt egy Corvin-codex lapja után Cserna Károly készítette.

A kezdőbetűk a budapesti egyetemi könyvtárban s a Nemz. Muzeumban őrzött Corvin-codexekből vétettek.

Mátyás szülőházát Kolozsvártt, a vajda-hunyadi várnak a Hunyadiak által épített részletét, a Corvin-codex zárókapcsát, a második könyv kezdőképén a magyar és bosnyák czímert körítő részleteket, a kassai mécstartót Mátyás korából, Trencsén várát s a második könyv záróképét (a brüsseli Corvin-codex után) Cserna Károly rajzolta.

Podjebrád arczképét a laxenburgi «Franzensburg»-ban levő gyűjteményből s Hradsin várát a természet után Dörre Tivadar rajzolta.

Nándor-Fejérvárnak állítólag 1521-iki rézmetszetének eredetije a belgrádi muzeumban őriztetik. Rajzolta Tittelbach L. úr.

A Czillei-kapu Belgrádban s a háttérben látszó alsóváros a nevezetes «Ne bojsze» toronynyal, melyben a foglyok kivégeztettek, valamint Simontornya, fénykép után készültek.

Mátyás palotáját Budán Schedel közel egykorú krónikájából adjuk.

Zrednai Vitéz János arczképét a N. Múzeumban őrzött (de kétes hitelességű) egykorú mellszoborról közöljük.

III. Frigyes császár arczképe a bécsi cs. és kir. régiségtárnak «Effigies Imperatorum» czímü képsorozatából vétetett.

Szendrő várát a dunai oldalról Tittelbach L. úr rajzolta.

A Pliva völgye Jajczánál. A rajz azon

vadregényes tájat tűnteti föl, melyet a 130. lapon leirva találunk, előtérben a Pliva hatalmas vízesése, a háttérben balfelől Jajczának Pijavicza nevezetű külvárosa. A baloldali sziklák mögött régi vár romjai szemlélhetők. Ezen sziklákról a hagyomány szerint nagymennyiségű ágyút és lőszert vettetett Mahomed szultán a Verbász folyamba, mikor (1463 vagy talán 1464) Mátyás király seregeinek közeledéséről értesült.

Jajcza várát és a várost, valamint a Pliva völgyét a híddal s Piavicza helységgel, Barcsai úr szivessége folytán, Landau fényképfelvétele után Cserna Károly készítette.

Hunyadi János pecsétje (1450) Dl. 14,379 sz., Czillei Ulrik pecsétje (1455) Dl. 24,765. sz., Mátyás nagy pecsétje (1464) Dl. 15,222. sz., Zápolyai Imre pecsétje (1476) Dl. 17,866. sz. az Országos Levéltár diplomatikai osztályából vétettek.

III. Calixtus pápa érme, Friedländer: «Die Italienischen Schaumünzen» 135. l. XXIV. tábla 3, II. Piusé (1460-ból) ugyanonnan 135. lap XXIV. tábla 5, s Mohamedé szintén a 163. lap XXXII. tábla, — vétettek. Ezen legutolsó érem Bertoldus, Donattelli tanítványának munkája.

*A harmadik fejezet* élén álló Mátyás és Beatrix arczképeket a wolfenbütteli codexben levő festmények után s a díszítményeket a brüsseli Corvin-codexből Cserna K. rajzolta.

Zvornik és Srebernik várát Kállai Béni csász. és kir. pénzügyminister úr által eszközölt felvételek alapján, melyeket ő nagyméltósága szives volt a vállalatnak átengedni, közöljük.

Sforza Ferencz arczképét a Sperandio által vésett éremről adjuk Friedländer: «Schaumünzen stb.» czímű munkájából. Köriratja: FRANCISCVS · SFORTIA · VICECOMES · DVX · MEDIOLANI · QVARTVS.

Mátyás király pajzsát Magyarország s a Hunyadi-ház czímerével a Bécs-városi fegyvertárban őrzik. Brünn látképét, a brünni városház kapuját, Olmütz városházát, s a részleteket az olmützi városházból Magyarország s a Hunyadi-ház czímerével, Görlitz város czímerét s kapuját, a boroszlói városházát Dörre Tivadarnak a helyszinén eszközölt eredeti felvételei és rajzai után adjuk.

Mátyás király arczképe — a harmadik fejezet záróképe — a wolfenbütteli codexből van véve.

*A negyedik fejezet* élén álló Mátyás és Beatrix arczképeket a wolfenbütteli codexből, a díszítményt a budapesti egyetemi könyvtárban őrzött egyik Corvin-codexből Cserna Károly rajzolta.

Kázmér lengyel király arczképe a krakkói székesegyházban levő síremlékéről Krieger J. ottani fényképész felvétele. E felvételhez az engedélyt a krakkói tud. akadémia régészeti bizottsága adta meg.

IV. Sixtus arczképe Ganzalotti által vésett éremről, Friedländer: «Schaumünzen» czímű könyvéből közöltetik.

IV. Sixtus levele, melyet 1475. decz. 5-én Frigyes császárhoz intézett, Bécsben a titkos levéltárban őriztetik.

Szabács várát 1872-ben természet után készűlt rajzról Titelbach L. által készített másolat után adjuk. Szabács romjait a szerémi oldalról természet után Pržić Sándor úr rajzolta.

Ferdinánd nápolyi király arczképe Summonte: «Historia della città e regno di Napoli» czímű mű IV. kötet (Nápoly 1749.) 269. l.-ról közöltetik.

Mátyás király érme, Müntz: «La Renaissance, Paris 1885» czímű művéből vétetett.

Dengelegi Pongrácz János pecsétje az Orsz. Levéltár Dl. 17035. sz. a. őríztetik, köriratja: S · IOH(AN)IS · PONGRACZ · DE · DENGELEG · WOYVODE. A monyorókeréki Elerpach János pecsétje szintén Orsz. Ltár Dl. 20827. sz. a. őríztetik, köriratjában már csak az ELERPACH vehető ki tisztán. A Szentgyörgyi Zsigmond pecsétje (Dl. 24551. sz. a.) köriratja S · SIGISMVNDI · COMITIS · A · SANCTO · GEORGIO · ET · BOZIN. — II. Frigyes választófejedelem pecsétje Stillfried: «Kloster Heilsbronn. Berlin 1877» czímű munka 135. lapjáról vétetett. Köriratja: SIGILLVm · FRIDERICI · DEI · GRatiA · MARCHIONIS · BRAnDenBVRGIEnSIS · BVRGGRAVII · NVRENBERGE(n)SIS.

Beatrix arczképét (a IV-ik fejezet záróképe) a brüsseli codex után közöljük.

Az *ötödik fejezet* élén álló s a császár, Ausztria és Bécs czímereit ábrázoló rajzot Cserna Károly készítette.

«A régi várkastély Bécsben» czimű rajz Weisz «Geschichte Wiens» czímű művéből vétetett. Ugyanonnan van Bécs 1483-iki látképe, (a klosterneuburgi prépostság kincstárában őrzött egykorú festmény után).

A németujhelyi várkastélyt és várkaput a helyszínén Dörre T. rajzolta.

Zápolyai István és Imre arczképei a szepesi székesegyházban levő Zápolyai-sírkápolna egykorú síremlékeiről vétettek. A síremlékek teljes rajza az «Archæologiai Értesítő» 1890-iki évfolyamában jelent meg.

A Báthori-család czímerét a nyirbátori ev. ref. templomban levő egykorú domborműről Dörre T. rajzolta.

A zárókép Hyppolit érsek czímerét adja az ő pecsétéről. (Orsz. Ltár Dl. 20,197) rajzolta Cserna Károly.

A *hatodik fejezet* czímképe, Beatrix királyné családi czímerét és Corvin János czímerét ábrázolja.

Azon lap, mely Beatrixet, a mint Bergamoi Fülöp munkáját neki felajánlja, az olasz szerzetes »De claris mulieribus« czımű, Beatrixnek dedicált munkájából vétetett.

A bautzeni Mátyás-emlék részlete az eredetiről felvett fénykép után készült.

A brüsseli Corvin-codex czímlapjának részletét Müntz: »La Renaissance« czímű munkájában levő heliogravürről adjuk.

A »Szabács viadala« hősköltemény egykorú kézirata, melyből töredéket adunk, a M. N. Múzeum könyvtárában őriztetik.

Mátyás kardjáról, mely a bécsi arzenálban őriztetik, Dörre készítette a rajzot.

Kinizsi Pál pecsétje (Dl. 18,929.) Báthori Istváné, melynek körirata: SIGILLUM COMITIS · STEPHANI · DE · BATHOR · IUDICIS · CURIE · REGIE (Dl. 19,104.) Magyar Balázs zöld függőpecsétje, melynek körirata: SIGIL · BLASII (H)UNGARICI (Dl. 2485.) Arragoniai János szentszéki követének körirata: (IOANNES · CARDINALIS · DE · ARRAGONIA) (Dl. 18,166.) az Orsz. Ltár diplomatikai osztályából vétettek.

VIII. Incze pápa érme Friedländer munkájából vétetett, Mátyás király pénzeit a N. Múzeum birtokában levő eredetiekről Malachovszky Nándor rajzolta, Esztei Hyppolit érme a N. Múzeum tulajdonát képező s az eredetiről vett főszöntvény után készült. Mátyás király érmét a Ráth György gyűjteményében levő eredeti példányról adjuk.

## AZ ALÁIRÁSOK ÉS OKLEVELEK KELTE:

Zsigmond király 1409 okt. 19. (Dl. 9599). Hunyadi János kormányzó 1446 (Dl. 13936). Vitéz János 1453. január 30. Czillei Ulrik 1455. jun. 24. (A bécsi titkos levéltárban). Podjebrád aláirása 1452. jun. 14. (Körmöcz városi levéltár). Hunyadi László 1453. márcz. 30. (Pozsony város ltár). V. László 1456. ápr. 7. (Dl. 24764). Carvajal bibornok 1458. márcz. 9. (Dl. 15219). Az 1458. jan. 12-ki egyezségi okirat. (Dl. 15206). Mátyás első rendelete 1458. febr. 12. (Sopron város levéltár) Országh nádor első rendelete 1458. jul. 30. (Dl. 31691). Hunyadi Jánosné 1458. jan. 20. Frigyes császár 1463. jul. 19. (Dl. 18137). Mátyás Jajczán 1463. decz. 24 (Dl. 29518). XI. Lajos s Merész Károly burgundi fejedelem aláirásai a bécsi titkos ltárban őrzött eredetiek után közöltetnek, Beatrix királynéé pedig az Orsz. Ltár eredetijéről Frigyes császárnak a szász herczeghez intézett levél eredetije a drezdai királyi levéltárban őriztetik. Prószniczi János püspök aláirása (Dl. 24770.) Corvin János névaláirása (Dl. 19669.) az Orsz. Ltár eredetieiről vétettek.

---

Vassar




UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 29 25 11 019 4